# INSTITUTIONUM
# JURIS
# ECCLESIASTICI PUBLICI
# ET PRIVATI
## LIBER SUBSIDIARIUS II.

QUI EST

## CHRONOGRAPHICUS

ET

DESCRIPTIONEM TEMPORUM, CYCLOS EPACTALES ET PERIODOS EXPONIT.


AUCTORE

## JAC. ANT. ZALLINGER

AD TURRIM

SS. THEOLOGIÆ AC JURIS UTRIUSQUE

DOCTORE

ET IN LYCEO CATHOLICO AUGUSTANO AD S. SALVATOREM SS. CANONUM PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO



ROMÆ MDCCCXXIII.

TYPIS ANTONII BOULZALER

*S. Hieronymus in Praefatione ad Eusebii Caesariensis Chronicon*:

Non ignoro, multos fore, qui solita libidine detrahendi omnibus (quod vitare non potest, nisi qui omnino nil scribit) huic volumini genuinum dentem infigant. ----- Quos possem meo jure repercutere, ut, si displicet, non legant.

*Venerabilis Beda de Temporum ratione c.* 66. *Edit. Basil. an.* 1563.

Quod siqui laborem hunc nostrum culpaverint esse superfluum, accipiant hi, quicunque sunt, justum salva caritate responsum, quod præfatus Hieronymus priscæ Chronographiæ calumniatoribus reddit, ut, si displicet, non legant.

# PRÆFATIO.

Quæ de ordine ac descriptione temporum, et cyclis maxime paschalibus, indeque conflatis annorum periodis proferre in subsidium Jurisprudentiæ et Historiæ sacræ constitueram, ea in hoc libro paginis continentur non amplius centum; nam quæ deinceps sequuntur, præcedentis doctrinæ usum exhibent, rationemque scriptorum veterum difficillimis locis recte explicandorum, ex ejusdem doctrinæ profluentem principiis commonstrant. Cum enim propositi argumenti tractatio ad antiqua Patrum Ecclesiæ monumenta sæpe me abstraxisset, tenuissetque non levibus implicatum obscuritatibus, ex quibus solius Chronographiæ confectæ jam, iterumque ad incudem revocatæ ope emersisse me viderem; consilium cepi de iisdem monumentis conscribendi appendiculam, quæ paschales controversias a primis Ecclesiæ ætatibus exortas, crebro renovatas, ac nostra demum sopitas memoria, ordine temporum enarraret. At vero hoc ipsum additamentum, me pene non advertente, ita excrevit, ut rem præcipuam, Chronographiæ scilicet insti-

tutionem, mole superaret, si non argumenti quoque gravitate. Quod etsi forte inconcinnum videatur cuipiam, a me tamen, cum facile mutari posset inscriptio, sic, ut animo conceperam, relictum est, eam potissimum ob causam, ut quantas utilitates pro veterum interpretatione scriptorum, locisque maxime falebrosis explanandis brevicula Chronographiæ adferret expositio, ex præsenti ejus manifestoque usu intelligeretur.

Duo autem reprehensionis capita, in quæ viri ceteroquin non indocti sæpe incurrunt hoc ævo, hac quidem in re mihi haud timenda puto; quorum primum est, me actum egisse, alienosque labores fecisse meos: alterum vero, scriptionem hanc meam affluentiorem verbis, quam doctrinis esse. De hoc postremo eruditi per me utantur libere judicio suo. De primo illud affirmo, in quo ipso neminem peritorum dissentientem me habiturum spero, ingenti mihi labore et cogitandi vi stetisse pagellas has Chronographicas, tum ut ex perplexo cyclorum epactalium veluti labyrintho evadendi, viam planam certamque invenirem ipse, inventamque, ac ni fallor, novam demonstrarem lectoribus, tum ut ex veterum auctorum de Paschate celebrando

actis scriptisque, quæ aliquando ænigmatum videbantur similia, tenebras dispellerem. Nec id fugiet diligentem lectorem, qui quidem priores omnes, easque non paucas cyclorum computationes anno nonagesimo supra millesimum et septingentesimum tanquam præsenti accommodatas leget, posteriores demum anno primo et nonagesimo. Quæ enim superiore jam anno perfecturum me speraveram, ea vix præsento, eoque jam multum inclinato perducere ad exitum potui. Porro de ipsa Chronographia, ejusque magnis commoditatibus præfandum non est; quia in caput primum libri rejeci ea, quæ de hoc artis vel disciplinæ genere prænoscenda duxi; generalem tamen præsentis operis designationem ante intueri, quam ad id legendum quis accedat, utilitate non carebit.

# DESIGNATIO

## PRÆSENTIS LIBRI,

### RERUMQUE EO CONTENTARUM.

Siquis rationem, atque artificium definiendi cyclos; et paschata, atque annorum characteres efformandi non assequi tantum quoquo modo, sed penitus animo imprimere, atque in promtu habere cupiat, necesse est, ut exercitatione utatur, quæque in hoc libro jam definita, ac determinata reperit, ea investiget suo ipsius labore, studioque. Hanc ob causam in limine operis *Tabula I.* præfixi Calendarium ecclesiasticum, quo ab anno correctionis 1582. utimur, ac Deo præstante utemur, donec *sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae de caelo cadent.* Matth. XXIV.

*Tab. II.* Exhibui Calendarium *vetus*, quod ante correctionem erat usui inde a tempore Concilii Nicæni, ut Clavius inquit, quoad rem ipsam scilicet, modumque paschata definiendi. Commodi autem causa ad perquirendas lunas paschales, veterumque inteligenda scripta ad dies mensium adjeci Romanas Calendas, Nonas, et Idus, contra ac in animo habebam, scripseramque pag. 41. Præter morem vero Computistarum id Calendarium auxi una columna, serieque epactarum Julianarum aureis numeris respondentium; quæ sola res consensum veterum, novorumque Ecclesiæ fastorum velut uno obtutu palam facit.

*Tab. III.* Proposui laterculum terminorum paschalium, et literarum Dominicalium secundum ordines diversos, pro varia nempe mutatione cyclorum epactalium, adjecta methodo pro dato anno Christi inveniendi cyclos solis, lunæ, indictionis. Atque hæc quidem, siquis exercitationibus Chronographicis uti velit, perpetuo manibus terenda sunt.

*Tab. IV.* Cyclos omnes epactales, qui excogitari omnino possunt; complectitur; unde vulgo *Tabula expansa Epactarum* nuncupatur: quæ etsi deesse ab hac tractatione non possit; tamen, quia usum in exercitationibus frequentem non habet, ne quam lectori molestiam facesseret, ad calcem libri rejecta est. Exscripsi eam ex libris Computistarum superiorum temporum initio ducto ab aureo numero 3. etsi eos prava veterum auctorum intelligentia deceptos fuisse opiner, uti ostendi §. 205. Sequitur series Capitum.



Proponitur hoc loco fundamentum Calendarii veteris et novi, quod in constanti numero mensium, hebdomadum, et die-

rum anni, fixoque ordine quatuor anni tempestatum consistit, quem dies bissextilis maxime conservat. Notitia Calendarii Alexandrini ad veteres intelligendos Auctores prætermitti non potuit.

## CAPUT III.



Ad descriptos ex doctrina superioris capitis dies mensium adjungi ponantur septem literæ, quæ *dominicales* vocantur, ut oriatur idea Calendarii perpetui. Ex lege autem correctionis expendantur diversi ordines literarum dominicalium Tab. III. propositi.

## CAPUT IV.



Exponitur ratio, cur ad certos mensium dies in Calendario veteri adjecti fuerint numeri aurei, et quo ordine sint adjecti. Tria proposita schemata constructa sunt secundum aureos numeros 3. 4. 5. Numeri vero aurei in eo Calendario positi serviunt declarandis regulis paschalibus hoc loco commemoratis.

## CAPUT V.



Patefacto jam penitus usu et ordine aureorum numerorum in veteri Calendario, eoque ex hypothesi VV. scriptorum, constanti ac perpetuo, concipiantur ad singulos numeros aureos ex tabula fundamentali hic proposita adscribi respondentes epactæ; sicque habebitur distincta notio veteris Calendarii,

## CAPUT VI.



## CAPUT VII.



Collatis inter se epactis Julianis et Gregorianis ratio perficiendi veterum methodum ipsa se offert, atque in oculos incurrit. Unde etiam perspicua fiunt, captuque facilia hæc, quæ sequuntur: I. Usus epactarum pro designandis novilnniis in novo Calendario assumtus nequaquam novus est, sed in veteri Calendario, et

artificio VV. Computistarum reipsa continebatur. II. Ipse status realis luminarium certas epactas quodammodo ex se gignit, et pro variis mutationibus, quæ progressu temporis contingunt, plures exigit, et quasi producit cyclos epactales; quales concipi possunt triginta numero; quos Tabula expansa epactarum omnes exhibet. III. A statu reali luminarium, et cyclo epactali, quem ea circa tempora Concilii Nicæni tenebant, per certas, penitusque demonstratas regulas pervenitur ad cyclum, qui nunc obtinet, et a statu luminarium præscribitur.

## CAPUT VIII.



Proponitur hoc loco utilissima exercitatio, atque applicatio regularum, quæ hactenus expositæ et demonstratæ fuerunt.

## CAPUT IX.



Eadem methodo inveniuntur paschata, et festa mobilia temporum, præteritorum, etiam ope Calendarii Gregoriani, aut martyrologii, cujus structura explicatur. Denique cyclus epactalis currens cum literis martyrologii exhibetur,

## CAPUT X.

*Ad cyclos solis et lunae hactenus expositos adjungitur cyclus indictionum. Ex binis prioribus conflatur periodus Victoriana : ex omnibus tribus Juliana.* . 90

Agitur autem de perioda Victoriana *mere technica* : de paschali infra fiet mentio in Append. Hist. c. VII. Aptus hic tandem locus est demonstrandi methodum Tab. III. propositam, qua pro dato anno Christi cyclus solis, lunæ et indictionis inveniri possit, dabeatque. Commemoratur etiam Periodus Græco-Romana ab Antonio Pagio excogitata.

# APPENDIX HISTORICA

## DE SCRIPTIS, ACTISQUE VARIIS

IN CAUSA

PASCHATUM CELEBRANDORUM.

### CAPUT I.



### CAPUT II.



### CAPUT III.

## CAPUT IV.



## CAPUT V.



## CAPUT VI.

tigit sub S. Zosimo P. — De Paschate an. 420. et epistola S. Cyrilli ad Synodum Carthaginensem data. — An. 437. incipit cyclus annorum 95. confectus a S. Cyrillo. — De paschate an. 444. et literis Paschasini Lilybetani ad S. Leonem, et fragmento epistolæ S. Cyrilli ad eundem S. Leonem. Ex eo fragmento colligi potest methodus, qua Alexandrini paschata definierunt. — De paschate an. 455. extant epistolæ S. Leonis omnino novem ad diversos, et una S. Proterii Alexandrini ad eundem.

## CAPUT VII.



Periodi an. 532. Victorius auctor non est, etsi ab eo *Victoriana* nuncupetur; cyclum tamen paschalem propria quadam, et ab aliorum cyclis differente ratione construxit.

## CAPUT VIII.



Agitur de Paschate an. 520. et literis Joannis CPni ad S. Hormisdam P. — An. 525. Dionysius exiguus primas de paschate literas scripsit ad Petronium Episcopum: anno sequente alteras ad Bonifacium primicerium notariorum,

et Bonum secundicerium. Edidit cyclum annorum 95, non vero, ut Pagius putavit, annorum 532. Primus cycli Dionysiani annus cadit in annum Christi 532, et conjungitur cum aureo numero 1, non vero 19, quemadmodum Petavius aserui'. 1. Ex Dionysio redditur ratio, cur in cyclo epactarum Julianarum, quo uno Veteres usi sunt usque ad correctionem Calendarii: anni embolimæi ab aliis aliter atque aliter definiantur. Præter cyclum decennovenalem alius lunaris totidem annorum apud Veteres in usu erat.

## CAPUT IX.



An. 546. occasione paschatis seditio oritur Constantinopoli. De paschate 550. scribit B. Victor Capuanus, et Aquitanum refellit. An. 577. nova dissidia paschalia inter Hispanos et Gallos erumpunt. Exponitur cyclus S. Isidori Hispal. inchoatus ab an. 627. Errorem Scotorum et Hybernorum in celebrando paschate reprimunt Honorius I. et Joannes IV. Romani Pontifices. Ceolfridus Abbas in Anglia de paschate recte agendo docet Naitonum regem Pictorum. V. Bedæ libri de Chronographia, et paschate inveniendo. An. 740. non omnes Occidentales pascha eodem die celebrarunt. An. 771. Hadrianus P. I. Episcopos Hispaniæ de paschali errore reprehendit.

## CAPUT X.



## CAPUT XI.



## CAPUT XII.



## CAPUT XIII.

**Calendarium Ecclesiasticum, quo utimur ab anno 1582.**

| JANUARIUS. | | | FEBRUARIUS. | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L. D.* | *Cyclus Epact.* | *Dies Mensis* | *D. L.* | *Cyclus Epact.* |
| 1 Kal. | A | * | 1 Kal. | D | XXIX |
| 2 IV | B | XXIX | 2 IV | E | XXVIII |
| 3 III | C | XXVIII | 3 III | F | XXVII |
| 4 Prid. | D | XXVII | 4 Prid. | G | 25. XXVI |
| 5 Non. | E | XXVI | 5 Non. | A | XXV. XXIV |
| 6 VIII | F | 25. XXV | 6 VIII | B | XXIII |
| 7 VII | G | XXIV | 7 VII | C | XXII |
| 8 VI | A | XXIII | 8 VI | D | XXI |
| 9 V | B | XXII | 9 V | E | XX |
| 10 IV | C | XXI | 10 IV | F | XIX |
| 11 III | D | XX | 11 III | G | XVII |
| 12 Prid. | E | XIX | 12 Prid. | A | XVII |
| 13 Idib. | F | XVIII | 13 Idib. | B | XVI |
| 14 XIX | G | XVII | 14 XVI | C | XV |
| 15 XVIII | A | XVI | 15 XV | D | XIV |
| 16 XVII | B | XV | 16 XIV | E | XIII |
| 17 XVI | C | XIV | 17 XIII | F | XII |
| 18 XV | D | XIII | 18 XII | G | XI |
| 19 XIV | E | XII | 19 XI | A | X |
| 20 XIII | F | XI | 20 X | B | IX |
| 21 XII | G | X | 21 IX | C | VIII |
| 22 XI | A | IX | 22 VIII | D | VII |
| 23 X | B | VIII | 23 VII | E | VI |
| 24 IX | C | VII | 24 VI | F | V |
| 25 VIII | D | VI | 25 V | G | IV |
| 26 VII | E | V | 26 IV | A | III |
| 27 VI | F | IV | 27 III | B | II |
| 28 V | G | III | 28 Prid. | C | I |
| 29 IV | A | II | | | |
| 30 III | B | I | | | |
| 31 Prid. | C | * | | | |

Calendarium Ecclesiasticum, quo utimur ab anno 1582.

| Martius | | | Aprilis | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L. D.* | *Ciclus Epact.* | *Dies Mensis* | *L. D.* | *Cyclus Epact.* |
| 1 Kal. | D | * | 1 Kal. | G | XXIX |
| 2 VI | E | XXIX | 2 IV | A | XXVIII |
| 3 V | F | XXVIII | 3 III | B | XXVII |
| 4 IV | G | XXVII | 4 Prid. | C | 25. XXVI |
| 5 III | A | XXVI | 5 Non. | D | XXV. XXIV |
| 6 Prid. | B | 25. XXV | 6 VIII | E | XXIII |
| 7 Non. | C | XXIV | 7 VII | F | XXII |
| 8 VIII | D | XXIII | 8 VI | G | XXI |
| 9 VII | E | XXII | 9 V | A | XX |
| 10 VI | F | XXI | 10 IV | B | XIX |
| 11 V | G | XX | 11 III | C | XVIII |
| 12 IV | A | XIX | 12 Prid. | D | XVII |
| 13 III | B | XVIII | 13 Idib. | E | XVI |
| 14 Prid. | C | XVII | 14 XVIII | F | XV |
| 15 Idib. | D | XVI | 15 XVII | G | XIV |
| 16 XVII | E | XV | 16 XVI | A | XIII |
| 17 XVI | F | XIV | 17 XV | B | XII |
| 18 XV | G | XIII | 18 XIV | C | XI |
| 19 XIV | A | XII | 19 XIII | D | X |
| 20 XIII | B | XI | 20 XII | E | IX |
| 21 XII | C | X | 21 XI | F | VIII |
| 22 XI | D | IX | 22 X | G | VII |
| 23 X | E | VIII | 23 IX | A | VI |
| 24 IX | F | VII | 24 VIII | B | V |
| 25 VIII | G | VI | 25 VII | C | IV |
| 26 VII | A | V | 26 VI | D | III |
| 26 VI | B | IV | 27 V | E | II |
| 28 V | C | III | 28 IV | F | I |
| 29 IV | D | II | 29 III | G | * |
| 30 III | E | I | 30 Prid. | A | XXIX |
| 31 Prid. | F | * | | | |

## Calendarium Ecclesiasticum, quo utimur ab anno 1582.

| MAJUS. Dies Mensis | L. D. | Cyclus Epact. | JUNIUS. Dies Mensis | L. D. | Cyclus Epact. |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 Kal. | B | XXVIII | 1 Kal. | E | XXVII |
| 2 VI | C | XXVII | 2 IV | F | 25. XXVI |
| 3 V | D | XXVI | 3 III | G | XXV. XXIV |
| 4 IV | E | 25. XXV | 4 Prid. | A | XXIII |
| 5 III | F | XXIV | 5 Non. | B | XXII |
| 6 Prid. | G | XXIII | 6 VIII | C | XXI |
| 7 Non. | A | XXII | 7 VII | D | XX |
| 8 VIII | B | XXI | 8 VI | E | XIX |
| 9 VII | C | XX | 9 V | F | XVIII |
| 10 VI | D | XIX | 10 IV | G | XVII |
| 11 V | E | XVIII | 11 III | A | XVI |
| 12 IV | F | XVII | 12 Prid. | B | XV |
| 13 III | G | XVI | 13 Idib. | C | XIV |
| 17 Prid. | A | XV | 14 XVIII | D | XIII |
| 15 Idib. | B | XIV | 15 XVII | E | XII |
| 16 XVII | C | XIII | 16 XVI | F | XI |
| 17 XVI | D | XII | 17 XV | G | X |
| 18 XV | E | XI | 18 XIV | A | IX |
| 19 XIV | F | X | 19 XIII | B | VIII |
| 20 XIII | G | IX | 20 XII | C | VII |
| 21 XII | A | VIII | 21 XI | D | VI |
| 22 XI | B | VII | 22 X | E | V |
| 23 X | C | VI | 23 IX | F | IV |
| 24 IX | D | V | 24 VIII | G | III |
| 25 VIII | E | IV | 25 VII | A | II |
| 26 VII | E | III | 26 VI | B | I |
| 27 VI | G | II | 27 V | C | * |
| 28 V | A | I | 28 IV | D | XXIX |
| 29 IV | B | * | 19 III | E | XXVIII |
| 30 III | C | XXIX | 30 Prid. | F | XXVII |
| 31 Prid. | D | XXVIII | | | |

Calendarium Ecclesiasticum, quo utimur ab anno 1582.

| JULIUS. | | | AUGUSTUS. | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L. D.* | *Cyclus Epact.* | *Dies Mensis* | *L. D.* | *Cyclus Epact.* |
| 1 Kal. | G | XXVI | 1 Kal. | C | XXV. XXIV |
| 2 VI | A | 25. XXV | 2 IV | D | XXIII |
| 3 V | B | XXIV | 3 III | E | XXII |
| 4 IV | C | XXIII | 4 Prid. | F | XXI |
| 5 III | D | XXII | 5 Non. | G | XX |
| 6 Prid. | E | XXI | 6 VIII | A | XIX |
| 7 Non. | F | XX | 7 VII | B | XVIII |
| 8 VIII | G | XIX | 8 VI | C | XVII |
| 9 VII | A | XVIII | 9 V | D | XVI |
| 10 VI | B | XVII | 10 IV | E | XV |
| 11 V | C | XVI | 11 III | F | XIV |
| 12 IV | D | XV | 12 Prid. | G | XIII |
| 13 III | E | XIV | 13 Idib. | A | XII |
| 14 Prid. | F | XIII | 14 XIX | B | XI |
| 15 Idib. | G | XII | 15 XVIII | C | X |
| 16 XVII | A | XI | 16 XVII | D | IX |
| 17 XVI | B | X | 17 XVI | E | VIII |
| 18 XV | C | IX | 18 XV | F | VII |
| 19 XIV | D | VIII | 19 XIV | G | VI |
| 20 XIII | E | VII | 20 XIII | A | V |
| 21 XII | F | VI | 21 XII | B | IV |
| 22 XI | G | V | 22 XI | C | III |
| 23 X | A | IV | 23 X | D | II |
| 24 IX | B | III | 24 IX | E | I |
| 25 VIII | C | II | 25 VIII | F | * |
| 26 VII | D | I | 26 VII | G | XXIX |
| 27 VI | E | * | 27 VI | A | XXVIII |
| 28 V | F | XXIX | 28 V | B | XXVII |
| 29 IV | G | XXVIII | 29 IV | C | XXVI |
| 30 III | A | XXVII | 30 III | D | 25. XXV |
| 31 Prid. | B | 25. XXVI | 31 Prid. | E | XXIV |

Calendarium Ecclesiasticum, quo utimur ab anno 1582.

| SEPTEMBER. | | | OCTOBER. | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L. D.* | *Cyclus Epact.* | *Dies Mensis* | *L. D.* | *Cyclus Epact.* |
| 1 Kal. | F | XXIII | 1 Kal. | A | XXII |
| 2 IV | G | XXII | 2 VI | B | XXI |
| 3 III | A | XXI | 3 V | C | XX |
| 4 Prid. | B | XX | 4 IV | D | XIX |
| 5 Non. | C | XIX | 5 III | E | XVIII |
| 6 VIII | D | XVIII | 6 Prid. | F | XVII |
| 7 VII | E | XVII | 7 Non. | G | XVI |
| 8 VI | F | XVI | 8 VIII | A | XV |
| 9 V | G | XV | 9 VII | B | XIV |
| 10 IV | A | XIV | 10 VI | C | XIII |
| 11 III | B | XIII | 11 V | D | XII |
| 12 Prid. | C | XII | 12 IV | E | XI |
| 13 Idib. | D | XI | 13 III | F | X |
| 14 XVIII | E | X | 14 Prid. | G | IX |
| 15 XVII | F | IX | 15 Idib. | A | VIII |
| 16 XVI | G | VIII | 16 XVII | B | VII |
| 17 XV | A | VII | 17 XVI | C | VI |
| 18 XIV | B | VI | 18 XV | D | V |
| 19 XIII | C | V | 19 XIV | E | IV |
| 20 XII | D | IV | 20 XIII | F | III |
| 21 XI | E | III | 21 XII | G | II |
| 22 X | F | II | 22 XI | A | I |
| 23 IX | G | I | 23 X | B | * |
| 24 VIII | A | * | 24 IX | C | XXIX |
| 25 VII | B | XXIX | 25 VIII | D | XXVIII |
| 26 VI | C | XXVIII | 26 VII | E | XXVII |
| 27 V | D | XXVII | 27 VI | F | XXVI |
| 28 IV | E | 25. XXVI | 28 V | G | 25. XXV |
| 29 III | F | XXV. XXIV | 29 IV | A | XXIV |
| 30 Prid. | G | XXIII | 30 III | B | XXIII |
| | | | 31 Prid. | C | XXII |

**Calendarium Ecclesiasticum, quo utimur ab anno 1582.**

| NOVENBER. | | | DECEMBER. | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L. D.* | *Cyclus Epact.* | *Dies Mensis* | *L. D.* | *Cyclus Epact.* |
| 1 Kal. | D | XXI | 1 Kal. | F | XX |
| 2 IV. | E | XX | 2 IV | G | XIX |
| 3 III | F | XIX | 3 III | A | XVIII |
| 4 Prid. | G | XVIII | 4 Prid. | B | XVII |
| 5 Non. | A | XVII | 5 Non. | C | XVI |
| 6 VIII | B | XVI | 6 VIII | D | XV |
| 7 VII | C | XV | 7 VII | E | XIV |
| 8 VI | D | XIV | 8 VI | F | XIII |
| 9 V | E | XIII | 9 V | G | XII |
| 10 IV | F | XII | 10 IV | A | XI |
| 11 III | G | XI | 11 III | B | X |
| 12 Prid. | A | X | 12 Prid. | C | IX |
| 13 Idib. | B | IX | 13 Idib. | D | VIII |
| 14 XVIII | C | VIII | 14 XIX | E | VII |
| 15 XVII | D | VII | 15 XVIII. | F | VI |
| 16 XVI | E | VI | 16 XVII | G | V |
| 17 XV | F | V | 17 XVI | A | IV |
| 18 XIV | G | IV | 18 XV | B | III |
| 19 XIII | A | III | 19 XIV | C | II |
| 20 XII | B | II | 20 XIII | D | I |
| 21 XI | C | I | 21 XII | E | * |
| 22 X | D | * | 22 XI | F | XXIX |
| 23 IX | E | XXIX | 23 X | G | XXVIII |
| 24 VIII | F | XXVIII | 24 IX | A | XXVII |
| 25 VII | G | XXVII | 25 VIII | B | XXVI |
| 26 VI | A | 25. XXVI | 26 VII | C | 25. XXV |
| 27 V | B | xxv. xxiv | 27 VI | D | XXIV |
| 28 IV | C | XXIII | 28 V | E | XXIII |
| 29 III | D | XXII | 29 IV | F | XXII |
| 30 Prid. | E | XXI | 30 III | G | XXI |
| | | | 31 Prid. | A | 19. XX |

## Calendarium Ecclesiasticum antiquum.

| JANUARIUS. | | | FEBRUARIUS. | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L. N. D. A.* | *Epactæ Julianæ* | *Dies Mensis* | *L. N. D. A.* | *Epactæ Julianæ* |
| 1 Kal. | a 3 | * | 1 Kal. | d | |
| 2 IV | b | | 2 IV | e 11 | XXVIII |
| 3 III | c 11 | XXVIII | 3 III | f 19 | XXVI |
| 4 Prid. | d | | 4 Prid. | g 8 | XXV |
| 5 Non. | e 19 | XXVI | 5 Non. | a | |
| 6 VIII | f 8 | XXV | 6 VIII | b 16 | XXIII |
| 7 VII | g | | 7 VII | c 5 | XXII |
| 8 VI | a 16 | XXIII | 8 VI | d | |
| 6 V | b 5 | XXII | 9 V | e 13 | XX |
| 10 IV | c | | 10 IV | f 2 | XIX |
| 11 III | d 13 | XX | 11 III | g | |
| 12 Prid. | e 2 | XIX | 12 Prid. | a 10 | XVII |
| 13 Idib. | f | | 13 Idib. | b | |
| 14 XIX | g 10 | XVII | 14 XVI | c 18 | XV |
| 15 XVIII | a | | 15 XV | d 7 | XIV |
| 16 XVII | b 18 | XV | 16 XIV | e | |
| 17 XVI | c 7 | XIV | 17 XIII | f 15 | XII |
| 18 XV | d | | 18 XII | g 4 | XI |
| 19 XIV | e 15 | XII | 19 XI | a | |
| 20 XIII | f 4 | XI | 20 X | b 12 | IX |
| 21 XII | g | | 21 IX | c 1 | VIII |
| 22 XI | a 12 | IX | 22 VIII | d | |
| 23 X | b 1 | VIII | 23 VII | e 9 | VI |
| 24 IX | c | | 24 VI | f | |
| 25 VIII | d 9 | VI | 25 V | g 17 | IV |
| 26 VII | e | | 26 IV | a 6 | III |
| 27 VI | f 17 | IV | 27 III | b | |
| 28 V | g 6 | III | 28 Prid. | c 14 | I |
| 29 IV | a | | | | |
| 30 III | b 14 | I | | | |
| 31 Prid. | c 3 | * | | | |

## Calendarium Ecclesiasticum antiquum.

| MARTIUS. | | | APRILIS. | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L.N. D.A.* | *Epactæ Julianæ* | *Dies Mensis* | *L.N. D.A.* | *Epactæ Julianæ* |
| 1 Kal | d 3 | * | 1 Kal. | g | |
| 2 VI | e | | 2 IV | a 11 | XXVIII |
| 3 V | f 11 | XXVIII | 3 III | b | |
| 4 IV | g | | 4 Prid. | c 19 | XXVI |
| 5 III | a 19 | XXVI | 5 Non. | d 8 | XXV |
| 6 Prid. | b 8 | XXV | 6 VIII | e 16 | XXIII |
| 7 Non. | c | | 7 VII | f 5 | XXII |
| 8 VIII | d 16 | XXIII | 8 VI | g | |
| 9 VII | e 5 | XXII | 9 V | a 13 | XX |
| 10 VI | f | | 10 IV | b 2 | XIX |
| 11 V | g 13 | XX | 11 III | c | |
| 12 IV | a 2 | XIX | 12 Prid. | d 10 | XVII |
| 13 III | b | | 13 Idib. | e | |
| 14 Prid. | c 10 | XVII | 14 XVIII | f 18 | XV |
| 15 Idib. | d | | 15 XVII | g 7 | XIV |
| 16 XVII | e 18 | XV | 16 XVI | a | |
| 17 XVI | f 7 | XIV | 17 XV | b 15 | XII |
| 18 XV | g | | 18 XIV | c 4 | XI |
| 19 XIV | a 15 | XII | 19 XIII | d | |
| 20 XIII | b 4 | XI | 20 XII | e 12 | IX |
| 21 XII | c | | 21 XI | f 1 | VIII |
| 22 XI | d 12 | IX | 22 X | g | |
| 23 X | e 1 | VIII | 23 IX | a 9 | VI |
| 24 IX | f | | 24 VIII | b | |
| 25 VIII | g 9 | VI | 25 VII | c 17 | IV |
| 26 VII | a | | 26 VI | d 6 | III |
| 27 VI | b 17 | IV | 27 V | e | |
| 28 V | c 6 | III | 28 IV | f 14 | I |
| 29 IV | d | | 29 III | g 3 | * |
| 30 III | e 14 | I | 30 Prid. | a | |
| 31 Prid. | f 3 | * | | | |

## Calendarium Ecclesiasticum antiquum.

| MAJUS. | | | JUNIUS. | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L. N. D. A.* | *Epactæ Julianæ* | *Dies Mensis* | *L. N. D. A.* | *Epactæ Julianæ* |
| 1 Kal. | b 11 | XXVIII | 1 Kal. | e | |
| 2 VI | c | | 2 IV | f 19 | XXVI |
| 3 V | d 19 | XXVI | 3 III | g 8 | XXV |
| 4 VI | e 8 | XXV | 4 Prid. | a 16 | XXIII |
| 5 III | f | | 5 Non. | b 5 | XXII |
| 6 Prid. | g 16 | XXIII | 6 VIII | c | |
| 7 Non. | a 5 | XXII | 7 VII | d 13 | XX |
| 8 VIII | b | | 8 VI | e 2 | XIX |
| 9 VII | c 13 | XX | 9 V | f | |
| 10 VI | d 2 | XIX | 10 IV | g 10 | XVII |
| 11 V | e | | 11 III | a | |
| 12 IV | f 10 | XVII | 12 Prid. | b 18 | XV |
| 13 III | g | | 13 Idib. | c 7 | XIV |
| 14 Prid. | a 18 | XV | 14 XVIII | d | |
| 15 Idib. | b 7 | XIV | 15 XVII | e 15 | XII |
| 16 XVII | c | | 16 XVI | f 4 | XI |
| 17 XVI | d 15 | XII | 17 XV | g | |
| 18 XV | e 4 | XI | 18 XIV | a 12 | IX |
| 19 XIV | f | | 19 XIII | b 1 | VIII |
| 20 XIII | g 12 | IX | 20 XII | c | |
| 21 XII | a 1 | VIII | 21 XI | d 9 | VI |
| 22 XI | b | | 22 X | e | |
| 23 X | c 9 | VI | 23 IX | f 17 | IV |
| 24 IX | d | | 24 VIII | g 6 | III |
| 25 VIII | e 17 | IV | 25 VII | a | |
| 26 VII | f 6 | III | 26 VI | b 14 | I |
| 27 VI | g | | 27 V | c 3 | * |
| 28 V | a 14 | I | 28 IV | d | |
| 29 IV | b 3 | * | 29 III | e 11 | XXVIII |
| 30 III | c | | 30 Prid. | f | |
| 31 Prid. | d 11 | XXVIII | | | |

## Calendarium Ecclesiasticum antiquum.

| JULIUS. Dies Mensis | L.N. D.A. | Epactæ Julianæ | AUGUSTUS. Dies Mensis | L.N. D.A. | Epactæ Julianæ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 Kal | g 19 | XXVI | 1 Kal. | c 8 | XXV |
| 2 VI | a 8 | XXV | 2 IV | d 16 | XXIII |
| 3 V | b | | 3 III | e 5 | XXII |
| 4 IV | c 16 | XXIII | 4 Prid. | f | |
| 5 III | d 5 | XXII | 5 Non. | g 13 | XX |
| 6 Prid. | e | | 6 VIII | a 2 | XIX |
| 7 Non. | f 13 | XX | 7 VII | b | |
| 8 VIII | g 2 | XIX | 8 VI | c 10 | XVII |
| 9 VII | a | | 9 V | d | |
| 10 VI | b 10 | XVII | 10 IV | e 18 | XV |
| 11 V | c | | 11 III | f 7 | XIV |
| 12 IV | d 18 | XV | 12 Prid. | g | |
| 13 III | e 7 | XIV | 13 Idib. | a 15 | XII |
| 14 Prid. | f | | 14 XIX | b 4 | XI |
| 15 Idib. | g 15 | XII | 15 XVIII | c | |
| 16 XVII | a 4 | XI | 16 XVI | d 12 | IX |
| 17 XVI | b | | 17 XV | e 1 | VIII |
| 18 XV | c 12 | IX | 18 XIV | f | |
| 19 XIV | d 1 | VIII | 19 XIV | g 9 | VI |
| 20 XIII | e | | 20 XIII | a | |
| 21 XII | f 9 | VI | 21 XII | b 17 | IV |
| 22 XI | g | | 22 XI | c 6 | III |
| 23 X | a 17 | IV | 23 X | d | |
| 24 IX | b 6 | III | 24 IX | e 14 | I |
| 25 VIII | c | | 25 VIII | f 3 | * |
| 26 VII | d 14 | I | 26 VII | g | |
| 27 VI | e 3 | * | 27 VI | a 11 | XXVIII |
| 28 V | f | | 28 V | b 19 | XXVI |
| 29 IV | g 11 | XXVIII | 29 IV | c | |
| 30 III | a 19 | XXVI | 30 III | d 8 | XXV |
| 31 Prid. | b | | 31 Prid. | e | |

## Calendarium Ecclesiasticum antiquum.

| SEPTEMBER. Dies Mensis | L.N. D.A. | Epactæ Julianæ | OCTOBER. Dies Mensis | L.N. D.A. | Epactæ Julianæ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 Kal. | f 16 | XXIII | 1 Kal. | a 16 | XXIII |
| 2 IV | g 5 | XXII | 2 VI | b 5 | XXII |
| 3 III | a | | 3 V | a 13 | XX |
| 4 Prid. | b 13 | XX | 4 IV | d 2 | XIX |
| 5 Non. | c 2 | XIX | 5 III | e | |
| 6 VIII | d | | 6 Prid. | f 10 | XVII |
| 7 VII | e 10 | XVII | 7 Non. | g | |
| 8 VI | f | | 8 VIII | a 18 | XV |
| 9 V | g 18 | XV | 9 VII | b 7 | XIV |
| 10 IV | a 7 | XIV | 10 VI | c | |
| 11 III | b | | 11 V | d 15 | XII |
| 12 Prid. | c 15 | XII | 12 IV | e 4 | XI |
| 13 Idib. | d 4 | XI | 13 III | f | |
| 14 XVIII | e | | 14 Prid. | g 12 | IX |
| 15 XVII | f 12 | IX | 15 Idib. | a 1 | VIII |
| 16 XVI | g 1 | VIII | 16 XVII | b | |
| 17 XV | a | | 17 XVI | c 9 | VI |
| 18 XIV | b 9 | VI | 18 XV | d | |
| 19 XIII | c | | 19 XIV | e 17 | IV |
| 20 XII | d 17 | IV | 20 XIII | f 6 | III |
| 21 XI | e 6 | III | 21 XII | g | |
| 22 X | f | | 22 XI | a 14 | I |
| 23 IX | g 14 | I | 23 X | b 3 | * |
| 24 VIII | a 3 | * | 24 IX | c | |
| 25 VII | b | | 25 VIII | d 11 | XXVIII |
| 26 VI | c 11 | XXVIII | 26 VII | e 19 | XXVI |
| 27 V | d 19 | XXVI | 27 VI | f | |
| 28 IV | e | | 28 V | g 8 | XXV |
| 29 III | f 8 | XV | 29 IV | a | |
| 30 Prid. | g | | 30 III | b 16 | XXIII |
| | | | 31 Prid. | c 5 | XXII |

## Calendarium Ecclesiasticum antiquum

| NOVEMBER | | | DECEMBER. | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Dies Mensis* | *L.N. D.A.* | *Epactæ Julianæ* | *Dies Mensi* | *L.N. D.A* | *Epactæ Julianæ* |
| 1 Kal. | d | | 1 Kal. | f 13 | XX |
| 2 IV. | e 13 | XX | 2 IV | g 2 | XIX |
| 3 III | f 2 | XIX | 3 III | a | |
| 4 Prid. | g | | 4 Prid. | b 10 | XVII |
| 5 Non. | a 10 | XVII | 5 Non. | c | |
| 6 VIII | b | | 6 VIII | d 18 | XV |
| 7 VII | c 18 | XV | 7 VII | e 7 | XIV |
| 8 VI | d 7 | XIV | 8 VI | f | |
| 9 V | e | | 9 V | g 15 | XII |
| 10 IV | f 15 | XII | 10 IV | a 4 | XI |
| 11 III | g 4 | XI | 11 III | b | |
| 12 Prid. | a | | 12 Prid. | c 12 | IX |
| 13 Idib. | b 12 | IX | 13 Idib. | d 1 | VIII |
| 14 XVIII | c 1 | VIII | 14 XIX | e | |
| 15 XVII | d | | 15 XVIII | f 9 | VI |
| 16 XVI | e 9 | VI | 16 XVII | g | |
| 17 XV | f | | 17 XVI | a 17 | IV |
| 18 XIV | g 17 | IV | 18 XV | b 6 | III |
| 19 XIII | a 6 | III | 19 XIV | c | |
| 20 XII | b | | 20 XIII | d 14 | I |
| 21 XI | c 14 | I | 21 XII | e 3 | * |
| 22 X | d 3 | * | 22 XI | f | |
| 23 IX | e | | 23 X | g 11 | XXVIII |
| 24 VIII | f 11 | XXVIII | 24 IX | a 19 | XXVI |
| 25 VII | g 19 | XXVI | 25 VIII | b | |
| 26 VI | a | | 26 VII | e 8 | XXV |
| 27 V | b 8 | XXV | 27 VI | d | |
| 28 IV | c | | 28 V | e 16 | XXIII |
| 29 III | d 16 | XXIII | 29 IV | f 5 | XXII |
| 30 Prid. | e 5 | XXII | 30 III | g | |
| | | | 31 Prid. | a 13 | XX |

# LATERCULUM
## TERMINORUM PASCHALIUM
## ET
## LITERARUM DOMINICALIUM.

### N. I.

### *Termini Paschales*
### *a principio Ecclesiae usque ad annum* 1582.

Litera *M* denotat Martium, *A* Aprilem.

| *Cyclus Lunae.* | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| *Termini Paschales.* | 13 A. | 2 A. | 22 M. | 10 A. | 30 M. | 18 A. | 7 A. | 27 M. | 15 A. | 4 A. |

| *Cyclus Lunae.* | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 | 1 | 2 | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| *Termini Paschales.* | 24 M. | 12 A. | 1 A. | 21 M. | 9 A. | 29 M. | 17 A. | 5 A. | 25 M. | — |

### ORDO I.

***Literarum Dominicalium cyclo solis respondentium usque ad annum* 1582.**

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 10 B. | 11. A. | 12 G. | 13 FE. | 14 D. | 15 C. | 16 B. |
| 17 AG. | 18 F. | 19 E. | 20 D. | 21 CB. | 22 A. | 22 G. |
| 24 F. | 25 ED. | 26 C. | 27 B. | 28 A. | 1 GF. | 2 E. |
| 3 D. | 4 C. | 5 BA. | 6 G. | 7 F. | 8 E. | 9 DC. |

## N. II.

### *Termini Paschales*
### *ab anno* 1583 *usque ad annum* 1700 *exclusive*

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Cyclus Lunæ* | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| *Epactæ.* | XXVI | VII | XVIII | XXIX | X |
| *Termini Paschales.* | 17 A. | 6 A | 26 M. | 14 A. | 3 A. |
| *Cyclus Lunæ.* | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 |
| *Epactæ* | XXI | II | XIII | XXIV | V |
| *Termini Paschales.* | 23 M. | 11 A. | 31 M. | 18 A. | 8 A. |
| *Cyclus Lunæ.* | 16 | 17 | 18 | 19 | 1 |
| *Epactæ.* | XVI | XXVII | VIII | XIX | I |
| *Termini Paschales.* | 28 M. | 16 A. | 5 A. | 25 M. | 14 A. |
| *Cyclus Lunæ.* | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| *Epactæ.* | XII | XXIII | IV | XV | |
| *Termini Paschale* | 1 A. | 21 M. | 9 A. | 30 M. | |

*Literæ Dominicales pro annis aliquot secularibus.*

A. 1600 13 BA. A. 1800 17 E.
A. 1700 1 C. A. 1900 5 G.

### O R D O II.

*Literarum Dominicalium ab an.* 1583 *usque ad an.* 1700 *exclusive.*

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 24 B. | 25 AG. | 26 F. | 27 E. | 28 D. | 1 CB. | 2 A |
| 3 G. | 4 F. | 5 ED. | 6 C. | 7 B. | 8 A. | 9 GF. | 10 E |
| 11 D. | 12 C. | 13 BA. | 14 G. | 15 F. | 16 E. | 17 DC |
| 18 B. | 19 A. | 20 G. | 21 FE. | 22 D. | 23 C. | |

*Termini Pschales*

***ab an. 1700 usque ad an. 1900 exclusive.***

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| *Cyclus Lunæ.* | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 |
| *Epactæ* | IX | XX | I | XII | XXIII |
| *Termini Paschales.* | 4 A. | 24 M. | 12 A. | 1 A. | 21 M. |
| *Cyclus Lunæ.* | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 |
| *Epactæ.* | IV | XV | XXVI | VII | XVIII |
| *Termini Paschales* | 9 A. | 29 M. | 17 A. | 6 A. | 26 M. |
| *Cyclus Lunæ.* | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| *Epactæ.* | * | XI | XXII | III | XIV |
| *Termini Paschales.* | 13 A. | 2 A. | 22 M. | 10 A. | 30 M. |
| *Cyclus Lunæ.* | 6 | 7 | 8 | 9 | |
| *Epactæ* | XXV | VI | XVII | XXVIII | |
| *Termini Paschales* | 18 A. | 7 A. | 27 M. | 15 A. | |

**O R D O III.**

***Literarum Dominicalium ab an. 1701 usque ad an. 1800 exclusive.***

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 2 B. | 3 A. | 4 G. | 5 FE. | 6 D. | 7 C. | 8 B. | 9 AG. |
| 10 F. | 11 E. | 12 D. | 13 CB. | 14 A. | 15 G. | 16 F | |
| 17 ED. | 18 C. | 19 B. | 20 A. | 21 GF. | 22 E. | 23 D. | |
| 24 C. | 25 BA. | 26 G. | 27 F. | 28. E. | 1 DC. | | |

## O R D O IV.

*Literarum Dominicalium ab an. 1801. usque ad 1900. exclusive.*

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 18 D. | 19 C. | 20 B. | 21 AG. | 22 F. | 23 E. | 24 D. |
| 25 CB. | 26 A. | 27 G. | 28 F. | 1 ED. | 2 C. | 3 B. |
| 4 A. | 5 GF. | 6 E. | 7 D. | 8 C. | 9 BA. | 10 G. | 11 F. |
| 12 E. | 13 DC. | 14 B. | 15 A. | 16 G. | 17 FE. | |

### Methodus inveniendi pro dato anno Christi Cyclos Solis, *Lunæ*, Indictionis.

| Ad datum annum | adde | Summam divide |
|---|---|---|
| pro cyclo solis | 9 | per 28 |
| pro cyclo lunæ | 1 | per 19 |
| pro cyclo indictionis | 3 | per 15 |

Residuum, neglecto quoto, exhibet in primo casu cyclum solis, in secundo cyclum lunæ in tertio cyclum indictionis. Si residuum nullum manet, erit in quovis casu cyclus ultimus, nempe solis 28, lunæ 19, indictionis 15., vel ad datum annum Christi adde annos periodi Julianæ æram vulgarem præcedentes, nempe 4713. Summam divide per 28 pro cyclo solis, per 19 pro cyclo lunæ, per 15 pro cyclo indictionis inveniendo. Residuum dabit quæsitos cyclos, aut, si nullum sit, habebitur, ut supra, cyclus, vel annus cycli ultimus 28. 19. 15.

UM.

| | 17 | 18 | 19 | 1 | 2 |
|---|---|---|---|---|---|
| II | IV | XV | XXVI | VIII | XIX |
| II | III | XIV | 25 | VII | XVIII |
| I | II | XIII | XXIV | VI | XVII |
| ı | I | XII | XXIII | V | XVI |
| X | * | XI | XXII | IV | XV |
| II | XXIX | X | XXI | III | XIV |
| I | XXVIII | IX | XX | II | XIII |
| I | XXVII | VIII | XIX | I | XII |
| | XXVI | VII | XVIII | * | XI |
| / | 25 | VI | XVII | XXIX | X |
| I | XXIV | V | XVI | XXVIII | IX |
| I | XXIII | IV | XV | XXVII | VIII |
| | XXII | III | XIV | XXVI | VII |
| | XXI | II | XIII | XXV | VI |
| | XX | I | XII | XXIV | V |
| ı | XIX | * | XI | XXIII | IV |
| | XVIII | XXIX | X | XXII | III |
| | XVII | XXVIII | IX | XXI | II |
| | XVI | XXVII | VIII | XX | I |
| | XV | XXVI | VII | XIX | * |
| | XIV | 25 | VI | XVIII | XXIX |
| | XIII | XXIV | V | XVII | XXVIII |
| | XII | XXIII | IV | XVI | XXVII |
| | XI | XXII | III | XV | XXVI |
| X | X | XXI | II | XIV | XXV |
| III | IX | XX | I | XIII | XXIV |
| II | VIII | XIX | * | XII | XXIII |
| VI | VII | XVIII | XXIX | XI | XXII |
| | VI | XVII | XXVIII | X | XXI |
| V | V | XVI | XXVII | IX | XX |

# DE CHRONOGRAPHIA

SEU

TEMPORUM DESCRIPTIONE,
ET CYCLIS, EORUMQUE USU,
PRAESERTIM IN CONFICIENDIS,
ADHIBENDISQUE PERIODIS,
ET DEFINIENDO PASCHATE.

## CAPUT I.

IDEÆ HOMINUM GENUINÆ ET SPURIÆ
DE CHRONOGRAPHIA,
ET CHRONOLOGIA.

### §. I

Descriptio temporum in dies, partesque minores, in hebdomades, menses, annos, et annorum periodos *Chronographia* proprie dicitur. *Chronologia* vero est relatio rerum præteritarum ad tempora, quibus contigerunt, temporumque partes rite descriptas. *Historia* demum in rerum gestarum ac præteritarum memoria, seu enarratione consistit. Describi tempus tum futurum, tum præsens ac præteritum potest, atque etiam ad multos annos solet, ita ut secundum eandem formam anni, qua nunc utimur, etiam dinumeremus tempora dudum elapsa, in quibus alia longe forma usi sunt homines. Quapropter Chronographia universum

tempus respicit. At Chronologia et Historia ad præteritum duntaxat refertur; nulla enim nisi præteriti temporis uti historia, sic Chronologia esse potest; hoc tamen inter utramque interest, quod historia rerum silvam ac materiam præbeat: Chronologia ordinem ac collocationem, quæ instar formæ est, suppedidet (*a*).

(*a*) Chronographia, uti exposita est, a constructoribus Cyclorum paschalium *Computistica* dicitur, ab aliis cum Chronologia confunditur: quod in ceteris quoque disciplinis usuvenit, ut universi generis nomen a præcipua quadam vel notissima parte, formave ducatur. Certum est, quod scientia vel *doctrina temporum* utramque complectatur, Chronographiam nempe, et Chronologiam.

## §. II.

In descriptione ac distributione temporum motus et positio siderum spectatur maxime, in primisque solis ac lunæ. In hunc enim finem condita sunt a providentissimo Numine. *Dixit Deus*: *fiant luminaria in firmamento cœli*, *et dividant diem ac noctem*; *et sint in signa*, *et tempora*, *et dies et annos* (*b*). Ex observato siderum motu, ipsaque idearum perpetua successione cito homines generalem temporis ideam abstraxerunt, idque instar continui et æquabilis fluxus ac successionis rerum conceperunt, in qua omnes partes prorsus homogeneæ ac similares essent, nullum per se habentes terminum actualem, nisi extrinsecus designaretur, aut eventu quopiam memorabili distingueretur. Istiusmodi terminorum designatio, si tempus reale, non mere possibile spectetur, fit *natura*, *auctoritate*, *consuetudine*, quemadmodum Ven. Beda ait (*c*); addere poterat *arte peritorum*.

I. *Natura*, ut si sol aut luna integram absolvunt revolutionem, atque ad punctum, unde digressi sunt redeant.

II. *Auctoritate* divina vel humana, ceu in sabbato, anno sabbatico, paschate, quod olim populo electo præscripserat Deus: in indictionibus, seu XV. annorum ambitu.

III. *Consuetudine*, uti in mensibus XXX. plurium vel pauciorum dierum.

IV. *Arte*; cujus exempla præbent cycli varii, periodus Juliana.

(*b*) Genes. I. 14.
(*c*) C. I. de temporum ratione.

## §. III.

Etsi modis quatuor, quos exposui, distinguantur tempora; et ubique fere locorum numerentur dies, hebdomades, menses et anni; tamen in harum temporis partium initio, et spatio vel utrisque magna deprehenditur varietas. Consuetudinis enim populorum variæ sunt: ars quoque diversas excogitavit aptas calculis, temporum rationes: ipsa etiam sidera, etsi in oculos incurrant omnium, non tamen certum positionis motusque punctum pro temporis initio ac mensura exhibent. Exemplo sunt dies, quos aliqui numerant inter duos exortus, alii inter duos occasus, Romani a media nocte in proximam mediam: alii a meridie ad meridiem. Quo eodem modo Astronomi diem ordiuntur a meridie mediam noctem consequente, et usque ad alteram meridiem numerant continuas

horas 24. Hinc astronomicæ horæ cum pomeridianis vulgaribus, quæ post meridiem iterum ab unitate ordiuntur, consentiunt: ab antemeridianis discrepant, sic ut, quæ e. g. hora *quinta* matutina *tertii* Januarii in vita civili censetur, ea secundum tempus astronomicum sit hora *decima septima* diei *secundi* Januarii. Totum id exprimitur notis versiculis:

*Atticus* occasum spectat: *Babylonius* ortum:
Nox media *Ausoniis*: media at lux præplacet *Umbris*:

*Græci* mane diem incipiebant solis ab ortu:
Vespere *Judæi*: *scrutantes sidera cœli*,
Dum sol in medio fulget nitidissimus orbe.
Christicolæ incipiunt medio sub tempore noctis (*d*)

(*d*) Pro casibus juris de varia dierum, temporumque computatione agitur ad titulum de feriis, qui continetur in utroque jure. Quo etiam pertinet C.24.de offic. et pot. jud. deleg.

## §. IV.

Necessitatem distribuendorum temporum ipse usus imponit humanæ vitæ pro negotiis tum profanis, tum sacris. Nam in sacris etiam celebrandis horarum, dierum, mensium et annorum ratio habetur, caverique solet, ne e.g. natalis Domini in vere celebretur, vel æstate, et solemnitas paschalis in hyeme, sed ut præcipuæ sacrorum ceremoniæ in easdem perpetuo anni tempestates incidant. Ac pro Paschate maxime, tanquam cardine reliquorum festorum ab illo pendentium, Chronographia opus est.

## §. V.

Expungendæ sunt spuriæ quorundam de Chronographia et Chronologia ideæ, ac præjudicatæ opiniones falsæ. Ac primò miror ego, Laurentium Bertium in Rudimentis Chronologiæ Breviario præfixis inconsiderate nescio, an imperite his verbis scribentem: *Illud vero discrimen, quod inter annum solarem et lunarem intercedit, unicuique obvium est; siquidem lunarem annum constare debere diebus* 354 *et horis fere* 9, *solarem autem diebus* 365, *et fere sex horis, nemo ignorat. Tempus itaque in istiusmodi quisquiliis non est terendum.* Itane vero quisquiliæ dici possunt ea, ex quorum definitione notitiaque universæ propemodum Chronographiæ principia, et ratio computi ecclèsiastici, et veteris calendarii emendatio et paschatum agendorum forma pendet? Si istiusmodi quisquiliæ sunt, ea scilicet magno in pretio erunt habenda, quæ Bertius in iisdem rudimentis de absurdis græculorum fabulis, de Saturno, Rhea et Erebo, de putidis item etymologiis congessit; cujusmodi sunt horas ab *Hor* seu luce derivari, sæculum a *sequendo*, vel *secando*, tempus a *tune* vel a *tepore* nuncupari. Hæc nempe digna sunt, in quibus tempus teratur.

## §. VI.

Scriptores alii, ac Scripturæ interpretes rem omnem Chronologicam passim *spinosam* vocitant, et inextricabilem, ac discentium captu superiorem. Ita nuperrime auctor moguntinus in Positionibus Historicis nolle se professus est *adolescentum manus spinis Chronologicis cruentare*:

At ego mallem profecto, ut is manus cruentasset aculeis Chronologiæ, quam ut pravitate doctrinæ teneros inficeret animos. Uti autem in rebus omnibus, ita in explicanda Chronologia modus est quidam, certique fines. Sunt enim, quæ a studiosis sacrarum disciplinarum hoc etiam in genere ignorari non debent : sunt alia, quibus supersederi a Doctoribus potest. Si spinarum objectu atque exaggerata rei difficultate penitus ab hoc studio absterrentur adolescentes, parum sane in cognitione historiæ sacræ et Scripturarum interpretatione, nihil in perdiscendo computo ecclesiastico et paschatum ratione et divinorum officiorum ordine cognoscendo proficient. Atqui ut ista perdiscant vel juniores Clerici, sacris canonibus praescriptum est (*e*). Extollunt homines hoc ævo rerum præteritarum, universæque historiæ disciplinam, ac Critices in primis studium; neque ego, si recte agatur res, suumque aliis institutionibus relinquatur pretium, tempusque, ullo pacto refragabor. At enim quis ignorat, historicis tractationibus, nisi temporibus suis illigentur res gestæ, id est, nisi eædem cum Chronographia ac Chronologia jungantur, mentem discentium obturbari magis, quam excoli, ipsamque historiam sæpe fidem amittere, semper vacillare, nunquam regulis criticis satis firmari posse? Chronologiæ orbata præsidiis manca, et inermis et cæca est Historia, itaque tritum illud, quia verissimum erat, in proverbium abiit, historiæ oculum esse Chronologiam, uti Petavius summus hujus artis magister in Prolegomenis Tomi II. de doctrina temporum præfatur. Habeat Chronologia spinas suas, uti et dialectica habet, quam nemo non commendat ad severiores disciplinas accedentibus; at ex his spinis ro-

sæ carpendæ sunt; eamque ipsam ob causam doctore ac præceptore opus est, qui viam sternat, spinas disjiciat aut evellat, discendique molestiam levet. Sic enim existimo, ea præ ceteris a Doctoribus assumenda tractandaque esse, quæ Doctorem desiderant maxime, non ut difficilia seponat, sed ut leviora faciat, ac tirones ad prosequenda in posterum rerum pulcherrimarum studia præparet, quæ nunquam deinceps per omnem vitam, aut vix ac ne vix quidem percipient, nisi præeunte duce viam didicerint in scholis, primosque, qui iidem fere gravissimi sunt, rudimentorum labores exantlarint. Ceterum scriptores non pauci, divinique Codicis interpretes, qui Chronologiæ spinas identidem nominant, suspicionem ingerunt non vanam, id eos spectare potius, suam ut inscitiam excusent, quam accusent rem ipsam, quem ignorant. Cum enim ne eo quidem obtentu ab omni Chronologica mentione abstinere queant, ita rem agunt, ut, dum uni loco medentur, alterum vulnerent, et antecedentes opinationes suas consequentibus elidant, quod est in hoc genere turpissimum. Qui vero nostris temporibus rudimenta Chronologiæ ediderunt, multa ii quidem ex diversis libris congesserunt, quæ speciem præ se ferunt eruditionis, sed quæ vel a pueris linguæ peritis nullo negotio intelligantur; at nempe fundamenta artis, primasque rationes, quæ explicationem, et doctoris opem exposcunt maxime, fere prætermiserunt, certe quidem imperfectas reliquerunt.

(*c*) Carolus M. in conventu ad Saltz a. 804. ita ad Presbyteros loquutus est: „ Admonere vos cupio, fra-
„ tres et filioli mei, ut ista pauca capitula, quæ hinc
„ scripta sunt, intentius audiatis. In primis, ut sacer-
„ dos Dei de divinis scripturis doctus sit. - - Ut de Ca-

„ nonibus doctus sit, et suum pœnitentiale bene sciat. „ – Ut cantum et computum sciat. „ Hartzheim in Concil. Germ. T. I. pag. 384. In Capitulari Ahytonis episcopi Basileensis edito circa a. 822. Ita habetur sexto loco: „ Quæ ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad di„ scendum id est, sacramentarium ( Missale ) Lectionarium – – computus, Ex quibus omnibus si unum de„ fuerit, sacerdotis nomen vix in eo constabit. „ Mansi Concil. T. XIV. pag. 595, Gratianus Can. 5. dist. 38. pro Ahytone inscripsit Augustinum. Sane turpe est, si, quæ de epactis, de cyclis et istiusmodi in Missalibus, Breviariis, Martyrologiis, ut vocamus, ubique prostant, Clericus eosdem perpetuo libros terens manibus, tanquam peregrinus domi suæ, penitus ignoret. Unde SS. Concilium Tridentinum Sess. 23. C. 18. de ref. præcipit, ut juvenes Clerici Grammatices, Santus, computi ecclesiastici, aliarumque bonarum artium disciplinam discant.

## §. VII.

Sunt homines non pauci, qui in numero eruditorum haberi volunt, et chronologicas tamen tractationes omnes, tanquam meris opinionibus incertisque conjecturis nixas, explodunt, in quibus maximo suscepto labore nihil certi inveniri statuique possit. His respondendum est cum Petavio in Prolegomenis T. I. et II. de doctrina temporum, peritiam describendorum temporum, iisque alligandi res præteritas in orbe gestas a tenuibus profectam initiis adeo excultam perfectamque jam esse, ut scientiæ nomen non vulgari aliqua ratione, sed subtili ac peripatetica definitione meruerit. Certis enim ac evidentibus principiis nititur, cujusmodi sunt

I. *Observationes* consentientes Astronomorum de conversione corporum cœlestium, eclipsibus solis ac lunæ.

II. *Postulata*, quemadmodum a Mathematicis vocantur, quæ negari a nemine possunt, et ad concludendas demonstrationes valent. Cujusmodi est, æram Christianam, seu vulgare annorum Christi initium abhinc anni 1790 cæpisse: hoc eodem; quem nunc agimus, anno recte numerari cyclum solis 7., lunæ 5. indictionis 8. Mira sunt, maximique commodi, quæ ex his postulatis ope Arithmetices eruuntur de Cyclis, primo æræ vulgaris anno respondentibus, de anno periodi Julianæ cum anno eodem primo concurrente, aliaque generis istius.

III. *Auctoritas humana* indubitata. Sunt enim non pauca ab Historicis ceterisque scriptoribus adeo constanter tradita, ut de iis ambigere non dicam literati hominis, sed vix hominis esse videatur; talia sunt: fuise quondam apud Græcos Olympiaca certamina quarto quovis anno celebrata: urbem Romam post institutas Olympiades a Romulo conditam fuisse: Thucydidem, Xenophontem, Herodotum illarum initio posteriores esse, tum eosdem res ætate sua ac memoria gestas historiæ mandasse.

IV. Ex datis Astronomorum observationibus, vel postulatis, factisque certis *Arithmetica scientia* novas suppeditat Chronologiæ regulas prorsus certas et manifestas de Cyclis, epactis epochis, atque æris, aliarumque temporis mensurarum ad alias reductione (*f*).

(*f*) Si præter hæc insint in Chronologia alia nonnulla in quibus non certæ demonstrationi, sed opinioni et conjecturis locus sit; quid de dignitate scientiæ Chronologicæ detrahitur? Nonne id in Philosophia quoque usuvenit? An propterea scientia nulla Philosophorum est:

# CAPUT II.

## ANNUS SOLARIS IULIANUS ET GREGORIANUS.

### §. VIII.

Temporum descriptio recte ab annis inchoatur; ex horum enim forma pendet numerus dierum, hebdomadarum ac mensium, qui annos componunt, iidemque rite constituti conficiunt certas periodos vel Cyclos. Annus *Julianus* nomen obtinuir a C. Julio Cæsare, qui post ingentem longamque fastorum apud Romanos confusionem opera Sosigenis AEgyptii certam anni formam in posterum observandam publice præscripsit anno ante æram Christi vulgarem 45., ita ut annus ab ea institutione 46tus concurrerit cum anno *primo* æræ Christi, qua utimur.

### §. IX.

Ut idea anni solaris concipiatur, tria ex observationibus astronomicis veluti Lemmata ponenda sunt:

I. Sol motu annuo per 12. signa in Ecliptica volvitur; ea signa dividuntur singula in gradus 30, gradus singuli in 60 minuta prima; hæc in 60 minuta secunda. Fit ergo motus annuus solis per gradus 30 $\times$ 12, id est 360.

II. In motu annuo solis quatuor cardines distinguuntur, bini æquinoctiales, et bini solstitiales. Eos cardines cum sol attingit, anni vicissitudines inchoantur, nempe ver, æstas, autumnus, hiems.

III. Quatuor illi cardines a Græcis dicti sunt τροπαὶ ac fere ab aliquo eorum initium anni ductum est, nempe ab alterutro æquinoctio, vel alterutro solstitio; quod arbitrarium est, varieque receptum apud varios populos. Ab his cardinibus seu tropis deductum est nomen anni *tropici* seu astronomici atque exacti, qui nempe constat diebus 365. horis 5 ac 48'. 43". uti cel. Hellius in adjumento memoriæ et primis Chronologiæ elementis definit (*a*). Anno tropico opponitur civilis seu *Julianus*, qui neglectis minutiis sumitur dierum 365. et horarum sex integrarum.

(*a*) Cl. Bodius Astronomus Berolinensis in Expositione Astronomiæ germanice edita §. 747. revolutionem annuam solis definiti diebus 365. hor. 5. 48'. 45". Nempe motus solis nec per singulos cardines, nec per integras revolutiones semper æqualis est; unde ex maximo et minimo annus quidem medius assumitur.

## §. X.

Tempus truncatum horarum quinque vel sex circiter, quod ultra dies 365 motum solis annum componit, in hunc modum concipe. Ponatur principium anni astronomici seu ingressus solis in punctum æquinoctii verni anno Christi 300 circa tempora Concilii Nicæni I. contigisse die 21. Martii media nocte, id est die civili 20 Martii expirante et die 21. nascente. Quia sol ad conficiendam revolutionem integram præter dies 365 indiget horis 6 circiter; hinc anno proximo idem ingressus in punctum æquinoctiale eveniet die 21. Martii hora sexta matutina, nempe post 6 circiter horas a media nocte. Anno sequente eveniet die 21.

Martii in meridie; anno tertio die 21. hora 6 vespertina; denique anno quarto die 21. Martii expirante, ac sub principium diei 22. Martii; atque hoc modo æquinoctium vernum post annos quatuor uno die tardius contiuget post annos octo binis diebus, post annos 120 triginta dibus, id est, integro mense tardius, ita ut æquinoctium vernum paulatim in Aprilem ac Majum progredi, perque omnes anni menses vagari debeat; cum idem in fastis seu Calendariis diei 21. Martii affixum repræsentetur. Huic incommodo præcautum est a Julio Cæsare per annum bissextilem; dum nempe quarto quovis anno ante æquinoctium vernum post diem 23. Martii, qui Romano more appellatur septimus Calendas Martias, aliquis dies intercalatur, nempe 24. qui, uti sequens dies 25, nuncupetur *sextus* Calendas Martias, ut proinde eo anno *bis sextus* dies nominetur, a quo annus, ejusmodi diem habens. *bissextilis* dicitur. Hic dies intercalaris efficit, ut æquinoctium, quod anno quarto in finem diei 21 Martii et principium diei 22 decideret, ad principium diei 21. pristinamque sedem retrotrahatur.

§. XI.

Ex his formatur distincta idea anni Juliani, ex certo numero dierum, hebdomadarum, mensium ex stabili anni principio,fixoque æquinoctiorum ac solstitiorum in eosdem proxime anni solaris dies reditu. Nempe.

I. Annus Julianus *communis* dies 365 complectitur: annus Julianus bissextilis, nempe quartus quisque, dies 366.

II. Hi dies componuntur in hebdomadas 52 cum die uno, si annus communis est, vel binis

diebus, si bissextilis. Septem dies cujusque hebdomadæ a superstitiosa antiquitate septem planetarum, uti tum habebantur, nominibus et signis expressi atque indicati fuerunt. Christiani primam hebdomadæ diem in honorem resurrectionis Domini *Dominicam* vocant; inde a Clericis maxime reliqui dies aguntur tanquam feriæ, hoc ordine, feria II. III. IV. V. VI. Sabbatum.

III. Hi dies et hebdomades ita compinguntur in menses 12, ut menses quatuor, nempe Aprilis, Junius, September ac November contineant dies 30. reliqui vero menses dies 31. excepto Februario, qui in anno communi dies habet 28, in bissextili dies 29.

IV. Caput seu principium anni Juliani in Calendis Januariis circa solstitium brumale constitutum est. Romani annum olim auspicabantur a Martio; hinc Julius dictus est *quintilis*, tanquam mensis quintus a Martio, et Augustus *sextilis*; et manent etiam nunc nomina Septembris, Octobris, Novembris, ac Decembris.

V. Denique in anno Juliano ope diei intercalaris fit, ut conversiones solis circa quatuor cardines, æquinoctium vernum et autumnale, et solstitium æstivum ac hiemale in eosdem perpetuo menses, et eosdem mensium dies proxime cadant; quod percommodum est ad usus tum politicos, tum ecclesiasticos vitæ humanæ.

## §. XII.

Anno Juliano constanti fixoque, maxime opponitur annus vagus et desultorius AEgy-

ptiorum, qui præcise diebus 365 constabat sine ullo *bissextili*; quo factum, ut æquinoctium quarto quoque vertente anno tardius uno die relate ad annum Julianum incideret, et cum reliquis cardinibus intra annos $4 \times 365$, hoc est, 1460 per omnes anni Juliani dies vagaretur: principium vero anni quovis quarto unum diem anticiparet, adeoque intra annos Julianos 1460 anni AEgypttorum 1461 devolverentur. Conf. dicta §. præc. Hac anni forma usi sunt AEgyptii usque ad cladem Antonii et Cleopatræ; quando cum jugo Romano formam quoque anni Romani quoad diem intercalarem receperunt, retentis nominibus suorum mensium 12, quorum singulis dabant dies 30, qui conficiunt dies 360, initio primi mensis Thoth ad diem 29 Augusti alligato, ante quem ponebant dies quinque *Epagomenos*, et anno bissextili sex. En Schema anni Alexandrini!

## COLLATIO
## CALENDARII JULIANI ET ALEXANDRINI.

| *Ju-lia-ni.* | *Ale-xan-dri-ni.* | *Ju-lia-ni.* | *Alu-xan-dri-ni.* | *Ju-lia-ni.* | *Ale-xan-dri-ni.* | *Ju-lia-ni.* | *Ale-xan-dri-ni.* |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Aug. | Thoth | | | | | | |
| 29 | 1 | 30 | 4 | 26 | 2 | 27 | 2 |
| 30 | 2 | Dec. | | | | | |
| 31 | 13 | 1 | 5 | 27 | 3 | 28 | 5 |
| Sept. | | 26 | 30 | 28 | 4 | 29 | 4 |
| 1 | 4 | | Tybi | Mar. | | | |
| 27 | 30 | 27 | 1 | 1 | 5 | 30 | 5 |
| | | 28 | 2 | 26 | 30 | 31 | 6 |
| | Paophi | | | | Phar- | | |
| 28 | 1 | | | | muthi | unii | |
| 29 | 2 | 29 | 3 | 27 | 1 | 1 | 7 |
| | 3 | 30 | 4 | 28 | 2 | 24 | 30 |
| 30 | | | | | | | Epiphi |
| | | 31 | 5 | 29 | 3 | 25 | 1 |
| Oct. | | Jan. | | 30 | 4 | 30 | 6 |
| 1 | 4 | 1 | 6 | | | Julii | |
| 27 | 30 | 25 | 30 | 31 | 5 | 1 | 7 |
| | Athyr. | | Mechir | Apr. | | | |
| 28 | 1 | 26 | 1 | 1 | 6 | 24 | 30 |
| | | | | | | | Mesori |
| 29 | 2 | 27 | 2 | 25 | 30 | 25 | 1 |
| | | | | | Pa- | | |
| | | | | | chon | 31 | 7 |
| 30 | 3 | 28 | 3 | 26 | 1 | | |
| | | | | | | Aug. | |
| 31 | 4. | 29 | 4 | 27 | 2 | 1 | 8 |
| Nov. | | | | 28 | 3 | 23 | 30 |
| 1 | 5 | 30 | 5 | | | | Epago- |
| 26 | 30 | 31 | 6 | | | | mena |
| | Choiac | Feb. | | 29 | 4 | 24 | -1- |
| 27 | 1 | 1 | 7 | 30 | 5 | 25 | 2- |
| 28 | 2 | 24 | 30 | Maji | | | |
| | | | Pha- | 1 | 6 | 26 | 3- |
| | | | me- | 25 | 30 | 27 | 4- |
| | | | noth | | Pauni | | |
| 29 | 3 | 25 | 1 | 26 | 1 | 28 | 5- |

## §. XIII.

Perpetua intercalatio diei bissextilis, quæ fit quarto anno Juliano, progressu temporis magnos errores peperit, justeque corrtcta fuit a Gregorio P. XIII. nam ea intercalatio totaque forma anni Juliani nititur hypothesi, annum communem constare diebus. 365 et horis sex integris, seu diebus 365. hor. 5. ′59, 6″o. per quas horas quarto quovis anno dies integra conficitur. At ista hypothesis penitus vera non est. Comparetur enim annus hic Julianus: cum anno tropico supra exposito, sumaturque differentia:

| | d | h. | ′ | ″ |
|---|---|---|---|---|
| Annus Julianus. | 365. | 5. | 59. | 60. |
| Annus Tropicus. | 365. | 5. | 48. | 43. |
| | | | ′ | ″ |
| | | | 11. | 17. |

Hac igitur differentia 1′1. 1″7. seu 67″7. annus Julianus tropico longior est, sive æquinoctium tropicum ac verum citius redit, quam in anno Juliano redire sumitur. Hic præcessus æquinocti tropici præ Juliano crescit cum annis, et intra anno. 133 efficit minuta secunda 677 × 133 seu 9000″41. quæ efficiunt diem 1. horam 1. et ′41. Unde evenire debuit, ut ætate Gsegorii P. XIII. a. 1582. æquinoctium vernum, quod tempore Concilii Nicæni seu a. 325. principio diei 21. Martii assignatum fuerat, accumulatis erroribus observaretur media nocte inter diem 10 et 11 Martii; cum idem in Calendariis ex hypothesi Juliana confectis hæreret affixum diei 21. Mar-

tii. Nam intra annos 1257 (hoc est 1582 3257) præcessus æquinoctii Juliani fit = $677 \times 125.$ = $850989''$ = dier. 9. hor. 20. ac præterea $23.' \; 9''$

## §. XIV.

Ut hic error corrigeretur, quod diu optatum, ac sæpenumero tentatum fuit, decrevit summus Pontifex, ut eodem anno 1582. mense Octobri decem dies omitterentur, ac post quartam ejus mensis diem numeraretur non quinta sed quinta decima; proindeque proximo post festum S. Francisci die ageretur dies S. Theresiæ inscripta. Ut vero errori deinceps caveretur, sancitum, ut intra quadringentesimos quosque annos tres centesimi bissextiles non haberentur, quemadmodum ex methodo Juliana habendi erant. Ob hanc causam annus. 1600 pro bissextili quidem habitus est, non item annus 1700. nec ut bissextiles habendi deinceps erunt anni 1800. et 1900. at annus 2000 bissextilis erit. Ratio hujus constitutionis est hæc: excessus æquinoctii Juliani præ tropico intra annos 400 fit = $677 \times 400' = 270800''$. unde conficiuntur dies 3. hor. 3. ac 13. 20. ergo omittendo intra quadringentos annos dies tres satis propinque ad præcurrens æquinoctium tropicum iterum acceditur.

## §. XV.

Annus igitur solaris *Gregorianus*, uti appellatur, reipsa est annus Julianus (supra descriptus) correctus ea lege, ut intra quadringentos annos tres seculares, qui ex ratione Juliana bissextile esse deberent, communes habeantur. Annus 1582. quo ea correctio contigit, ad immortalem gloriam summi Ecclesiæ Præ-

sulis Gregorii P. XIII. *annus correctionis* etiam nunc vocatur. Qui, repudiata correctione, utuntur anno Juliano; id exprimunt per St. V. id est, *stilo veteri*: qui Gregoriano. per St. N. *stilo novo*; aliquando uterque stilus repræsentatur, ut in instrumento P. O. quod signatum est A 1648 die 14/24 Octobris. Differentia enim eo tempore erat dierum decem, quos Papa ex Octobri anni correctionis expunxerat. At quia stilo veteri utentes annum 1700 pro bissextili habuerunt, quem nos ut communem tractavimus, differentia inter stilum utrumque nunc est dierum 11. eritque post annum 1800 dierum 12. nisi animum stilumque interea mutent homines.

## CAPUT III.

### CYCLUS SOLIS, USU LITERARUM DOMINICALIUM

### §. XVI

Descriptio anni Juliani supra facta exhibet 12 *menses* anni; quorum nota sunt nomina et *numerum dierum cujusque mensis*, qui tum notis Arabicis, tum Romano more per Calendas, Nonas, et Idus exprimi possunt. In his veluti basis *Calendarii* sita est. *Calendarium* vero dictum est a Calendis græco quidem vocabulo, apud solos tamen latinos ad significandum primum diem mensis usurpato, estque dierum ac mensium, ex quibus annus componitur, omniumque, quæ diebus ac mensibus adjuncta sunt, ordinatio. Alia Calendaria, quæ in manibus vulgi sunt, *aunalia* dici possunt, utpote uni anno, pro quo confecta sunt, deservientia, alia *perpetua*, quale est ecclesiasticum.

## §. XVII.

In Calendariis annalibus singulis mensium diebus adscriptæ sunt feriæ. Sed ea ob hanc ipsam maxime causam ultra annum, quem exibent, usui non sunt. At in perpetuis primæ septem alphabeti literæ A, B, C, D, E, F, G diebus mensium apponuntur, ita ut prima Januarii dies semper habeat adhærentem sibi literam A, dies reliqui reliquas sex literas ordine suo, post quas reditur ad A. Hic ordo continuatur de mense ad mensem, ac solum in fine Decembris abrumpitur.

## §. XVIII.

Quia ordo literarum per menses continuatur, ut mox dictum est, et quia numeruš dierum in quovis mense est constans, idemque in anno quolibet (a), sequitur, ut eadem perpetuo litera singulis mensium diebus affixa maneat. Uti igitur Calendis Januariis semper adhæret litera A, sic primæ Februarii litera D. primæ Martii pariter D., primæ Aprilis G, et sic deinceps secundum initiales literas horum versiculorum.

Astra Dabit Dominus, Gratisque Beabit Egenos
*Jan. Febr. Mart. April. Maj. Jun.*
Gratia Christiolæ Feret Aurea Dona Fideli.
*Jul. Aug. Sept. Oct. Nov. Dec.*

(*a*) In Anno bissextili, quo Februarius uno die augetur, eadem litera F adscripta dici 24. ejusdem Februari censetur etiam destinata ad denotandum diem intercalarem.

## §. XIX.

Numerus et denominatio feriarum semper continuatur sine interruptione, aut saltu, etiam in anno bissextili, aut si præter ordinem intercalatio omittitur; nec tantum continuatur de mense in mensem, sed etiam de anno in annum, ut, cum ultima dies anni elapsi fuerit feria quinta, dies prima anni præsentis 1790 dicta sit feria sexta; cumque ultima præsentis anni pariter sit feria sexta, prima anni sequentis vocanda sit sabbatum. Imo ipso correctionis anno, quo decem dies ex mense Octobri expuncti fuerunt, cautio adhibita est, ut feriarum continuatio in ore vulgi conservaretur; quod mox declarabo.

## §. XX.

Si in anno communi effluxerunt hebdomades 52, quæ efficiunt dies 364, restat ultima ejusdem anni dies seu initium novi septenarii. Hinc si prima Januarii dies sit feria sexta, uti hoc anno 1790. remotis omnibus dierum septenariis a feria sexta exorsis, ultima Decembris dies pariter erit feria sexta, et prima Januarii insequentis incidet in sabbatum (ac si annus hic foret bissextilis, incideret in dominicam), eodemque modo alii etiam dies Januarii, aliorumque deinceps mensium in alias, ac priori anno, ferias cadent. Quæ feriarum mutatio facit, ut Calendaria annalia, quæ mensium diebus ferias adscriptas habent, ultra annum usui non sint, quemadmodum supra animadversum est.

## §. XXI.

Ut ergo ex Calendariis perpetuis, in quibus feriarum loco primæ septem alphabeti literæ inscriptæ sunt, ipsæ feriæ innotescant, sciendum, literam affixam diei, in quem prima Dominica Januarii incidit, pro illo anno appellari *Domenicalem*, ita ut eadem per totum deinceps annum omnes mensium dies, quibus in Calendario adhæret, esse Dominicas indicet. Hinc data pro anno quodam litera Dominicali facile invenitur, in quam feriam incidat vel inciderit datus cujuspiam mensis dies. Data enim Dominica ordo ferarium atecedentium et consequentium cito deprehendetur (*b*).

(*b*) Annus correctionis 1582 habuit literam Dominicalem G, igitur 4. Oct. incidit in feriam quintam. Ex lege correctionis a die 4. Oct. transcursum ad diem 15 ejusdem, et assumi jussa litera Dominicalis C. Jam vero posita litera Dominicali C. dies 15. Oct. necessario cadit in feriam sextam; quod vel sola inspectione Calendarii perpetui palam fit. Hinc supra animadverti, ipso correctionis anno eam fuisse adhibitam cautionem, ut feriarum series integra servaretur; quia fa feria quinta adextam ordine perventum est.

## §. XXII.

Literæ Dominicales per diversos annos variantur ordine retrogrado ex A in G, ex G in F, ex F in E. Si enim Calendæ Januariæ perpetuo insignitæ litera incidunt e. g. in feriam 6. (uti hoc a. 1790), dies secunda Januarii vel sabbatum proximum habet literam B, sequens Dominica C. quæ est Dominicalis toto illo anno, Sed anno sequente 1791. Calendæ Januariæ cadent in

sabbatum (§. 20.) affectum litera A, et proxima Dominica habebit literam B Dominicalem pro anno 1791. Patet ergo, quomodo literæ Dominicales per diversos annos varientur ex C in B, hoc est, ordine retrogrado (c). In anno bissextili litera Dominicalis, quæ obtinuit per mensem Januarium et Februarium, post diem intercalarem mutatur in præcedentem, ut si Dominicalis primo bimestri fuit F, postea assumatur litera E. Hinc in tabula literarum Dominicalium quarto quovis anno binæ literæ inscriptæ extant.

(c) Ordinem hunc inversum literarum Dominicalium exhibet technicus versiculus:
Gaudet Francus Equo, Dacus Canc, Barbarus Arcu,

## §. XXIII.

Si nulli essent anni bissextiles, semper post annos septem eædem redirent literæ Dominicales. Nam, ut mox dictum, variantur ordine retrogrado, ut, si hoc anno litera Dominicalis sit C, sequenti B, tertio A, quarto G, quinto F, sexto E, septimo D; quo septennio peracto ad C fieret reversio. At bissextilis dies binas habens literas dominicales et quarto quovis anno incidens æquabilem hunc cursum interpellat. Propterea hic ordo, seu circulus aut cyclus non absolvitur, nisi intra septem quadriennia, id est, annos 28. uti ex tabulæ inspectione patet.

## §. XXIV.

*Cyclus igitur solis* vel *Literarum Dominicalium* est periodus annorum 28, qua absolu-

ta idem redit literarum dominicalium ordo. Dicitur cyclus *solis*, quia hic ordo ex numero dierum anni solaris pendet. Plerumque tamen ipse numerus exprimens annum unum ex periodo annorum 28, nuncupatur cyclus solis. Sic pro a. 1790 cyclus solis est numerus 7.

## §. XXV.

Methodum inveniendi cyclum solis pro quovis dato anno subjeci laterculo terminorum paschalium et literarum Dominicalium. In eo laterculo, quod cum Calendario Gregoriano capiti I. hujus libri præfixi, extant quatuor ordines literarum Dominicalium cum extraordinaria earum literarum designatione pro aliquot annis secularibus. Quamombrem animadvertendum est: cyclus solis seu numerorum 28, quorum singulis alligatæ sunt certæ literæ Dominicales, est *constans*, id est, series numerandi annos solares 28. eaque numeratione absoluta iterum, eodemque naturali ordine numerandi annos 28, tanquam perfecte continua et nunquam interrupta sumitur, ita ut ea series vel is cyclus ab anno præsenti 1790 etiam retro numerari possit usque ad primum annum æræ vulgaris, cujus annum 1790 nunc agimus, imo usque ad mundi exordium. At ordo literarum Dominicalium certis numeris cycli annorum 28. respondens adeo non est constans, ut potius ob correctionem Calendarii, et omittendam aliquando intercalationem quatuor ordines diversi usque ad a. 1900 inclusive debuerint constitui.

*Ordo I.* Laterculi. Cyclo solari annorum 28. illigatus est is ordo literarum Dominica-

lium, qui non tantum ab anno primo æræ vulgaris, sed inde a mundo condito usum habuit usque ad diem 15. Octob. anni correctionis (§. 21. in nota). Primus mundi annus, ipsaque ætas mundi conditi incerta est. Sed primus annus æræ vulgaris certus; habuitque is consensu omnium cyclum solis 10. cum litera Dominicali B. Quæ causa est, cur hunc ordinem a cyclo 10. inchoarim.

## §. XXVI.

*Ordo II.* Anno correctionis ex methodo indicata proprius invenitur cyclus solis 23 cum litera Dominicali G; sed ab Idibus Octobris assumenda fuit litera Dominicalis C; hinc ab eo tempore et pro anno sequente, qui habuit cyclum solis 24. alius literarum ordo profectus est; qui est ordo II. in laterculo prædicto. Quia autem anni quique centesimi aut seculares non semper bissextiles sunt ex lege correctionis (§. 14.) idcirco literas Dominicales proprio ipsorum cyclo respondentes a reliquis separavi, et hinc ordini II. tanquam extraordinarias in laterculo præposui; quia ipsorum cycli nec prioris ordinis, nec posterioris literas Dominicales habent (ut conferenti patebit), excepto cyclo anni secularis 1600, qui bissextilis mansit, cujus proin cyclus habet literam Dom. ex ordine II

## §. XXVII.

*Ordo III.* Ex lege correctionis annus 1700 bissextilis non erat, proindeque non habuit duplicem literam Dominicalem CB, qualem cyclus solis 1. eidem anno competens ex ordine

II. assignabat; interrupto igitur literarum priore ordine novus nascitur earum ordo III, qui principium sumit ab a. 1701. adeoque a cyclo solis 2, qui cadit in dictum a. 1701. Hic ordo III. durat usque ad a. 1800, qui ex eadem lege correctionis bissextilis non erit, nec ex ordine III. antea vigente habebit literam Dominicalem duplicem ED cyclo suo 17 respondentem, sed solam literam E (*d*).

(*d*) Vidi Breviarum editionis Campidunensis de a. 1781. in cujus tabulis a. 1800. tanquam bissextilis cum duplici litera Dominicali ED, improvide exhibetur, et annus 1801 cum litera Dominicali C, ceps continuatur. Vidi tamen eundem errorem in editione quadam posteriore ejusdem loci evitatum.

## §. XXVIII.

*Ordo IV.* Interrupto, ut dixi, a. 1800 ordine literarum ob omissum diem bissextum, novus nascitur earum ordo IV. inde ab a. 1801, qui habet cyclum solis 18. a quo novus hic ordo initium ducit, idemque persistet usque ad a. 1900, quo ob omittendam denuo intercalationem nova anomalia se offeret.

# CAPUT IV.

### REGULÆ MOTUM LUNÆ CONJUNGENDI CUM MOT SOLIS, INDEQUE DEFINIENDI PASCHATA.

## §. XXIX.

Quid neomenia seu novilunium sit, aut conjunctio lunæ cum sole relate ad tellurem, nemini obscurum esse potest, qui sensibus et ratione pollet. A novilunio ad novilunium, seu

ab una conjunctione lunæ cum sole ad alteram computatur mensis lunæ *synodicus*; ac constat solaribus diebus 29. horis 12. 4′4. ″3. qui duodecies replicatus efficit annum lunæ communem dierum 354. hor. 8. 4′8. 3″6. atque hic dicitur mensis et annus lunaris *astronomicus*. In mense *vulgari et civili* neglectis minutiis spectantur dies 29 et horæ 12. Ex his conflantur menses alterni dierum 30. et 29. quia 12 horæ unius mensis vel ex sequenti ante capiuntur ad efficiendos dies 30. vel in sequentem mensem rejiciuntur. Ejusmodi menses 6, dierum 30, efficiunt dies 180. et sex alii dierum 29, dies 174. universe dies 354, ex quibus annus communis lunæ componitur. A solari ergo, qui est dierum 365. differt XI. diebus. Qua posita differentia, tanquam fundamento, deinceps investiganda est ratio, qua motus lunæ cum motu solis conjungatur. Nam menses et anni lunares considerari ac numerari solent vel *simpliciter et absolute*, quin referantur ad motum annuum solarem; quod Arabes et Saraceni faciunt; vel *comparate et conjunctim* cum motu annuo solis.

## §. XXX.

Motus lunæ dicitur conjungi seu connecti cum motu solis his potissimum modis; dum ostenditur per stabiles regulas.

*Primo*, in quos dies mensium solarium incidant *novilunia*, quibus desinant, seu quo die solari luna *nascatur*, quo *extinguatur*. Hinc dicitur *luna prima*, nempe dies, quo nascitur: *luna secunda*, *decima quarta etc.* et quovis die mensis solaris quæri potest, quam ætatem habeat luna; ac præcipue pro Calendis Januariis ætas lunæ inquiri solet.

*Secundo*, cui mensi solari tribuatur aliqua *lunatio*, aut mensis synodicus lunæ, qui fere alio mense solis incipit, alio desinit.

*Tertio*, quo die Anni solaris ordiatur *annus lunaris*, quo finem habeat, sive quocum anno solis concurrere censeatur annus lunæ: Hæc omnia distincte exhibent subjecta schemata, in quibus novilunium ipsis Calendis Januariis primo contingere sumitur. Inde capiuntur menses lunares, seu lunationes alternæ plenæ et cavæ; ac fere menses impares ex usu plenas habent, pares autem cavas. Eas denoto literis P, et C. Termini lunæ natæ et extinctæ utrinque *inclusive* sumendi sunt, ut habeatur lunatio integra 30, aut 29 dierum; quorum numerus etiam in fastis, seu Calendario iniri potest.

## §. XXXI.

### SCHEMA I.

*Concurrentis anni lunaris et solaris.*

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| 1. Januarii. | die 1. Januar. | 30. Jan. P. |
| 2. Februarii. | 31 Jan. | 28. Feb. C. |
| 3. Martii.* | 1. die Mart. | 30. Martii P. |
| 4. Aprilis. | 31. Mart. | 28. April. C. |
| 5. Maji. | 29. April. | 28. Maj. P. |
| 6. Junii. | 29. Maji. | 26. Jun. C. |
| 7. Julii. | 27. Jun. | 26. Jul. P. |
| 8. Augusti. | 27. Jul. | 24. Aug. C. |
| 9. Septembris. | 25. Augusti. | 23. Sept. P. |
| 10. Octobris. | 24. Sept. | 22. Oct. C. |
| 11. Novembris. | 23. Oct. | 21. Nov. P. |
| 12. Decembris. | 22. Nov. | 20. Dec. C. |

In hoc schemate vides *primo* neomenias certis diebus mensium solarium alligatas, et alternas lunationes plenas et cavas. *Secundo*, mensem lunæ seu lunationem ad illum referri mensem solarem, in quo lunatio finitur, etsi in priori exorsa sit, secundum versiculum Computistarum:

*In quo completur, mensi lunatio detur.*
quæ regula non nullas habet exceptiones, ut infra dicetur.

*Tertio* annum lunarem communem, qualem schema exhibet, a Calendis Januariis ad 20 Dec. inclusive finiri diebus 354. Inde ab eo die ad Decembris finem supersunt dies XI. qui referuntur ad annum lunarem proximum, ejusque primum mensem cum anno proximo solis concurrentem, uti exhibet.

## §. XXXII.

## SCHEMA II.

*Concurrentis anni lunaris et solaris.*

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| 1. Januarii. | 21. Dec. | 19. Jan. P. |
| 2. Februarii. | 20. Jan. | 17. Febr. C. |
| 3. Martii. | 18. Febr. | 19. Mart. P. |
| 4. Aprilis. | 20. Mart. | 17. April. C. |
| 5. Maji. | 18. April. | 17. Maj. P. |
| 6. Junii. | 18. Maj. | 15. Jun. C. |
| 7. Julii. | 16. Jun. | 15. Jul. P. |
| 8. Augusti. | 16. Jul. | 13. Aug. C. |
| 9. Septembris. | 14. August. | 12. Sept. P. |
| 10. Octobris. | 13. Sept. | 11. Oct. C. |
| 11. Novembris. | 12. Oct. | 10. Nov. P. |
| 12. Decembris. | 11. Nov. | 9. Dec. C. |

Quæ supra animadverti, in hoc etiam schemate conspiciuntur; sed finito jam die 9. Dec. anno lunari supersunt ex solari anno dies XXII. qui ex differentia dierum XI. inter annos duos, solares et lunares concreverant. Ex nova differentia anni sequentis, quæ pariter est dierum XI, provenirent dies XXXIII. sed quia annus lunaris proximus die 10. Decembris orditur, et ad dies XXII. alii dies 365 anni solaris accedunt, facile intelligitur, quomodo annus lunaris sequens capiat menses 13, nempe præter ordinarios 12 alterne plenos et cavos unum insititium, seu *embolimæum* dierum 30. qui vacuo et congruo loco, quatenus paschalis lunæ cursus patitur, interjici solet; quemadmodum exhibet.

## §. XXXIII.

## SCHEMA III.

*Concurrentis anni lunaris embolimaei, et solaris*

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| 1. Januarii. | 10. Decembr. | 8. Januar. P. |
| 2. Februarii. | 9. Januar. | 6. Februar. C. |
| 3. Martii. | 7. Februar. | 8. Mart. P. |
| 4. Aprilis. | 9. Mart. | 6. April. C. |
| 5. Maji. | 7. April. | 6. Maj. P. |
| 6. Junii. | 7. Maj. | 4. Jun. C. |
| 7. Julii. | 5. Jun. | 4. Jul. P. |
| 8. Augusti. | 5. Jul. | 2. Aug. C. |
| 9. Septembris. | 3. Aug. | 1. Sept. P. |
| (*a*) *Embolimæa.* | 2. Sept. | 1. Oct. P. |
| 10. Octobris. | 2. Oct. | 30. Oct. C. |
| 11. Novembris. | 31. Oct. | 29. Nov. P. |
| 12. Decembris. | 30. Nov. | 28. Dec. C. |

(*a*) Quæ embolimæam præcedit lunatio, cum sit mensis *imparis*, plena est. Proxima orditur a 2.

Septembris, quæ, si adscriberetur Octobri, proindeque cava esset, finem haberet die ultima Septembris, nec ipsas Calendas Octobres omnino attingeret. Quæ causa est, cur Octobri apte convenienterque attribui non possit, cujus nec initium, nec finem, nec medium afficit. Est ergo is congruus, aptusque locus, ut embolismus inferatur, seu lunatio embolimæa, quæ a Veteribus dicitur *mensis nullius*; cumque ea *plena* sit, efficit, ut alternatio dierum 30, et 29 interrumpatur. Annus hic lunaris habet dies 384. et finitur 28. Dec. relictis etiam pro mense primo anni lunaris futuri *tribus* diebus. Alios lunæ menses et annos cum solaribus infra comparabo per totum cyclum decennovennalem; hactenus dicta in præsenti sufficere arbitror, ut distincte comprehendi queat, quid sit motum lunæ conjungere cum motu solis, et menses atque annos utriusque sideris inter se connectere et quodammodo implicare. Nunc regulæ hujus methodi exponendæ sunt.

## §. XXXIV.

### REGULA I.

*Nulla luna vel lunatio, quæ ante Calendas alicujus mensis terminatur, istius mensis luna ordinarie censetur.*

### REGULA II.

*Luna adscribitur illi mensi, in quo completur seu extinguitur, non in quo nascitur, quando id per menses embolimæos et lunæ paschalis cursum obtineri potest. Quando id obtineri non potest, tum luna illa, quæ certo mensi tribuitur, debet in illo incipere, et maximam istius mensis partem occupare.*

### REGULA III.

*Cum quovis anno solari concurrit lunaris, non sic tamen, ut lunaris solido lunari mense*

*prævertat solarem; sive, quod in idem recidit, luna, quæ ante Calendas Januarias completur, ad annum, in quo completur, non ad sequentem referenda est* (*b*).

(*b*) Usum harum regularum schemata supra posita exhibent: magisque palam facient ea, quæ de embolismis per singulos annos cycli decennovennalis inserendis infra exponenda sunt.

## §. XXXV.

Antiqui Ecclesiæ Patres et Scriptores, de quibus in Appendice Historica hujus libri dicturus sum, methodum conjungendi motum lunæ cum motu solis, a Græcis quoquo modo inventam adhibuerunt ad paschata rite ordinanda, eundemque in finem usi sunt cyclo decennovennali. Regulas ordinandorum paschatum constituerunt in hunc modum, quæ etiam nunc diligentissime observantur.

### REGULA I.

*Aequinoctium vernum affixum est XII. Calend. Aprilis, id est, diei 21. Martii.* Per correctionem Gregorianam et ordinatos bissextiles hæc regula restituta, et confirmata est.

### REGULA II.

*Neomenia vel luna paschalis est illa, cujus luna XIV. cadit in diem æquinoctii verni, id est, in diem 21. Martii, aut illum proxime sequitur; eaque efficit primum mensem anni sacri vel ecclesiastici.* Fac, lunam nasci die 7. Martii; ac tum luna XIV, cadet in diem 20. Martii, nempe

ante æquinoctium vernum. Igitur luna die 7. Martii nata non est paschalis, sed exspectandus est finis ejus lunationis, qui cadit in diem 4. Aprilis; et luna die 5. Aprilis, nata erit paschalis; XIV vero incidet in diem 18 Aprilis, quia nulla alia luna XIV. eo anno in æquinoctium vernum cadit, aut illi propinquior est. Multo etiam minus pro luna paschali habenda est, quæ ante diem 7. Martii e. g. die 6 vel 5 nascitur. At si novilunium incidat in diem 8. Martii, luna XV. cadet in diem 21. ejusdem, seu in ipsum æquinoctii diem, eritque paschalis; et efficiet *primum* mensem anni sacri.

## REGULA III.

*Post lunam XIV. neomeniæ paschalis intra dies septem incidere debet dies dominica, eaque est festum paschatis; proindeque si luna XIV. in Dominicam cadit; differtur in Dominicam proximam (c).*

(c) Non dico, has regulas omni locoet tempore fuisse observatas; sed inde a primis Ecclesiæ temporibus recte assertas fuisse a multis, ac demum tibique merito receptas, et generali lege firmatas; uti in Append. hist. narrabo.

## §. XXXVI.

Ex propositis segulis colliguntur *termini*, seu limites triplicis generis, intra quos paschata constringuntur.

I. *Termini lunarum, seu noviluniorum paschalium sunt dies* 8. *Martii et* 5. *Aprilis utrinque inclusive.* Nam ut dictum, luna ante diem 8. Martii nata, non est paschalis, et siqua nascitu

post diem 5. Aprilis, præcedet alia, cujus luna XIV. æquinoctio propinquior est.

II. *Termini paschales dicuntur ipsæ lunæ XIV. noviluniorum paschalium*, post quas intra dies septem, nempe a luna XV. ad lunam XXI. pascha celebrandum est. Tabellam terminorum Paschalium calendario Gregoriano subjeci, alligatam numeris aureis, de quibus mox dicam. Iis inventis pascha invenitur ex cyclo solis seu literarum dominicalium.

III. *Termini paschatum celebrandorum intra annos diversos sunt dies* 22. *Martii*, *tanquam citimus*, *et dies* 25. *Aprilis*, *tanquam ultimus limes paschatum.* Si enim luna paschalis in diem 8. Martii, et XIV. in diem 21. ejusdem incidat, atque hæc dies sabbatum sit; die sequente 22. tanquam proxima dominica agendum est pascha, uti contigit nostra memoria a. 1761. et alias sæpius. Si vero luna paschalis cadit in 5. April. et luna XIV in diem 18. ejusdem, eamque dominicam, pascha celebrari non poterit ante diem 25. Aprilis, nempe dominicam proximam post lunam XIV. Paschata igitur diebus 35 distant, nempe a die 22. Martii ad diem 25 Aprilis.

## CAPUT V.

### ENNEADECAETERIS, SEU CYCLUS DECENNOVENNALIS EJUSQUE USUS IN VETERI CALENDARIO ECCLESIASTICO

### §. XXXVII.

Cyclus decennovennalis; quem Græci Enneadecaeterida vocant, a Metone Atheniensi an-

nis 430. ante Christum dicitur inventus, et ob id passim *Metonicus* appellatur; estque periodus annorum 19., post quos sol et luna ad eundem inter se situm, positionemque redeunt. Ejus numeri ob præstantem usum coniungendi inter se motum solis et lunæ *aurei* dicti sunt. Christiani, atque in his Aegiptii, et Alexandrini maxime eundem adhibuerunt ad constituendam certam legem definiendi pro futuris etiam annis paschata; aliosque designandi dies festorum mobilium.

## §. XXXVIII.

In usu hujus cycli sequentes involvuntur hypotheses.

*Hypothesis I.* Differentia anni solaris et lunaris est dierum XI. Si plurium annorum differentiæ concrescunt, et ascendunt ad XXX vel ultra, efficiunt mensem embolimæum 30 dierum, proindeque abjecto tricennario residui dies referuntur ad mensem et annum sequentem. Hæ differentiæ, sive dies lunæ, qui post finitam in Decembri lunationem ipsumque annum lunarem rejiciuntur ad primam lunationem Januari, vocantur *epactæ*; quæ vox aliquid *adscititium* exprimit. In schemate I. §. 31. epactæ sunt o seu nullæ. in schemate II. epactæ XI. in schemate III. epactæ XXII. et postea fierent epactae III.

## §. XXXIX.

*Hypothesis II.* Ob incrementa, quae paulatim et per exiguas partes succrescunt, quando luna ab uno novilunio ad alterum properat, fit intra annos 19, ut eo durante cyclo semel non dies XI. sed XII. adjici debeant pro noviluniis accuratius designandis. Ac tum ajunt, *saltum*

fieri a luna, quasi unum diem transiliisset. Id contingere anno cycli 19. infra patebit; adeoque is annus lunaris reipsa uno die deficit, et ob id *defectivus* appellatur; et quando embolimæus est, non habet dies 384, sed 383.

## §.XL

*Hypothesis III.* Numerus aliquis aureus hujus cycli e. g. *primus* alligandus est statui reali lunæ certo anni dati die nascentis ex observatione cognito, ut dein per reliquos numeros consequentes pariter status realis exprimatur, et sic numeri aurei in charta positi, vel aureis notis incisi (quod de cyclo Metonico narratur) cum luna in cœlo consentiant. Sic quando anno quodam. e. g. 323 æræ christianæ novilunium paschale incidit in diem 23. Martii, id assignatum et affixum est anno *primo* cycli decennovennalis; dein numerus vel annus *secundus* cycli concurrebat cum anno Christi 324. numerus vel annus *tertius* cycli cum anno 325. atque ita numeratio annorum continuari in utramque partem ante et retro potest. Igitur conjunctio numeri aurei 1. cum novilunio diei 23. Martii a. 323. nititur facto historico naturali, seu experimentali; atque ex eo investigandum est, quo die anni solaris principium habuerit *annus* ille lunaris, cujus lunatio quædam incipit die 23. Martii. Hæc lunatio, quæ in Aprili terminatur, Aprili àdscribenda est, et pro cava habenda; ergo præcedens lunatio Martii fuit plena, prior Februarii cava, prima Januarii plena. En

## SCHEMA

*anni lunaris, eujus novilunium aliquod incidit in diem 23. Martii.*

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| 1. Januarii. | 24. Dec. | 22. Januar. P. |
| 2. Februarii. | 23. Jan. | 20. Febr. C. |
| 3. Martii. | 21. Febr. | 22. Mart. P. |
| 4. Aprilis. | 23. Martii. | 20. April. C. |
| 5. Maji. | 21. April. | 20. Maji. P. |
| 6. Junii. | 21. Maj. | 18. Jun. C. |
| 7. Julii. | 19. Jun. | 18. Jul. P. |
| 8. Augusti. | 19. Jul. | 16. Aug. C. |
| 9. Septembris. | 17. Aug. | 15. Sept. P. |
| 10. Octobris. | 16. Sept. | 14. Oct. C. |
| 11. Novembris. | 15. Oct. | 13. Nov. P. |
| 12. Decembris. | 14. Nov. | 12. Dec. C. |

Ex his colliges, annum lunarem, cujus novilunium incidit in diem 23. Martii, principium habuisse die 24. Decembris anni solaris præcedentis, et finem 12. Dec. anni solaris concurrentis, consequenter eundem annum lunarem ex Decembri habuisse dies adscititios, sive *epactas* VIII. et annum sequentem a die 13. Dec. ad finem ejusdem epactas XIX. Hæ vocandæ sunt epactæ *annuae*, et quidem ad Calendas Januarias relatæ. Nam qui ad definienda paschata Enneadecaeterida Alexandrinorum amplexi sunt, veteres Computistæ ceu Dionysius exiguus, et Beda pro Calendis singulorum mensium computarunt epactas, quas jure *menstruas* dixeris, ut infra exponam.

## §. XLI.

Constituto primo anno cycli, et ad statum realem lunæ et noviluniorum alligato secundum dictas hypotheses ex epacta illius VIII. efformantur epactæ sequentium annorum, adjecta semper differentia dierum XI, et unico casu dierum XII, abjecto tricennario, si fieri potest, ex quo efformatur mensis et annus lunæ embolimæus, quem in subjecta tabula designo per literam e. Est autem animadvertendum, si epactæ, vel dies, qui finito anno lunari ex Decembri pro mense et anno sequenti adsciscendi sunt, ad numerum XIX. ascendunt, annum illum sequentem jam esse embolimæum; quia dies 19 præter dies 365 anni solaris, quocum concurrit, efficiunt dies 384, id est, præter menses lunæ 12, dierum 354, unum mensem dierum 30, qui intra annum solis concurrentem terminatur, et ad proximum referri nequit per reg. III. §. 34. Ex his constructa est.

### TABULA

differentiarum anni solaris et lunaris.
sive

*Tabula epactarum cuivis aureo numero respondentium.*

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. | 2. | 3. | 4. | 5. | 6. | 7. |
| VIII. | XIX. e. | * | XI. | XXII. e. | III. | XIV. |
| 8. | 9. | 10. | 11. | 12. | 13. | 14. |
| XXV. e. | VI. | XVII. | XXVIII. e. | IX. | XX. e. | I. |
| 15. | 16. | 17. | 18. | 19. | | |
| XII. | XXIII. e. | IV. | XV. | XXVI. e. | | |

## §. XLII.

In hanc tabulam tanquam fundamentalem cycli decennovennalis intendens aciem, *nota I.* anno tertio cycli vel numero aureo 3 subscriptum esse asteriscum, qui denotat, nullam ad Calendas Januarias esse epactam; quia annus lunæ præcedens habens epactam XIX. cum solari ultima Decembris die terminatus est.

## §. XLIII.

*Nota cI.* Quævis epacta subsequens nascitur ex præedente adjectis XI. abjectoque tricenario. Ad solam epactam numeri aurei 19. adjiciuntur XII., ut iterum proveniat epacta VIII. quæ propria est numeri aurei 1. conf. §. 39. natura enim cycli est, ut in se redeat, et post ultimum annum revetatur ad primum.

## §. XLIV.

*Nota III.* Intra solares annos 19. conspicis 12. annos lunæ *communes*, singulos 354 dierum, et septem *embolimaeos*, nempe annum cycli 2. 5. 8. 11. 13. 16. 19.. horum sex continent singuli dies 384, et septimus embolimæus, seu ultimus cycli, utpote defectivus dies 383. Porro annus lunæ communis a solari deficit 11. diebus $= 365. - 354.$ adeoque intra annos communes 12. defectus fit $= 11. \times 12. = 132$ dierum. Contra annus lunæ embolimæus dierum 384. solarem excedit diebus $19 = 384 - 365.$ et unus embolimæus dierum 383 solarem excedit diebus 18. hic excessus dierum 19 ntra sex embolimæosi et dierum 18. in anno embolimæo uno fit $= 19 \times 6 + 18. = 132.$ Unde intra annos 19. defectus annorum lunæ communium a solaribus,

et excessus annorum lunæ embolimæorum supra solares exæquantur; et numerus dierum utriusque luminaris post annos 19 sit æqualis; ut proin necessario ad eundem inter se situm redeant, et novilunia in eosdem dies mensium solarium, uti ante annos 19, recidere debeant. Nec quisquam conturbari debet, quod anni solares 19, dierum 365 sint omnes numerati nulla habita ratione bissextilium, qui intra a. 19. incidunt. Nam cogitandum est, quod etiam menses lunæ civiles sumantur præcise dierum 29, et hor. 12. neglectis horarum fragmentis 44′. et 3″. (§. 29.) et præterea, quod menses embolimæi sumantur omnes dierum 30. Per dies bissextiles et menses embolimæos fragmenta illa relicta bellissime compensantur, inquit Clavius (*a*). Annos et menses astronomicos solis ac lunæ adcurate comparabo capite sequente §. 48. Nunc ut crassiore quadam ratione res declaretur, cogita primos quatuor annos cycli decennovennalis, in quibus primus, tertius et quartus annus sunt communes, singuli lunationum 12; secundus embolimæus lunationum 13. universe ergo intra illud quadriennium fiunt lunationes 49. Toties ergo neglecta sunt fragmenta horarum, nempe 44′ et 3″. quibus per 49 multiplicatis proveniunt 2158′, 27″, id est dies 1. hor. 11. 58′, 27″. hoc. est proxime dies 1. h. 12. atqui intra quatuor illos annos incidit dies una bissextilis, et una lunatio embolimæa ponitur dierum 30, loco 29. d. et 12 h. ecce quomodo fragmenta illa absumantur! Hinc quia luna longiore tempore, quam diebus 29 et horis 12 ab una ad alteram synodum cum sole

agendam indiget; si bissextilis in anno solari præter ordinem omittitur, novilunia uno die post omissam intercalationem tardius incident ut infra dicetur.

(*a*) In Apologia l. 2. c. 1.

## §. XLV.

Tabula epactarum exhibet ætatem lunæ ad Calendas Januarias pro singulis annis cycli decennovennalis. Si enim ad epactas seu dies in Decembri elapsos addas unitatem, erit currente numero aureo 1 Calendis Januariis luna *nona*. Currente numero aureo 2. in iisdem Calendis luna *vigesima*, et ita porro Inde invenitur finis lunationis primæ plenæ, initium ac finis secundæ cavæ, et deinceps. Unde secundum regulas paschales §. 35. propositas definitur neomenia paschalis et Luna XIV. pro singulis annis cycli. Has lunas XIV. pro singulis annis cycli certis diebus anni solaris censebant veteres Computistæ perpetuo affixas, ita, ut evoluto cyclo eædem lunæ in eosdem redirent dies. Atque in hac fixa et constanti lege lunarum XIV pro singulis annis cycli *cursum lunæ paschalis* collocabant: Fixos illos dies exhibui in tabula terminorum paschalium Num. I.

## §. XLVI.

Postea usu receptum est, ut numeri aurei Calendario ecclesiastico insererentur, et illi affigerentur diei, in quo secundum legem eorundem novilunia post primam lunationem in Decembri ortam per singulos menses nascerentur. Id Calendarium, quo Ecclesia a temporibus Concilii Nicæni usque ad annum correctionis,

quoad rem ipsam et noviluniorum leges fere usa est, exhibetur a Clavio (*b*), in quatuor pro singulis mensibus divisum columnas, quarum prima numeros aureos certis mensium diebus respondentes, altera literas dominicales, tertia Calendas, Nonas et Idus Romano more, quarta dies mensium vulgaribus numeris repræsentat. Exscripsi illud omissis Calendis, Nonis, et Idibus, quæ ex Calendario Gregoriano peti possunt. Literas dominicales, aureosque numeros in unam compegi sedem; quia pro inveniendo paschate conjunctim adhiberi debent. Addidi in separata columna epactas, seu differentias anni solaris et lunaris cuivis aureo numero respondentes; easque appellavi *Julianas*, utpote Calendario Juliano accommodatas; ut nempe eas distinguerem ab epactis *Gregorianis*, seu tempore Gregorii P. XIII. inventis, et Calendario Gregoriano insertis. Adjeci epactas illas Julianas veteri Calendario, etsi in eo non extarent, ob eam maxime causam, quod plurimum adjumenti afferant ad perspiciendum sine ullo prope labore admirabile artificium cycli epactalis, et Calendarii Gregoriani, de quo mox disserendum erit.

(*b*) In Apologia novi Calend. Rom. l. II. c. 2. pag. 90.

## §. XLVII.

In Calendario veteri, quod ad limen hujus libri una cum novo collocavi, *observa I.* dato numero aureo lunationum dies numerandi sunt *inclusive* a die mensis, cui numerus aureus dato anno competens adhæret usque ad diem *exclusive*, ubi idem numerus, vel in Januario, ubi is, qui proximus est ordine naturali numerorum, redit.

*Observa II.* Novilunium Januarii, si diebus ultimis Decembris contingit, exhibetur per numerum aureum præcedentem: e. g. Dato aureo numero 1. novilunium Januarii exhibetur per aureum numerum 19 diei 24. Dec. adhærentem: inde novilunium Februarii, Martii, Aprilis, Maji etc. per aureum numerum 1. diei 23. Jan. 21. Febr. 23. Martii, 21. Aprilis affixum. Idem numerus aureus 1. ubi adhæret diei 13. Decembris, denotat novilunium pro anno sequente, quo currit numerus aureus 2.

*Observa III.* Singulis numeris aureis e regione respondent *epactae annuae* secundum tabulam fundamentalem §. 41. et quemadmodum per aureos numeros diebus mensium certa lege adscriptos indicantur novilunia; sic eadem per epactas sine aureis numeris significari possunt. Uti enim singulis annis cycli decennovennalis unus tantum aureus numerus competit; ita una tantum, eaque propria, et a reliquis omnibus distincta epacta annua tribui potest, ut pro quovis die, cui epacta annua adjacet, novilunium monstretur. Imo epactæ vim significandi habent, quæ non item aureis numeris inest. Exprimunt enim numerum dierum, qui post priorem annum lunarem in Decembri fere extinctum, ad annum præsentem, ejusque primum mensem adsciscendi sunt, proindeque etiam ætatem lunæ pro ipsis Calendis Januariis patefaciunt (§. 45.). Ob quam ipsam causam loco epactæ XXX. asteriscus * adpingitur; dies enim XXX. efficiunt plenam lunationem, neque ad complendam aliam lunationem, neque ad annum sequentem reservantur per regulam I. et III. §. 34. Denique ex epacta unius anni cito pervenitur ad epactam sequentis, e. g. ab epa-

cta VIII. quæ respondet aureo numero 1. ad epactamXIX. respendentem aureo numero 2. addendo ad priorem XI unitates, rejectis, si fieri potest, XXX; ac simili modo ex epacta quavis data invenitur proxime præcedens subtractis ex data XI unitatibus; quod si fieri non possit, ad datam adduntur XXX, et tum subtrahuntur XI et unico casu XII.

*Observa IV.* Quia ex fine et hypothesi cycli decennovennalis, eo præterlapso, novilunia in eosdem, ut priore cursu cycli, dies incidunt; hinc in illos mensium dies, quibus a veteribus nullus numerus aureus adscriptus est, nullum unquam novilunium vi hujus cycli et theoriæ potest incidere.

*Observa V.* Intra annos 19 nunquam bina novilunia in eundem diem cadunt; nec enim bini, nec plures numeri aurei, per quos novilunia præmonstrantur, eidem diei affixi sunt, aut secundum regulas, motum lunæ cum motu solis conjungendi affigi possunt.

*Observa VI.* Intra terminos noviluniorum paschalium, nempe 8. Martii et 5. Aprilis, utrinque *inclusive*, ut oportet, acceptos omnes præcise continentur numeri aurei, nec aliquis bis continetur; igitur intra eos terminos semper novilunium aliquod paschale reperiri debet, plura non possunt.

# CAPUT VI.

## OSTENDITUR NECESSITAS, OB QUAM CYCLUS DECENNOVENNALIS EMENDARI, MAGISQUE PERFICI DEBUIT.

### §. XLVIII

Propositio. *Per cyclum decennovenalem, et numeros aureos Calendario inscriptos non obtinetur lex stabilis et perpetua conjungendi motum lunæ cum motu solis, et novilunia, itemque principium ac finem anni lunaris ad certos dies anni solaris alligandi.* Dem Vi cycli decennovennalis vovilunia per aureos numeros in Calendario indicata post annos 19 in priores anni solaris dies recidere deberent. Hoc autem non fit reipsa; quia cyclus 19. annorum solis Julianorum longior est cyclo lunari, sive illo, quem motus lunæ intra annos 19 revera peragit.

Excessus est horæ 1. 28′. 15″. sive novilunia post a. 19. sesqui circiter hora anticipare debent. Hæc differentia in usu vitæ et negotiorum tum sacrorum, tum profanorom per plures istiusmodi 19. annorum periodos negligi, idemque cyclus retineri potest. At progressu temporis eæ minutiæ accumulantur, et in mutationem noviluniorum crassam et sensibilem concrescunt. Nam intra annos 300 decurrunt prope 16. cycli decennovennales. Unde excessus annorum cycli Julianorum præ lunoribus fit (hor. 1.28′.15″) × 16 id est, hor. 23. minut. 32. sive ut Clavius habet, intra annos 312 1/2 novilunia die ferme integro præcedunt cyclum decennovennalem, suasque sedes in dies anteriores promovent. Sane ab anno Christi 325. nempe a tempore Concilii Nicæni usque ad annum corre-

ctionis 1582. devoluti sunt anni 1257. ac cycli decennovennalcs 66. fiat (hor. 1. 28′. 15″.) ✕ 66 efficientur summa dierum 4. hor. 1. 4. 30. Tanto ergo spatio a temporibus Concilii Nicæni usque ad annum correctionis quodvis novilunium, ac proinde, etiam paschale a sua sede remotum anticipavit, seu prævertit idem cyclo decennovennali et aureo numero definitum; et quæ vi illius cycli numerari debuerat luna XIV. reipsa erat XVIII. atque ita pascha non a luna XV. ad lunam XXI. (§. 36. n. II.) sed a luna XIX ad lunam XXV. celebrari debuit.

## § XLIX.

Excessus ille, ex quo præcursus noviluniorum oritur, inverstigatur hoc modo.

I. *Definitur numerus dierum solarium intra annos* 19. Annus solis communis continet dies 365. adeoque anni 19 dies 6935, his adde quatuor dies bissextiles, et ter horas 6, seu horas 18, evadet summa dierum solarium intra 19. an. 6939, et hor. 18. seu hor. 17. 59′. 60″.

II. *Colliguntur dies lunares pariter intra annos* 19. *sed astronomice sumtos.* Id fit duplici modo; nam computari possunt omnes lunationes, seu menses intra annos 19; aut ad summam annorum lunæ 19 astronomice sumtorum addi possunt septem menses embolimæi pariter astronomice sumti. Mensem et annum astronomice sumtos exhibui §. 29. igitur *primo* intra totum cyclum decennovennalem §. 44. continentur anni 12, quorum singuli habent menses 12, unde efficiuntur menses 144. et præterea intra eum cyclum continentur septem anni embolimæ

mensium 13, ex quibus fiunt menses 91. Ex his universe conflantur lunationes 235. quævis autem lunatio est dier. 29. hor. 12. 44′. 3″. igitur ejusmodi lunationes 235, conficiunt intra an. 19. dies 6939. hor. 16. 31′. 45″. Idem obtinetur, si ad annos lunares 19., quorum singuli sunt dierum 354. hor. 8. 48′. 36″. addas septem lunationes embolimæas pariter astronomice sumtas.

III. Comparantur dies annorum 19 solarium cum diebus lunationum omnium intra totidem annos peractarum.

| | | | ′ | ″ |
|---|---|---|---|---|
| 1. Dies solares. | 6939. | h. 17. | 59. | 6 o. |
| 2. Dies lunares. | 6939. | 16. | 31. | 45. |
| Unde fit differentia | | 1. | 28. | 15. |

## §. L.

Quando novilunia ob hunc excessum annorum Julianorum intra 300 circiter annos, uno die citius redeunt, ea anticipatio noviluniorum ab Astronomis vocatur *Proemtosis.*

## §. LI.

Ex lege correctionis a Gregorio P. XIII constituta necesse est, ut intercalatio diei bissextilis intra annos 400 ter omittatur e. g. in annis 1700. 1800. 1900. (§. 14.) At secundum Calendarium vetus, quod cyclo decennovennali aptatum est, quivis annus quartus sine exceptione habetur bissextilis. Omissa igitur intercalatione necessario consequitur, ut novilunium uno die tardius contingat, et a prima die Mar-

tii e. g. protrahatur ad secundum. Conf. §. 44. in fin. Hæc noviluniorum retardatio ab Astronomis nuncupatur *Metemptosis.*

## §. LII.

Ob annum solarem a Julio Cæsare justo longiorem assumtum fieri debuit correctio rescissis velut uno ictu diebus decem ex anno. (§. 14.) Ob hanc causam novilunia inde ab ea rescissione diebus decem tardius contingere debuerunt, quam numerus aureus prænuntiabat; ac fieri potest, ut ob annum solarem exactissime necdum determinatum etiam deinceps quædam correctio inducenda sit; quæ sine nova numerorum aureorum perturbatione, si Calendariis inseruntur, fieri non poterit.

## §. LIII.

Ex his demonstrata est veritas Theseos initio hujus capitis constitutæ. Quia novilunia, currente eodem numero aureo, non perpetuo in eosdem dies mensium solarium redeunt, sed post 300 circiter annos in dies anteriores progrediuntur; hinc tabula terminorum paschalium non habet usum perpetuum; uti patet conferenti plures istiusmodi tabulas, quas pro annis diversis proposui post Calendarium Gregorianum. Ob eandem causam Calendaria, in quibus numeri aurei certis diebus adscripti sunt, *perpetua* dici non possunt; quia uno novilunio a die suo, et uno numero aureo a sua sede dimoto reliqua novilunia, quæ per menses consequuntur, adeoque etiam reliqui numeri aurei loco cedere, et sedem mutare coguntur. Un-

de etiam falsa est hypothesis cycli metonici, vi cujus in dies mensium, in quos nullus cadit numerus aureus, nullum pariter novilunium incidere unquam possit. Nam ob Proemtosin et Metemptosin paulatim omnes dies debent afficere. Quid ergo? si novilunia in alios incidunt dies, quam per numeros aureos in Calendariis signantur; novum Calendarium scilicet construendum erit, atque iterum, iterumque novum, quando mutatio ob Proemtosin aut Metemptosin, aliasve fortassis causas in noviluniis contingit? Sed hoc quidem consilium nova identidem Calendaria construendi nimium versatile est, et incommodum; quia etiam priorum temporum Calendaria, etsi præsentem usum non habeant, tamen ob necessitatem cognoscendi paschata temporum præteritorum conservanda essent. Multo opportunius remedium afferunt cycli epactales in locum aureorum numerorum in Calendariis suffecti; cum præsertim non novum invehant systema, sed veterem epactarum theoriam, qua cyclus decennovennalis et aureorum numerorum nititur, emendent potius, atque ad perfectionem suam adducant.

## CAPUT VII.

### EXPONITUR METHODUS, CYCLUM DECENNOVENNALEM, ET AUREORUM NUMERORUM PERFICIENDI PER CYCLOS EPACTALES

### §. LIV.

In veteri Calendario ecclesiastico, quod huic libro præfixi, ad singulos numeros aureos adjeci respondentes epactas annuas ex tabula fundamentali §. 41. exscriptas, quæ revera *cyclum*

*epactalem* post 19. annos in se redeuntem constituunt, quamdiu motus solis aut lunæ alias non exigunt epactas. De his epactis, quas *Julianas* dixi; opportunam animadversionem recole ex §. 47. N. III. dein easdem cum epactis Calendarii Gregoriani per binos saltem menses, primum scilicet, et ultimum compara:

## JANUARIUS.

| Dies | L.N. D.A. | Epactae Julian. | Epactae Gregor. |
|---|---|---|---|
| 1 | a 3 | * | * |
| 2 | b | | XXIX |
| 3 | c 11 | XXVIII | XXVIII |
| 4 | d | | XXVII |
| 5 | e 19 | XXVI | XXVI |
| 6 | f 8 | XXV | 25 XXV |
| 7 | g | | XXIV |
| 8 | a 16 | XXIII | XXIII |
| 9 | b 5 | XXII | XXII |
| 10 | c | | XXI |
| 11 | d 13 | XX | XX |
| 12 | e 2 | XIX | XIX |
| 13 | f | | XVIII |
| 14 | g 10 | XVII | XVII |
| 15 | a | | XVI |
| 16 | b 18 | XV | XV |
| 17 | c 7 | XIV | XIV |
| 18 | d | | XIII |
| 19 | e 15 | XII | XII |
| 20 | f 4 | XI | XI |
| 21 | g | | X |
| 22 | a 12 | IX | IX |
| 23 | b 1 | VIII | VIII |
| 24 | c | | VII |
| 25 | d 9 | VI | VI |
| 26 | e | | V |
| 27 | f 17 | IV | IV |
| 28 | g 6 | III | III |
| 29 | a | | II |
| 30 | b 14 | I | I |
| 31 | c 3 | * | * |

## DECEMBER.

| Dies | L.N. D.A. | Epactae Julian. | Epactae Gregor. |
|---|---|---|---|
| 1 | f 13 | XX | XX |
| 2 | g 2 | XIX | XIX |
| 3 | a | | XVIII |
| 4 | b 10 | XVII | XVII |
| 5 | c | | XVI |
| 6 | d 18 | XV | XV |
| 7 | e 7 | XIV | XIV |
| 8 | f | | XIII |
| 9 | g 15 | XII | XII |
| 10 | a 4 | XI | XI |
| 11 | b | | X |
| 12 | c 12 | IX | IX |
| 13 | d 1 | VIII | VIII |
| 14 | e | | VII |
| 15 | f 9 | VI | VI |
| 16 | g | | V |
| 17 | a 17 | IV | IV |
| 18 | b 6 | III | III |
| 19 | c | | II |
| 20 | d 14 | I | I |
| 21 | e 3 | * | * |
| 22 | f | | XXIX |
| 23 | g 11 | XXVIII | XXVIII |
| 24 | a 19 | XXVI | XXVII |
| 25 | b | | XXVI |
| 26 | c 8 | XXV | 25 XXV |
| 27 | d | | XXIV |
| 28 | e 16 | XXIII | XXIII |
| 29 | f 5 | XXII | XXII |
| 30 | g | | XXI |
| 31 | a 13 | XX | 19 XX |

§. LV.

Hac ob oculos posita comparatione epactarm veteris et novi Calendarii *observa I.* Epactæ utriusque generis penitus inter se consentiunt e. g. in Januario ad numerum 11. et tabula fundamentali adjecta est epacta Juliana XXVIII. ad aureum numerum 19 epacta juliana XXVI. utrinque epactæ Gregorianæ eædem sunt.

*Observa II.* Epactæ Gregorianæ integrum exhibent ordinem numerorum ab epacta XXX seu* usque ad I. contra epactæ Julianæ lacunas relinquunt, nempe diebus illis, in quos nullus cadit numerus aureus, et nullum cadere posse novilunium credebatur. At hæ lacunæ vel solo servato numerorum ordine cito explentur.

*Observa III.* In Calendario veteri *singulis annis* unicus tantum numerus aureus, et unica epacta Juliana competit, quibus novilunia per omnes singulorum annorum menses indicantur; ita idem de unica epacta Gregoriana singulis annis propria dicendum est. Intra annos vero 19 omnes numeri aurei et omnis 19 epactæ Julianæ secundum tabulam fundamentalem occurrunt; ita in Calendario Gregoriano ex omnibus notis epactalibus, 19 tantum eundem cyclum epactalem constituunt, et usum habent donec motus solis aut lunæ alium cyclum poscat, uti mox dicam.

*Observa IV.* Uti numeri aurei et epactæ Julianæ ita positæ sunt in Calendario veteri, ut lunationes mensium imparium plenas indicent, parium cavas ita in Calendario Gregoria-

no per conjunctionem duarum epactarum XXV. et XXIV. quæ conjunctio occurrit in mensibus Februario, Aprili, Junio, reliquisque alternis seriebus eadem lunarum alternatio obtinetur. Ordo numerorum epactalium per menses continuatur, ac in Decembris fine tantum abrumpitur; suntque triginta ejusmodi numeri epactales; ergo si in alterna quavis serie bini numeri conjuncti sint, ab una epacta e. g. VIII. ad eandem iterum redeuntum numerabuntur alterne dies 30. et dies 29. De aliis conjunctionibus, et cur romanis characteribus numerorum aliquando adjectæ sint notæ arabicæ vel vulgares, capite sequenti dicam.

*Observa V.* Epactæ annuæ non tantum significant dies ex Decembri adscitos finito anno lunari ad primam lunationem anni sequentis, verum etiam, quod bellissime cadit, et prorsus admirabile est, illum in Calendario occupant diem, in quo post primam lunationem in Decembri inchoatam nova incipit. E. g. Epacta XI. indicat post finem anni lunaris dies undecim ad primum mensem esse referendos, qui proin principium habuit die 21. Dec. et finem 19. Januarii, ita, ut die 20. Jan. secunda lunatio incipiat. Atqui ad hanc ipsam diem 20. Januarii adscripta est epacta XI. idemque universe procedit eodem modo.

## §. LVI.

Dixi in obs. I. præc. §. epactas Julianas, si numeris aureis secundum legem tabulæ fundamentalis §. 41. adjungantur, cum epactis Gregorianis consentire. At dissimulandum non est, in alternis seriebus numerorum epactalium, si

a Calendis Januariis inchoetur, deprehendi confusionem quandam et discrepantiam; uti apparet, si primis Februarii et Aprilis diebus epactæ Julianæ cum Gregorianis in veteri Calendario comparentur. En schema.

| *Dies Febr.* | *Num. aur.* | *Epact. Jul.* | *Epact. Gregor.* |
|---|---|---|---|
| 1. | — | -- | XXIX. |
| 2. | 11. | XXVIII. | XXVIII. |
| 3. | 19. | XXVI. | XXVII. |
| 4. | 8. | XXV. | 25. XXVI. |
| 5. | — | -- | XXV. XXIV. |
| 6. | 16. | XXIII. | XXIII. |
| *Dies April.* | *Num. aur.* | *Epact. Jul.* | *Epact. Gregor.* |
| 1. | — | -- | XXIX. |
| 2. | 11. | XXVIII. | XXVIII. |
| 3. | — | -- | XXVII. |
| 4. | 19. | XXVI. | 25. XXVI. |
| 5. | 8. | XXV. | XXV. XXIV. |
| 6. | 16. | XXIII. | XXIII. |
| 7. | 5. | XXII. | XXII. |

Ex his vides, ad diem 2. et 3 Februarii adpositas esse epactas Julianas XXVIII et XXVI, omissa intermedia epacta XXVII. Item ad diem 5 et 6 Aprilis reperiri epactas Julianas XXV, XXIII. omissa epacta media XXIV; observas etiam hanc confusionem contingere ad numeros aureos 8. et 19; sed eodem tempore animadvertis, consequentibus Februarii et Aprilis diebus epactas Julianas denuo in ordinem redire, et cum Gregorianis consentire. Sic etiam in antiquis Latinorum et Alexandrinorum cyclis frequentissima et maxima discrepantia apparet circa numeros aureos 8 et 19. Dividebant Veteres cyclum decennovennalem in Ogdoadem, et Hendecadem. Ogdoas complectebatur primos

octo cycli annos, Hendecas reliquos. Octavus erat ultimus annus Ogdoadis, decimus nonus ultimus Hendecadis. Utroque hoc termino neomenia paschalis ad ultimos noviluniorum paschalium terminos nempe ad diem 4 et 5 Aprilis removebatur (§. 36.). Qua in re Latini ab Alexandrinis non raro dissentiebant, uti in appendice historica dicam. Nunc satis est animadvertere, omnem illam confusionem, quæ in epactis Julianis apparet, cum intermediæ omittuntur, in Calendario Gregoriano apte sublatam fuisse per conjunctionem epactarum XXV. et XXIV. debuerunt sane in alterna quavis serie triginta numerorum epactalium duæ conjungi ob alternas lunationes plenas et cavas. Et auctores quidam de Calendario Gregoriano agentes varias excogitarunt causas, cur hæ potissimum epactæ XXV et XXIV. præ aliis conjunctim positæ sint. At dubitandum non est, quin inventori, vel potius perfectori cycli epactalis occasionem has præ aliis epactas conjungendi ipsæ dederint epactæ Julianæ, numeris aureis veteris Calendarii respondentes; quæ nisi alternis mensibus iisdem locis binæ conjungantur, confusionem præ se ferunt, cui sola illa conjunctio mederi potest.

## §. LVII.

Dices fortassis, conjunctis ad eundem diem epactis binis XXV. et XXIV. futurum aliquando, aut fieri certe posse, ut bina novilunia, nempe designata per utramque epactam in eundem incidant diem; id quod a cyclo decennovennali abhorret (§. 47. obs. V.), a quo epactalis non differt, nisi perfectione. Responsionem dare in promtu est, sed non æque, ean-

dem intelligere hoc loco, nisi de diversitate et numero cyclorum epactalium ante disseratur.

## §. LVIII.

Illud non intempestive concludi nunc potest, cyclum decennovennalem, et numerorum aureorum perfici his modis:

I. Ad numeros aureos adjiciantur ex tabula fundamentali §. 41. epactæ respondentes.

II. Hæ epactæ servato ordine numerorum integrentur expletis locis vacuis.

III. Post alternas numerorum triginta epactalium series binæ epactæ XXV. et XXIV. mensibus adscribendæ conjungantur ob alternas lunationes plenas et cavas.

IV. Expunctis ex Calendario numeris aureis novilunia mensium per epactam currentem annuam designari posthac censeantur ad diem, in quem illa epacta currens ordine servato cadit.

V. Ab epacta unius anni transeatur ad aliam pariter annuam, quæ ex priore additis XI diebus, et rejecto, si fieri potest, tricenario nascitur. Post a. 19. reditur ad priores epactas, et ad novilunia per eas indicata, nisi motus solis aut lunæ mutationem exigit; ac tum manentibus epactis velut in possessione Calendarii sediumque sibi assignatarum ad alium transitur novendecim epactarum cyclum; id quod nunc declarandum est non modo technice, sed spectato statu reali lunæ ac solis.

## §. LIX.

Temporibus Concilii Nicæni numeri aurei, uti veteri Calendario postea inserti sunt, eisque respondens cyclus epactarum 19, quæ §. 41. in tabula fundamentali sæpe jam commemorata exhibentur, novilunia indicabant, sic tamen, ut novilunia ad idem prope tempus nuntiarentur a numeris aureis et a cyclo epactali, quo eadem contigisse in cœlo, ex tabulis astronomicis motum mediorum noscuntur. At vero sancta Dei Ecclesia, ut rite paschata celebret, aliaque festa mobilia, adeo non laborat, ut novilunia per numeros aureos aut cyclum epactalem indicanda cum veris, atque ex tabulis Astronomorum definitis consentiant, ut potius data opera ita disponi velit cyclos numerorum aureorum et epactarum, ut novilunia per eos indicata aliquantum subsequantur ea, quæ ex tabulis eruuntur; ne videlicet contra Patrum decreta ante plenilunium medium, vel in ipsa luna XIV. pascha celebretur. Quapropter a temporibus Concilii Nicæni, seu ab a. 325 usque ad an. 500. *vera* novilunia cyclum aureorum numerorum, vel epactarum præcurrere aliquanto temporis spatio sinebantur; unde concluditur, circa a. 500 recte adhibitum fuisse cyclum aureorum numerorum, uti in veteri Calendario extat, aut epactas in locum numerorum aureorum substitutas eo ordine, quo extant in tabula §. 41. Nam ex epactis Calendarii etiam Gregoriani paschata illorum temporum inveniri possunt e. g. an. Christi 361. respondet numerus aureus 1. huic epacta VIII. quæ neomeniam paschalem signat ad diem 23. Martii, luna ergo XIV. incidebat in 5 April.

## §. LX.

Ab anno 500 usque ad an. 800, nempe intra 300 annos novilunia uno die paulatim præcurrere debuerunt. (§. 50.) Ponatur ergo, quod ob hanc proemtosin, etsi tum necdum explorata, et cognita fuerit, noviluniorum anticipatio fuerit indicta in ipsum annum 800. Numeri quidem aurei, qui tum in Calendario certis diebus affixi erant, omnes debuissent moveri sedibus suis, hoc est, novum debuisset condi Calendarium ecclesiasticum; sed non quæro de Calendario, quod numeros illos inscriptos habet, verum de Gregoriano, in quo numeris aureis epactæ suffectæ sunt, quodque idcirco omnes luminarium mutationes recipit. Sic ergo res concipienda est. In annum 800, in quem mutatio indicta est, cadit numerus aureus 3. et annua epacta *, quæ novilunium pro ipsis Calendis Januariis designat. Si ergo novilunium uno die citius sumendum est, et quidem ab initio anni 800; concipi debet, lunationem plenam Januarii terminari non die 30, sed die 29 Jan. ac die 30 ejusdem, cui adhæret epacta I. contingere iterum novilunium; ergo loco epactæ* assumenda inde ab hoc tempore est annua epacta I. quæ novilunia toto illo anno designabit, sed ex hac epacta I. respondente aureo numero 3 pro annis sequentibus additione XI. et rejectis tricenariis nascetur novus cyclus epactalis secundum hoc schema:

| *Num. aur.* | *Epacta* | *Num. aur.* | *Epacta* |
|---|---|---|---|
| 3 | I | 13 | XXI |
| 4 | XII | 14 | II |
| 5 | XXIII | 15 | XIII |
| 6 | IV | 16 | XXIV |
| 7 | XV | 17 | V |
| 8 | XXVI | 18 | XVI |
| 9 | VII | 19 | XXVII |
| 10 | XVIII | 1 | IX (*a*) |
| 11 | XXIX | 2 | XX |
| 12 | X | | |

Ex his patet, quomodo ob anticipationem noviluniorum vel per unicum diem novus enascatur cyclus epactarum 19, qui deinceps per multos annos novilunia in Calendariis Gregorianis indicat. Quamobrem ad inducendam mutationem pro anno 800 id tantum decerni debuerat, ut eo anno pro epacta * assumeretur epacta I; atque ita totum negotium tum pro illo, tum pro consequentibus annis confectum fuisset, salvo ordine numerorum aureorum, quibus aliæ atque aliæ epactæ illigari possunt. Hæc mutatio illo tum anno fieri debuerat, si proemtosis nota fuisset; nunc vero, etsi ea illis temporibus prætermissa sit, tamen negligi a nobis non potest, si ductu theoriæ §§. 50. 51. 52. expositæ pervenire ad illum cyclum epactalem velimus, qui præsenti statui lunæ et solis respondet.

(*a*) Ab epacta XXVII. pervenitur ad epactam IX. addendo XII. ob saltum lunæ, qui in ultimo anno cycli decennovennalis a Computistis positus est. Conf. §. 59. quod etiam in posterum notes velim.

## §. LXI.

Anno 1100, nempe elapsis 300 annis inde ab 800, ob parem causam par fieri mutatio debuit. Fac ergo, eam indictam fuisse principio anni 1100.; in hunc annum cadit aureus numerus 18, cui ex tabella superioris §. respondet epacta XVI. quæ, si mutatio nulla fieret, designaret novilunia ejus anni in Calendario Gregoriano, nempe ad diem 15 Jan. 13 Febr. 15 Martii, et ita porro; at quia ex hyp. novilunia uno die anticipanda sunt, sumendaque die 14 Jan. 12 Febr. 14 Martii etc. necessario loco epactæ annuæ XVI. accipienda est epacta annua superior XVII. At enim inde novus denuo exoritur cyclus epactalis pro annis consequentibus in hanc formam:

| *Num. aur.* | *Epacta* | *Num. aur.* | *Epacta* |
|---|---|---|---|
| 18 | XVII | 9 | VIII |
| 19 | XXVIII | 10 | XIX |
| 1 | X | 11 | * |
| 2 | XXI | 12 | XI |
| 3 | II | 13 | XXII |
| 4 | XIII | 14 | III |
| 5 | XXIV | 15 | XIV |
| 6 | V | 16 | 25 (*b*) |
| 7 | XVI | 17 | VI |
| 8 | XXVII | | |

Habes hic formam novi cycli epactalis, statui lunæ pro anno 1100, et annis multis consequentibus accommodati. tota mutatio velut unico nutu fit in Calendario Gregoriano, si pro an-

no 1100 loco epactæ XVI. præscribatur epacta XVII. reliqua ordine suo per se consequuntur.

(b) Cur ad aureum numerum 16 loco epactæ XXV. exarata sit arabica 25. mox infra declarabitur : nam omnia tempus habent.

## §. LXII.

Unus restat casus utrique præcedenti similis, tanquam ovum ovo ; sed commodum illud fert, quod continuo propius ad nostra tempora laborem conficiendi novos cyclos promoveat. An. 1400. nempe trecentesimo post annum 1100. ob novam proemtosin oportuerat uno die citius sumi novilunia, quam per cyclum præc. §. indicabantur. Vigebat eo anno aureus numerus 14., cui ibidem respondet epacta III., quæ affixa est diei 28. Jan. 26. Febr. 28. Martii et ita deinceps ; ergo novilunium ob proemtosin contingebat die 27. Jan. 25. Febr. 27. Martii etc. nempe uno die citius ; igitur eo anno pro epacta III. præfigenda fuit epacta IV. his diebus adhærens. inde vero pro annis consequentibus hæc series 19 epactarum, proindeque novus cyclus epactalis prodit :

| Num. aur. | Epacta | Num. aur. | Epacta |
|---|---|---|---|
| 14 | IV | 5 | XXV |
| 15 | XV | 6 | VI |
| 16 | XXVI | 7 | XVII |
| 17 | VII | 8 | XXVIII |
| 18 | XVIII | 9 | IX |
| 19 | XXIX | 10 | XX |
| 1 | XI | 11 | I |
| 2 | XXII | 12 | XII |
| 3 | III | 13 | XXIII |
| 4 | XIV | | |

§. LXIII.

Perdurare poterat præcedens cyclus epactalis, quantum quidem ad proemtosin attinet, usque ad initium nostri seculi, scilicet annum 1700. Sed anno correctionis 1582, quo etiam tum vigebat, detractis ex Calendario, ad æquinoctium reducendum in diem 21. Martii decem diebus novilunia diebus 10 tardius sumenda èrant. Habebat is annus aureum numerum 6, cui in cyclo præc. §. respondet epacta VI. omissis ante diem 15 Octobris diebus decem, hæc epacta VI. non amplius indicabat novilunia, sed alia, quæ in Calendario Gregoriano diebus decem posterior, seu inferior occurrit, nempe epacta XXVI. ex qua primo assumta novus cyclus epactalis hujuscemodi oritur, retento ordine aureorum numerorum.

| *Num. aur.* | *Epacta* | *Num. aur.* | *Epacta* |
|---|---|---|---|
| 6 | XXVI | 16 | XVI |
| 7 | VII | 17 | XXVII |
| 8 | XVIII | 18 | VIII |
| 9 | XXIX | 19 | XIX |
| 10 | X | 1 | I |
| 11 | XXI | 2 | XII |
| 12 | II | 3 | XXIII |
| 13 | XIII | 4 | IV |
| 14 | XXIV | 5 | XV |
| 15 | V | | |

Pro tam enormi igitur inducenda mutatione proposito Calendario Gregoriano cyclis epactalibus exornato, aliud non requirebatur, quam ut ab Idibus Octobris loco epactæ VI denominaretur epacta XXVI, tanquam prænuntia noviluniorum.

## §. LXIV.

Prior cyclus epactalis inde ab anno et die correctionis usum habuit, usque ad a. 1700, qui ex lege correctionis contra statum ordinem intercalandi bissextilis non erat. §. 14. Quapropter novilunia uno die retardata sunt (§. 44. in fine et 51.). Competebat ei anno numerus aureus 10; proindeque ex cyclo epactali praec. §. epacta annua X. quia igitur ob metemposin novilunia uno die tardius indicanda sunt inde a principio ejus anni, loco epactæ X., quæ adhæret diei 21. Jan. 19. Febr. 21. Martii etc. assumitur epacta IX. nempe affixa diei 22. Jan 20. Febr. 22. Martii.: inde enascitur novus cyclus epactalis, qui eo magis est memorandus, quod nunc etiam vigeat, et quemadmodum mox dicam, usque ad an. 1900. habiturus est:

| *Num. aur.* | *Epacta* | *Num. aur.* | *Epacta* |
|---|---|---|---|
| 10 | IX | 1 | * |
| 11 | XX | 2 | XI |
| 12 | I | 3 | XXII |
| 13 | XII | 4 | III |
| 14 | XXIII | 5 | XIV |
| 15 | IV | 6 | XXV |
| 16 | XV | 7 | VI |
| 17 | XXVI | 8 | XVII |
| 18 | VII | 9 | XXVIII |
| 19 | XVIII | | |

Hic cyclus epactalis novus invehitur ob metemptosin, ut dixi, etsi enim ab an. 1400, in quem proemtosis inciderat (§. 62.) usque ad an. 1700 elapsi denuo sint anni trecenti, intra

quos novilunia unum diem anticipant ; tamen quia sæpius jam , nempe annis 800. 1100. 1400 mox post annos trecentos ea anticipatio observata fuit ; luna autem , ut anticipet diem integrum , pluribus annis ultra trecentos , exigat (§. 48.): hinc ne *vera* anticipatio paulatim nimis antevertatur , observatio proemtoseos rejecta est in annum 1800, et an. 1700. solius metemptosis habita fuit ratio.

## §. LXV.

Anno 1800 ob proemtosin novilunia uno die prævertenda erunt : contra ob metemptosin, seu omittendam intercalationem uno die postponenda ; quocirca velut facta compensatione , quæ sit ipsis legibus , illo etiam 1800, et consequentibus annis persistetur in cyclo epactali, præc. §. repræsentato. Contra vero an. 1900 ob omittendam iterum intercalationem novilunia uno die tardius sumenda erunt , ac in cyclo epactali mox indicato præmonstrantur. Habebit is annus aureum numerum 1. cui ex schemate cycli præc. §. exhibito responderet epacta annua*, quæ adhæret diei 1 et 31. Jan. 1. et 31 Martii etc. quapropter epacta XXIX diei posteriori respondens præscribenda erit; ex qua pro illo ipso et consequentibus annis gignetur cyclus epactalis novus secundum hanc formam :

| N. A. | Ep. | N. A. | Ep. | N. A. | Ep. |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | XXIX | 8 | XVI | 15 | III |
| 2 | X | 9 | XXVII | 16 | XIV |
| 3 | XXI | 10 | VIII | 17 | 25 |
| 4 | II | 11 | XIX | 18 | VI |
| 5 | XIII | 12 | * | 19 | XVII |
| 6 | XXIV | 13 | XI | | |
| 7 | V | 14 | XXII | | |

(*) Opus non est, ut cogitationes nostras laboremque conficiendi cyclos epactales ultra an. 1900 extendamus, cum totum artificium satis, ut opinor, paefactum sit.

## §. LXVI.

Exposui hactenus cyclos epactales variæ formæ, non theorica tantum, et technica quadam ratione, sed statui luminarium, et mutationibus, quas exigunt, aptatos, conformatosque. Ex his jam multa distincte percipi possunt, quæ illis prætermissis, aut segniter expositis plurimum haberent obscuritatis; siquis a tem in anterioribus legendo saltum fecit, mirari non debet, quod in posterioribus intelligendis claudicet. Quamobrem colliges:

I. Diversi omnino cycli epactales, data qualibet epacta, efformari possunt, additis ad eam numeris XI. rejectisque, dum opus est, XXX. retento residuo, aut asterisco. Unico casu adduntur XII., quando ab aureo numero 19. transitur ad aureum numerum 1. id quod in omnibus formis hactenus propositis observari potest. Causa est saltus lunæ §. 39.

II. Et quia triginta sunt numeri epactales, et a quovis initium cycli epactalis duci

potest, etiam triginta cycli epactales possunt efformari, quorum quivis fortassis aliquando locum habere potuit, aut poterit deinceps.

III. Singuli cycli non pluribus constant, quam 19 epactis, seu numeris epactalibus; qui semper alligantur aureis numeris, quorum series nulla interruptione perpetuo circumvolvi concipitur ante et retro, id est, ab anno 1790. cui competit aureus numerus 5 usque ad primum annum æræ christianæ, imo usque ad initium orbis conditi pro variis auctorum de ætate mundi opinionibus. Post inductos cyclos epactales quæritur aureus numerus, et epacta eis respondens, qua inventa cito inveniuntur novilunia, præsertim paschalia.

IV. Initium novi cycli sub quolibet aureo numero fieri potest, uti superiora cyclorum schemata ostendunt.

## §. LXVII.

Triginta hos cyclos epactales exhibet *tabula expansa Epactarum* ad finem libri annexa; de qua animadverte.

I. Singuli cycli per distinctas literas indicantur, et procurrunt a sinistra versus dextram. Eæ literæ *P*. *M*. *N* etc. vocantur literæ *indices*; ac sub indice literæ *P* extat cyclus epactalis tabulæ fundamentalis §. 41. Sub indice litera *a* cyclus §. 60, qui anno Christi 800 assumendus fuerat. Sub indice *b* cyclus §. 61. qui cadebat in annum 1100. Sub litera indice *c* cyclus §. 62. qui proprius erat anni 1400, et postea. Sub indice litera *D* exhibetur cyclus, qui

Idibus Octobris anni correctionis 1582. assumtus ingens temporum vulnus sanavit, quod prope immedicabile videbatur. §. 63. Sub indice litera *C* deprehendis cyclum nunc vigentem §. 64. Denique sub indice litera *B* habes cyclum prognosticon pro anno Christi 1900. §. 65. (*c*).

(*c*) Literæ indices sunt eædem, quæ vocantur literæ martyrologii, de quibus agetur V. IXs hujus libri.

## §: LXVIII.

Explicandum restat, cur in cyclo epactali §. 61. sive sub indice *b*, itemque in cyclo §. 65, sub indice litera *B*, loco epactæ XXV, romano scilicet charactere, more aliarum epactarum efformandæ, ponatur arabica epacta 25; cum tamen in cyclo §. 62. sive sub indice litera *c* posita sit romana epacta XXV. Ratio explicationis dispellet dubium §. 57. propositum, ubi quæsitum fuit, utrumne fieri possit aliquando, ut ob conjunctas in alternis mensibus epactas XXV et XXIV. bina novilunia, per utramque nempe epactam designata, durante eodem cyclo in eundem incidant diem? Hæc dubitatio per tacitam hypothesin sumit, in eodem cyclo epactali utramque epactam XXV, et XXIV. revera contineri. Atqui id fieri necesse non est, quia epactalis cyclus quicunque ex numeris epactalibus 30, non plures quam 19. continet; ergo fieri potest, ac fit aliquando, ut, præsente una illarum epactarum, altera a cyclo absit. Dixi, *aliquando*. Sic enim res habet; siquis cyclus epactalis continet epactam unitatum viginti quinque, ita, ut hæc concurrat cum aureo numero *majore*, quam 11;

tunc idem cyclus etiam continebit epactam XXIV. et hoc solo casu pro epacta XXV romano charactere pingenda, assumitur epaeta 25 arabice figurata tum in Calendario Gregoriano, tum in tabula expansa sub indicibus literis *N. E. B. r. n. k. e. b.* At siquis cyclus continet epactam unitatum viginti quinque concurrentem cum aureo numero non majore, quam 11; tunc is nequaquam continebit epactam XXIV; id quod in tabula expansa cernere licet sub indicibus literis *F. u. s. p. c.* quare hoc casu retinetur epacta XXV. sub romana forma; id quod observandum est pro anno 1791, currente numero aureo 6 et epacta XXV. quæ omnino sub hac romana figura in Calendariis et Directoriis divini officii exhibenda est. Ex his deduces, ob conjunctionem epactarum XXV et XXIV. contingere non posse, ut bina novilunia durante eodem cyclo in eundem incidant diem; aut enim utraque non continetur in eodem cyclo e. g. in illo, qui nunc viget §. 64. nam abest ex illo epacta XXIV.; aut siquis cyclus et hanc complectitur, ceu cyclus §. 65., tum pro epacta XXV. assumitur epacta 25., quæ in Calendario Gregoriano semper alteri diei adscripta est, quam epacta XXIV.: fieri ergo non potest, ut epacta 25 et XXIV. novilunium ad eundem diem ostendat. Nec inde aliqua perturbatio in noviluniis indicandis oritur ex ea fortassis causa, quod modo arabica epacta 25, modo romana XXV. assumatur. Nam in Januario utraque ad eundem cohæret diem, indeque lunationes sequentes stato ordine numerantur. Similis est ratio de arabica epacta 19 die ultima Decembris ad epactam XX. adjuncta. Si enim in cyclo epactali epacta XIX. alligata est aureo numero 19, seu anno ultimo

cycli decennovennalis, qui est annus defectivus, tunc lunatio a Dec., cui adhæret epacta XIX., exorta clauditnr die 30 Dec., quia cava est; et die 31., cui affixa est arabica epacta 19., oritur nova, quæ terminatur die 29. Januarii habens epactam I. nam ex expacta XIX addendo in anno defectivo XII nascitur epacta I. id contingit in solo epactali cyclo sub indice litera *D*; in quo epacta XX. omnino non continetur, ut adeo bina novilunia per epactas 19 et XX designanda in eundem diem 31. Decembris cadere non possint.

## CAPUT VIII.

### CYCLUS EPACTALIS CURRENS EXPLICATUR PER ANNOS SINGULOS, MAXIME EMBOLIMÆOS.

### §. LXIX.

Beda agens de embolismis et annis communibus: *Hebræi*, inquit, *qui solos lunares in lege noverant, et observabant menses, juxta naturalem lunæ cursum tricenis, undetricenisque diebus communium annorum menses duodenos explicabant, et tertio vel secundo, ubi decebat, anno tertium decimum in fine anni mensem triginta dierum apponebant embolismum. Porro Romani, qui dispares habent menses, non unoquolibet in loco embolismos computando interponere voluerunt, sed potius ubilibet mediis anni temporibus vacuum congruumque inter Calendas locum invenire potuissent, - - solertissime, quantum potuerunt, curantes, ut, cujuscunque ætatis luna in Calendas occurrisset, ipsa ejusdem mensis luna diceretur esse putanda; quod tamen non usquequaque valuerunt obtinere propter præ-*

*fixum paschalis lunæ cursum*, *cujus cum extrema nonnunquam in Calendas Majas incurrant*, *et secundum quoque*, *vel etiam tertium post Calendas diem teneant*, *non tamen Maji mensis*, *sed potius Aprilis luna*, *sicut. semper*, *esse dicenda est* (*a*).

(*a*) De Temporum ratione C. 43. Edit. Basil. a. 1563.

## §. LXX.

Ex his Bedæ verbis animadverte :

I. Hebræi usi sunt annis lunæ *communibus*, quorum alterni menses erant 30 et 29 dierum et *embolimaeis*, ab inserto embolismo seu mense embolimæo dictis, qui mensis erat dierum 30, et in fine anni. nempe sacri, ante mensem primum seu paschalem inserebatur.

II. Romani, qui annum solarem a Calendis Januariis ordiuntur, et lunarem quoque a luna, quæ in Januario *terminatur*, embolismos inserunt, non uno perpetuo loco e. g. ad finem anni, ut Hebræi fecerant, sed ubi *vacuus* est; et *congruus inter Calendas* binorum mensium *locus*, *quantum præfixus lunae paschalis cursus patitur*; quæ verba prioris regulæ de vacuo et congruo intercalandi loco, velut exceptionem continent.

III. Luna vel lunatio tribuitur illi mensi, in cujus *Calendis* ætatem aliquam habet, ac proin, in quo ea terminatur, non quo inchoatur. Exceptio aliquando est de Aprili, qui mensis paschalis dicitur, etiam tum, quando luna paschalis in Aprili nata, terminatur secundo vel tertio die Maji.

## §. LXXI.

Ut hæc embolismorum per varios anni solaris menses dispersio, ubi nempe vacuus est, et congruus locus, recte perspiciatur; omnes annos præsertim embolimæos cycli epactalis currentis percurram. Eum cyclum exhibui §. 64., et in tabula expansa extat sub indice litera *C.* Generatim quæri potest:

I. *Quis annus in cyclo annorum 19. pro embolimæo agnoscendus sit?* R. Cujus epacta annua est XIX. aut major. Si enim ex Decembri anni solaris præcedentis pro novo anno lunari, ejusque primo mense adsciscuntur dies saltem XIX. accedentibus diebus 365 anni solaris, jam conflantur dies 384 pro anno illo lunari; qui proin embolimæus est. Imo anno cycli decimo nono, seu defectivo, si epacta sit XVIII. et accedant dies 365, proveniunt anni lunaris 383, et annus integer embolimæus; id in præsenti cyclo contingit, quando epacta XVIII concurrit cum anno cycli ultimo, seu nono decimo, qui defectivus est.

II. *Quot anni embolimæi sint intra cyclum an. 19.?* R. Septem, non plures, non pauciores; tot enim intra quemvis cyclum epactalem occurrunt epactæ, qui numerum XIX adæquant, vel excedunt, uti ex inspectione oculari tabulæ expansæ liquet, modo annumeretur epacta XVIII., sed pro illo tantum casu, quo in annum defectivum seu 19 cycli incidit.

III *In quem annum cycli decennovennalis incidat embolismus* ? R. Pro varietate cyclorum in singulos annos cycli decennovennalis incidere potest embolismus. Nam singulis numeris aureis a fronte ad calcem subjecti sunt omnes numeri epactales XXX; ergo pro aliquo cyclo etiam epactæ XIX., et hac majores omnes. Sed videamus, in quos annos cycli decennovennalis, aut in quos aureos numeros embolismi incidant in *currente* epactarum cyclo: Initium duco ab aureo numero 1. seu cyclo lunæ 1. quod sic exprimi solet: (( 1.

## §. LXXII.

(( 1. *Epacta** indicat initium anni lunaris cum solari incidere in Calendas Januarias, quibus eadem in Calendario Gregoriano perpetuo nunc affixa est. Neomenia paschalis cadit in diem 31. Mart luna XIV. in diem 13. April. et post alternas lunas plenas mensium imparium, et cavas parium, die 20 Dec. concluditur annus hic lunaris, qui *communis* est, a die 21. Dec. incipit annus lunaris secundus habens epactas XI.; totidem enim sunt dies a. 21. Dec. ad ejusdem finem. In veteri Calendario epacta* affixa erat aureo numero 3; in Gregoriano autem currente hoc cyclo adhæret aureo numero 1. quia iisdem numeris aureis quæcunque epactæ ex triginta subjici possunt. In ipsis aureis numeris, seu in ipso cyclo lunæ nulla mutatio facta est; sed anni 19 perpetuo ordine volvuntur. E. g. An. 1577. ante correctionem Calendarii currebat aureus numerus 1.; inde ab eo anno post 11 cyclos decennovennales, seu post annos 209 intermedios an. 1786 post correctionem Calendarii iterum rediit aureus nu-

merus 1.; sed hic idem numerus aureus ante correctionem Calendarii habebat respondentem epactam Julianam VIII. (§. 41.) nunc habet epactam Gregorianam.*

## §. LXXIII.

(( 2. *Epacta XI.* est annus *communis*, qui stato ordine alternas lunas plenas habet, et cavas: neomenia paschalis ab eadem epacta monstratur ad diem 20 Martii. Luna ergo XIV. incidit in 2 April. annus lunaris clauditur 9 Dec. 10 Dec. ab epacta XI. indicatur novilunium pro primo mense anni lunaris sequentis, cui competunt epactæ XXII.

## §. LXXIV.

((3. *Epacta XXII. Embolismus I.* Schema concurrentis anni lunaris embolimæi cum anno solari exhibui §. 33. et quidem ex hypothesi, quod luna prima anni lunaris, nascatur die 10 Dec. anni solaris præcedentis; sed illud schema respondet veteri Calendario, aureisque numeris in eo digestis, nulla habita ratione epactarum Julianarum, quarum ordo ibi perturbatus non nunquam reperitur, uti in hoc casu; quod mox liquebit. Epacta XXII. cyclo lunæ 3 alligata alternas lunas plenas et cavas ordinate monstrat usque ad lunationem nonam, quæ propria per se est Septembris, et plena. Ab hac lunatione incipiendo schema est hujusmodi:

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| 9. Septembris. | 3. August. | 1. Sept. P. |
| 10. Octobris. | 2. Sept. | 30. Sept. C. |
| 11. Novembris. | 1. Oct. | 30. Oct. P. |
| 12. Decembris. | 31. Oct. | 28. Nov. C. |
| 30. *Embolimaea.* | 29. Nov. | 28. Dec. P. |

Si lunatio nona Septembri tribuitur, ejus extrema aetas in Calendas Septembres cadit; quod a regula non abhorret; at dein luna Octobris finitur ante Calendas Octobris, luna Novembris ante Calendas Novembris; similiter et luna Decembris. Si luna 10, quae inter duas Calendas nascitur; pro embolimaea habetur, ea cava est contra regulam, ac dein luna 11 Octobris plena, Novembris 12 cava, luna 13 Decembris plena contra regulam, quae in menses pares statuit cavas, in impares autem plenas lunationes. Eadem anomalia manet, si luna 9 pro embolimaea statuitur; tunc enim luna 10 Septembris et 11 Novembris, etsi mensium imparium, erit cava: luna Octobris et Decembris, quantumvis mensium parium, erit plena.

In veteri Calendario haec difficultas videtur evitari; quia luna, quae 2. Septembris nascitur, non 30 ejusdem, sed 1. Octobris extingui sumitur, uti apparet ex schemate §. 33.; consequenter cum sic plena fiat lunatio, pro embolimaea haberi potest. At enim in eo Calendario ordo naturalis epactarum sub finem Septembris et initium Octobris omnino perturbatus reperitur; uti inspectio Calendarii antiqui iis locis exhibet: nam ab epacta Juliana XXVIII per saltum venitur ad epactam XXVI. et initio Octobris ab epacta XXII. per saltum ad epactam XX. Restituto ordine epacta XXII. cadit in Calendas Octobris, sed simul lunam praecedentem efficit cavam, Quidquid sit, recte ait Clavius: *Non magni interest, quaenam ex 13. lunationibus anni embolismici dicenda sit extraordinaria, sive embolismica, dummodo non sit paschalis, et aliarum 12. lunationum magnitudines, prout cyclus exigit, intactae atque il-*

*laesae*, *quoad ejus fieri potest*, *permaneant*, *nimirum ut alternae constituantur dierum* 30 *et* 29. *quod ut rectius fiat*, *tenenda erit haec regula: Quoties in anno embolismico ultima*, *sive* 13. *lunatio continet dies* 30., *appellabimus eam embolismicam*, *sive extraordinariam*, *propterea quod tunc antecedentes* 12. *lunationes alternis continent dies* 30, *et* 29, *ut cycli ratio postulat* (*b*). Ceterum neomenia paschalis in hoc cycli anno præmonstrante èpacta XXII, incidit in diem 9. Martii, luna XIV in diem 22. ejusdem. Annus lunaris clauditur die 28. Dec. inde a die 29 relinquuntur epactæ *III*.

(*b*) In Apologia nov. Calendarii Romani l. 2. c. 5.

## §. LXXV.

(( 4. *Epacta III*. est hic annus *communis*. Epacta neomeniam paschalem annuntiat die 28. Martii, ac proin lunam XIV ad diem 10. Aprilis, initium novi anni et mensis lunaris die 18. Dec. a quo ad finem ejusdem conflantur epactæ XIV:

## §. LXTVI.

(( 5. *Epacta XIV*. est hic pariter annus *communis*, et regularis, habens, uti prior, lunationes plenas mensium imparium. cavas parium: clauditnr 6. Dec. inde a die 7. ejusdem gignuntur epactæ XXV.

## §. LTXVII.

(( 6. *Epacta XXV. Embolismus II*. nempe in hoc cyclo epactali. Lunatio prima hu-

jus anni nata die 7. Decemb. in anno solari præcedente, extinguitur die 5. Januarii. Ad diem 6. ejusdem affixa est arabica epacta 25. et Romana XXV. Sed quia in hoc cyclo epacta hujus numeri concurrit cum aureo numero non majore, quam 11. nempe cum aureo numero 6, idcirco assumitur epacta Romana XXV., quod indicio est, epactam XXIV. in hoc cyclo epactali non contineri omnino. (§. 68.) Schema lunationum hujus anni est hoc:

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| Januarii. | 7. Decebr. | 5. Jan. P. |
| *Embolimaea* | 6. Januar. | 4. Febr. P. |
| Februarii. | 5. Februar. | 5. Mart. C. |
| Martii. | 6. Mart. | 4. April. P. |
| Aprilis. | 5. April. | 3. Maj. C. |
| Maji. | 4. Maj. | 2. Jun. P. |
| Junii. | 3. Jun. | 1. Jul. C. |
| Julii. | 2. Jul. | 31. Jul. P. |
| Augusti. | 1. Aug. | 29. Aug. C. |
| Septembris. | 3. Aug. | 28. Sept. P. |
| Octobris. | 29. Sept. | 27. Oct. C. |
| Novembris. | 28. Oct. | 26. Nov. P. |
| Decembris. | 27. Nov. | 25. Dec. C |

Ex his apparet, primas lunationes binas esse plenas; unde alterutra embolismo destinatur, si primam putes embolimæam, is mensis anno superiori accenseri poterit, eumque faciet embolimæum, non præsentem contra analogiam, et rationem epactarum XXV, quæ huic anno, non priori competunt. Neomenia paschalis ab epacta hujus cycli indicatur ad diem 5. Aprilis ac proin luna XIV. ad diem 5. Aprilis, ac proin luna XIV. ad diem 18. ejusdem. Nam quæ ab eadem epacta ad diem 6 Martii ostenditur neo-

menia, haberi pro paschali non potest. §. 35. Reg. II. Annus lunaris finitur die 25 Dec. relictis a die 26 ejusdem epactis VI.

§. LXXVIII.

(( 7. *Epacta VI.* est annus *communis*, qui post alternas lunationes plenas mensium imparium, et cavas mensium parium finitur die 14 Dec., relictis a die 15. ejusdem epactis XVII. Neomenia paschalis monstratur ab epacta hujus anni ad diem 25 Martii, consequenter luna XIV. in diem 7. April. decidit.

§. LXXIX.

((8. *Epacta XVII.* est pariter annus *communis* et regularis, uti supra. Neomeniam paschalem habet die 14. Mart. et lunam XIV. die 27. ejusdem. Terminatur die 3. Dec. relinquens epactas XXVIII.

§. LXXX.

(( 9. *Epacta XXVIII. Embolismus III.* Ejus ordinatio hæc videtur esse maxime congrua.

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| Januarii. | 4. Dec. | 2. Jannar. P. |
| *Embolimæa* | 3. Jan. | 1. Febr. P. |
| Februarii. | 2. Febr. | 3. Mart. C. |
| Martii. | 3. Mart. | 1. April. P. |
| Aprilis. | 2. April. | 30. April. C. |
| Maji. | 1. Maj. | 30. Maj. P. |
| Junii. | 31. Maj. | 28. Jun. C. |
| Julii. | 29. Jun. | 28. Jul. P. |
| Augusti. | 29. Jul. | 26. Aug. C. |
| Septembris. | 27. Aug. | 25. Sept. P. |
| Octobris. | 26. Sept. | 24. Oct. C. |
| Novembris. | 25. Oct. | 23. Nov. P. |
| Decembris. | 24. Nov. | 22. Dec. C. |

Constructores veteris cycli lunam 4 Dec. natam dixerunt embolimæam, et natam 3. Januarii vocarunt Januarii lunam; sed hoc quidem modo primus mensis hujus anni lunaris pro ultimo anni prioris habendus erit; quia embolismi, si fieri potest, in fine annectuntur. Epacta autem XXVIII. indicat hunc annum menses habere 13, et embolimæum esse. Poterat etiam luna 3. Martii nata pro embolimæa haberi; sed tunc contra ordinem duæ lunæ mensium Januarii et Februarii sese proxime excepissent plenæ, et Martii luna evasisset cava. Neomenia pascalis hoc cycli anno cadit in 2. Aprilis, luna XIV. in diem 15 ejusdem; ut tabula terminorum paschalium præsenti cyclo respondens exhibet. Annus concluditur 22. Dec. et a 23 ejusdem ad finem nascuntur epactæ IX.

## §. LXXXI.

(( 10. *Epacta IX.* Est hic annus cycli *communis.* Neomeniam paschalem epacta currens exhibet die 22. Martii, ac proin lunam XIV. die 4. Aprilis, initium vero novi anni die 12 Decembris, a quo ad finem numerantur epactæ XX.

## §. LXXXII.

(( 11. *Epacta XX. Embolismus IV.* Lunationum series est hæc:

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| Januarii. | 12. Dec. | 10. Januar. P. |
| Februarii. | 11. Jan. | 8. Febr. C. |
| Martii. | 9. Febr. | 10. Mart. P. |
| Aprilis. | 11. Martii. | 8. April. C. |

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| Maji. | 9. April. | 8. Maji. P. |
| Junii. | 9. Maj. | 6. Jun. C. |
| Julii. | 7. Jun. | 6. Jul. P. |
| Augusti. | 7. Jul. | 4. Aug. C. |
| Septembris. | 5. Aug. | 3. Sept. P. |
| Octobris. | 4. Sept. | 2. Oct. C. |
| Novembris. | 3. Oct. | 1. Nov. P. |
| Decembris. | 2. Nov. | 30. Nov. C. |
| *Embolimaea* | 1. Dec. | 31. Dec. P. |

Convenientior locus embolismo dari non potest, quam si ad finem rejiciatur etsi hoc quidem modo lunatio, quae Decembri adscribitur, pridie Calendis Decembribus finiatur. Neomenia paschalis ab hac epacta nuntiatur ad diem 11. Martii; unde luna XIV. cadit in 24. ejusdem. Epacta relinquitur I.

## §. LXXXIII.

(( 12. *Epacta I.* est annus *communis*; cujus Neomenia pascahalis contingit die 30 Martii, Luna XIV. die 12 Aprilis, finis anni lunaris 19 Dec., et a 20 ejusdem manent Epactae XII.

## §. LXXXIV.

(( 13. *Epacta XII.* Est annus *communis*, et omnino regularis. Neomeniam paschalem epacta currens indicat die 19 Martii, lunam XIV. 1. Aprilis, et post alternas lunas mensium imparium plenas, parium cavas, initium novi anni et mensis lunaris die 9. Dec. cum epactis XXIII.

(( 14. *Epacta XXIII. Embolismus V.* Neomeniæ primorum 8 mensium ordine suo progrediuntur ductu epactæ currentis, a qua paschalis indicatur ad terminum citimum, in quem cadere potest, nempe diem 8 Martii, et consequenter luna XIV. die 21. ejusdem. Octava, quæ Augusto adscribitur, nascitur 4. Julii, et extinguitur 1. Augusti estque cava secundum regulam. Dein sequitur ex situ epactæ currentis hic ordo:

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| *Embolimaea* | 2. August. | 31. Aug. P. |
| Septembris | 1. Sept. | 29. Sept. C. |
| Octobris | 30, Sept. | 29. Oct. P. |
| Novembris | 30. Oct. | 27. Nov. C. |
| Decembris | 28. Nov. | 27. Dec. P. |

Luna embolimæa hoc cycli anno spatium *vacuum*, et congruum habet inter Calendas Augusti, et Septembris; neque ea lunatio attribui potest Augusto; quia hic suam jam habet, et quia plena est; neque item Septembri, cum terminetur ante Calendas Septembris. Aliqua anomalia deinceps sequitur; quia lunæ Septembris et Novembris statuuntur cavæ, etsi sint mensium imparium, lunæ vero Octobris et Decembris plenæ, etsi sint mensium parium. In veteri Calendario luna, quæ nascitur 1. Septembris, et Septembri imputanda est, non extinguitur die 29., sed 30 ejusdem, uti patet ex epacta Juliana XXIII. quæ tum aureo numero 16 affigebatur. Sed in eo Calendario sub finem Septembris et initium Octobris epactæ confusionem præ se ferunt, ad quam sanandam opus fuit, epactam XXIII a Calendis Octobris retrudere in diem ultimam Septembris. Re

ipsa non interest, an lunæ Septembris et Novembris statuantur cavæ: Octobris autem, et Decembris plenæ, an contra. Initium mensis et anni lunaris novi ab epacta hoc anno currente indicatur ad diem 28. Dec.

## §. LXXXVI.

(( 15. *Epacta IV.* Est hic annus *communis*, et lunæ alternæ plenæ et cavæ suis mensibus ab epacta currente secundum regulam tribuuntur. Neomenia paschalis promulgatur ad diem 27 Martii, proindeque luna XIV. ad diem 9 Aprilis. Novus annus lunaris nuntiatur die 17. Dec., a quo ad finem ejusdem coalescunt epactæ XV.

## §. LXXXVII.

(( 16. *Epacta XV.* Est hic pariter annus *communis*, ut prior. Neomenia paschalis indicatur ad diem 16 Martii, et luna XIV. die 29. ejusdem. Annus lunaris sequens ab epacta hoc cyclo currente monstratur ad diem 6. Decembris, a quo ad finem ejusdem deducuntur epactæ XXVI.

## §. LXXXVIII.

(( 17. *Epacta XXVI. Embolismus VI.* Exhibendæ hic sunt lunationes mensium primorum quatuor cum embolimæa; reliquæ dein stato ordine decurrunt.

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| Januarii | 6. Decemb. | 4. Jan. P. |
| *Embolimœa* | 5. Jan. | 3. Febr. P. |
| Februarii | 4. Febr. | 4. Mart. C. |
| Martii | 5. Martii, | 3. April. P. |
| Aprilis | 4. April. | 2. Maji. C. |

Duæ lunationes plenæ, quæ sese proxime consequuntur, satis indicant, alterutram embolismo imputandam esse; nec obest, quod dein luna Februarii in Martio terminetur, luna Martii in Aprili, luna Aprilis in Majo; id enim semper evitari non posse, viderunt ipsi Veteres in cyclo suo; cum præsertim Aprilem, non Majum pro mense paschali haberent perpetuo, etsi aliquando contingeret, ut luna Aprilis, tertio, imo et quarto die Maji compleretur (§. 70. III.). Neomenia paschalis censeri non potest, quæ die 5. Martii nascitur, sed quæ in diem 4. Aprilis prorogatur; unde luna XIV. in diem Aprilis 17 cadit. Ad diem 25 Dec. epacta currens indicat annum lunarem novum, qui ex Decembri sibi adsciscit dies seu epactas VII.

## §. LXXXIX.

(( 18. *Epacta VII.* Hæc epacta in veteri Calendario inter Julianas omnino non occurrit; quia ad diem 25. Dec. nullus erat adscriptus numerus aureus; nec in eum novilunium aliquod cadere posse credebatur. Integratis autem epactis Julianis, et ad perfectionem Calendarii Gregoriani adductis hæc epacta officio suo rite fungitur, et lunas plenas et cavas alterno ordine adcurate indicat, dein Neomeniam quo-

que paschalem die 24 Martii, proindeque lunam XIV. die 6. Aprilis, denique initium ultimi anni hujus cycli die 14. Dec., a quo proficiscuntur epactæ XVIII.

## §. XC.

(( 19. *Epacta XVIII. Embolismns VII.* Neque hæc epacta inter Julianas extat. Notandum autem, quod ea cadat in annum defectivum, seu ultimum cycli decennovennalis, qui, si embolismicus est, dies habet 383, secus 353; utroque casu die uno mulctatus ob saltum lunæ, ut dictum §. 39. Adjungenda nunc est series lunationum hujus anni, qui inter embolimæos omnium maxime ordinatus et regularis est.

| *Luna* | *nascitur* | *extinguitur* |
|---|---|---|
| Januarii. | 14. Dec. | 12. Januar. P. |
| Februarii. | 13. Jan. | 10. Febr. C. |
| Martii. | 11. Febr. | 12. Mart. P. |
| Aprilis. | ǔ3. Martii. | 10. April. C. |
| Maji. | 11. April. | 10. Maij. P. |
| Junii. | 11. Maj. | 8. Jun. C. |
| Julii. | 9. Jun. | 8. Jul. P. |
| Augusti. | 9. Jul. | 6. Aug. C. |
| Septembris. | 7. Aug. | 5. Sept. P. |
| Octobris: | 6. Sept. | 4. Oct. C. |
| Novembris. | 5. Oct. | 3. Nov. P. |
| Decembris. | 4. Nov. | 2. Dec. C. |
| *Embolimaea.* | 3. Dec. | 31. Dec. P. |

Ex his patet I., quod, elapso ultimo anno cycli, annus lunaris et solaris una terminentur et novilunium anno proximo, seu primo cycli iterum in Calendas Januarias incidat; et consequenter quod cyclo decennovennali vera cy-

cli ratio competat, quæ in eo sita est, ut, si totus sit evolutus, in seipsum redeat; quod in cyclos lunæ annorum 8, vel 84, vel 112, quique sunt alii a Veteribus excogitati, minime cadit; unde iidem alium jam locum non habent, nisi ut in historiam literariam referantur; quemadmodum in appendicem historicam de variis paschatum agendorum rationibus eos rejeci. Patet.

II. Ut epacta currens annum pariat embolimæum, opus est, ut saltem sit = XIX, aut XVIII, sed pro eo tantum casu, quo epacta XVIII. cadit in annum defectivum, seu ultimum cycli. Si majores sint epactæ, semper pro anno sequente tantam producunt, quantum ipsæ excedunt numerum XIX. Sic anno 3 hujus cycli epacta XXII. pro quarto producit epactam III, = XXII. — XIX; an. sexto epacta XXV., pro anno septimo gignit epactam VI, et sic de aliis, quæ XIX excedunt. Cæterum epacta XVIII. neomeniam paschalem indicat ad diem 13 Martii, lunam XIV ad diem 26 ejusdem mensis.

## CAPUT IX.

### TRADITUR USUS CYCLORUM SOLIS, LUNÆ ET EPACTARUM PRO ORDINANDO ANNO ECCLESIASTICO EJUSQUE FESTIS MOBILIBUS.

### §. XCI.

Festa *immobilia* dicuntur, quæ certo diei mensis solaris perpetuo affixa sunt: *mobilia*, quorum agendorum dies a paschate pendent, quod ipsum mobile est intra terminos 22 Mar-

tii, et 25 Aprilis. §. 36. Reg. III. Pro ordinando igitur anno sacro necesse est primo omnium pascha invenire, de quo lex Ecclesiæ inde a temporibus Apostolorum profecta quatuor continet capita:

I. Ut nunquam cum Judæis celebretur ipsa luna XIV primi mensis:

II. Ut semper die dominico,

III. Ab omnibus Christianis in toto-orbe simul,

IV. Stabili quadam lege concelebretur. Lex stabilis in eo sita est, ut habeatur stata regula inveniendi Dominicam proximam post lunam XIV. *primi* mensis. Conf. §. 35.

§. XCII.

Pro invenienda *neomenia paschali et luna XIV.* opus est cyclo lunæ et epactarum: Dominicam *post* lunam XIV proxime incidentem ostendit litera Dominicalis, et cyclus solis. Si exCalendarioGregoriano investigantur paschata etiam temporum præteritorum, notus esse debet *primo* cyclus epactalis dato tempori proprius (*a*) *Secundo* ex invento cyclo lunæ vel aureo numero, qui dato anno competit,invenitur pro eodem anno epacta currens.*Tertio* ex epacta currente intra terminos novilnniorum paschalium nempe 8.Martii, et 5. Aprilis utrinque inclusive, quæritur neomenia paschalis, indeque luna XIV. In Calendario veteri ipse numerus aureus dato anno res-

pondens neomeniam paschalem intra 8. Mart. et 5. Aprilis indicat.

(a) A primis temporibus usque ad annum correctionis 1582. pashcata fuerunt determinata secundum cyclum epactalem §. 41. aut in tabula expansa sub indice litera P. etsi alii cycli assumendi fuissent, uti ostensum est §§. 60. 61. 62. Ab anno correctionis usque ad an. 1700 usui fuit cyclus indicatus §. 63. in tabula expansa sub indice litera *D.* Ab an. 1700 usque ad an. 1900 retinetur cyclus epactalis §. 64. in tab. expansa sub indice litera *C.*

## §. XCIII.

Ut labor inveniendi paschata pro dato quovis anno cito absolvatur, constructæ sunt tabulæ terminorum paschalium, et literarum dominicalium, quas libro huic post Calendarium Gregorianum præfixi cum methodo inveniendi cyclos Ratio ejus methodi capite proximo explicabitur.

## §. XCIV.

Constituto paschate dati anni alia dein festa mobilia in hunc modum designantur:

I. Ante pascha per hebdomades sex consistit *Quadragesima*, numeratis retro sex Dominicis, *Palmarum*, *Judica*, *Lætere*, *Oculi*, *Reminiscere*, *Invocavit*; quæ est Dominica *prima* Quadragesimæ, ac præcedens feria IV. *dies Cinerum*: Dominicæ vero diem Cinerum præcedentes *Quinquagesima*, *Sexagesima*; *Septuagesima*; quæ uti longius vel proprius abest a festo immobili Epiphaniæ Domini affixo diei 6 Januarii, ita plures vel pauciores numeran-

tur *Dominicæ post Epiphaniam.* Longissime ab Epiphania abest Septuagesima, quæ cadit in diem 21. Februarii: proxime, quæ incidit in diem 18 Januarii Intervallum inter hos terminos est dierum 35, uti inter terminos paschatum celebrandorum. §. 36. n. III.

II. Hactenus a paschate constituto usque ad Epiphaniam retro numeratum est. Deinceps ordinem naturalem servando et versus finem anni civilis progrediendo, post pascha numerantur *Dominicæ quinque*, prima in Albis, seu Dominica *Quasi modo*, dein *Misericordia Jubilate*, *Cantate*, *Vocem jucunditatis*, seu dominica *Rogationum* ob sequentes rogationum ferias. Nomen habent a primis vocibus, quibus Missæ earum Dominicarum inchoantur. Feria V. post Dominicam quintam, seu rogationum, id est, die quadragesima a paschate inclusive, agitur festum Ascensionis cum Octava, in qua includitur Dominica *sexta* post pascha: proxima est *Pentecoste*: octavo post die festum *SS. Trinitatis*, ac sequente feria V. festum *Corporis Christi.* Dominicæ singulæ inde a Pentecoste *numeris* signantur usque ad Adventum Domini, ita, ut *Dominica I. post Pentecosten* dicatur eadem, qua festum SS. Trinitatis celebratur.

III. *Adventus Domini* celebratur semper a, prima Dominica, quam litera dominicalis dato anno currens inter diem 27. Nov. et 3. Dec. interjecta monstrat.

IV. *Quatuor tempora* celebrantur *quarta*, et *sexta*, feria ac *sabbato* I. post tertiam Dominicam Adventus; II. post primam Dominicam Qua-

dragesimæ; III. post Dominicam Pentecostes, IV. post festum Exaltationis S. Crucis, ita, ut, si hoc ipsum festum, quod diei 14. Septembris affixum est, incidat in feriam IV, uti an. 1791. eveniet, jejunium quatuor temporum in hebdomadem proximam cadere censeatur.

## §. XCV.

Festa mobilia hactenus enumerata Calendariis perpetuis eo ipso, quod mobilia sint, inseri non possunt, sed artificio paulo ante tradito colligi debent. In Martyrologiis uno loco omnia præponuntur suis temporibus inserenda. Hæc martyrologia post anni correctionem edita præstant totum id, quod Calendarium Ecclesiasticum perpetuum. Nam

I. Exhibent ea mensium dies tum per Calendas, Nonas, et Idus, tum per numeros vulgares ad interiorem marginem diebus mensium singulis affixos.

II. Uti in Calendrio Gregoriano singulis diebus certa epacta, certaque litera dominicalis respondet, sic in martirologio epàcta eadem eademque litera in margine exteriore expressa est, ut adeo, si cui epacta currens et litera dominicalis explorata sit, is novilunia ac ferias, festaque omnia mobilia ope martirologii determinare possit.

## §. XCVI.

In martyrologiis ad singulos mensium dies per Calendas, nonas et Idus Romano more indicatos additur vox *Luna*, cui dein ab eo, qui

diem ex martirologio annuntiat, adjungi debet numerus denotans diem mensis lunaris dicendo e. g. Luna *prima*, *sexta*, *trigesima*. Hunc numerum indicat litera martirologii dato anno currens. E. g. an. 1790 litera martyrologii est *p* minuscula; ac numerus huic literæ ad singulos dies subjectus indicat lunam illo die annuntiandam. e. g. ad Calendas Januarias ejusdem anni literæ *p* subjectus est numerus 15; quare annuntiatur eo die haberi lunam decimam quintam, id quod post epactas XIV ejusdem anni lunæ ætatem pro Calendis Januariis indicat. Conf. §. 45.

## §. XCVII.

Literæ martyrologii tam artificiose dispositæ supra historias Sanctorum eædem sunt, quæ in tabula expansa epactarum vocantur *indices cyclorum epactalium*. Sed in tabula expansa eædem respondent triginta numeris epactalibus numero aureo 3. subjectis. et a fronte ad calcem decurrentibus, ut proinde singulæ epactæ seu numeri epactales singulas habeant, easque *proprias* literas martyrologii; atque hæ literæ ipsarum loco epactarum in martyrologiis ponuntur, ne videlicet numeri epactales, et alii ibidem subjecti numeri, ætatem lunæ indicantes, confundantur, et perturbationem pariant.

## §. XCVIII.

Uti durante eodem cyclo epactali non plures, quam 19. notæ seu numeri epactales usum habent; ita totidem, non plures literæ martyrologii eidem cyclo respondent. Exposui autem

supra §. 68. de diversa forma epactæ XXV. et 25, quando altera præ altera forma assumenda sit. In martyrologio quoque ea diversitas observanda est. Nam currenti epactæ XXV in martyrologio respondet litera *F rubri* coloris, quæ valet e. g. pro anno 1791. At epactæ arabicæ 25. eadem quidem respondet litera *F*, sed nigro colore picta. Alia addi solet exceptio de litera martyrologii, nempe hæc: in anno, quo currit aureus numerus 1., luna in Calendis Januariis semper pronuntianda est una die minor, quam in martyrologio annotatur, et sic deinceps in aliis diebus usque ad finem illius lunationis tantum; ratio petenda est ex saltu lunæ, qui fieri ponitur ultimo cycli anno sub aureo numero 19, adjectis ad epactam tunc currentem XII. pro XI., unde initio anni sequentis una dies plus sumitur, quam luna reipsa progressa est. Sed hæc exceptio locum non habet, quando aureo numero 1, respondet epacta * et litera *P* majuscula, uti sit in præsenti cyclo. Tunc enim ipsa ultima lunatio sub aureo numero 19 uno die deficit, et cum anno solari clauditur.

## §. XCIX.

Ex dictis jam cyclus epactalis, qui nunc viget, et usque ad an. 1900 in usu erit, cum numeris aureis et literis martyrologii in hunc modum exhiberi potest.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| *Cycl. lun.* | 10. | 11. | 12. | 13. | 14 | 15. |
| *Epact.* | IX. | XX. | I. | XII. | XXIII. | IV. |
| *Lit. martyrol.* | i | A | a | m | D | d |
| *Cycl. lun.* | 16. | 17. | 18, | 19. | 1. | 2. |
| *Epact.* | XV. | XXVI. | VII. | XVIII. * | | XI. |
| *Lit. martyrol.* | q | G | g | t | P. | l. |
| *Cycl. lun.* | 3. | 4. | 5. | 6. | 7. | 8. |
| *Epact.* | XXII. | III. | XIV. | XXV. | VI. | XVII. |
| *Lit. martyrol.* | C | c | p | F | f | s |
| *Cycl. Lun.* | 9 | | | | | |
| *Epact.* | XXVIII. | | | | | |
| *Lit. martirol.* | M | | | | | |

## CAPUT X.

AD CYCLOS SOLIS ET LUNÆ HACTENUS EXPOSITOS ADJUNGITUR CYCLUS INDICTIONUM. EX BINIS PRIORIBUS CONFLATUR PERIODUS VICTORIANA: EX OMNIBUS TRIBUS IULIANA.

§. C.

*Cyclus indictionum* continetur annis 15, post quos in se revolvitur, ordiendo ab anno primo indictionis usque ad quintum decimum. Ejus origo *historica* vulgo repetitur ab anno sexto Constantini M. æræ vulgaris 312. L. 9. Cod. Theod. de indulgentiis debitorum nominatur indictio *Valentiaca*. (*a*); antiquiorem his auctorem, qui quidem exploratæ fidei sit, non facile reperias, inquit Petavius (b), illud convenit inter doctos, indictiones promanasse a certis præstationibus et tributis, quorum Canon, id est, modus quotannis indicebatur. Ven. Beda indictiones ait: *antiqua Romanorum industria* fuisse institutas *ad cavendum errorem, qui de*

*temporibus forte oboriri poterat. Dum enim v. g. quilibet imperator medio anni tempore vita vel regno decederet, poterat evenire, ut eundem annum unus historicus ejusdem regis adscriberet temporibus; eoquod ejus partem regnaret. alter vero historicus eundem successori illius potius attitulandum putaret; eoquod et hic partem æque ejus haberet in regno.* Adscripta indictione ad decessum prioris et successionem posterioris hic error vitari poterat. Addit vir venerandus: *Quidam autem putant, quia quondam in republica post censum quinto anno peractum urbs Roma lustrabatur, ad indicium ternae lustrationis et census indictiones esse conditas* (c):

(a) In Cod. Theod. extant. tituli de indictionibus, item de superindicto.

(b) Rationar. Temp. P. I. l. 6. c. 1.

(c) De temporum ratione c. 46.

## §. CI.

Ne ex usu indictionum nascantur errores, ad quos vitandos eædem adhibitæ sunt, quadruplex earum genus videtur distinguendum:

I. Alia est indictio *Constantinopolitana*, seu græca, quæ a Kalendis Septembribus initium sumit.

II. Alia *Cæsarea*, quæ incipit VIII. Cal. Octobris, id est, 24 Sept. *Incipiunt autem indictiones*, inquit Beda l. c., *ab VIII. Cal. Octobris, ibidemque terminantur.* Quo referenda videntur verba S. Ambrosii in epist. ad Episcopos AEmiliæ: *Indictio enim Septembri mense incipit.*

III. Alia *Pontificia*, seu *Romana*, quæ in Pontificiis diplomatibus adhibetur, et a Calendis Januariis, quæ priores illas duas epochas sequuntur, exordium sumit (*d*). Sic literæ apostolicæ, quibus damnatur et prohibetur libellus Eubelii: *Quid est Papa?* dicuntur Romæ affixæ et publicatæ an. 1786. indictione quarta; quæ omnino propria erat anni illius, ut mox ostendemus.

IV. *Antiochiæ*, et per AEgyptum indictio a Calendis Maji ducta olim videtur (*e*).

(*d*) Petav. in Rat. Temp. l. c.

(*e*) Zech de Jur. Rer. Eccl. Sect. II. tit. 19. §. 422.

## §. XII.

Methodum inveniendi cyclos solis, lunæ et indictionum indicavi in laterculo terminorum paschalium, et literarum dominicalium; sed ejus methodi ratio tandem aperienda est; quæ eadem est in omnibus. Quocunque tempore adinventi sint hi cycli, possunt iidem, ac solent ad anteriora mundi tempora, quibus nondum extiterant, prolepsi chronologica retrotrahi, et characteres anni cujusvis, de quo agitur, efformare. Omnium consensu anno Christi 1790. habetur cyclus solis 7, lunæ 5, indictionis 8. Inde facile reperitur, quinam cycli responderint anno *primo* æræ illius vulgaris, cujus annum 1790. nunc agimus.

I. Ex dato an. 1790 abjice cyclos, quos habet, quique completi non sunt, nempe cyclum solis 7. restabunt anni 1783; cyclum lunæ 5; manent anni 1785; cyclum indictio-

nis 8; ac residui sunt anni 1782. Habebit ergo annus 1783 cyclum solis 28., annus 1785 cyclum lunæ 19., annus 1782 cyclum indictionis 15.

II. A residuis hisce annis cyclos integros toties subtrahe, quoties id fieri potest, id est, annos 1783 divide per 28, annos 1785 divide per 19, annos 1782 per 15. Ex prima divisione pervenies ad annum Christi 19, cui proin competit cyclus solis 28. Ex secunda pervenies ad annum 18, cui competit cyclus lunæ 19, ex tertia attinges annum 12, cui competit cyclus indictionis 15.

III. Si annus Christi 19 habuit cyclum solis 28, primus annus non potuit non habere cyclum solis 10. Si annus Christi 18 habuit cyclum lunæ 19, annus primus habuit cyclum lunæ 2. Ac denique si annus Christi 12 habuit cyclum indictionis 15, annus primus habuit cyclum indictionis 4; quæ facile intelliges, si retro numerare velis.

IV. Si primus annus æræ christianæ habuit cyclum solis 10, sequitur, ut 9 cycli solis æram christianam vel primum illius annum præcesserint; et ex eadem ratione æram christianam præcessit cyclus lunæ 1, et cycli indictionum 3. Ut ergo ex quocunque dato anno Christi abjici possint omnes cycli evoluti integri, et reperiri cycli currentes, necesse est, 1mo ut pro inveniendo cyclo *solis* ad datum quemcunque annum Christi adjiciantur 9, et divisio dein fiat per 28. 2do ut pro inveniendo cyclo lunæ ad datum annum addatur 1; et divisio fiat per 19. 3tio ut pro inveniendo cyclo indictionis ad datum

annum Christi addantur 3, et divisio fiat der 15. Residuum divisionis neglecto quoto, seu numero integrorum cyclorum dabit primo casu cyclum solis, altero cyclum lunæ, tertio cyclum indictionis, dato anno Christi competentem; si residuum aliquando nullum manet, id indicio est, etiam ultimum circulum solis, lunæ vel indictionis esse completum, id est, eo anno currere cyclum solis 28; lunæ 19, indictionis 15. *Q. E. D.*

## §. CIII.

Inferes, datum annum Christi 1790, si de competente cyclo solis agas, considerari posse tanquam compositum 1mo ex cyclo truncato annorum 19 a primo anno æræ usque ad an. 19 ejusdem inclusive. 2do ex cyclis integris 63, quorum singuli sunt annorum 28; et quorum summa efficit annos 1764. 3tio ex annis 7. qui post completum an. 1783 cyclum elapsi sunt usque ad an. 1790. Porro $19 + 1764 + 7 = 1790$. Similiter dissere de cyclo lunæ et indictionis, si de iis investigandis agitur. Nam in an. 1790 latent integri cycli lunæ 93, qui conficiunt annos 1767; et integri cycli indictionis 118, qui præbent annos 1770.

## §. CIV.

Ex cyclis solis 28 et lunæ 19 in se ductis oritur periodus *Victoriana* annorum 532. Nomen habet a Victorio Aquitano, qui illum anno Christi 457 protulit, eumque in finem excogitavit, ut eo spatio annorum non tantum Lunæ XIV paschales, sed etiam ipsæ Dominicæ paschatum in eosdem mensium solarium

dies reverterentur. Nam ex hypothesi cycli decennovennalis Alexandrinorum post annos 19. neomeniæ et lunæ XIV paschalas in eosdem quidem dies revertebantur, non item ipsa paschata ob literas dominicales, quarum ordo post annos 28, non item post annos 19 in se revertitur. At si sumas annos 19 ductos in 28; utique necesse est, ut evoluto eo spatio idem revertatur cyclus solis et lunæ. Hinc series annorum 532 appellatur *magnus cyclus paschalis.*

## §. CV.

De periodo Victoriana animadverte.

I. Victorius *primum* ejus annum alligavit anno æræ Christi 28., ut proin *ultimus* ejus periodi esset annus ejusdem æræ 559. Sed hic ordo usum nunc quidem non habet, nisi in historia; quemadmodum in appendice narrabo.

II. Alius est ordo Periodi annorum 532 velut *technicus* ad exprimendos characteres anni cujusvis, de quo agitur; uti enim notæ et characteres annorum designantur per cyclos solis, lunæ, indictionum, sic etiam per numerum, quem datus annus habet in periodo Victoriana. Omnes enim hi cycli perpetuo et nunquam interrupto ordine circumvolvi concipiuntur.

III. Dato anno Periodi Victorianæ inveniuntur cycli solis et lunæ eidem competentes, si datus annus dividitur per 28 et 19. Residuum primum exhibet cyclum solis, alterum cyclum lunæ; si residuum nullum sit, habebitur cyclus solis 28, lunæ 19. E. g. Dicatur, annum Christi 1791 esse annum 120 Periodi

Victorianæ. Operatione facta invenies cyclum solis 8, lunæ 6, qui anno 1791 revera competunt.

IV. Vicissim datis cyclis solis et lunæ invenitur annus Periodi Victorianæ hac methodo: Ex dato cyclo solis, additis 28, si opus est, detrahe datum cyclum lunæ; per residuum multiplica numerum 56., producto adde illum ipsum numerum, a quo paulo ante cyclum lunæ subtraxeras; summa, abjectis, quoad ejus fieri poterit 532, exhibebit annum periodi Victorianæ, in quem dati cycli solis et lunæ congruunt. Sic ex datis cyclis solis 8, lunæ 6, invenitur annus 120 periodi Victorianæ. Ex datis cyclo solis 9, lunæ 10 invenitur annus periodi Victorianæ 485. Fiat enim *primo* $9 + 28 = 37$. et $37 - 10 = 27$. *Secundo* $27 \times 56 = 1512$. *Tertio* $1512 + 37 = 1549$. *Quarto* $1549 : 532 = 485$. *Quinto* si hunc annum periodi Victorianæ dividas per 28 et 19, iterum incurres in datos cyclos solis 9, lunæ 10 (*f*).

V. Annus hujus periodi *ultimus* nempe 532, aut ejus multiplus præbent cyclos solis 28, lunæ 19. Contra annus ejus cycli *primus* cyclos solis 1., lunæ 1.; quod patet, si annum 533 dividas per 28 et 19.

(*f*) Hi cycli cadunt in annum æræ vulgaris 28., quem Victorius primum posuit in cyclo magno paschali. At idem annus In periodo Victoriana technica non primus est annus, sed quadringentesimus. quintus et octogesimus.

## §: CVI.

Si periodus Victoriana annorum 532 ducatur in cyclum indictionum 15, id est, si cycli solis 28, lunæ 19, indictionum 15 in se ducantur, oritur *periodus Juliana* annorum 7980. *Juliana* dicitur, *quia ad methodum anni Juliani, ejusque cyclorum accommodata est ab auctore illius Scaligero, quam a Græcis ille mutuatus est*; ut Petavius inquit (g). Proprietates hujus periodi sunt:

I. Si periodus Juliana an. 7980 dividitur per cyclos solis 28, lunæ 19, indictionum 15, nihil uspiam relinquitur residui, sed perfecte exhauritur tota; quod indicio est, cum anno ultimo ejus periodi concurrere cyclum solis 28, lunæ 19, indictionum 15; ac quod consequens est, si is de novo inchoari cogitetur, cum anno illius primo concurret cyclus solis 1., lunæ 1., indictionum 1., quod patet, si annus 7981 dividitur per 28, 19. 15. uti idem de periodo Victoriana præc. §. n. V. animadverti.

II. Quilibet alius annus periodi Julianæ ita proprios habet cyclos, ut *eosdem omnes* simul nullus alius totius periodi contineat annus. Hinc dato quovis anno ex periodo Juliana reperiuntur cycli eidem anno unice proprii, expressi in residuo divisionis factæ per 28, 19., 15. Si residuum nullum est, indicatur cyclus ultimus 28 vel 19 vel 15.

III. Vicissim datis cyclis omnibus reperitur annus periodi Julianæ eosdem continens. Deptur pro anno 1791 cycli solis 8, lunæ 6,

indictionis 9. Singuli hi cycli, quicunque dati sint, semper multiplicentur per certos numeros mox indicandos. Summa trium factorum dividatur per ipsam periodum Julianam, seu per numerum 7980. Residuum neglecto quoto exhibebit annum periodi Julianæ habentem cyclos dati anni proprios. En schema operationis:

| *Cycli variabiles* | *Factores constantes* | | *Facta* |
|---|---|---|---|
| Cyclus solis | 8 × 4845 | = | 38760 |
| Cyclus lunæ | 6 × 4200 | = | 25200 |
| Cyclus indictionis | 9 × 6916 | = | 62244 |
| | Summa Factorum | | 126204 |

Hac summa divisa per 7980 neglecto quoto 15 manet residuum 6504, quod ipsum indicat annum periodi Julianæ cum dato anno æræ vulgaris 1791. concurrentem; idemque annus inventus per 28, 19, 15 divisus restituit datos cyclos 8, 6, 9. (*h*)

(*g*) Rat. Temp. P. 2 L. 1. c. 4.

(*h*) Ex invento anno P. J., si major est an. 4713. invenitur annus æræ vulgaris, si ex invento hic ipse numerus 4713 subtrahatur, e. g. 6504 — 4713 = 1791. Sic datis cyclis solis 18. lunæ 7. ind. 6. invenitur annus P. J. 6486, et annus æræ vulgaris 1773. datis cyclis solis 11., lunæ 19. ind. 14. invenitur an. P. J. 6479, et annus æræ vulgaris 1766.

## §. CVII.

Præcipuus usus periodi Julianæ est, ut in serie annorum, qui inde ab orbe condito usque ad hoc tempus dilapsi sunt, certus aliquis annus designetur. Atque in primis figendus est primus annus æræ vulgaris, qui tanquam com-

munis cardo annorum antecedentium, et postea sequutorum spectatur. Is annus habuit cyclum solis 10. lunæ 2, indictionis 4. §. 102. n. III. idque apodictice certum et confessione omnium peritorum indubitato confirmatum est perinde, ac quod annus Christi 1790 habuerit cyclos solis 7, lunæ 5, indictionis 8; et annus 1791 cyclos solis 8, lunæ 6, indictionis 9. Porro datis cyclis anni, qui primus est in æra nostra vulgari, ex medoto indicata reperitur annus periodi Julianæ eidem respondens, et cum eo concurrens, si fiat *primo* 10 × 4845; *secundo* 2 × 4200; *tertio* 4 × 6916; *quarto* si summa factorum 84514 dividatur per 7980; nam residuum 4714 exhibet annum periodi Julianæ cum anno primo æræ vulgaris concurrentem, et proprios anni illius continentem cyclos 10, 2, 4.

## §. CVIII.

Si primus æræ vulgaris annus in periodi Juliana censetur annus 4714; necesse est, ut concipiamus, annos 4713 ex illa periodo æram nostram antegressos esse, ita, ut annus P. I. 4713 immediate præcesserit primum æræ vulgaris annum, si igitur ad datum quemcunque annum post Christum addas annos 4713, habes annum P. I. cum dato anno Chisti concurrentem e. g. ad datum annum Christi 1791 adde 4713, et obtines annum P. I. 6504, eum ipsum videlicet, quem §. 106 ex cyclis investigavi.

## §. CIX.

Universe igitur sic concipienda est periodus Juliana, et tota annorum, quos continet,

summa, ac si a rebus conditis, imo potius ab anno quodam ante mundi creationem assumto usque ad annum primum æræ vulgaris devoluti essent anni 4713, et inde prosequendo numerum annorum P. J.. usque ad annum Christi 1791 anni 6504. Auctores quidem Chronologi, qui ex hebraicis latinisve Bibliis annos computant ab orbe condito, magnopere inter se dissentiunt, vix ut unus reperiatur, qui concordet cum altero. Itaque cum in hunc vel illum annum mundi, præsertim ante Christum incidisse quidpiam affirmant, id satis intelligi non potest, nisi antea compertum ex iisdem sit, quot annos ab orbe condito ad initium æræ vulgaris censeant numerandos. Petavius a mundi conditu ad initium æræ vulgaris numerat annos 3983, Pagius secutus Usserium annos 4003, Brietius annos 4053, Tirinus, si sibi constet, annos 4025; nam initium Olympiadum conjicit in annum mundi 3250, aitque, eum fuisse ante æram vulgarem annum 776. Atque hi auctores omnes summam annorum ab orbe condito usque ad æram vulgarem haud paulo minorem statuunt, quam annus P. J. 4713 exhibet, ut proinde hæc periodus constituta ab his initia mundi conditi antecedat.

## §. CX.

Datus mundi annus, quidpiam ante Christum a prædictis auctoribus refertur, reduci potest ad annum periodi Julianæ. E. g. Petavius initium primæ Olympiadis cunjungit cum anno mundi 3208; Usserius pro initio earundem Olympiadum ponit annum mundi 3228; Brietius annum mundi 3278, Tirinus annum mundi 3250. Quæritur, cui anno P. J. initium

Olympiadum ex sententia istorum Chronologorum assignandum sit? Respondeo. Si constat, quot annos ab orbe condito usque ad æram vulgarem auctor aliquis numeret, facile reperitur annus periodi Julianæ, quo ex mente ejusdem auctoris orbis conditus fuit, proindeque numerus annorum periodi Julianæ, qui ex ejus mente aut systemate mundi creationem præcesserunt. Petavius E. C. a creatione rerum ad æram vulgarem numerat annos 3983. Hi subtrahantur ab annis P. J. 4713, ac fiat 4713——3983, et habetur excessus seu præcessus annorum P. I. ante mundi creationem secundum Petavium an. 730. Hac igitur methodo inveniuntur.

## *Anni Periodi Julianae.*

*quos mundi creationem antegressos fuisse, statuunt Auctores.*

| *Petavius.* | *Pagius et Usserius.* | *Brietius.* | *Tirinus* |
|---|---|---|---|
| 730 | 710 | 660 | 688 |

Hos præcessus adde ad annum mundi, quo istorum auctorum aliquis quidpiam accidisse ante Christum refert, ac habebis eundem annum ex mente ejusdem auctoris reductum ad annum periodi Julianæ. Ut exemplo Olympiadum insistam,

ad annos Petavii 3228 adde 730, fiunt anni 3938.
ad annos Usserii 3228 adde 710, fiunt anni 3938.
ad annos Brietii 3278 adde 660, fiunt anni 3938.
ad annos Tirini 3250 adde 688, fiunt anni 3938.

Ope igitur periodi Julianæ, et istius methodi colliges, Auctores, qui in annis mundi haud parum dissentiunt; in constituendo Olympiadum

initio penitus consentire. Concipe enim binos terminos, initium rerum conditarum, et initium æræ Christianæ, inter quos institutio Olympiadum intermedio quodam loco interjecta est; fieri potest, ut auctores has Olympiades a *primo* termino inæqualiter removeant, a *secundo* æqualiter, nempe spatio annorum 776.

§. CXI.

Hactenus dicta procedunt, si anni mundi usque ad æram vulgarem computati ab auctoribus, *minores* sint annis. P. I. 4713. Quid? si majores dentur, uti fit a Græcis et secundum Chronologiam LXX interpretum. E. g. Victorius Aquitanus ex Chronico Eusebii secundum inpretationem Hieronymi annum æræ vulgaris 28. quo Christum opinatur passum fuisse, conjungit cum anno mundi 5229; adeoque æram vulgarem in hac hypothesi præcesserunt anni 5201, qui subtrahi nequent ab annis P. I. 4713. Hoc casu, ante illam periodum Julianam, quam adhuc sumsimus, aliam similem præcesisse annorum 7980 concipe; atque hanc adde ad annos 4713, ut fiat summa annorum 1293. Ab hac dein subtrahe annus Victorii æram nostram præcedentes, nempe, 5201; eruntque anni P. I. rerum creationem ex hypothesi Victorii præcedentes 7492; primus vero mundi annus In eadem hypothesi concurret cum anno P. I. 7493 (*i*)

(*i*) Neque tamen hæc methodus sorvit inveniendis cyelis.

§. CXII.

Præter periodos Victorianam et Julianam construxit aliam Antonius Pagius, eamque *Græ-*

*co - Romanam* appellavit (*k*). Eam indicabo libro sequente, cum de æra mundana Græcorum, ex qua profecta est, disseram. Satis nunc est præmonere, periodum Græco-Romanam annis 780 excedere Julianam; quibus aut subtractis ex annis periodi Græco-Romanæ, inveniuntur anni periodi Julianæ, aut additis ad annos P. I. habentur anni periodi Græco-Romanæ. Annus memorabilis P. I. 4713 est in Græco-Romana annus 5493, et annus periodi Græco-Romanæ 5818 est in periodo Juliana 5038, a quo si subtrahantur anni 4713, æram vulgarem præcedentes, habetur annus æræ vulgaris 325, qui Concilio Nicæno insignitus fuit.

(*k*) In dissertatione de periodo græco-romana a §. LXVII. quæ dissertatio præfixa est ejusdem Auctoris Criticæ in Baronii annales.

# *APPENDIX HISTORICA*
# DE SCRIPTIS, ACTISQUE VARIIS
IN CAUSA
# PASCHATUM CELEBRANDORUM.

## CAPUT I.

### INSTITUTIO PASCHATIS JUDAICI.

### §. CXIII.

Divina Paschatis institutio extat in libro Exodi C. XII., ubi duo præscribuntur, *primo* ritus pridie observandus a Judæis; quam a servitute Pharaonica liberarentur: *secundo* an-

niversaria ejus liberationis memoria, ac celebritas: *Habebitis autem hunc diem in monumentum: et celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno* (*a*).

(*a*) Exod: XII 14. De eodem festo agitur Levit. XXIII. et Num. XXVIII. a v. 16.

## §. CXIV.

*Tempus* paschatis celebrandi inde a prima origine determinatum a Deo fuit quoad mensem, diem mensis, diei vesperam.

I. Quod ad *mensem* attinet, *dixit Dominus ad Moysem et Aaron in terra AEgypti: Mensis iste vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni* (*b*). Nota: 1. Moyses Lib. Genes. C. VII et VIII., itemque in libris Exodi, Levitici et Numerorum locis indicatis menses anni non certis nominibus, sed notis numeralibus designat, vocando mensem *primum*, *secundum*, *septimum* etc. Post captivitatem babylonicam sic denominati sunt menses, *respondentes veri*: Primus, qui et Abib, aut mensis novarum frugum Exod. XIII, 4. *Nisan*. Secundus, qui et Zius III. Reg. VI, 1. 37. *Fiar*. Tertius *Sivan*. *Respondentes æstati*: quartus *Tamuz*. Quintus *Ab*. Sextus *Elul*. *Respondentes autumno*: septimus, qui et Ethanim III. Reg. VIII, 3. *Tisri*. Octavus, qui et Bul III. Reg. VI, 38. *Marchesvan*, Nonus *Casleu*. *Respondentes hiemi*: decimus *Thebeth*. Undecimus *Sebeth*. Duodecimus *Adar*. Mensis embolimæus, quando locum habuit, dictus est *Veadar*. 2. Judæis tum quidem obscurum esse non potuit, quem mensem illo tempore agerent, et quem dein-

ceps pro primo, seu principio anni habere deberent; nec quæ de die ac diei vespera præscripta fuerunt a Moyse, tunc in dubium poterant vocari; sed deinceps disputatum est de singulis capitibus. Id pro certo tenendum, agi eo loco de primo mense *verni* temporis, qui dicitur mensis *novorum*, aut novarum frugum, quæ in iis regionibus ea tempestate maturescebant. *Observa mensem novarum frugum, et verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo* (c) De luna, et lunari mense, ac neomenia his locis nulla fit uspiam mentio; quare illud tantum concludi potest, Deum eo tempore ac loco constituisse initium anni sacri seu ecclesiastici Judæorum, cujus primus mensis *Nisan* dicitur, inter Martium et Aprilem nostrum divisus. Antea enim videtur primus fuisse mensis Tisri vel Tischri, qui post tres menses vernos, et tres æstivos est *septimus* a Nisan et autumnalis, partim Septembri nostro, partim Octobri respondens, a quo annus civilis Judæorum etiam postea tanquam primo inchoatus est. Ita pro agendo paschate mensis *primus* anni sacri destinatus fuit, addita tamen exceptione, ut, qui mense primo id celebrare prohiberentur ob *immunditiam* legalem, aut longam peregrinationem, id facerent mense *secundo* quarta decima die ad vesperam. Unde *pascha immundorum* a Patribus dictum est, quod mense *secundo* peragebatur.

(b) Levit. XXIII, 5.

(c) Num. IX, 10. 11.

## §. CXV.

II. *Dies Paschatis* in sacro Codice aperte distinguitur a sequentibus diebus azymorum.

*Mense primo quarta decima die mensis ad vesperum Phase Domini est: et quinta decima die mensis hujus solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis* (*d*). *Pascha seu Phase Domini* affixum est diei decimæ quartæ mensis primi: at *solemnitas azymorum* a die decima quinta ejusdem mensis ad diem 21. inclusive durabat; quod idem in Exodo distinctæ exprimitur: *Primo mense, quarta decima primi mensis ad vesperam, comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad Vesperam* (*e*). Duo hic adnotanda sunt:

1. Etsi pascha a solemnitate azymorum differat; idem nihilominus sensu latiore, Scripturæ tamen verbis conformi etiam complectitur ipsam solemnitatem azymorum: quia nempe paschatis nomen non solum agnum typicum designat die 14. immolandum, sed etiam victimas ovium et boum proximis azymorum diebus oblatas. et in conviviis absumtas, ut patet ex libris Deuteronomii, et Paralipomenon: *Immolabis Phase Domino Deo tuo de ovibus et de bobus. Dederunt ceteris Levitis ad celebrandum Phase quinque millia pecorum et boves quingentos* (*f*). Idem loquendi modus exprimitur in Actis Apostolorum; *Erant dies azymorum* —— *quem* (Petrum) *cum apprehendisset* (Herodes) *misit in carcerem* —— —— *volens post pascha producere cum populo* (*g*).

2. Nihil hoc etiam loco de luna ejusque motu indicatur: nominatur dies 14. mensis primi, non luna XIX: nominantur dies azymorum

a die 15 mensis primi ad diem 11. ejusdem, non autem a lune XX. ad lunam XXI.

(*d*) Levit. XXIII. 5.

(*e*) Exod. XII 18.

(*f*) Deut. XVI. 2. II. Paralip. XXXV, 9.

(*g*) Act. XII. 3. 4. Id ipsum animadvertit Beda de Temporum ratione c. 16. : „ Quia ipsa quoque dies „ paschæ a fermento castigari præcipitur, hanc ( diem „ paschæ ) Evangelii scriptura aliquando primam azy- „ morum cognominat, et prima, inquiens, die azy- „ morum, quando pascha immolabant, dicunt ei di- „ scipuli : Quo vis, eamus, et paremus tibi, ut man- „ duces pascha ? Matth. XXVI. 17 „ Ita videlicet nomen pascha ad diem azymorum pretenditur, et e converso dies azymorum aliquando comprehendunt diem paschatis.

## §. CXVI.

III. *Vespera dici* 14. pro immolando agno paschali assignata est locis cit. Vespera duobus modis accipitur, *primo* quidem modo usuali et naturali, quo vespera est clausula diei vel lucis præcedentis, et mane seu lux præcedens initium. Sic in mundi primordiis *divisit Deus lucem a tenebris, appellavitque lucem diem, et tenebras noctem, factumque est vespere et mane dies unus*, id ita intelligitur, ut lux præcedens quæ primo nominatur, et nox aut vespera subsequens diem efficiant. *Secundo* ut dies seu lux claudatur duabus vesperis, eratque apud Hebræos in usu in celebrandis festis. *A Vespera usque ad vesperum celebrabitis sabbata vestra* (*h*); unde duplex in festis vespera distingui debet, *prior*, tanquam initium festi, et *posterior*, tanquam ejusdem clausula. Fue-

runt, qui vesperam diei 14, qua immolandus erat agnus, intelligerent priorem, quæ diem 13 claudit, et 14tum inchoat. Sed id repugnat *primo* historiæ egressionis populi ex Aegypto; ut patet legenti C. XII. libri Exodi. Hinc in Deuteronomio præcipit Deus: *Immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Aegypto* (*i*); nempe vespere præcedente egressum, qui contigit die 15. primi mensis. *Secundo* quando in latina versione indicatis locis nominatur vespera diei 14, in Hebraico et Græco dicitur: *inter duas vesperas*, quia ejusdem diei una est vespera *lucis* ante solis occasum: altera *noctis* post accasum solis. Hinc etiam Josephus Judæus ait, horam diei nonam, (quæ alias in multis erat hora ordinaria sacrificii vespertini) cum sol a meridie propior fit horizonti, fuisse illam, qua incipiebat immolatio agni paschalis, et peragebatur in vespera lucis, etsi comestio agni protraheretur in vesperam noctis, ubi jam comedebantur azyma, quod faciebant per 7 dies, nempe a vespera noctis diei 14 usque ad vesperam diei 21 (*k*).

(*h*) Levit. XXIII. 32.

(*i*) Deut. XVI. 6.

(*k*) L. VI. Belli c. 4.

## §. CXVII.

Exposui institutionem ac legem paschatis Judaici: animadverti item, nullam lunæ, et lunaris anni, mensis ac diei mentionem fieri a sacro Codice, cum ea de re agit. Quid ergo? nullane a Judæis ratio habita est lunæ, ac lunaris anni, mensis, et diei, cum pascata sua observarent? Istuc non assero, sed certa ab incertis segreganda puto. Nam certum est,

I. Judæos aliquot seculis ante Christum in celebrando paschate tum æquinoctii et verni temporis, tum neomeniæ paschalis rationem habuisse. Testes sunt non modo Philo, Josephus, Musæus, sed etiam duo alii Judæi cognomento Agathobuli, horumque discipulus Aristobulus, unus e numero LXX interpretum, qui sacras et divinas Scripturas Ptolomæi Philadelphi, et ejus patris rogatu ex sermone hebraico in græcum converterunt. Hic Aristobulus etiam commentarios in legem Moysis conscriptos iisdem regibus dedicavit (*l*).

II. Certum pariter est, quod Patres primorum Ecclesiæ temporum verba Scripturæ de pascate ex usu vel traditione populi hebraici, aut ex mente ipsius Moysis interpretati sint de anno, mense ac die lunari; ceu Anatolius, Theophilus Alexandrinus, Cyrillus itidem Alexandrinus. Ambrosius; de quibus infra.

III. Nihil certi habetur de methodo, qua veteres Judæi neomenias paschales definierint: cui diei æquinoctium affixerint: quos terminos noviluniorum paschalium posuerint; ac probabile prorsus est, eos ex sola apparentia sensibili, seu *ἀπὸ τῆς φάσεως* neomenias determinasse: nam ratio ex tabulis mediorum motuum eas describendi recentioribus primum seculis, ac post eversum templum, profligatumque pene ex Palæstina Judaicum omne nomen introducta fuit, ut observat Petavius (*m*).

(*l*) Josephus l. 3. antiq. c. 10. Philo Judæus libro de vita Moysis. Euseb Hist. Eccl. l. VII. c. 26. ex Anatolio Episc. Laodicensi.

(*m*) De Doctr. Temp. l. 2, c, 27:

## §. CXVIII.

Rejicienda est opinio falso præjudicata de neomeniis Judæorum, quasi eædem cum accuratis luminarium motibus, aut cum perfectioribus cyclis postea adinventis, vel certe ad paschata definienda accommodatis consenserint; nam divina lege nihil ea de re præscriptum fuit, et innumerabiles controversiæ super constituendo vero paschatis tempore postea exortæ satis ostendunt, nullam certam legem ad rationes astronomicas, perfectosve cyclos exactam antea viguisse. *Nequaquam adducor*, (ait Petavius) *ut credam civiles Judæorum menses ac neomenias perpetuo cum accuratis lunæ ratiociniis paria fecisse. Mihi vero plus aliquanto, quam popularis usus fert a uudæorum ritibus et fastis postulare videntur ii, qui illorum neomenias et plenilunia, adeoque et paschata ad exactissima luminarium orbium momenta describunt; quasi ne uno quidem alterove die medios lunæ cursus antevertere vel morari civiles ipsorum cycli potuerint (n).*

(*n*) Petav. de Doctr. Temp. l. 12. c. 11.

## §. CXIX.

De novissimo Christi paschate aptior erit libro III. agendi locus. Illud huc pertinet, quod Epiphanius de Alogorum hæresi LI. testatur, Judæos Christi tempore cyclo vitioso usos fuisse, ac neomeniam Nisan biduo tum a vero novilunio κατα προεμπτωσιν, id est, per anticipationem abfuisse. Sunt tamen Auctores, qui huic narrationi Epiphanii parum fidunt. De Judæis re-

centioribus, nempe post Christi tempora, Socrates docet, eos a veteribus in celebrando paschate omnino dissensisse, et Christianos orientales, qui pascha semper celebrandum docebant, quando sol est in Ariete, mense, ut Antiocheni vocabant, Xanthico, ut Romani, Aprili, ea in re obsecutos esse non Judæis recentioribus, qui omnino in magno errore versabantur, sed veteribus, ut Josepho, sicut in tertio libro de Antiquit. præscribit (o). Imo Constantinus M. in literis de paschate ad Ecclesias datis de Judæis sui temporis testatur, eos præ cæcitate et furore quodam pascha bis celebrare eodem anno. Verba Imperatoris sunt, *Quid est tandem, de quo illi* (Judæi) *recte sentire queant, qui post necem Domino illatam, post parricidium illud nefandum, ex mentis statu deturbati, non ratione ulla, sed temerario animorum impetu, quocunque insita ipsis et innata insania rapiat, feruntur? Hinc etiam existit, quod ne in hac quidem parte veritatem perspiciant, præ errore extra exquisitam temporis in hoc festo celebrando observationem longissime evagati eodem anno alterum pascha celebrant.* (p).

(o) Socrates L. I. H. E. C. 21.

(p) Euseb. de Vita Constantini L. III. C. 17.

# CAPUT. II.

## APOSTOLICA TRADITIO DE CELEBRANDO PASCHATE CHRISTIANO.

### §, CXX.

A paschate Judæorum tsanseundum est ad paschà Christianorum ; de quo dubium non est, quin primis a passione et resurrectione Dominica annis celebratum fuerit, et in honorem quidem Dominicæ resurrectionis, per quam umbra legis in lucem veritatis evangelicæ transiit, et transiisse indubitato credebatur a fidelibus ; hinc Paulus scripsit: *Pascha nostrum immolatus est Christus* (*a*). Resurrectionis quidem Dominicæ dogma, præcipuum est religionis nostræ et evangelicæ doctrinæ firmamentum, quod perpetua et solemni festi paschalis celebratione mirifice confirmatur. *Si Christus non resurrexit*, inquit Apostolus, *vana est fides vestra.—— Per hominem mors, per hominem resurrectio mortuorum. —— Si* ( *secundum hominem* ) *ad bestias pugnavi Ephesi ; quid mihi prodest, si mortui non resurgunt ? Manducemus, et bibamus, cras enim moriemur* (*b*).

(*a*) I. Cor. V, 7.

(*b*) Ibid. XV. 17. 21. 31.

### §. CXXI.

Si testes apostolicæ traditionis de celebrando paschate exiguntur, in primis provocandum est ad regulam S. Augustini de genere illo traditionum : *Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est*,

*non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* (c). Dein, etsi inter Asianos, et reliquas orbis ecclesias dissensio quædam extiterit de tempore celebritatis paschalis, tamen in eo concors fuit utraque dissidentium pars, traditionem ejus festi ab apostolis derivari.

I. Polycrates cum Asianis ad Apostolum Joannem ejusque successores provocavit sub finem seculi II (*d*).

II. Irenæus in tenenda illa traditione ascendit usque ad Sixtum Papam I., qui pontificatum gessit circa annum Christi 120 (*e*).

III. Theophilus Cæsariensis cum synodo Palæstina, quæ tempore Victoris P., et Polycratis Ephèsii celebrata est; disserunt de paschatis traditione ex Apostolorum successione gradatim ad ipsos deducta (*f*).

IV. Constantinus M. in epistola ad Ecclesias data post Nicænam synodum; uno consensu definitum affirmat, ut eodem ab omnibus die agatur pascha, et rejecta turpissima Judæorum consuetudine, ejus observantiæ ritus *rectiore ordine*, *quem a primo passionis die usque ad haec tempora servavimus*, ad futura etiam sæcula propagetur (g).

V. Ipse Eusebius, ex quo hæc depromi solent, narrationem ingrediens èjus controversiæ, quæ sub Victore P. dè Paschate exorta est, *ceteras*, inquit *ecclesias*, excepta nempe provincia Ephesina, *per universum orbem dispersas consuetudinem ex Apostolica traditione ad hoc usque tempus continuatam* tenuisse, ut non alio die, quam eo, quo Servator a mortuis surrexerit, jeiunia solvantur, et pascha celebretur.

VI. Cyrillus etiam Alexandrinus, ubi Quadragesimæ et paschatis tempora definit, in Orat. VII. XI. XV et aliis ad apostolicam traditionem provocat.

(c) L. IV. de Bapt. c. 24.

(d) Euseb. H. E. L. V. C. 23.

(e) Ibid. C. 24.

(f) Ib. C. 25.

(g) Idem in Vita Constantini L. III. C. 17.

## §. CXXII.

Socrates in historia Ecel. L. V. C. 21. controversas referens in causa paschatis agitatas videtur *apostolicam* ejus festi celebrandi originem inficiari. Sed acriter confutatus est a Thomassino diss. I. in Concil. n. IV., qui exhibita traditione jure quærit · An licet post ducentos amplius annos (tempore, quo Socrates vixit post illas controversias) ea somniare, quæ et synodorum et Pontificum rebus ipsis pene suppariam fidem prorsus labefactent? intelligit synodos particulares sub Victore P. celebratas. *Sola consuetudine ab antiquis temporibus* pascha observari cæptum esse, putat Socrates. Sed refrangantur testes supra producti, refragatur regula S. Augustini, quam itidem commemoravi. Quæres, quid inter consuetudinem, quam nominat Socrates, et apostolicam traditionem, quam omnes passim tuentur, intersit? Responsio petenda est ex his; quæ libro I. Isagogico de traditionibus disserui. Consuetudo quidem inhæsiva, quam etiam Eusebius nominat, cum traditione sæpe confunditur; at si proprietatem verborum sectamur, traditio denotat *jus seu legem ipsam antiquam* ab Apostolis constitutam,

et per mores seu perpetuam observantiam ed posteros traductam : *Consuetudo* vero ex mente Socratis non exprimit institutionem Apostolicam, sed morem postea introductum, et paulatim instar legis receptum. Addit ibidem Socrates: Qui quarto decimo die mensis pascha celebrant, eum morem a Joanne Apostolo traditum dicunt: qui autem Romam et alias partes Occidentis incolunt, Petrum et Paulum Apostolos, consuetudinem, quam tenent, reliquisse affirmant. Verum nemo istorum omnium testimonium de his rebus scripto proferre potest. R. 1. Non soli occidentales, sed etiam episcopi Palæstinæ et Aegypti ad traditionem apostolicam contra Asianos provocarunt. 2. Si Socrates in manu non habuit scripta de institutione et celebratione paschatis temporum præteritorum, non sequitur, nulla plane extitisse. Certe S. Leo annales memorat, in quibus annorum præteritorum paschata consignata fuerunt: dein, quod præcipuum est, traditio ex origine et vi sua scripturam non poscit, eo ipso, quod jus traditum dicitur, non scriptum.

## §. CXXIII.

Traditio apostolica de paschate celebrando non id tantum continebat, ut illud quotannis quoquo modo celebraretur, sed ut Dominico tantum die, non alio quocunque, Judæorum more, in quem luna XIV. primi mensis incideret: et ab omnibus in toto orbe Christianis simul, ac stata lege quadam. Non dico has regulas, earumque rectum usum locis ac temporibus omnibus semper viguisse, aut sine controversia ubique demum receptas

H 2

esse. Nam, ut Epiphanius testatur, *jam pridem, et a primis usque temporibus varia in Ecclesia de hac solemnitate controversiæ, et dissensiones extiterant, quæ quotannis risum ac ludibrium afferebant, præsertim Polycratis, ac Victoris aetate* (*h*)

(*h*) Hæresi 70. quæ est Audianorum, qui pascha pariter cum Judæis agebant.

# CAPUT III.

## QUID DE PASCHATE CELEBRANDO SCRIPTUM, ACTUMQUE SIT PRIMIS TEMPORIBUS ECCLESIÆ.

### §. CXXIV.

Ven. Beda in Chronico suo: *Hermes*, inquit, *scripsit librum, Qui dicitur Pastoris, in quo praeceptum angeli continet, ut pascha die Dominico celebraretur.* Idem refertur a Gratiano can. nosse. 11. dist. 3. de consecrat. Berardus in Commentario ad Gratiani Canones ait hoc loco, in libro Pastoris, qualis hodie apud nos custoditur, nihil omnino de celebratione paschatis reperiri, ut propterea vel alius pastoris liber quærendus esset, vel de egregio, pudendoque mendacio Mercator sit jure ac merito redarguendus. Isidorus quidem mercator, siquid falsi attulit ea in re, auctor mendacii non est; cum idem habeat Beda, Isidoro antiquior seculo integro certe, ac dimidio fortassis. S. Pium P. de paschate, ut die Dominica celebretur, non primo quidem constituisse, sed confirmasse ex apostolica traditione, admodum verisimile est; cum in Henscheniano catalogo secundo de Victore P. sic habeatur: *Hic consti-*

*tuit*, *ut Pascha die dominica celebraretur*, *sicut Pius.* Idem colligitur ex eo, quod successor Pii, S. Anicetus ad veterem morem provocarit, et Polycarpo, ut eundem amplecteretur, persuadere conatus sit.

## §. CXXV.

S. Pio Anicetum successisse communior opinio est, etsi S. Augustinus et Optatus Milevitanus eum Pio præponant (*a*). De Aniceto igitur et Polycarpo Hieronymus in Catalogo ait: „ „ Polycarpus Joannis Apostoli discipulus, et ab „ eo Smyrnæ episcopus ordinatur, totius Asiæ „ princeps fuit; quippe qui nonnullos Aposto- „ lorum, et eorum, qui viderant Dominum, „ magistros habuerit, et viderit. Hic *propter* „ *quasdam super die paschæ quæstiones* sub Im- „ peratore Antonino Pio, Ecclesiam in urbe „ regente Aniceto, Romam venit. „ Eusebius rem ita narrat: Cum beatus Polycarpus Aniceto Episcopatum administrante Romam adventaret; cumque ille et Anicetus de aliis rebus, de quibus inter se discrepabant; pauca contulissent, confestim fuit inter eos pax conciliata, quin pro hoc festo observando, quod controversiæ caput videbatur, caritatis vincula rumperent. Neque tamen Anicetus Polycarpo poterat persuadere, ut suum observandi morem (quippe qui cum Joanne discipulo Domini nostri, et cum reliquis Apostolis, quibuscum multum versatus fuisset, eundem semper ad illum modum observasset) deponeret; neque contra Polycarpus Aniceto persuasit, ut consuetudinem Asiasticam (quippe qui morem presbyterorum, qui illum erant antegressi, debere sedulo observari assereret) ullo modo observaret. Quæ cum ita es-

sent constituta, communicabant inter se mutuo (*b*). Ex his colliges: 1. Polycarpus, totius Asiæ princeps, ut loquitur Hieronymus, ob controversiam paschatis præcipue, et alia nonnulla dubia ad Sedem apostolicam accessit. 2. Cum is morem asiaticæ provinciæ allegaret, ut luna XIV. cum Judæis, in quemcunque diem incideret, pascha ibi ageretur, permissus est, salva communione cum Sede Apostolica, ei mori inhærere. 3. Anicetus pro Paschate die Dominica celebrando, allegavit morem suorum antecessorum, eique sibi inhærendum confirmavit.

(*a*) Coustant. Ep. RR. PP. pag. 65.

(*b*) Eusebius ex epist. S. Irenæi ad Victorem P. Hist. Eccl. L. V. c. 24. ex versione Christophorsoni.

## §. CXXVI.

Controversia, quæ non multis post annis, eadem de causa inter Polycratem Ephesiorum episcopum, et Victorem Romanum Pontificem exorta est, referri solet ad an. Christi 196; quam Eusebius libr. cit. c. 22. et tribus sequentibus narrat. *Omnes Ecclesiæ Asiæ*, inquit, quarum caput tum erat Polycrates, *antiqua quadam traditione adductæ censebant, decima quarta die lunæ, qua Judæis olim præceptum erat, ut agnum immolarent, festum illud celebrandum, et omnino eo die, in quemcunque hebdomadæ diem forte incideret, jejuniis finem statuendum.* Contrarium censuerunt *ceterae ecclesiae per universum orbem terrarum dispersae, quae consuetudinem ex apostolica traditione ad hoc usque tempus continuatam tenebant, nimirum ut non alio die, quam eo, quo Servator a mortuis resurrexerit, jejunia dissolverentur.*

## §. CXXVII.

Caput igitur controversiae, quae sub Victore P. erupit, in eo tantum versabatur, utrumne pascha cum Judaeis luna XIV, in quamcunque incideret feriam, celebrari oporteat, quod Asiani asserebant, an solo Dominico, uti Victor Papa cum ceteris ecclesiis per universum orbem dispersis contendebat. Constat, ea de causa synodos esse habitas in Palaestina, in Ponto, in Gallia, in provincia Osroena; Corinthi item, et inprimis Romae: constat item, varias ab his synodis epistolas fuisse exaratas, quae extabant etiam tempore Eusebii: constat denique ex Irenaeo, ecclesias universas, praeter Asianas, cum Romana sensisse: Asianas vero ante Victorem relictas esse suae consuetudini in hoc disciplinae capite, nempe in celebrando paschate, et jejunio, quod praecedit; solvendo seu finiendo. Unde igitur sub Victore lis orta est? Quis primus motor? Quis synodos coire compulit? Qua de causa tot exaratae literae? Sine dubio Victor P. suprema potestate sua sibi utendum ratus Asianos ad disciplinam ceterarum ecclesiarum attrahere statuit; id quod deinceps demonstrandum est.

## §. CXXVIII.

*Synodi in provinciis, de quibus dictum est, congregatae sunt jussu Victoris P., ut pascha ex apostolica traditione celebretur die Dominico, non Judaeorum more quacunque feria.*

Porbatur

I. ex Epistola synodica Polycratis ad Victorem, in qua ait: *Quos*, (episcopos provinciæ Ephesinæ) *cum a me convocari petiissetis, convocavi*. vel ut est in Græco, *quos convocari dignum, aut operae pretium duxistis, convocavi*.

II. Ex Literis episcoporum Palæstinæ ad Victorem P. datis, in quibus cum multa disseruissent de traditione diei paschalis, quæ jam inde ab Apostolis ad ipsos continua successione manaverat, ad finem epistolæ his utuntur verbis: *Date operam, ut epistolae nostrae per omnes ecclesias mittantut, ne nobis crimen imputent, qui animas suas a recto veritatis tramite facile abducunt. Illud etiam nobis significamus, eodem, quo apud nos die, pascha Alexandriae celebrari; a nobis enim ad illos, et vicissim ab illis ad nos literae perferuntur, ita, ut uno consensu et simul sacrum peragamus diem* Quo loco recte animadvertit Constant, his verbis: *Videte, ut epistolae nostrae per omnes ecclesias mittantur*, scribere se indicant ad eum, ad quem sollicitudo pertinebat omnium ecclesiarum; nec videntur sic ad Victorem rescripsisse, nisi quia ille prius ipsos literis suis prævenerat (c). Bede in Tract. de æquinoctio vernali Acta profert synodi Palæstinæ, quæ sic incipiunt: *Papa Victor Romanae urbis episcopus direxit auctoritatem ad Theophilum Caesariensem, Palaestinaeque antistitem, ut, quomodo pascha recte jure a cunctis Catholicis celebraretur, inibi fiat ordinatio, ubi Dominus et Salvator mundi fuerat in carne versatus.*

(c) Coustant. T. I. Epist. RR. PP. pag. 91. et seq.

## §. CXXIX.

Utrumme easdem literas, quas ad provincias misit Victor, eodem tempore ad Asianos quoque dederit, compertum non est. Acute con jicit P. Coustant, Victorem P., qui Asianos ad aliarum ecclesiarum morem adducere tentavit, quo illos suæ singularitatis efficacius convinceret, prius de aliis provinciis certiorem vo' luisse fieri. Utcunque est, satis constat de synodis provinciarum, de mente earum, synodorum, ac denique de decreto Romanæ synodi, de quo Eusebius: *Extat epistola synodi Romanae, cui Victoris episcopi nomen praefixum est* (*d*). Cui decreto restitit Polycrates cum sua synodo, et ita restitit, ut non modo antiquam consuetudinem, quæ iis in locis vigeret opponeret, sed *ex Evangelii praescripto*, et *secundum regulam ac normam fidei* omnino necessarium esse contenderet, ut pascha cum Judæis ipsa luna XIV. celebretur. Ad minas a Victore P. intentatas respondet Polycrates in epistola synodali: *His, quæ nobis ad terrorem incutiutur, minime conturbor; mei enim majores dixerunt, magis Deo, quam hominibus obtemperandum.* Ex quibus manifeste apparet, morem paschatis luna XIV. cum Judæir celebrandi, quem Joannes Apostolus fortassis, ejusque proximi successores in ecclesia ephesina æconomiæ causa, ne Judæos offenderent, cum legalia tum quidem mortua, necdum mortifera essent, susceperant, falsa Asianorum ejus temporis interpretatione ad necessitatem divinæ legis traductum fuisse, ut, quod ex indulgentia actum,

toleratumque fuit, ad præceptum divinum traherent.

(d) Euseb. H. E, l. 5. c. 23. Veteri nempe more, ait P. Coustant, quo literæ synodorum, quibus Papa praefuerat, ejusdem Papae nomine insignitae fuerunt.

## §. CXXX.

Hoc responso Polyoratis graviter excanduit Victor P.; nec minus juste, quam olim Paulus contra Galatas necessitatem legalium cæremoniarum jactantes: *O stulti, et insensati Galatae, quis vos fascinavit?* Verba Eusebii de Victore hæc sunt: „ His rebus addnotus Victor, qui tum Romanæ Ecclesiæ præerat, „ totius Asiæ ecclesias cum aliis finitimis tanquam alterius fidei et opinionis simul omnes „ a communi unitate ecclesiæ amputare conatur, et in eos per literas graviter invehitur, „ atque adeo omnes fratres eam incolentes regionem prorsus a communione secludendas „ edicit. " Ex versione Valesii, quæ omnium integerrima est, sic habent Eusebii verba: Asianos *Victor a communione abscindere conatur*; quæ indicant, quid Papa obtento Polycratis responso meditatus sit; tum sequitur: *Datisque literis universos, qui illic erant, fratres proscribit, et ab unitate ecclesiae prorsus alienos esse demonstrat.* Hæc verba clariora videntur, quam ut rem intra minas stetisse cogitemus; cum minas jam antea intentaverit Victor. Socrates etiam de incussa excommunicatione Eusebium intellexit, forsan aliis etiam et certioribus monumentis, quam nostro tempore extant, instructus. Utcunque sit, illud videtur certum, pacem Victorem inter, et Asianos paulo post

restitutam *quoquo modo* fuisse, aliorum nempe episcoporum, et Irenæi maxime hortatu, suasuque, sed eo nimirum pacto, ut Asiani consuetudini suæ, non autem iactitato divino præcepto inhærent; neque enim alii episcopi condemnari se una, et Romanam Ecclesiam quasi contra divinam legem agerent omnes, passi fuissent.

## §. CXXXI.

Pontificiæ potestatis hostes censuram Victoris Papæ a reliquis episcopis Orientis et occidentis contemtam fuisse dicunt, eaque non obstante Asianos in communione retentos. R. Nihil tam falsum, quam quod censura Victoris contemta fuerit a reliquis episcopis? Cur enim tantopere institerunt apud Victorem, ne ecclesias Asiæ a communione totius ecclesiæ abscinderet? Asianos in communione retinuerunt; quia pax ab ipsis et ab Irenæo maxime conciliata fuit, qui propterea vi nominis sui tanquam verus pacificator ab Eusebio, et a Calixto Nicephoro l. 4. c. 39. collaudatur. Dixi supra, *aliorum episcoporum suasu pacem quoquo modo* restitutam fuisse; non enim videntur omnes Asiani ab hæresi sua de jactitato divino jure recessisse. Certe Epiphanius hæres. 70. n. 9. testatur, Polycratis ac Victoris temporibus Orientales ab Occidentalibus ita divulsos esse, ut pacificas a se invicem literas nullas acciperent; ac videntur ab eo jam tempore, certe diu ante Nicænum, quarto-Decimani, vel græce Tessarescædecatitæ, aut Paschasitæ uti alii vocant, in numero hæreticorum habiti; ut patet ex ordine, quo hæreses enumerantur tum apud Philastrium c. 11. et 39., tum apud S. Augustinum de Hæres. c.

29., tum apud Epiphanium hæres. 50. Ad eadem tempora referendum est, quod Tertullianus prodit L. de Præscript. n. 53. Est præterea his omnibus etiam Blastus accedens, qui latenter Judaismum vult introducere; pascha enim dicit, non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem Moysi XIV. mensis.

## §. CXXXII.

Dicunt: Eusebio teste, quæ a Victore contra Asianos acta sunt, *non omnibus placebant episcopis.* R. *Non omnibus*; ergo aliquibus vel pluribus placebant. *Proinde* (pergit Eusebius) *Victorem ex adverso hortati sunt, ut ea potius sentire vellet, quæ paci caritatique erga proximum congruebant.* R. Si solummodo hortati sunt, ut habet versio Valesiana cum aliis antiquioribus, sequitur, ut verbis rem nimis exaggerarit Eusebius, cum postmodum scribit: *Victorem acriter reprehenderunt, e quibus et Irenaeus.* Et de ipso tamen Irenæo ait, Victorem *decenter* ab ipso admonitum fuisse. Quid multis? refert Eusebius Irenæi ad Victorem literas, in quibus nihil acerbe, nihil non decenter scriptum legas. At enim? sit *ita* sane, episcopos non paucos vehementer restitisse Victori; quæritur, jurene, an injuria. Vicit Victoris sententia et decretum, et vicit consensus totius orbis, ipsiusque Nicæni Concilii auctoritate; gloria catholici paschatis uni Victori et Apostolicæ Sedi adscribenda est, quæ de ipsa potius contradicentium multitudine gloriari potest cum Nicolao P. I. in hanc sententiam de Victore scribente ad imperatorem Michælem: *Quid autem mirum, si Nobis pro ecclesiastica correctione laborantibus manus non datis, sed*

*et duritiis redarguitis? Cum videamus. Victorem Papam et Martyrem, qui ideo vere-victor est quia martyr, pro ecclesiastica traditione pene a totius Ecclesiae praesulibus pertinaciae redargutum: quandoquidem Ecclesia tota nunc cum illo sapit*, et *quod fecit, laude prædicat dignum. In quo animadvertendum, quia, si tunc ille pro justitia tanta severitate non uteretur, sicuti nonnulli hortabantur episcopi, hactenus fortassis error ipse mansisset; praecipue cum etiam eo tanto zelo succenso usque ad Ephesinam priorem in aliquibus perdurasse synodum legerimus* (*e*).

(*e*) Tom 3. Epist. Decretalium Summ. Pontif. edit. Romanae an. 1591. Epist IX. Nicolai C. I. qui recte animadvertit, errorem quarto - decimanorum usque ad Concilium generale Ephesinum anni 431. perdurasse. Nam Act. 6. ejus Concilii referuntur subscriptiones eorum, qui illum errorem ejurarunt: „ Cognoscens veram orthodoxamque fidem, sanctissimae catholicae „ ecclesiae me adjunxi, omnemque haeresim et praecipue quarta - decimanorum, in qua ante errabam „ anathematizo. Anathematizo etiam illos, qui sanctum „ paschatis diem aliter celebrant, quam sancta catholica et apostolica Ecclesia. „ Concil. edit. Mansi. T. IV. pag. 1351. Celebrem hanc controversiam inter Asianos et Victorem V. erudite digessit Card. Baronius ad an. 198. per 17 omnino articulos. Anne ad excommunicationem ventum sit, examinavit V, S. Emmanuel Schelstrate in antiquitate illustrata an. 1678. Antwerpiæ edita p. 2. Diss. I. c. 3. quae laudauter a Sollerio in Actis SS. ad diem 28. Julii pag. 534.

## §, CXXXIII.

Ex hac controversia, atque ex iis, quæ superiori capite de apostolica traditione diximus, manifeste falsa deprehenditur assertio Sca-

ligeri, qua Apostolos omnes, omnesque Christianos centum primis annis *Judaice* pascha peregisse docuit, et Victorem fuisse primum, qui illum morem damnarit. Quare Scaligerum merito castigavit Petavius, nec minus juste defendit Victorem Papam a Scaligero reprehensum ob eam causam, quod quarto-decimanos damnarit, cum vitioso ipse cyclo uteretur. *Quid enim*, inquit Petavius, *commeruit Victor, aut cur jure reprehendendus in eo, quod judaice pascha celebrari vetuit? —— Unde illi* (Scaligero) *constat, quartodecimanos aut etiam Judaeos meliori annorum orbe usos esse? Nam quod de Calippico cyclo aut periodo suspicatur, istud omne commentitium esse saepius ostendimus: quare nihil erat, cur Victorem Pontificem accusaret, eique recutitos illos anteferret, quos tam exactam periodum illis habuisse temporibus figmentum est Scaligeri toties nostra disputatione convictum.* Confer, quæ de prava Judæorum methodo dixi §. 119. Addit Petavius: *Verum esto: nondum Victori, Romanisque solis ac lunæ ratio constiterit, quam Judaeis ac tessarescaedecatitae tenuerint, tamenne Victor accusandus fuit, qui non alium Asianis cyclum praescriberet, sed in illo ipso, quo utebantur, cyclo legitimum Christianumque Pascha, non Judaicum observari juberet? —— —— Utrumnam satius fuit, XIV. luna ante aequinoctium pascha Judaeorum ritu ab Asianis peragi, an cum reliquo terrarum orbe consentire, eamque retinere consuetudinem, quam Nicaenum deinde Concilium approbavit? Atqui unum illud vetuerat Pontifex, uti ne Asiani Judaeos imitari vellent, ac quarta decima luna celebrare: quod interdictum nemo jure possit arguere* (*f*).

(*f*) Petavius L. II. de Doctr. Temp, C. 57. et 65.

# CAPUT IV.

## CYCLI PASCALIS POST DAMNATOS QUARTODECIMANOS EDITI.

### §. CXXXIV.

Vulgata inter eruditos opinio est, Hippolytum episcopum fuisse primum, qui cyclum paschalem confecerit. Cyclos enim, per quos motus solis et lunæ conjungitur, dudum apud Græcos ante Christum in usu fuisse, dubium non est; sed postquam iidem ad præmonstranda paschata adhibiti sunt, *paschales* nominantur. Hippolytum Hieronymus recenset inter viros illustres, aitque: *Hippolytus cujusdam ecclesiae episcopus (nomen quippe urbis scire non potui) rationem paschæ temporumque canones scripsit usque ad primum annum Alexandri imperatoris* (h. e. usque ad an. Christi 222.) *et sedecim annorum circulum, quem Graeci hecaedecterida vocant, reperit, et Eusebio, qui super eodem pascha decem et novem annorum circulum composuit, occasionem dedit.* Similia habet Beda in Chronico, haud dubie ex Hieronymo depromta; neminem enim veterem legere me memini, excepto Hieronymo et Beda, qui Eusebium cycli decennovennalis auctorem faciat. Ceterum Hippolytus; quem *multorum Opuscolorum conditorem* vocat Beda, temporum canonem, seu, ut ego quidem interpretor: Chronicon scripsit, idque perduxit usque ad Alexandrum imp. seu ad annum Christi 222. Canonem autem paschalem a primo hoc imperatoris anno exorsus est, quemadmodum ex vetere marmorea statua colligitur anno 1551. in agro Verano non procul an æde S. Laurentii ad urbem eruta (*a*). Canon tem-

et tempore S. Leonis P. apud occidentales ad paschata definienda adhibitum fuisse.

II *Dimensionum pergulae*; quæ in cyclo Hippolyti memorantur, sunt cellulæ, in quas binæ tabulæ distinctæ sunt; in prima tabula per annos 16 exhibentur Lunæ XIV paschales, addita ad singulas Lunas XIV litera una ex septem primis alphabeti, sic, ut A denotet feriam I., G feriam VII. seu sabbatum, literæ mediæ ferias medias ordine suo, in quas per singulos annos hujus sedecennitatis, sive Heccædecaeteridis luna XIV. paschalis incidit.

III. *Numeri duplicati* indicant duplam Octaeteridem, ex qua Hippolytus heccædecaeteridem ita composuit, ut post octo annos lunas XIV paschales in eosdem incidere mensium dies, sed non easdem ferias sumserit. Sic primo an. cycli luna XIV ponitur Idibus Aprilis; et anno dein nono, qui est primus secundæ Octaeteridis iterum Idibus Aprilis. Anno secundo cycli luna XIV ponitur IX. Nonas Aprilis, sive 2. Aprilis, et anno decimo eadem die 2. Aprilis.

IV, *Numeri multiplicati* denotant alteram Hyppoliti tabulam, in qua per annos 112, id est, per annos 16 multiplicatos per 7, aut per numerum feriarum, Dominicæ paschales exhibentur.

V. *Monogrammi* sunt literæ lunis XIV appositæ in prima Tabula ad indicandas ferias, in quas eædem incidunt. Ex prima hac tabula in 16 cellulas divisa repræsentabo cellulas tres, primam; quæ respondet anno primo heccædecaeteridis, nonam et sextam decimam, quæ an-

no nono et sexto decimo respondent: in fronte tabulæ scriptum est:

*Anno I. regiminis Alexandri imperatoris facta est XIV paschae Idibus Aprilibus* (13. April.. *cum mensis embolimaeus fuisset Erit sequentibus annis, sicut in tabula subjectum est.*

| | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| *Idibus em. Aprilis.* | 1. | G. | F. | E. | D. | C. | B. | A. |
| *Idibus em. Aprilis.* | 9. | C. | B. | A. | G. | F. | E. | D. |
| *VIII. Kal. Aprilis.* | 16 | G. | F. | E. | D. | C. | B. | A. |

## §. CXXXVI.

Ejusmodi cellulas seu dimensionum pergulas in prima tabula Hippolyti concipe 16. Ex hoc autem fragmento collige, I. septem alphabeti literas in singulis cellulis positas denotare ferias, in quas XIV. paschalis per septem cyclos sedecennales incicit; sic, ut anno *primo primi* cycli ea incidat in feriam VII. indicatam per literam G, anno *primo secundi* cycli in feriam VI. indicatam per literem F, anno *primo tertii* cycli sedecennalis in feriam V. expressam per literam E, et sic de reliquis cellulis.

II. Embolimæi anni, quos etiam Hippolytus indicavit, varie computati sunt ab antiquis, quemadmodum infra exponam.

III. Ad annum cycli 3. 7. 11. 15. indicantur bissextiles, recto et ex ordine secundum cyclos solares, quibus ii anni respondent; nam tertius annus cycli Hippolitei respondens anno 224 æræ vulgaris, habet cyclum solis 9, septimus Hippolyteus cyclum solis 13, undecimus Hippoliteus cyclum solis 17 quintus decimus Hippolyteus cyclum solis 21. Hi cycli solares omnes in laterculo Term. pasch. et lit. Dom. huic libro præfixo in Ord. I. habent duas literas dominicales, et annum bissextilem denotant.

IV. Ex primo anno cycli Hippolytei manifeste patet, annum I. imperatoris Alexandri, quo is cyclus inchoatur, concurrere cum anno æræ vulgaris 222, qui habet cyclum solis 7, lit. Dom. F, cyclum lunæ 14. Nam Hippolytus ait, primo anno sui cycli lunam XIV paschalem incidere in Idus Apriles, seu diem 13, Aprilis, eumque esse feriam VII, seu sabbatum: Dominicam vero Paschæ esse vigesimam primam Aprilis. Hi characteres omnes indicant annum Christi 222. At quæres, si luna XIV in sabbatum ac diem 13. Aprilis incidit, cur proxima die dominica, nempe 14. Aprilis, Pascha ab Hippolyto indictum non sit, sed extractum in diem 21. Aprilis, et lunam XXII. R. Quia veteres occidentales luna XIV. in sabbatum incidente, solebant pascha differre in alteram Dominicam; nolebant enim luna XV., qua Christum passum credebant, solemnitatem paschalem celebrare. Id ex altera tabula Hippolyti apparet locis pluribus (*b*).

(*b*) Hippolyti canonem paschalem cum calendario antiquo, quod a tempore Concilii Nicaeni fere in usu fuit, accurate comparat Petavius L.II. de Doctr. Temp. c. 60. Tabulas autem cycli Hippolytei etiam edidit V.C. Dominicus Schram T. 3. Analysis operum SS. PP. pag 709.

## §. CXXXVII.

Post Hippolytum canonem annorum 8. edidit Dionysius Alexandrinus, qui obiit circa an. Christi 165. Eusebius de illo sic habet: *Dionysius praeter epistolas a nobis ante citatas, alias eodem tempore, quas heortasticas dicunt, id est, de festorum celebratione composuit: in quibus orationes, quae festi paschatis laudes plenius uberiusque continuerunt, instituit. Ex quibus unam Flamio, alteram Domitio et Didymo dicavit. In hac canonem octo annorum citat, quod festum paschatis non alio anni tempore, quam verno aequinoctio celebrari debeat.* Non vana Petavii suspicio est, hunc Dionysium Hippolyti canonem et Octaeteridem emendare aggressum, legitimam aliam ac veterem restituisse. Nam lunæ XIV. Hippolyti aliquando ante æquinoctium vernum inciderant; imo Dominica paschatis in ipsum æquinoctii diem semel ab Hippotyto indicta fuit.

## §. CXXXVIII.

Octaeteris seu periodus annorum 8 duplex apud veteres instituta fuit, una *simplex*, quæ dies 2922 intra annos Julianos octo explet. Fiat enim 365 × 8, et addantur bini dies bissextiles; ac prodit is dierum numerus; altera *antiquior*, aptiorque ad motum lunæ cum solari conjungendum, hac lege ab antiquis constituta, ut post alternas Octaeterides triduum intercalatum sit, et prior esset dierum 2922, altera dierum 2925; aut si æquales facias, singulæ dierum 2923 1/2, ut adeo heccædecaeteris ex binis composita esset dierum 5847, qui modus

prope abest ab exacta heccædecaeteride lunari, quæ est dierum 5847, hor. 1. 22'. 16''., in qua menses sunt lunares 198, ut Petavius inquit (*c*) sed res hæc evolvenda est.

(*c*) Rationar. Temp. P. II. L. I. C. V.

## §. CXXXIX.

Intra annos 8 continentur dies solares 2922 ut supra dictum est; ut ergo numerus dierum lunarium intra idem temporis spatium annorum 8 investigetur, adhibenda est methodus supra indicata, qua annos 19 solis comparavi cum annis 19 lunæ inito utrinque dierum et minutiarum numero §. 49: ubi duplex assignata est ejus comparationis via; nam *primo* quantitas exacta unius mensis lunaris multiplicatur per numerum mensium lunarium, qui intra datos annos decurrunt. *Secundo* quantitas unius anni communis lunæ multiplicatur per numerum annorum lunæ communium, et adduntur menses embolimæi, qui intra datos annos e. g. 8 inseruntur. His præmissis supputatio fit hoc modo:

I. Sumantur 8 anni ex tabula fundamentali §. 41., in his sunt anni quinque communes mensium 12, et tres embolimæi mensium 13; ergo fiunt menses lunares $5 \times 12 + 3 \times 13 = 99$.

II. Quantitas mensis lunaris unius (§. 29.), multiplicetur per numerum mensium 99, hoc est, fiat (29$^d$. 12$^h$. 44'. 3''.) $\times$ 99. = 2923$^d$. 12$^h$. 40'. 57''.

III. Idem omnino reperitur, si quantitas anni lunæ communis ( $354^{d}.\ 8^{h}.\ 48'.\ 36''.$ ) multiplicetur per 8: quo obtinetur summa $2834^{d}.\ 22^{h}.\ 28'.\ 48''$; huic dein facto addantur tres menses embolimæi astronomice sumti, ut nempe fiat $3 \times (29^{d}.\ 12^{h}.\ 44'.\ 3''.) = 88^{d}.\ 14^{h}.\ 12'.\ 9''.$, ex quibus summa dierum lunarium intra annos solares 8 eadem prodit, quæ numero II. reperta est.

## §. CXL.

Ex his patet *primo*, Octaeteridem lunarem continere dies 2923 1/2, neglectis minutiis; heccædecaeteridem ex duplici ejusmodi Octaeteride compositam secundum hunc calculum continere dies 5847. hor. 1. $21'.\ 54''.$, quæ prope consentiunt cum calculo Petavii §. 138. adducto. Differentia oritur ex quantitate mensis et anni lunaris, quæ a me ex præscripto recentiorum Astronomorum sumta est.

## §. CXLI.

Patet *secundo*, quod per Octæterides annus solis et lunæ non ita exæquentur, ut iis elapsis novilunia in eosdem dies solares redeant. Nam dies 2922 ita explent 8 annos Julianos solares, ut totidem lunaribus minores sint die uno, et horis paulo amplius 12.

§. CXLII.

Patet *tertio*, cur cyclus decennovennalis in duas partes, nempe Ogdoadem, et hendecadem dividatur, quarum prima, *Ogdoas* VIII. primos annos comprehendit: altera, *Hendecas* undecim reliquos annos cycli continet. *Nam*, ut Beda inquit, *antiquis visum est. octo annos solares totidem lunaribus annis dierum numero aequari; quod ab eruditionibus aevo sequente doctoribus expertum est, nisi annis XI. adjectis, nequaquam fieri posse: hine ad indicium utriusque observationis, ogdoadibus et hendecadibus tota lunae digesta conversio* (*d*). Quasi diceret, octaeterida prius, quam enneadecæterida in usu fuisse ad definienda paschata; sed deinde detecto octaeteridis defectu anni XI. ad illam adjecti sunt, et cyclus decennovennalis compositus, qui ad indicium utriusque observationis, nempe octaeteridis prius adhibitæ, et hendecadis postea adjunctæ in binas illas partes dividitur, per quas tota lunæ conversio, qua illa cum sole spatio 19 annorum in orbem redit, digesta est.

(*d*) Beda de Temp. ratione c. 44.

§. CXLIII.

Antequam autem cyclus decennovennalis satis cognitus esset in Occidente, usui fere erat cyclus annorum 84, quem ex Cyrillo supra memoravi. Ex epistola Paschasini episcopi Lilybetani in Sicilia ad S. Leonem P. (*e*) constat, initium hujus cycli repetendum esse a consulatu Antonini et Syagrii, qui cadit in

annum Christi 382; hinc annum Christi 444 Paschasinus vocat tertium et sexagesimum ejusdem cycli; si enim ad primum cycli annum qui concurrit cum anno Christi 382, addas alios annos 62; habes annum cycli 63, et annum Christi 444. Si ab anno 382, qui fuit primus cycli an. 84, regredimur, prior cyclus annorum totidem incepit anno Christi 298, et alius ante hunc anno 214.

(e) Inter Epistolas S. Leonis tertia Edit. Ballerin.

## §. CXLIV.

Hic cyclus annorum 84, uti etiam Hippolyteus annorum 112 potiori jure censentur cycli solis, seu literarum Dominicalium, non autem lunæ, seu numerorum aureorum; nam per 28 divisus uterque perfecte exhauritur; ut proin literæ quidem Dominicales in orbem redeant, non autem novilunia ad eosdem revertantur dies solares. Cyclus quidem annorum 84 continet quatuor enneadecaeterides, et unam præterea octaeteridem; at enim initia seu capita ejus cycli cum initiis enneadecaeteridum non consentiebant. Nam initia cycli annorum 84 constituta fuerunt in annis 214. 298. 382. Porro annus 214. erat in enneadecaeteride sextus, annus 298 erat quartus decimus, annus 382 tertius. Nec vero ipsi occidentales toto eo tempore, quo cyclum an. 84. ad paschata definienda adhibuerunt, inter se penitus consentiebant; alii enim saltum lunæ ponebant quovis anno XII, alii quovis anno XIV, atque is cyclus an. 84., quo saltus lunæ quovis anno XIV. admissus fuerat, dictus est *Prosperianus* a Prospero Aquitano.

## §. CXLV.

Post Hippolytum et Dionysium Alexandrinum Anatolius occurrit in ecclesiasticis monumentis, qui de paschate celebrando scripsit. Hieronymus in catalogo virorum illustrium ait: *Anatolius Alexandrinus, Laodiceae Siriae episcopus sub Probo et Caro imperatoribus floruit* (an. Christi 176.): *mirae doctrinae vir fuit, in Arithmetica, Geometria, Astronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica: cujus ingenii magnitudinem de volumine, quod super pascha composuit, et ex decem libris de Aritmeticae institutionibus intelligere possumus.* Fragmentum ex canonibus Anatolii de paschate recitat Eusebius, sed ex quo mens Anatolii et doctrina satis perspici non potest; duo extra dubium sunt:

I. Ad definienda paschata cyclum decennovennalem ab Anatolio adhibitum esse.

II. Habendam esse rationem æquinoctii, ante quod pascha non recte celebretur, quod ex antiquis Judæis scriptoribus confirmatur: atque hoc modo in definiendo paschate non lunæ motum duntaxat, sed etiam solis spectari debere (*f*).

(*f*) Euseb. Hist. Eccl. L. VII. c. 26. vers. Christophorsoni.

# CAPUT V.

CONSTITUTIONES DICTÆ APOSTOLICÆ, CANONES APOSTOLORUM, ET DECRETA SYNODORUM ARELATENSIS, NICÆNÆ, ANTIOCHENÆ DE PASCHATE.

## §. CXLVI.

Apud Epiphanium hæresi LXX. Audiani, qui Judaico more celebrandum esse pascha contendebant, Constitutionum apostolicarum auctoritatem protulerunt, in quibus scriptum erat, ut Judæorum ritu Christiani pascha peragerent. Quod Epiphanius ita, ut ab illis objiciebatur, in Constitutionibus illis reperiri fatetur; sed aliter interpretatur, etsi de apostolicis hisce constitutionibus, earumque firmitate dubitari dicat; quod valde mirum est, ab Epiphanio esse concessum. Et in hodiernis quidem constitutionibus tantum abest, tale ut quoddam decretum extet, ut contrarium omnino præcipiatur L. V. C. XVI. —— —— Fuerunt igitur vel aliæ per illud tempus apostolicæ constitutiones, quam quæ vulgo circumferuntur, vel eas hæretici depravarunt; quod enim nihil unquam hujusmodi decreverint Apostoli, cum ex antecedentibus evidentissime liquet, tum nemo prudens vel levissime dubitabit. Ita Petavius (*a*). In editione earum constitutionum Parisina an. 1564, qua utor, decernitur aperte, ut pascha diligenter —— post æquinoctium —— semel tantum —— et ne cum Judæis celebretur L. V. C. XVIII. Sed in legendis scholiis ei loco adjectis a Bovio episcopo Ostunensi vix oculis meis

credidi. Res tota in utramque partem nullius momenti est.

(a) De Doctor. Temp. L. II. C. 57.

## §. CXLVII.

Canone Apostolorum ultimo præceptionum seu Constitutionum apostolicarum, quæ 8. libris digestæ sunt, mentio fit; quarum proin compilatio prior censenda est collectione Canonum, qui vulgo *Apostolorum* inscribuntur. In his Canon octavus, aut secundum editiones alias septimus ita decernit: *Siquis episcopus aut presbyter aut diaconus sanctum diem paschæ ante vernum aequinoctium cum Judaeis celebraverit, deponitor.* Eruditorum opinio est, Canones Apostolorum ex variis synodis ante Concilium Nicænum celebratis congestos fuisse. Cumque tempore Victoris P. plures istiusmodi synodi de celebrando paschate habitæ sint, nec sane omnes episcopi justam S. Pontificis severitatem improbarint, credibile est, ex quapiam tali synodo laudatum canonem promanasse. Si autem hic canon sic in scripturam cum aliis redactus Apostolos habuisset auctores, non ignotus fuisset Romanæ ecclesiæ, aut ejus capiti Victori, nec calente controversia cum Asianis silentio prætermissus.

## §. CXLVIII.

Anno 312. adeoque sat multis ante synodum Nicænam annis celebratum est in causa Donatistarum perquam celebre Concilium Arelatense, cujus canone 1. sic decernitur: *Id primo in loco de vita nostra atque utilitate tractandum fuit,*

*ut, quia unus pro multis mortuus est, et resurrexit, ab omnibus tempus ipsum ita religiose observetur, ne divisiones vel dissensiones in tanto obsequio devotionis possint exsurgere; censemus ergo pascha Domini per orbem totum uno die observari.* In literis ad S. Sylvestrum Romanum Pontificem datis Patres Arelatenses ajunt: *De observatione paschae dominicae, ut uno die, et uno tempore per omnem orbem a nobis observetur, et juxta consuetudinem literas ad omnes Tu dirigas* (*b*). Hæc consuetudo literarum paschalium, quas Romani Pontifices ad ecclesias orbis universi dare soliti sunt, per Concilium Nicænum postea confirmata, non primo invicta est.

(*b*) Coustant T. I, epist. RR. PP. col. 341. et 346. Perquam celebre appellavi hoc Concilium; quia, ut ex antiquissimis monumentis constat, 600 episcoporum fuit. Certe Constantinus in epist. ad Chrestum apud Eusebium L. 10. H. E. C. 5. episcopos ex diversis provinciis prope infinitis convocasse se scribit. Arelatensis II. synodus an. 452. Can. 18. primam ait, ex omnibus mundi partibus, quarum videlicet principatum Constantinus obtinebat, convocatam fuisse. Haec Arelatensis I. est synodus illa, quam S. Augustinus L. 2 de bapt. contra Donatistas plenarium et universae ecclesiae concilium vocavit; et L. 3. contra Parmenionem C. 4. et 6. ejusdem Concilii adversus Donatistas sententiam commemorans, eos totius orbis judicio et auctoritate superatos atque convictos dicit.

## §. CXLIX.

Concilium Nicænum I. anno 325. non modo contra Arii hæresin, sed ad omnem etiam de paschate dissensionem componendam coiisse, testis est S. Athanasius libr. de synod.: *Nicæna synodus non temere habita est, ut quæ ha-*

*habeat legitimos usus , et gravissimam rationem Syri enim, Cilices et Meso potami in causa festi claudicabant, atque una cum Judæis pascha celebrabant. —— Atque ea causa fuit, cur universus orbis coiret, ut et eodem die ubique celebraretur , et haeresis, quae subpullulaverat. anathemate percuteretur, quod et factum est.* De Ephesina provincia et successoribus Polycratis nihil memorat Athanasius, qui haud dubie victas interea manus dederant decreto Victoris Papæ. Athanasio accedat alter testis Eusebius ita scribens : *Alius antiquior suberat morbus longe gravissimus, qui ecclesias jam quidem infestabat, dissensio scilicet de salutari festo. Itaque cum omnes ubique populi jam dudum inter se dissiderent , et sacri religionis nostræ ritus perturbarentur: quippe in uno eodemque festo temporis diversitas maximum dissidium inter feriantes excitabat : cum hi jejuniis et ærumnis se ipsos attererent : illi otio ac lætitiae indulgerent etc.* (*c*) Postea egregium hoc scilicet operæ pretium extollit tum Nicænæ synodi , tum Constantini laborum, ut *non modo unius fidei consonantia apud omnes obtineret, verum etiam unum idemque tempus in salutaris festi celebratione ab omnibus firmaretur.* Epiphanius quoque hæres. 70. Constantino plurimum debere ecclesiam profitetur, duplici eo maxime nomine, quod Arii dogma profligatum sit, et celebrandi paschatis concordia fuerit advecta, collecta Nicæna synodo.

(*c*) L. 3. de Vita Constantini c.5 et 14.

## §. CL.

Inter Canones Nicænos viginti, qui omnium judicio pro genuinis habentur, nullus extat, qui

de paschate celebrando tractet. At ex literis Constantini de ipsa synodo ad ecclesias datis in hunc modum refert Eusebius : *Cum de sanctissimo festo paschatis disceptaretur, communi omnium sententia videbatur rectum esse, ut omnes ubique uno eodemque die illud celebrarent. Quid enim præstabilius, quidve augustius esse poterat, quam ut hoc festum, per quod spem immortalitatis nobis ostentatam habemus uno modo et ratione apud omnes integre sincereque observaretur.* Ostendit dein imperator, nefas esse, ut tanta in re regnet dissensio : *Unum enim libertatis nostrae diem festum, hoc est, sanctissimae passionis Servator noster nobis tradidit, unamque ecclesiam catholicam esse voluit; cujus quidem membra, tametsi in multa et varia loca dispersa sint, tamen uno spiritu, hoc est, divina voluntate et nutu coalescunt. Vestrae igitur Sanctitatis prudentia accurate secum consideret, quam grave, imo vero quam indecorum sit, ut iisdem diebus alii jejuniis vacent, alii agitent convivia: ac post dies paschatis, alii in festis et animorum remissione verseuntur, alii praescriptis jejuniis vacent.* —— Maxime dein cavendum docet, ne cum Judæis pascha celebrent Christiani contra antiquissimam traditionem : *Ac primum omnium indignum plane videbatur, ut ritum et consuetudtnem imitantes Judæorum (qui, quoniam suas ipsorum animas immani scelere polluerunt, meriti, ut scelestos decet, caeco animorum errore tenentur irretiti) istud festum sanctissimum ageremus. Est enim nostrarum partium, ut allorum more rejecto, veriore ac magis sincero instituta (quod quidem usque a prima passionis die hactenus recoluimus) hujus festi celebrationem ad posterum seculorum memoriam*

*propagemus.* Adjicit dein Imperator sententiam cedro ac marmoribus insculpendam, ex qua illud intelligitur, qua auctoritate decretum istiusmodi factum sit. *Quae cum ita se habeant; libentibus animis hac decretum tanquam dunum et mandatum revera caelitus demissum amplexamini; nam quidquid in sanctis Episcoporum conciliis decernitur, id universim divinae volantati debet attribuit (d).*

(*d*) Euseb. L. III. de Vita Constantini c. 17.

## §. CLI.

Theodoretus in Hist. Eccl. l. 1. c. 9. refert epistolam Nicænæ Synodi ad ecclesiam Alexandrinam de decreto paschatis speciatim datam. *Quod autem ad omnium consensum de sacratissimo festo paschatis attinet, scitote, quod vestris precibus haec quoque pars prudenter constituta est, ita, ut omnes fratres, qui Judaeos primis imitabantur secuturi jam sint Romanos, et vos, et omnes, qui ab initio pascha custodiunt* (*e*). Ac videnturAlexandrini ejusmodi decretum synodi maxime exoptasse ob controversias paulo ante Alexandriæ ortas; nam S. Epiphanius hæres. 70. cum, ut dictum est §. 149., scripsisset, jam pridem et a primis usque temporibus varias in ecclesia de solemnitate paschali dissensiones extitisse, præsertim Polycratis ac Victoris ætate, addit: *Quod et aliis temporibus accidit, velut Alexandri episcopi alexandrini et Crescentii; quemadmadmodum inter se mutuo scripserint, et acerrime pugnaverint.*

(*e*) Eadem refert Socrates H. E. l. 1. c. 6.

## §. CLII.

Quid ergo synodus Nicæna de modo ac tempore celebrandi paschatis decrevit? Nempe ut secundum receptam inde ab initio Ecclesiæ legem die dominico agatur pascha. —— Ut ne cum Judæis illius temporis, —— ut ab omnibus orthodoxis uno eodemque die. -- Sed dies paschatis quo modo ex mente synodi Nicænæ definiendus erat? calculo fortassis astronomico? Nihil minus; sed ope cycli decennovennalis; id quod deinceps demonstrabo: nunc illud animadverto; inter *rationem astronomicam* definiendi paschata, seu calculum astronomicum, qui observationibus certo loco factis nititur, ex una parte, et inter *rationem civilem ac politicam*, quæ stata *cycli* lege continetur, hoc interest, quod ratio astronomica ad omnem rigorem exacta sit;et in noviluniis definiendis non tantum dies integros, sed etiam horas, et minutias minutiarum spectet; contra politice et per cyclos determinantur novilunia, ipsi etiam menses et anni tum solares, tum lunares per *dies integros*, sictamen,ut excessus aut defectus suo tempore apte compensentur e. g. per saltum lunæ,per annos bissextiles, aut, quemadmodum fit in Calendario Gregoriano, per omissionem diei bissextilis, per novum cyclum epactalem ob proemtosin lunæ assumtum.

## §. CLIII.

De cyclo decennovennali a Nicæna synodo pro paschatum definitione probato atque adeptate testes omni exceptione majores sunt

SS. Ambrosius, Cyrillus Alexandrinus, Leo P., Proterius alexandrinus, pariter episcopus, Dionysius exiguus; ut posteriores taceam. Ac

I. S. Ambrosius in epist. ad episcopos per Aemiliam constitutos, de qua capite sequenti agam, ita inquit: „ Non mediocris sapienitæ „ esse, diem celebritatis definire paschalis, et „ scriptura divina nos instruit, et traditio Ma- „ jorum; qui convenientes ad synodum Nicæ- „ nam inter illa fidei ut vera, ita admiranda „ decreta etiam super celebritate memorata, „ congregatis pertissimis calculandi, decem et „ novem annorum colligere rationem, et quasi „ quendam constituere circulum ex quo exem- „ plum in annos reliquos gigneretur, hunc cir- „ culum Enneadecaterida nuncupaverunt.

II. S. Cyrillus Alexandrinus in Prologo paschali an. 437. edito ita tradit: „ Sanctorum to- „ tius orbis synodi consensione decretum est, „ ut, quoniam apud Alexandriam talis esset „ reperta Ecclesia, quæ in hujus scientia cla- „ reret, quota Calendarum vel Iduum, quota „ luna pascha debeat celebrari, per singulorum „ annos Romanæ Ecclesiæ literis intimaret; un- „ de apostolica auctoritate universalis ecclesia „ per totum orbem definitum paschæ diem si- „ ne ulla disceptatione cognosceret. „ Idem docet Cyrillus in fragmento epistolæ ad S. Leonem datæ; quod, cum admonitione critica ediderunt Ballerini ante epistolam tertiam T. I. opp. S. Leonis.

III. Idem confirmat S. Leo P. in literis an. 453. ad Marcianum imperatorem datis: „ Paschale festum, quo sacramentum salutis hu- „ manæ maxime continetur, quamvis in pri-

„ mo semper mense celebrandum sit, ita ta-
„ men est lunaris cursus conditione mutabile,
„ ut plerumque sacratissimæ diei ambigua oc-
„ currat electio, et ex hoc fiat plerumque,
„ quod non licet, ut non simul omnis eccle-
„ sia, quod non nisi unum esse oportet, ob-
„ servet. Studuerunt itaque sancti Patres oc-
„ casionem hujus erroris auferre, omnem hanc
„ curam Alexandrino episcopo delegantes (quo-
„ niam apud Aegiptios hujus supputationis an-
„ tiquitus tradita videbatur esse peritia), per
„ quem quotannis dies prædictæ solemnitatis
„ Sedi Apostolicæ indicaretur, cujus scriptis
„ ad longinquiores ecclesias indicium generale
„ percurreret (*f*).

IV. S. Proterius Alexandrinus pariter episcopus in epistola an. 454. ad S. Leonem P. rescripta christianos Patres cyclum decennovennalem melius ordinasse dicit, ac Iudæi fecerant; videtur pro-in Judæis eundem cyclum tribuere, sed in quo embolismos et lunas XIV aliter, ac oportebat, et indiligenter adnotarant, indoctis ducti rationibus, et decepti falsa prudentia exterorum, id est, græcorum gentilium, qui eundem adhidebant cyclum. Verba S. Patris hæc sunt: „ Beatissimi
„ Patres nostri cyclum decennovennalem cer-
„ tius affigentes quem violari impossibile est,
„ velut crepidinem, ac fundamentum et re-
„ gulam, hunc eundem decennovennalem com-
„ putum statuerunt, non juxta Judæorum nunc
„ indoctas atque ineptas rationes, neque secun-
„ dum exterorum putativam fictamque pruden-
„ tiam, sed secundum gratiam Spiritus sancti in-
„ stituti, in revolutione sæpe memorati de-
„ cennovennalis circuli decimas quartas pascha-
„ les lunas diligentius annotarunt (*g*).

V. Auctoritatem Nicæni Concilii pro usu enneadecaeteridum nemo gravius sæpiusque commemoravit, quam Dionysius exiguus in epist. I. scripta an. 525; cum ejusdem usum latinis persuadere conaretur. „ Paschalis festi rationem, „ *inquit*, quam multorum diu frequenter a no„ bis exposcit instantia, nunc explicare cura„ vimus; sequentes per omnia venerabilium „ CCCXVIII. Pontificum, qui apud Nicænam ci„ vitatem Bithyniæ contra vesaniam Arii con„ venerunt, etiam rei hujus absolutam veram„ que sententiam; qui XIV lunas paschalis ob„ servantiæ per XIX annorum redeuntem sem„ per in se circulum stabiles. immotasque fi„ xerunt: quæ cunctis seculis eodem, quo re„ petuntur, exordio sine varietatis labuntur „ excursu. Hanc autem regulam præfati circu„ li non tam peritia singulari, quam S. Spiri„ tus illustratione sanxerunt, et velut ancho„ ram firmam et stabilem huic rationi luna„ ris dimensionis apposuisse cernuntur (*h*).

(*f*) Epist. 121. col. 1228. edit. Ballerin.

(*g*) Ibid. ep. 133. c. 7. col. 1271.

(*h*) Epist. I. Dionysi Exigui edita a Petavio in append. T. I. de Doctr. Temp.

## §. CLIV.

Etsi non constet de sanctione pœnali, sub qua Nicæna synodus pascha uno spiritu eodemque tempore ab omnibus celebrari præceperat, tamen graviter contra eos procedebatur, qui singulari opinioni suæ adhærebant. Concilium Antiochenum haud multis post Nicænum annis habitum Can. 1. in hunc modum decrevit: „ Omnes, qui audent dissolvere regulam san-

„ cti et magni Concilii Nicæni, quod celebratum „ est in præsentia Domini amantissimi Constantini imperatoris nostri, de sancta festivitate paschali, incommunicabiles et ejectos „ ab ecclesia esse debere: maxime si perseveraverint studio contentionis ad subvertenda „ ea, quæ optime constituta sunt. Et hæc quidem dicta sunt de laicis. Si autem de præpositis ecclesiæ aliquis, id est, vel episcopus, vel presbyter vel diaconus post hanc „ definitionem et hunc terminum in subversionem populorum et ecclesiarum perturbationem nitatur, ac sic renitens cum Judæis „ pascha voluerit celebrare, hunc sancta synodus ab hoc jam alienum ab ecclesia judicavit, tanquam eum, qui non solum proprii „ peccati, et sed aliorum corruptæ mentis „ et conversationis supplantator extiterit reus. „ Et non solum hujusmodi deponit a sacerdotio, sed et hos, qui eis ausi fuerint communicare post damnationem. Depositos autem „ etiam honore, qui extrinsecus est, privari „ oportet, quem sanctus Canon et Dei sacerdotium meruit (*i*).

(*i*) Hoc Concilium Antiochenum a Balleriniis in append. ad Opera S. Leonis P.I· C. IV. §. II. ad an.332. referri debere ostenditur. Canon cit. habetur ib.col.424.

# CAPUT VI.

## LATINORUM ET ALEXANDRINORUM PASCHALIA DISSIDIA A CONCILIO NICÆNO USQUE AD AN. 457., QUO VICTORIUS CYCLUM MAGNUM PASCHALEM EDIDIT.

### §. CLV.

Patres Nicæni agnovere illi quidem, Alexandrinos scientia calculorum et paschatum definiendorum clarere; sed nullas certas regulas condiderunt; et quamvis generatim probarint methodum Alexandrinorum, qui enneadecaeteride utebantur, non tamen constituerunt terminos noviluniorum, et lunarum paschalium, neque eos terminos paschatum celebrandorum, quos exposui §. 36. Sed id tantum decreverunt, „ ut Ecclesia Alexandrina tempus paschæ literis „ per singulos annos intimaret Romanæ Eccle- „ siæ; unde apostolica auctoritate universalis „ Ecclesia per totum orbem definitum paschæ „ diem sine disceptatione cognosceret; „ uti Cyrillus in Prologo paschali inquit. Addit ibidem (quantum quidem ex mendosa ejus loci editione colligi potest), id Alexandrinos per magnam seculi partem, inde a Concilio Nicæno custodisse; ut nempe diem paschæ per literas Romanis intimarent: sed cum Romani scriptis Alexandria literis, in quibus paschæ dies simpliciter indicebatur, nulla autem quæstio circa dubia paschata solveretur, non crederent, aut acquiescerent; hinc controversias fuisse ortas præcipue de paschate anni 387. uti mox declarabo. In hanc sententiam etiam S. Ambrosius ad Episcopos per AEmiliam constitutos scripsit: „ Etiam „ post AEgyptiorum supputationes, et Alexan-

„ drinæ Ecclesiæ definitiones, Episcopi quoque „ Romanæ Ecclesiæ per literas plerique meam „ adhuc exspectant sententiam. „

## §. CLVI.

Anni Christi 387, de cujus paschate dubitatum in primis fuit, characteres sunt isti:

Cyclus solis 4. C. Cycl. lunæ 8. ind. 15. Hinc ex præscripto antiqui Calendarii novilunium paschale eo anno incidit in diem 5. Aprilis, luna XIV. in 18. Aprilis, et diem dominicam ob literam dominicalem C affixam diei 18 Aprilis; unde secundum præstitutas regulas (§.35. Reg. III.) pascha differendum fuit in diem 25. Aprilis, extremum nempe terminum, ad quem protendi potest (§. 36. n. III.)

## §. CLVII.

De hoc jam paschate, antequam nempe agendum esset, pluribus fortasse annis cum „ esset magna confusio in omni ecclesia, Prætorio vel palatio, *ut inquit Cyrillus in Prologo*, Theodosius religiosissimus imperàtor, „ qui non solum in humanis, verum etiam in „ divinis legibus placere Deo semper studuit, „ sanctum Theophilum totius Alexandrinæ urbis „ episcopum suis literis conrogavit, ut sacramentum paschæ evidentissima ratione disse„ re re, sibique dirigere dignaretur. Cujus sanctissimis præceptis obtemperans, 418 anno„ rum circulum paschalem instituit, ejusque „ Clementiæ a primo anno consulatus ejus usque „ ad centum calculans, quoto Calendarum vel „ Iduum, et quota luna pascha debeat cele-

„ brari, subjectis suis literis destinavit, manifestamque veritatem suo libello breviter „ perstrinxit.

## §. CLVIII.

Theophilus hic Alexandriæ sedit ab an. 385. usque ad an. 412. (*a*) Unde cm verisimile omnino sit, imperatorem non ad Clericum privatum, sed episcopum dedisse literas, ante annum 385 vel 386. cyclum suum Theophilus non edidit. Designavit autem cyclum annorum 418, qui continent 22 cyclos decennovennales: per annos autem 100, hoc est, per cyclos decennovennales quinque, et quinque præterea annos *distincte* descripsit lunas XIV. paschales, et dies ipsos paschatum. Hujus descriptionis annorum 100 meminit S. Leo, ut infra patebit; adeoque ejus exemplar aut ab ipso Theophilo ad Romanum Pontificem missum, aut quaqua ratione Romam delatum fuit. Caput cycli constituit in anno 380, in quem cadit consulatus primus Theodosii Augusti, et numerus aureus 1; unde cyclus annorum 100 finem habuit cum anno 479. *Prologus paschalis* Theophili, quem Cyrillus supra *libellum* appellavit, editus est a Petavio in Append. T. II. de Doctr. Temp. hac inscriptione: „ Prologus Theophili Ale„ xandrini episcopi ad Theodosium imp. de „ sancto Pascha, quod secundum legem divinam „ annis singulis facimus, et ejus quæstionibus „ brevis et cum dilucida expositione assertio.

(*a*) Act. SS. T. IV. Junii in Histor. Chronol Patriarch. Alexandr. pag. 51.

## §. CLIX.

In hoc prologo Theophilus præter alia, quae nota sunt ex superioribus, regulam tradit, a recentioribus etiam Computistis in usu cycli epactalis assumtam; nempe satius esse, ut celebratio paschatis veros lunæ motus subsequatur, quam ut prævertat (*b*). *Servator noster*, *ait* Theophilus, „XIV quidem est traditus lu- „na, hoc est, quinta post sabbatum (feria V. hebdomadis); XV autem crucifixus, die tertio „; resurrexit, hoc est, septima decima luna, „quæ tunc in dominica die videtur inventa, „sicuti et ex Evangeliorum observatione com- „perimus. „Infert: etsi propter incurrentem necessitatem, qua, luna XIV in dominicam incidente, pascha in dominicam proximam et lunam XXI. diferre cogimur, intra septem ultimos dies a luna XV usque ad XXI. non contineatur dies, qua Christus traditus est; tamen iis continetur dies, qua est passus, et dies, qua resurrexit. Addit: „Melius est, in „necessitate positos superiora, quam inferio- „ra sectari; quoniam inferiora superioribus „continentur, superiora autem ab inferiore nu- „mero non includuntur; *affertque exemplum*. „Decimus numerus nonum intra se continet nonus autem decimum continere non potest.

(*b*) Clavius in Apologia novi Calend. l. 2. c. 6.

## §. CLX.

De eodem Christi anno 387. memorabilis extat epistola S. Ambrosii de *paschalis celebritatis ratione episcopis AEmiliae* inscripta. Sed ejus epistolæ editio Coloniensis an. 1616. duo gra-

vissima habet menda, quæ ingentem mihi molestiam peperere. Nam *primo* habet: *Octogesimo autem anno ex die imperii Diocletiani*; pro *octogesimo nono anno etc.* *Secundo* : *Cum ante biennium celebraverimus paschae Dominicam*, cum certo certius vera sit lectio : *Cum ante sexennium* etc., forte scriptum fuit Viennium, quod dein lectum scriptumque degeneravit in biennium; qua conjectura nihil probabilius. Cum autem sextus is annus elapsus characteres ab ipso S. Patre expressos habet tales. qui soli anno 379 proprii sunt, recte colligitur, epistolam Ambrosii; de qua agimus, exaratam fuisse anno 385, aut certe 386. Quod autem ad pascha anni 387. eadem referenda sit, pariter pro indubitato habendum; quia de anno agit, cujus luna paschalis XIV incidit in quartum decimum Calendas Maji (18. April.), eamque diem dominicam.

## §. CLXI.

Præcipua doctrinæ capita, quæ Ambrosiana epistola continentur, hæc sunt:

I. Pascha exacte, debitoque tempore observandum esse: „ Quandoquidem ipse Dominus „ eum elegit diem, quo pascha celebraret, qui „ cum observantiæ veræ ratione concurrit; „ scriptum est enim: Venit autem dies, in qua *necesse erat* pascha immolari. Luc. XXII. 7. Docet autem Ambrosius, ut supra Theophilus, Christum luna XIV. traditum; XV. passum; XVII. a mortuis surrexisse.

II. Si Luna XIV. in Dominicam incidit, pascha in Dominicam sequentem rejici debe-

re, ratione et exemplis demonstrat Ambrosius. Recentiores quidem Computistæ hanc afferunt causam, ne pascha a Christianis celebretur cum Judæis, qui lunam XIV. observant. Sed veteres Scriptores et Patres, quando vetitum dicunt cum Judæis pascha celebrare, id intelligunt, ne illud quacunque feria, in quam inciderit luna XIV., sed die dominico tantum agatur. Si autem luna XIV. in dominicam ceciderit, cur in sequentem differendum sit dominicam, jejuniorum causam allegant. Sic enim ajebant: Ex veteris legis præscripto luna XIII, nempe ante XIV. jejunium solvi, seu terminari non potest. Quapropter luna XIV. adhuc jejunandum, et jejunium ea die duntaxat solvi seu terminari potest in vespere, quemadmodum lex præcipit. Si hæc luna XIV. in dominicam cadat, ea die a Catholicis jejunari nec solet, nec debet, ne cum Manichæis, qui dominico die jejunabant, consentiant. Quapropter ne aut jejunium solvatur ante lunam XIV, aut die dominico cum Manichæis jejunetur, solemnitas paschalis eo casu in dominicam proximam differenda est. Hanc asserti sui rationem dat Ambrosius in epistola, quam habemus præ manibus: hanc attulit Theophilus Alex. in prologo paschali, de quo supra actum est: hanc repetit S. Proterius episcopus Alexandrinus in epistola ad S. Leonem, quam paulo post commemorabo. Exempla ejusdem asserti ab Ambrosio adducta diligenti expositione egent; ad quam mox progredior.

## §. CLXII.

„ Temporibus paulo superioribus „ *inquit Ambrosius*, cum incidisset XIV. luna mensis

„ primi in dominicam diem, sequenti altera „ dominica celebrata solemnitas est.„ Bina dein quasi recentia exempla affert, atque ita prosequitur : „ In octogesimo et nono an- „ no ex die imperii Diocletiani, cum XIV, „ luna esset 9 Calendas Aprilis (24 *Marti*), „ nos celebravimus pascha pridie Calendas Apri- „ lis. Alexandrini quoque et Aegyptii, ut ipsi „ scripserunt, cum incidisset quarta decima „ luna vigesimo et octavo die Phamenoth men- „ sis, celebraverunt pascha quinta die Phar- „ muthi mensis, quæ est pridie Calendas Apri- „ lis; ac sic convenere nobiscum. *Animadverte* :

I. Aera Diocletiani inchoata est ab Aegyptiis anno Christi 284 die 29. Augusti, consequenter post tempus paschale; proinde annus Diocletiani octogesimus nonus relate ad pascha est annus Christi 373, de quo loquitur Ambrosius. Characteres ejus anni sunt:

Cyclus solis 18 F. Cycl. lunæ 13. ind. 1. Neomenia paschalis in Calendario antiquo eo anno exhibetur ad diem 11. Martii : Luna XIV. proin cadit in diem 24. Martii, affectam literali dominicali F. consequenter in dominicam; Pascha vero in dominicam proximam, seu in diem 31. Martii eadem affectum litera dilatum fuit.

II. Dies 28. mensis Phamenoth respondet die 24. Martii; et dies 5. Pharmuthi respondet diei 31. Martii. §. 12.

§. CLXIII.

Aliud exemplum ejus dilationis affert Ambrosius his verbis: „ Rursus nonagesimo et tertio anno a die imperii Diocletiani, cum incidisset quarta decima luna in quartum decimum diem Pharmuthi mensis, quæ est quinto Idus Aprilis (9. Aprilis), quæ erat dominica die, celebratum est pascha, dominica Pharmuthi vigesimo et primo die, qui fuit secundum nos sexto decimo Calendas Maji „ (16. April.) Nota:

I. Annus Diocletiani 93. ex dicta ratione concurrit cum anno Christi 377. Hujus autem anni characteres sunt.

Cyclus solis 22. A. Cycl. lunæ 17. ind. 5. Neomenia paschalis a Calendario antiquo monstratur ad diem 27. Martii; proin luna XIV cadit in diem 9. Aprilis, affectam litera dominicali A. Hinc pascha rejectum est ad diem 16. Aprilis, eadem affectam litera.

II. Quia dies 1. Aprilis respondet diei 6. Pharmuthi, addendo utrinque 8, sequitur, ut dies 9. Aprilis respondeat diei 14. Pharmuthi item addendo utrinque 15, sequitur, ut dies 16 Aprilis respondeat diei 21. Pharmuthi.

§. CLXIV.

Latini in definiendo paschate anni 387, de quo agit Ambrosius singulari premebantur difficultate. Habebat enim is annus lit. dominicalem C, cyclum lunæ 8. (§. 156.) hunc cyclum seu numerum aureum in Calen-

dario antiquo adscriptum vides ad diem 6. Martii, et ad diem 5. Aprilis. Si lunam 6. Martii natam assumsissent pro paschali, luna XIV. incidisset in diem 19. Martii, nempe ante æquinoctium, et pascha debuisset celebrari vel die 21: Martii, quam dominicam monstrat litera C, vel die 28. Martii, quæ a die 6. fuisset luna. XXIII. contra reg. II. §. 36. Si vero cum Alexandrinis et ipso Ambrosio pro paschali sumsissent lunam 5. Aprilis natam, lunam XIV. habuissent die 18. April. eaque dominica; unde pascha differri debuit in diem 25. Aprilis. Hoc nonullis Latinis videbatur perinde esse, ac mense non *primo*, sed *secundo* contra auctoritatem Scripturæ pascha agere; nam dominicas *primi* mensis intra diem 22. Martii, et 21. aut 22. Aprilis constringebant; et quemadmodum iis diebus Aprilis sol novum signum ingreditur, sic putabant, mensem a paschate secundum inchoari: saltem in hac videntur opinione fuisse.

## §. CLXV.

Huic Latinorum de secundo mense difficultati Ambrosius pluribus verbis respondet. Summa hæc est.

I. Dato, non concesso, primum mensem sic ut Latini faciebant, computandum esse, tamen in dato casu anni 387. luna XIV. cadit in diem 18. Aprilis, adeoque intra primum mensem cadit dies passionis, etsi non item dies resurrectionis.

II. „ Primus mensis, *inquit* apud Aegyptios „ dicitur Pharmuthi (*nempe in anno sacro*),

„ et incipit VI. Calendas Aprilis (27. *Martii*)
„ et finitur VII.Cal: Maji (25. *April.*) Ergo se-
„ cundum Aegyptios primo mense celebratari su-
„ mus dominicam paschæ, hoc est, septimo
„ Calendas Maji, qui est dies trigesimus Phar-
„ muthi mensis. " Ac ne quis exemplum Ae-
gyptiorum exploderet, addit: „ Nec absurdum
„ arbitror, ut inde observandi mensis trahamus
„ exemplum, ubi primum pascha celebratum
„ est. „ Nempe in ægypto Exod. XII.

III. Concilium Nicænum approbando Enneadecaeterida, eo ipso probavit, ut pascha aliquando celebretur 25. Aprilis, eumque diem censuit primi mensis esse.

IV. Mensis *primus* non ita computandus est, ut nonnulli faciebant, ab æquinoctio ad Aprilis 21, sed secundum cursum lunæ. In quam sententiam adducens Ambrosius præceptum V. T.: Et facies pascha Domino Deo tuo quarto decimo die mensis primi; addit: „ Diem pro
„ luna dicit; unde peritissimi quoque secundum
„ legem lunari cursu computant mensem; et
„ ideo cum Nonis Aprilis anno futuro lunæ
„ cursus incipiat, hoc est, dies primus: vides
„ Nonas Maji adhuc ad mensem primum no-
„ vorum computari; ergo et juxta legis sen-
„ tentiam primus hic mensis est. „ Si primus mensis seu neomenia paschalis incidit in diem 5. Aprilis, is mensis terminatur die 3. seu V. Nonas Maji, non in ipsis Nonis. Videtur ergo Ambrosius Nonas Maji indefinite pro primis Maji diebus accipere, quæ *Nonae* dicuntur.

## §. CLXVI.

Sub finem epistolæ repetit Ambrosius: „ Si quarta decima luna in dominicam inciderit, „ adjungendam esse hebdomadàm alteram, sicut „ et septuagesimo sexto anno a die imperii „ Diocletiani factum est. Nam tunc trigesimo „ die Pharmuthi mensis, qui est VII. Calend. „ Maji (25. *Aprilis*) dominicam paschæ cale- „ bravimus sine ulla dubitatione majorum. „ In hunc locum aut graviter peccarunt typographi vel exemplarium descriptores, aut memoria lapsus est vir beatus; aut evenit utrumque. Animadverte enim:

I. Annus 76 Diocletiani concurrit cum anno Christi 360. Ejus characteres sunt:

Cyclus solis 5. B A. Lunæ 19. ind. 3.

II. Neomenia igitur paschalis incidit in diem 4. April.: luna XIV. in diem 17. Aprilis: Pascha ob literam A in diem 23.

III. Probat hoc quidem exemplum *primo*, quod pascha differri possit ultra terminum 21. Aprilis, quem nonnulli Latinorum statuerant. *Secundo* Pascha eo anno a Latinis saltem omnibus celebratum non esse 26. Martii, quemadmodum Pagius in Critica Baronii adnotat, sed verosimiliter die 23. Aprilis.

## §. CLXVII.

Hactenus de paschate anni 387, actum est. Deinceps ob causam paschatis memorabilis est annus Christi 414. Inter Decreta Innocentii P.

I. a Dionysio exiguo relata extat titulo 40. epistola ejusdem Papæ ad Aurelium Carthaginensem episcopum de paschate anni 414., cujus hi sunt characteres :

Cyclus solis 3. D. Lunæ 16. ind. 12. Secundum Alexandrinorum methodum, quæ in Calendario antiquo expressa est, numerus aureus 16. neomeniam paschalem indicat ad diem 8. Martii, ut proin luna XIV. in diem 21. Martii inciderit, et die 22. ejusdem affecta litera C debuerit celebrari pascha. Sed cyclus Romanorum neomeniam paschalem monstrabat 7. Martii; quia Innocentius in literis suis ait, die 22. Martii prope compleri lunam XVI; atque ob eam causam pascha in eundem diem præscribendum putabat, si nihil in contrarium afferrent Africani. Verba S. Pontificis hæc sunt: „ Has „ ergo literas de ratione paschali alterius (dico „ futuri) anni præscripsi; nam cum ante diem „ IV. Calendarum prilium (*diem* 22. *Martii*) „ pæne luna XVI. colligatur (nam quidpiam „ minus est), itemque cum in ante diem „ quartum Calendarum earundem (29. *Martii*) „ veniat vicesima tertia: existimavi XI. Calen- „ darum memoratarum die (22. *Martii*) festa „ paschalia celebranda; quoniam in vicesima „ tertia luna nullum pascha ante hoc factum „ esse cognoscimus. „ Differentia terminorum paschalium apud Latinos et Alexandrinos erat hæc:

*Apud Latinos*

| *Neomenia pasch.* | *Luna XIV.* | *Pascha* | *Luna pasch.* |
|---|---|---|---|
| 7. Martii | 20 Mart. | 22 Mart. | XVI. |

*Apud Alexandrinos.*

| | | | |
|---|---|---|---|
| 8 Martii | 21 Mart. | 22. Mart. | XV. |

Ait tamen Pontifex, die 22 Martii nondum penitus completam esse lunam XVI.; satius tamen esse putavit, ea die celebrari pascha, quam in diem 29. Martii ac lunam XXIII. differri. Quæres; quid opus fuerit, ut pro celebrando paschate luna XVI. compleatur, cum illud a luna XV. ad XXI. celebrari possit (secundum regulam II. §. 36.? C. Occidentales hanc regulam eo tempore agnovisse non videntur, cum luna XV, utpote die passionis, solemnitatem paschalem non agendam censerent, sed eam potius in dominicam sequentem, et lunam XXII. ampliaret. d. 137. N. IV.

## §. CLXVIII.

Innocentius P. propositum suum celebrandi dicto die paschatis ad Afros perscripsit, non ut illud apostolica auctoritate ad diem illum indiceret, sed magis consilii petendi causa; sic enim subdit in literis: „Sententiæ meæ exposui, atque edixi tenorem. Jam prudentiæ erit „tuæ, consors mihi frater, cum unanimis et „consacerdotibus nostris hanc ipsam rem in „synodo religiosissima retractare: ut, si nihil „dispositioni Nostræ resultat, Nobis plenissime „aperteque rescribas, quo deliberatam paschalem diem jam literis ante, ut moris est, „servandam suo tempore præscribamus.„ Ex his videtur colligi, has literas anno 412. esse datas, ut obtento responso pascha anni 414. præscribi et indici potuerit pro more anno præcedente 414.

## §. CLXIX.

Anno 417, quo Innocentius P. I. die 12. Martii obiit, successorem nactus Zosimum, Deus rectum paschatis celebrandi diem manifesto prodigio indicavit. Cujus ratio ut perspiciatur, præmittendi sunt characteres ejus anni 417, qui hujusmodi sunt:

Cyclus solis 6. G. Lunæ 19. ind. 15.

Ex præscripto igitur veteris Calendari neomenia paschalis incidit in diem 17. April. Pascha celebrari debuit die 22. April. Nota:

I. Latini quidam pro paschali sumserunt lunam, quæ nata erat die 5. Martii. Unde Luna XIV. paschalis incidit in diem 18. Martii, ante æquinoctium, et pascha in diem 25. Martii Luna XXI.

II. Istiusmodi errores et dissensiones Latinorum ab Alexandrinis fere obtigere currente numero aureo 8. et 19.; quorum hic ad diem 5. Martii, ille ad diem 6. ejusdem in Calendario affixus est. Lunas his diebus natas habebant Latini quidam pro paschalibus contra reg. II. §. 35.

III. Alexandrini autem, qui annum sacrum a mense primo lunari ordiebantur, et lunas die 5. et 6. Martii na tas ad annum præcedentem tanquam embolimæas rejiciebant, iis Latinis respondebant, eos ex anno embolimæo facere annum communem, si lunas die 5. et 6. Martii natas pro paschalibus et principio anni sacri assumerent.

## §. CLXX.

Prodigium, quod memoravi, refertur a Paschasino episcopo Lilybetano in epistola ad Leonem rescripta an. 443., qua eundem hortatur, ne pascha anni 444. ad diem 23. Aprilis differre gravetur: „ Non ergo, *inquit*, nos dies una longius posita terreat; ne, cum hanc vitamus, „ incurramus errorem, sicut evenit tempore „ beatæ recordationis Domini mei, prædecessoris apostolatus Vestri Zosimi anno consulatus Honorii Augusti undecimo et Constantini secundo. (*an.* 417.). Tunc enim cum „ declinaretur, ne decimo Cal. Maji (22. *April.*) „ dies paschæ teneretur; celebratum octavo die „ Cal. Aprilis (25. *Martii*), id est, pro embolismo communis est annus tentus, et error „ gravissimus est ortus in tantum, ut mysterio certo, quod dono sancti Spiritus „ ministratur, hæc veritas probaretur. Quod „ propterea credidi exponendum, quia locus „ ipse etiam sancto et a me venerando fratri „ meo Libanio Diacono notissimus est. Cujus „ mysterii miraculum tale est. Quædam vilissima possessio, Meltinas appellatur in montibus arduis ac silvis densissimis constituta „ illeque perparva atque vili opera constructa „ paschali baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se repletur, paucisque, qui fuerint, consecratis, cum deductorium nullum „ habeat, ut venerat aqua, ex sese discedit. Tunc ergo, sicut supra diximus, „ sub sanctæ memoriæ Domiuo quondam „ meo, ac beatissimo Papa Zosimo, cum „ apud Occidentales error ortus fuisset, „ consuetis lectionibus nocte sancta decursis,

„ cum presbyter secundum morem baptizan-„ di horam requireret, usque ad lucem aqua „ non veniente, non consecrati, qui baptizandi „ fuerant, recesserunt. Ut ergo breviter narrem, „ illa nocte, quæ lucescebant in dominicam, „ decimo die Cal. Maji (22. *April.*) fons sa-„ cer hora competenti repletus est. Evidenti „ ergo miraculo claruit, Occidentalium Partium „ fuisse errorem (*e*).

(*e*) Inter epistolas S. Leonis edit. Ballerin. epist. 3. Antonius Pagius in Critica Baronii ad an: 417.n. XXII. observat, talia miracula sacri baptismi tempore saepius visa esse in Gallia quoque et in Hispania.

## §. CLXXI.

Ad pascha anni 420. referenda est epistola S Cyrilli data an. 419., et inscripta „ Aurelio, Valentino, sed et omni sanctæ con-„ congregationi in Carthaginensi synodo con-„ gregatæ, *in qua ait*: De pascha vero, ut scrip-„ sistis, nuntiamus vobis, XIIII. Calendas Maji „ (18. *April.*) nos, futura indictione (*an* 420.) „ celebrare.„ Characteres anni 420. sunt hi:

Cycli solis 9. De. Lunæ 3. ind. 3.

Nota I. In vulgatis editionibus ejus epistolæ, quam Dionysius exiguus suæ collectioni integram inseruit n. 135. mendose legitur XVII. Cal. Majas, ac facile fieri potuit, ut nota XIIII. degeneraret in notam falsam XVII. (*d*)

II. Etsi pascha ejus anni nullam apud Occidentales, vel Alexandrinos difficultatem præ se tulerit; tamen cum Afri ad Cyrillum ea scriberent occasione, ut Acta authentica Sinodi Nicænæ peterent, fieri potuit, ut etiam pascha

anni futuri ex calculo Alexandrinorum una efflagitarent.

(*d*) Petav. T. II. de Doctr. Temp. in Appen l. Ballerinii T. I. Op. S. Leonis ante epistolam 3. in Admonitione ad fragmentum epistolae S. Cyrilli Alaxandr. de paschate an. 444. ad S Leonem.

## §. CLXXII.

Anno Christi 437. Diocletiani 153. inchoatur cyclus annorum 95, seu quinque Enneadecaeteridum editus a S. Cyrillo; qui ei prologum paschalem præmisit, in quo de perturbatione paschalis festi ex cyclis annorum 112 et 84. proveniente conqueritur, aitque, se cyclum Theophili annorum 418. (§. 157:) *breviasse* seu contraxisse in cyclum annorum 95 ob has rationes: *primo* quia cyclus a Theophilo editus „ vix ad „ paucos pervenire potuit; *dum e contrario* il„ li diversi circuli (*annorum* 84 *et* 112) per „ totum orbem disseminati etiam nostrorum „ animos inconcusse possederunt. Secundo, „ quia cyclus Theophili propter nimiam profunditatem intellectus non fuit, ne ab iis quidem, qui illum descriptum penes se habebant. „ Tertio, „ ne forte 418. annorum infinita congeries aut „ fastidium cognoscendi aut pigritiam descri„ bendi quibusdam afferret; in annos XCV. eun„ dem circulum breviavi (*e*).

(*e*) Loc. cit. apud Petavium T. II. de Doctr. Temp. in Append.

## §. CLXXIII.

Characteres anni 437, a quo cyclus Cyrillianus incipit, sunt hi:

Cyclus soliis 26. C. Lunæ 1. ind. 5. Diocletiani 153. (*f*)

Nota I. Theophilus cyclum annorum 100. pariter inchoarat a cyclo lunae 1. anno 380. Ab eo tempore usque ad annum 437. exclusive elapsæ sunt tres enneadecaeterides cycli Theophiliani.

II. Nondum his temporibus recepta videtur methodus indicandi novilunia per numeros aureos diebus solaribus appositos, qualis exhibetur in Calendario antiquo; sed Cyrillus hanc tenuit rationem, ut *primo* poneret annos Diocletiani singulos; *secundo*, *concurrentes*, ut vocant: *tertio* diem paschatis singulis annis convenientem, *quarto* lunam diei paschalis, hac forma e. g. pro anno Christi 437.

| *Annus Diocletiani.* | *Concurrentes.* | *Pascha.* | *Luna.* |
|---|---|---|---|
| 153. | IV. | 11. April | XX. |

III. Per *concurrentes* intelligebant ferias, in quas dato anno incidebat dies 24. Martii, ut inde colligi posset feria, in quam eodem anno incideret luna XIV. Sic anno 437, cui competit lit. dom. C, dies 24. Martii incidit in diem Mercurii seu feriam IV.; hinc concurrentes sunt IV.

(*f*) De annis Diocletiani conf. §. 162. n. I. Multa Cyrillus in Prologo habet de terminis paschalibus, quae cum doctrina §. 36. a nobis exposita consentiunt.

## §. CLXXIV.

De paschate anni 444. extat responsum Paschasini ad S. Leonem, et fragmentum responsi, quod ad eundem dedit Cyrillus Alexandrinus. Literæ Leonis P. ad utrumque desiderantur; si tamen ad Cyrillum aliquas dedit Leo P., et ille secundum Nicænum decretum non proprio

motu ad Leonem scripserit, uti quidem conjicio. Ut autem tota dubitationis de paschate illius anni ratio intelligatur, prænotandi sunt anni ejusdem characteres:

Cyclus solis 5. BA. Lunæ 8. ind. 12.

Jam de anno, cujus pascha in quæstionem vocabatur, Caschasinus scribit, quod is sit tertius et sexagesimus in cyclo annorum 84; id quod explicavi §. 113; quod idem sit octavus cycli decennovennalis inchoati a consulatu virorum clarissimorum Aetii et Sigesvulti, id est octavus ab an. 137, quo Cyrillus suum cyclum exorsus est, ut dictum est paulo ante, nempe §. 172. utraque hæc nota cadit in annum Christi 444.

## §. CLXXV.

Cur de paschate hujus anni dubitetur, ita explicat Paschasinus; *Cum Romana supputatio* (nixa cyclo annorum 14) *dubietatem nobis afferret*; *eoquod septimo Calendarum Aprilium die* (26. Martii) *dies dominica et luna vigesima secunda incurreret, et iterum nono calendarum Majarum die* (23. Aprilis) *ut rei veritas habet, dominica dies, et luna decima nona obveniret; in hoc ambiguo fluctuantes ad Hebræorum, hoc est, legalem supputationem nos convertimus, quæ cum a Romanis ignoratur, facile errorem incurrunt.* Pergit dein disserere de Ogdoade cycli decennovennalis inchoati an. 437. Ex his nota

**I. Paschasino utriusque cycli tum Romanorum, tum Alexandrinorum ratio, et methodus probe cognita et explorata fuit.**

II. Quia binos dies paschales et binas lunas paschales memorat, intelligitur hoc schema duplicis paschatis, e quo unum pro anno 444 eligendum erat;

*Secundum Cyclum an.* 84.

| *Neomenia.* | *Luna XIV.* | *Pascha.* | *Luna* |
|---|---|---|---|
| 5. Mart. | 18. Mart. | 26. Mart. | XXII. |

*Secundum Cyclum an.* 19.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 5. April. | 11. April. | 23. April. | XIX. |

III. Currente aureo numero 8 novilunium in veteri Calendario monstratur ad diem 6, non 5 Martii. Sed novilunia ex cyclo an. 84. eruta fere uno die prævertebant ea, quæ ex cyclo an. 19. reperiebantur.

IV. Paschasinus ait, pascha indicendum esse in diem 23. Aprilis, non autem in diem 26. Martii, adeoque lunam quinta Aprilis, non quinta Martii natam pro paschali habendam; rationem petit ex eo, quia annus octavus cycli decennovennalis, sive ultimus Ogdoadis pro embolimæo haberi debet, uti revera in tabula fundamentali §. 41. annus cycli octavus, cui respondet epacta XXV, pro embolimæo a nobis indicatus est; hinc luna die 5. Martii nata pro mense ultimo anni sacri, seu pro embolismo habenda est. Nam ut supra animadverti, menses embolimæos in fine anni inserebant.

V. Enumerat Paschasinus annos pro embolimæis habendos in Ogdoade his verbis: „ Priores duo (hoc est, primus et secundus Ogdoadis) sunt anni communes, *tertius* embolismalis: quartus et quintus communes: *sextus*

embolismalis :" septimus communis, *octavus* embolismalis. „ Atqui in tabula nostra §. 41. non tertius, sextus et octavus, sed secundus, quintus et octavus pro embolimæis signati sunt. Hujus differentiæ rationem infra explicabo, cum de cyclo Dionysii exigui agendum erit. Ceterum ex iis, quæ a Paschasino de prodigio anni 417. narrantur, patet, quod annum quoque cycli nonum et decimum pro embolimæo habuerit. Conf. §. 170.

## §. CLXXVI.

De paschate ejusdem anni 444. superest fragmentum epistolæ S. Cyrilli ad S. Leonem datæ; de cujus depravatione et parte authentica Ballerinii agunt. Conf. notam §. 171. Memorabiles sunt methodi, quibus tum Latini, tum Alexandrini utebantur in paschate cujusvis anni investigando; unde velut a contrario simplicitas et commoditas Calendarii ecclesiastici, cyclo nempe epactali instructi colligi poterit. „ Si „ pascha facitis VII. Cal. Aprilis (26. *Martii*) „ luna XXII. ut jam præparatis (*inquit Cyril-* „ *lus contra Latinos de anno* 444.); communem „ annum facitis de embolismo, dum observatis „ lunam incensam III. Nonas Martias juxta re- „ gulam Latinorum Calendis Januarii sabbato „ XXVII. et non observandum est in hoc anno „ pro causis; quas supra diximus. Notandum:

I. Quid sit, facere annum communem de embolismo, dictum jam est §. 169. N. III.

II. Per *lunam incensam*, vel *accensam*, vel *accensionem lunæ* veteres Computistæ intelligebant novilunium, quod Latini anno 444. die 5. Martii tanquam paschale observaudum putabant.

III. Methodus Latinorum erat hæc: ut ætatem lunæ et feriam ad Calendas Januarias adscriberent, ac deinde concluderent, talem esse lunam, vel lunæ statum per singulos dies Martii, qualis fuit per singulos dies Januarii: *Qualis luna in Januario, talis in Martio*; quæ regula omnino vera est, uti patebit conferenti tum numeros aureos, tum epactas diebus Januarii et Martii adscriptas. Porro an. 444. quo Latini novilunium 5. Januarii et quinta Martii evenire sumebant, in Calendis Januarii ætas lunæ fuit dierum XXVII, ut adeo lunatio plena die 4. Januarii fuerit completa; et quia eodem anno usque ad diem bissextum currebat litera dominicalis B., patet, Calendas Januarias incidisse in diem sabbati.

IV. Cognita ætate lunæ in Calendis Martiis Latini neomeniam post diem quartam ejusdem provenientem pro paschali censebant. Atque hæc Latinorum erat methodus: hic sensus verborum Cyrilli.

## §. CLXXVII.

De Alexandrinorum methodo Cyrillus ait: *Debemus investigare epactas lunares in mensibus totius anni, ut celebremus pascha in luna primi mensis, in principio anni post veris exordium.* Ex his quidem verbis Alexandrina ratio supputandi paschata a Latinis erui non potuit, multo etiam minus post tot secula a nobis posse percipi, nisi ex Dionysio et Beda disceremus, Alexandrinos in hunc fere modum negotium fuisse aggressos:

I. Ex epactis annuis, seu ex differentia dierum anni solaris et lunaris colligebant epactas menstruas, sive, ut Latini loquebantur, ætatem lunæ pro Calendis singulorum mensium anni *primi* Enneadecaeteridis. E. g. currente numero aureo 1. Calendis Januariis ætas lunæ IX. Calendis Februariis X. Calendis Martiis IX. etc.

II. Propositis epactis menstruis pro anno *primo* Enneadecaeteridis suggerebant rationem pro alio quovis e. g. 2, 3. 4. etc. anno epactas inveniendi.

III. Inventis epactis pro Calendis Martii cujusvis dati anni in Enneadecaeteride, ex iis colligebant ætatem lunæ pro die Martii 22., ac si inveniretur major, quam XVI., eam lunationem non habebant pro paschali, sed pro embolimæa et ultima anni superioris sacri: si autem die 22. ætas lunæ deprehenderetur minor quam XVI., ea ipsa lunatio pro paschali sumebatur. Aetas lunæ XVI. pro die 22. Martii haberi nunquam potuit; quia die 7. Martii nullum credebatur novilunium contingere posse; quæ eadem dies nullum in veteri Calendario adhærentem habet numerum aureum. Si ætas lunæ die 22. Martii fuit major, quam XVI., lunatio oriri debuit die 6. vel 5. Martii, nempe ante diem 8. Martii: si minor, post diem 8. Martii. Primo casu lunatio paschalis non est: sed altera tantum. Conf. §. 35. Reg. II.

## §. CLXXVIII.

Cum Alexandrini, aut periti methodi eorundem nunquam certas regulas supputandorum paschatum ederent, mirum non est, paucis

post annis novam de paschate difficultatem et litem erupisse, nempe de anno 455, qui erat ultimus hendecadis, uti annus 444. fuit ultimus Ogdoadis in cyclo decennovennali inchoatc an. 437. Characteres autem anni 455 sunt hi:

Cyclus solis 16. B. Lunæ 19. ind. 8.

Secundum Calendarium vetus, quod Alexandrinorum methodum multo simplicius, clariusque exhibet, quam ipsi Alexandrini ea ætate explicare poterant, numerus aureus 19 novilunium monstrat die 5. Martii; at ætas lunæ die 22. Martii a die quinta computata major est XVI. dierum, ergo luna die 5. Martii nata, paschalis non est. Proximam neomeniam numerus aureus 19 monstrat ad diem 4. Aprilis. Unde luna XIV. cadit in diem 17. Aprilis, eamque dominicam ob adhærentem literam dominicalem B; quapropter pascha in alteram dominicam, ac diem 24. Aprilis differendum fuit, uti reipsa dilatum est. Quid difficultatis ea de re senserint Latini, ex epistolis S. Leonis cognoscendum est, quæ omnino novem numero ea de causa scriptæ sunt, aut mentionem faciunt aliquam. Ac unam præter has ad S. Proterium Alexandrinum missam a Leone, desiderari, ex responso ejusdem Proterii liquet (*g*).

(*g*) Epistolas Leonis ex editione Balleriniorum indicabo.

## §. CLXXIX.

Prima igitur de paschate anni 455, epistola a S. Pontifice jam an. 453. data est ad Marcianum Augustum, in qua I. studium religionis extollit, quod is imperator tot documentis testatum fecit: *Tam multis documentis*.

*per omnes Christi ecclesias fides Vestræ pietatis innotuit :. ut, siquid sollicitudinum pro communi religione generatur :. merito Vestrum quæratur auxilium.*

II. Narrat, quomodo festum paschatis ob mutabilitatem cursus lunaris frequentes difficultates pariat, ejusque rei cura a Nicænis Patribus episcopo Alexandrino demandata fuerit, uti retuli §. 153. N. III. *Sed sanctae memoriae Theophilus*, inquit, *Alexandrinæ ecclesiæ episcopus, cum hujus observationis annos centum numero collegisset, septuagesimi sexti anni paschale festum longe aliter, quam alii decreverant, tenendum esse constituit.* Addit dein, quomodo Romani in paschate anni 453, post quod has literas misit, convenerint cum supputatione Theophili, et in anno 454 cum eadem consensuri sint; *sed qui erit septuagesimus sextus*, (ab anno primo cycli Theophiliani 380, h. e. an. 455.) *is paschæ dies invenitur adscriptus, quem a passione Domini nullius exempli, nullius constitutionis admittit auctoritas. Nam diem octavum Calendarum Majarum* (24. April.) *ab eo cognoscimus præfinitum, qui nimie limitem antiquæ constitutionis excedit: cum alii quintum decimum Calendarum Majorum* (17. April.) *huic festivitati deputaverint diem.*

III. Memorat dein, terminos dominicarum paschalium a die 22. Martii ad diem 21. Aprilis esse constitutos, etsi aliquando ad diem 22. et 23. Aprilis fuerit processum, sic tamen, ut eo casu dies passionis limitem positum non egrederetur. „ Ad octavum autem Calendarum „ Majarum paschalem observantiam perducere, „ nimis insolens et aperta transgressio est.

IV. Rogat denique Imperatorem, ut hoc negotium peritis cognoscendum mandet; seseque certiorem fieri curet. „ Obsecro Clementiam „ Vestram, ut studium Vestrum præstare di„ gnemini: quatenus Aegyptii, vel siqui sunt „ alii, qui certam hujus supputationis viden„ tur habere notitiam, scrupulum hujus sol„ licitudinis absolvant, ut in eum diem ge„ neralis observantia dirigatur, qui nec pater„ narum constitutionum normam relinquat, nec „ ultra præfixos terminos evagetur (*h*).

(*h*) Epistola Leonis 121.

## §. CLXXX.

In epistola ad Julianum episcopum 15. Junii an. 453. data, cum exposuisset Leo eandem ut supra, paschatis difficultatem, ait: „ Quia „ vero oportet fraternitatem tuam curæ is„ tius mecum esse participem, et ne quid ta„ le accidat, præcavere, crebrius religiosissimo „ et fidelissimo Principi dignare suggerere, ut „ indissimulanter Aegyptios jubeat admoneri, „ ne in summæ festivitatis die aut dissensione „ aliqua, aut transgressione peccetur (*i*). Hoc idem negotium urget S. Papa in literis an. 454. die 9. Jan. datis, ubi addit: „ Quamvis et ipse „ Clementissimus Princeps se inquisitione sol„ licitissima curam hanc Aegyptis delegasse, „ suis epistolis dignatus sit indicare (*k*). „ Responsum ergo ab Imperatore Papa interea acceperat. Tertias ad eundem Julianum eadem de causa Leo dedit literas die 6. Martii an. 454. „ De futuro paschate, ut sæpe, jam scripsi, „ esto sollicitus et Clementissimo Principi meo „ nomine opportunius intimato, ut, quid sibi „ rescriptum sit, faciat certiorem; quoniam

„ imminent dies, ut nosse possimus, quem diem „ formatis adscribere debeamus, et omnium „ ex hac parte suspicio evidentius possit ab- „ solvi (*l*).

(*i*) Epist. S. Leonis 122.

(*k*) Ep. 127.

(*l*) Ep. 131. ex qua intelligitur usus formatarum paschalium, de quo egi §. 148. et 153. N. II, III. §. 168.

## §. CLXXXI.

Literæ quidem S. Leonis ad Proterium Alexandrinum desiderantur, sed responsum habemus ejusdem viri sancti Proterii ad sanctum Pontificem, cujus hæc sunt capita:

I. Ab Imperatore curam sibi et quidem instante ipso Papa impositam fuisse ait inquirendæ diei paschalis, *quæ per octavam indictionem futuram, Deo præstante celebranda est*, nempe an. 455, in quem indictionem 8. cadere adnotavi §. 178. „ quapropter negligendum non fuit „ quo minus statim negotium hoc ventilarem; „ quando ex illo jam tempore, quo commo- „ nitorium Tuæ Venerationis accepi, plurimam „ curam rei hujus habuerim, nunc legales li- „ bros inspiciens, nunc antiquorum Doctorum „ instituta contingens, ex quibus possibile „ est, hujusmodi computum investigare so- „ lertius.

II. Recte a Theophilo diem paschatis adnotatum confirmat. „ Erat enim inconsequens, „ virum ita vigilantem, Deoque carissimum, „ divinarum etiam ditatum scientia Scriptura- „ rum, in negotio tam magno ac necessario

,, prætermisso diligentiæ labore potuisse delinquere.

III. Causas reddidit, cur eo anno pascha in diem 24. Aprilis differendum sit, ,, ex quibus ,, Tua Sanctitas forte æstimet, non se debere reprehendere Aegyptiorum ecclesiæ veritatem, quæ mater hujuscemodi laboris extitit, diligenterque conscripsit. ,, Ac in primis more aliorum PP. §. 159. pro certo sumit, Christum feria 5, luna XIV. mensis primi cum discipulis pascha manducasse. eodemque die paulo post a Juda traditum fuisse: sequenti die XV. luna feria 6 esse crucifixum; et dominica luna XVII. primi mensis surrexisse a mortuis. Deinde addit: ,, Nos ergo Christiani non ,, solum XIV. lunam in pascha requirimus (hoc ,, enim Judæi facientes sine festivitate sunt); ,, sed etiam resurrectionis diem redemtoris nostri, qui est XVII. luna præfati primi mensis novorum, sollicitius observamus. —

IV. Docet dein, si luna XIV. in die dominica contigit, pascha in septimanam sequentem differendum esse ,, maxime cum habeamus ,, inter eam XV. lunam, quando, sicut scripsit Apostolus, pascha nostrum immolatus ,, est Christus: XIV. namque luna primi mensis juxta Hebræos, Jesus pascha typicum manducavit; sequenti vero sexta feria XV. luna, ,, ut ovis occisionis, cruci pro nobis affixus ,, est, et vespere sabbati lucescente dominica ,, XVII. luna resurrexit a mortuis. Sensus est, etsi pro casu, quo luna XIV. in dominicam incidit, et pascha in septimanam proximam differtur, in hac proxima septimana non contineatur luna XIV., qua agnus *typicus* immo-

latus est, tamen intra eam continetur luna XV., qua pascha *verum* immolatum est, et luna XVII., qua Christus surrexit a mortuis.

V. Differendum esse pascha a Dominica in quam luna XIV. incidit, in alternam sequentem, probat exemplis annorum præteritorum 373. 377. 387., quæ a nobis expensa sunt §. 156. 162. 163.; cumque hæc scriberet de paschata anni 455, prædicit ex calculo, idem observandum fore pro anno 482; cujus characteres sunt:

Cyclus solis 15. C. lunæ 8. ind. 3.

Verba S. Proterii sunt: „ Illud etiam necessario vobis innotescimus (*notum facimus*), „ quod et in futuro centesimo nonagesimo „ octavo anno ab imperio Diocletiani, XIV. „ luna rursus occurrente XXIII. die mensis Pharmuthi, qui est XIV. Cal. Majar. (18. Aprilis), dominicum pascha XXX. die mensis „ ipsius, qui est VII. Cal. Majar. (25. *April*) Deo præstante celebrabitur.

VI. Præoccupat id, quod Latini objicere poterant, pascha ab Alexandrinis in mensem *secundum* extrahi, aitque, initium primi mensis lunaris non a certo die æquinoctii verni, sed a cursu lunæ sumendum, adeoque varium esse pro variis cycli annis; ac quando luna XIV. in diem 17. Aprilis incidit, initium primi mensis seu neomeniam paschalem a die 4. Aprilis debere computari. Quo posito pascha intra primum mensem profecto cadit, „ Cognoscant itaque per Tuam Sancti„ tatem, qui in illis partibus, ambigunt,

„ quod legitime per octavam indictionem pascha „ peragemus „ (m).

(m) Num. 153. inter epistolas S. Leonis. Alium locum memorabilem ejusdem epistolae exscripsi §. 153. n. IV.

## §. CLXXXII.

Cum die 15. Aprilis anni 454, qui controversum pascha præcessit, aliis de causis ecclesiasticis ad Imperatorem scriberet S. Leo, addit: „ Petitionem autem meam de festivitate paschali „ gaudeo ita a Vestra pietate susceptam, ut „ confestim agentem in rebus Alexandriæ mit- „ teretis de errore admonendo, quem sanctæ „ memoriæ Theophili constitutio videtur infer- „ re. De qua re, sicut scribere dignamini, „ quidquid ad Pietatis Vestræ notitiam perlatum „ fuerit, jubete me nosse, ut de observantia, „ quam non licet esse diversam, quid potis- „ simum sit tenendum, Ecclesia universalis „ agnoscat (n). „ *Paulo post dein, nempe die 26. Maji ejusdem anni, cum responsum Alexandrinorum misisset Imperator, in hanc sententiam rescripsit:* „ Sollicitudinem meam, „ quam de paschali observantia habui, sanctæ „ Clementiæ Vestræ studio, pro mea petitione „ gratulor absolutam; qui diligentius in Ale- „ xandrina ecclesia jussistis inquiri; utrum recte „ possit octavo Cal, Majar. (24. *Apr.*) secun- „ dum definitionem Theophili episcopi contra „ veterem observantiam futura paschalis festi- „ vitas celebrari: cum a passione Domini in „ omnibus nostris annalibus, decimus quintus „ Cal. Majar. dies (17. *April.*) legatur adscri- „ ptus. Sed cum AEgyptiis alia ratio placeat,

„ consensum meum, ne qua discrepantia per „ provincias de observantia tam venerabilis festi „ fieret, commodavi: ut resurrectionis domi- „ nicæ maximum sacramentum nusquam die „ alia celebretur; et inter Domini sacerdotes „ nihil in tanta solemnitate sit varium; sed „ per universas ecclesias Deo nostro pro Ve- „ stræ Pietatis prosperitate vel regno pariter „ supplicetur. Literas autem fratris et coepi- „ scopi mei Proterii Alexandrinæ civitatis epi- „ scopi me accepisse significo, quibus apud „ Pietatem Vestram de mea consensione re- „ spondi: non quia hoc ratio manifesta docuerit, „ sed quia unitatis, quam maxime custodimus, „ cura persuaserit (*o*). „ *Eadem repetiit dein S. Pontifex ad eundem imperatorem in literis datis* 13 *Martii anni ipsius* 455. *addens*, se „ eundem diem venerabilis festi omnibus oc- „ cidentalium partium sacerdotibus intimasse, „ quem Alexandrini episcopi declaravit instru- „ ctio, id est, ut anno præsenti octavo Ca- „ lendas Maji pascha celebretur, omissis omni- „ bus scrupulis studio unitatis et pacis (*p*).

(*n*) Ep. 134.
(*o*) Ep. 137.
(*p*) Ep. 142.

## §. CLXXXIII.

Re vera suppetunt literæ Leonis die 28. Jul. an. 454. universis episcopis catholicis per Gallias et Hispanias constitutis inscriptæ, in quibus præmissa actorum narretione ait: „ Quia „ ergo studio unitatis et pacis malui orienta- „ lium definitioni acquiescere, quam in tantæ „ festivitatis observantia dissidere: noverit fra- „ ternitas Vestra die octavo Calendas Majas

„ ab omnibus resurrectionem dominicam celebrandam: et hoc ipsum per vos aliis esse fratribus intimandum: ut divinæ pacis consortio, sicut una fide jungimur, ita una solemnitate feriemur (q).„

(q) Ep. 138.

## §. CLXXXIV.

Paruisse episcopos S. Leoni, etsi alia omnia senserint, indicat Prosper in Chronico his verbis, quibus illud an. 455. claudit: *Eodem anno pascha dominicum die octavo Calendas Maji celebratum est pertinaci intentione Alexandrini episcopi, cui omnes Orientales consentiendum putaverunt, quamvis S. Leo XV. Calendas Maji potius observandum protestaretur. Extant ejusdem Papæ epistolae ad clementissimum Principem Marcianum datae, quibus ratio solicitataa veritatis evidenter patefacta est. Ex quibus catholica Ecclesia instrui potest, quod haec persuasio studio unitatis et pacis tolerata sit potius, quam probata, nunquam deinceps imitanda; ut, quae exitialem attulit offensionem, omnem in perpetuum perdat auctoritatem* (r). Cæterum in hac controversia ipsum quæstionis caput, uti fit passim in disputando, non attingebatur. Alexandrini contra Latinos asserebant, die 17. Aprilis non oportere celebrari pascha, sed, cum ea sit luna XIV, differri in dominicam sequentem. At Latinis nunquam in mentem venerat, luna XIV. celebrare pascha; cum illud ne XV. quidem celebrare solerent. Quærendum ergo et probandum fuerat, in diem 17. Aprilis cadere lunam XIV, non XVII aut XVI, ut Latini opinabantur. Id pars utraque ex suo cyclo

sumebat: neutra probabat; hinc S. Leo instructioni Proterii, non ratione manifestâ, sed studio unitatis et pacis acquiescere se scripsit et quemadmodumBeda inquit, *laudabiliter vinci gaudebat* (*s*). Affert idem Beda responsum Leonis literis Proterii redditum, in hanc sententiam: „ Lætificaverunt me literæ Dilectionis Tuæ, quas „ frates et coepiscopus noster Nectarius (Nestorius, non infamis ille dudum damnatus) pio „ adportavit officio; oportebat enim, ut ab Ale- „ xanderinæ ecclesiæ præsule talia scripta ad „ Sedem apostolicam mitterentur, quæ osten- „ derenr magisterio beatissimi Petri Apostoli „ hoc ab initio per beatum Marcum ejus disci- „ pulum didicisse Aegyptios, quod constat cre- „ didisse Romanos (*t*). „ His vesbis rescripserat S. Leo haud sane in causa paschatis, sed ad missam a Proterio fidei professionem, et declarationem, quam S. Pontifex ab Alexandrino psæsule præsertim contra Eutychianam hæresiu expetierat (*u*)

(*r*) Pagius in Critica Baronii ad an. 455. n. XIII.

(*s*) De Temporum Ratione C. 41. in fin.

(*t*) Ibid. C. 42.

(*u*) Epist. S. Leonis 129. edit. Ballerin. S. hic Proterius Episcopus Alexandrinus ab Eutychianis occisus est an. 457, cum esset salutaris festi (Paschatis) festivitas ut inquiunt Episcopi Aegyptii in epist. ad Leonem Augustum. Henschenius ad diem 28. Februarii, quo colitur multa habet de ejus virtutibus.

# CAPUT VII.

## CYCLUS MAGNUS PASCHALIS ANNORUM 532. EDITUS A VICTORIO AQUITANO AN. 457.

### §. CLXXXV.

Biennio post pascha tot scriptis celebratum Victorius Aquitanus edidit magnum ciclum paschalem annorum 532, qui numerus oritur ex cyclo solis 28 ducto in cyclum lunæ 19; ut nempe eo evoluto cyclo lunæ XIV. paschales non modo in eosdem mensium dies, sed easdem etiam ferias, uti et paschata, in eosdem dies revertantur (§. 104.) Annus hujus editionis 457. habuit hos characteres;

Cycl. solis 18. F. lunæ 2. ind. 2.

Porro Victorius anno, quo cyclum edidit, *praesentes* consules vocat Costantinum et Rufum eodemque anno ad Calendas Januarias signat feriam III, et ad diem 25. Martii feriam II, quæ omnia in annum 457. exacte congruunt.

### §. CLXXXVI.

S. Leo P. I. obiit 4. Nov. an. 461. (*a*), et Hilarus S. Leonis successor anno quo Victorius cyclum edidit, ecclesiæ Romanæ Archidiaconus, non episcopus erat, uti corrupta habent exemplaria nonnulla (*b*): Atque hic ipse Hilarus Victorio auctor fuit edendi cycli, datis ad eum literis, in quibus ait: „Se, cum ea, quæ Græci et Latini de ratione „paschali scripserant, perlegeret, perspexisse „sententias utrorumque inter se discrepare, „atque sibi invicem resultare, ita, ut neu-

„ tra pars, dum impugnatur ab altera, putetur „ evidenter adstruere disciplinam paschalis ob- „ servantiæ : —— se propterea tantarum rerum „ ambiguitate permotum illius studio injunge- „ re, ut per otium diligenter inquirat, vel „ unde supradicta diversitas oriatur, vel qua „ potissimnm ratione veritas indagetur, ut „ deinceps dissonæ opinionis errore sublato, i- „ dem semper tenere possit universitas. „ Ita consensionem universalis Ecclesiæ in celebrando paschate maxime spectabant veteres Scriptores, Patres, Romani Pontifices; imo eam ipsis apicibus exactæ supputationis præfereban Conf. §. 183. 184.

(*a*) Pagius in Critic. ad an. 461. n. III.

(*b*) Petav. in append. T. II. de Doctr. Temp.

## §. CLXXXVII.

Responsum Victorii efficit *prologum paschalis festi*, quem cyclo suo præmisit. „ Est, „ *inquit*, hoc opus arduum, et meæ intelli- „ gentiæ facultas exigua; —— Teque depre- „ cor, ut, si quidpiam secus, quam voluisti, pro- „ venerit imbecillitatem atque onus impositum „ æquo jure perpendens imperfecti laborom „ negotii officio malis æstimare, quam merito; „ —— quod si dignum aliquid tua lectione con- „ fecero, id erit profecto divini muneris : tum „ etiam benevolentiæ tuæ; cujus favor oble- „ ctans inertes quoque excitat ad profectum. „ —— Paschalis igitur festi cursum tuis po- „ tius orationibus, quam meo fretus ingenio, „ quantum res sinet, explorare contendens, „ datæ ad me formam secutus epistolæ, quæ „ inter hujuscemodi scriptores sit causa dis- „ cordiæ, paucis expediam; ac deinde quid

„ magis videatur congruere veritati, quantum „ valuero, Domino donante, diligenter absol- „ vam (c).„ Ceterum quia Hilarus in literis *honorabilem ac dilectissimum fratrem* appellat Victorium: Victorius vero Hilarum *Dominum vere sanctum*, *ac venerabilem in Christo fratrem salutat*; inferunt, Victorium eo tempore Clero romano adscriptum, ea reverentiæ erga suum Archidiaconum indicia dedisse. Sed cur ad præsentem scriberet Hilarus, et præsenti rescriberet Victorius? Illud colligi tuto potest, in Clericorum numero fuisse Victorium, quocunque loco constiterit; secus *fratrem* non compellasset Hilarum: uti vero, si in laicorum numero ipse fuisset Victorius, fratrem non compellasset Hilarum; ita nec Hilarum, si ad Pontificatum eo tempore provectus jam fuisset. fratrem poterat salutare. Hinc Beda depravata literarum inscriptione deceptus scripsit de controversia paschali anni 455. *Hilarium Papam post tot Nicaeni Concilii tempora novum cyclum petere*, *et Victorium paschalem novum condere persuasisse* (*d*).

(*c*) Petav. in cit. appendice.

*d*) Beda de D octr. Temp. c. 41.

## §. CLXXXVIII.

Inter causas dissensionis in definiendo paschate Victorius numerat

I. *Diversitatem cyclorum*, quorum alius est annorum 84., alius an. 112., alius an. 95., per hos cyclos neomenias non eodem monstrari die observat; unde fit „ ut, cum isti v. g. „ lunam Cal. Jan. primam fuisse pronuntient,

„ alii trigesimam, nonnulli secundam prove-
„ nisse contendant. „

II. *Saltum lunae*, qui in diversis cyclis diverso tempore et ordine admittitur. Ii, qui cyclum an. 84. ediderunt, XII. peractis annis lunam unam, quam per idem tempus certis annua revolutione minutiis asserunt calculandi lege succrescere, adjiciendam legitimo cursui esse, praecipiunt. Item sunt, qui hanc eandem, XV. demum incipiente anno —— alii post annos XVI —— alii post an. XIX. adnumerari definiunt (*c*).

III. „ Diversitatem regularum *in terminis paschalibus constituendis*. Latini namque a III.
„ Nonas Mart (5. *Mart.*) usque in III. No-
„ nas Aprilis (3. *April.*) diebus scilicet XXIX
„ primi mensis initium (*seu novilunium pascha-*
„ *le*) observandum maxime censuerunt (*f*).
„ Cujus (*primi mensis*) luna XIV. si feria VI.
„ provenerit, sequens dominica, id est, luna
„ XVI. festivitati paschali sine ambiguo de-
„ putatur: sin autem die sabbati plenilunium
„ esse contigerit, et sequenti dominico lunam
„ XV. reperiri, eadem hebdomade transmissa,
„ in alterum diem dominicum, nempe lunam
„ XXII., transferri debere pascha dixerunt: nec
„ minus ejusdem dominicae resurrectionis pe-
„ ragendo mysterio destinarunt, quam XVI.
„ nec amplius, quam XXII. lunam aliquando
„ recipiunt. XIV. porro lunas mensis ejusdem
„ a XV. Cal. April. (18. *Mart.*) usque in XVII.
„ Cal. Maji (15. *April.*) esse servandas. „ Haec

de Latinis (*g*). Alexandrinorum paschales terminos ponit eosdem, quos §. 36. designavi.

(*e*) De saltu lunæ conf. §. 39.

(*f*) Inter terminos hosce noviluniorum paschalium ultimus exclusive sumendus est, tum quia secus non dies 29. sed 30. conficerentur; tum quia ultimum terminum lunæ XIV. collocat in die 15. Aprilis: ac proin ultima neomenia paschalis evenire debet 2. Aprili,.

(*g*) Patet, Alexandrinos, atque etiam sanctum Preterium ex errore Latinis imputasse, quasi primum mensem ab æquinoctio numerarent. Omnis luna intra diem 5. Mart. et 2. Aprilis nata a Latinis pro paschali et initio primi mensis censebatur.

## §. CLXXXIX.

De modo indagandæ veritatis et controversiæ tollendæ acturus Victorius putat, statum lunæ et dies bissextiles ab ipso primo creationis mundi anno velut ab ovo repetendum, ac supputandum esse. Sed hoc quidem modo res incerta per aliam longe etiam incertiorem, magisque intricatam non explicata, sed implicata est. AEra enim mundana admodum dubia est, ut tot prope sententiæ, quot auctores Chronologi sint, quemadmodum libro sequenti indicabo, ubi de canone *mundano* Victorii fiet mentio. Ipse autem Victorius alium præterea canonem annorum 532. texuit, ab anno 28. æræ vulgaris ducens principium. Sic enim ait in Prologo: „ Sed quia immensum opus (*canonis ab orbe* „ *condito inchoati*) majoris est otii, breviarium „ ejus interim explicavi; quo tamen ex ipsius „ plenitudinis observatione descendat, ex tem- „ pore dominicæ passionis, diebus Calend. Ja- „ nuariarum et nominibus consulum a duobus

„ geminis Rufo scilicet et Rubellio usque ad
„ consulatum Constantini et Rufi per CCCC
„ et XXX annos cum lunis, atque temporibus,
„ ac deinceps sine consulibus per annos C et
„ II futuros, ut DXXXII annis omnis summa
„ consistat, patefacere properavi. Quæ summa
„ ita cunctarum, quibus excepta est, series
„ regularum complectitur, ut in eodem tramite
„ in id, unde est orta, revocetur, et ad finem
„ pristinum de novo circumacta perveniat.

§. CXC.

Ex his certa consecutione inferenda sunt sequentia:

I. Victorius pro anno primo cycli magni paschalis sumsit annum æræ vulgaris 28. Si enim hunc primum sumas, et addas annos cycli 429; habes annos cycli 430, et annum æræ vulgaris 457, quo consules erant Constantinus et Rufus.

II. Victorius in ea fuit opinione, quod anno illo, quem cycli primum sumsit, nempe æræ vulgaris 28, Christi passio contigerit, dein quod eodem anno consules fuerint duo gemini, nempe Rufus geminus et Rubellius geminus; sed hi quidem consules annum æræ vulgaris 29 obsident. Christum passum fuisse duobus geminis consulibus valde recepta inter veteres scriptores opinio erat.

III. Quia usque ad annum æræ vulgaris 457 de cyclo Victoriano effluxerant anni 430, et residui erant anni 102, is cyclus terminari debuit cum anno æræ vulgaris 457 + 102 = 559. Sed si cetera mansissent salva, ad primum cy-

## §. CXCII.

Victorium fuisse primum, qui cyclum magnum paschalem adhibuerit, scribunt multi; quibus id concedi potest, ad Latinos ab illo primum translatum fuisse; sed ejus institutio Orientalibus debetur; nam teste Syncello Anianus et Panadorus celebres monachi Aegiptii eodem usi sunt imo Photius in Bibliotheca ait, Metrodorum composuisse periodum 532 annorum; eamque a primo Diocletiani anno incepisse (*h*). Videtur autem Victori cyclus in Galliis maxime receptus fuisse; nam in Concilio Aurelianensi anni 541. Can. 1. decernitur; *Ut sanctum pascha secundum laterculum Victorii ab omnibus sacerdotibus uno tempore celebretur.* Chiffletius autumat, ex canone Victoriano triplicem morem in provincias gallicanas manasse; 1. Ut anni caput a paschate duceretur. 2. Ut indictiones vocarentur in usum. 3. Ut tempora per Christi annos designari cæpta sint. Sed indictionum in Occidente usum a Gotis repetendum putat Pagius (*i*). Et quia Victorius ad Calendas Januarias ætatem lunæ et feriam adnotavit, nescio, qua sufficiente ratione annum a paschate exorsus credatur; nec vero æram aliquam induxit, sed ipsos cycli sui annos pro æra videtur tenuisse, aut certe non æram incarnationis aut nativitatis, sed dominicæ passionis assumsit.

(*h*) Pagius in Dissert. de periodo græco - Romana n. XIX.

(*i*) Idem in Critica ad an. 545. n. X.

# CAPUT VIII.

## ÆGYPTIA PASCHATIS DEFINIENDI RATIO AD LATINOS TRANSFERTUA A DIONISIO EXIGUO

### §. CXCIII.

Etsi Victorius, de quo dictum est supra, cyclum annorum 19 adoptarit, non tamen eosdem, ac Aegiptii terminos noviluniorum, lunarum et dominicarum paschalium constituit, sed peculiarem quendam, propriumque effirmavit paschalem cyclum: Hinc neque dubiis et concertationibus Latinorum cyclo Victoriano finis impositus fuit. S. Hormisdas P., qui sedit ab anno 514 usque ad an. 523. de paschate anni 520, cum suorum supputationi non fideret, literas dedit ad Joannem Episcopum Constantiuopolitanum, ut sensa Orientalium exploraret. Characteres ejus anni sunt:

Cyclus solis 25. ED. Cycl. Lunæ 8. ind. 13. Responsum ad Pontificias literas, quæ desiderantur, his verbis conceptum est: „ Instantis „ dominicae passionis numerum, qui vestris „ continetur literis, ex repositis apud nos diei „ paschalis annalibus recte habere significamus, „ et ante quidem scientes, et nunc scrupulosius „ requirentes sine dubitatione mundi festivitatem „ incolumes nos celebrare XIII. Calendas Ma„ jarum die optamus, qui est proprie nonus „ decimus dies futuri mensis Aprilis (*k*).

(*k*) In Epistolis Decretal. RR. PP. edit. Roman. T. I. P. 2. p. 529.

## §. CXCV.

Aegyptiam tandem rationem, et genuinas quantum ætas illa ferebat, regulas ope cycli decennovennalis definiendi neomenias, lunas et dominicas paschales primus Latinos docuit Dionysius exiguus, venerandum in disciplina juris nostri nomen, nec sine laude commemorandum. Quis esset Dionysius exiguus, inquiunt Ballerinii, quantaque ejus esset in græcis latinisque literis peritia, ac in studio totius sacræ eruditionis celebritas, satis exposuit Cassiodorus, qui eo familiariter usus, post ejusdem mortem circa an. 556. hoc insigne de eo testimonium inseruit libro de divinis lectionibus c. 23.: „ Generat enim hodieque catho„ lica ecclesia viros illustres probabilium dog„ matum decore fulgentes. Fuit enim nostris „ temporibus et Dionysius monachus, scytha „ natione, sed moribus omnino Romanus, in „ utraque lingua valde doctissimus, reddens „ actionibus suis, quam in libris Domini le„ gerat, æquitatem: qui scripturas divinas tan„ ta curiositate discusserat, atque intellexerat „ ut, undecunque interrogatus fuisset, paratum „ haberet competens sine aliqua dilatione res„ ponsum: qui mecum Dialecticam legit, et „ in exemplo gloriosi magisterii plurimos an„ nos vitam suam Domino præstante transe„ git. Pudet me de consorte dicere, quod in „ me nequeo reperire. Fuit enim in illo cum „ sapientia magna simplicitas, cum doctrina „ humilitas, cum facundia loquendi parcitas: ut in „ nullo se vel extremis famulis anteferret, cum di„ gnus esset regum sine dubitatione colloquiis. In-

„ niat pro nobis, qui nobiscum orare consue-
„ verat, ut, ejus hic sumus oratione suf-
„ fulti, cujus possimus nunc meritis adjuva-
„ ri (l).

(l) Ballerinii T. III. op. S. Leonis de antiquis Collect. P. III. C. I. §. I. Beda C. 45. de Temp. rat. venerabilem Abbatem Romanæ urbis appellat Dionysium: quod profecto non tacuisset Cassiodorius, nec vero ignorare poterat, si verum fuisset. Berardus in præt. ad Canones Gratiani observat. V. causam conjicit, ob quam monachus hic Scytha Romam venerit. Anno circiter 518. monachi quidam Scythæ, quos inter doctrina et pietate excelluit Joannes Maxentius, propositionem hanc: Unus e Trinitate crucifixus est, proferre, ac totis viribus in Oriente defendere cœperunt. Quæ propositio licet vera esset, et catholicæ fidei minime contraria, universo tamen Orienti jam diu Nestorianorum et Eutychianorum reliquiis turbato non parum incommodi attulit. Ex ea enim vulgo Eutychianorum error renovari credebatur a Catholicis, quasi humana Christi natura in divinam transformata aliquid perpessa fuisset. Delata est causa ad pontificios legatos in Oriente tum commorantes, apud quos non destiterunt monachi, se suamque doctrinam dato fidei libello tueri, purgareque. Sed legati causam discutere detrectarunt, ne scilicet ex nova quæstione nova in Oriente pullularent schismata. Monachi ægre ferentes legatorum repulsam, ex suis Romam aliquos delegant eorum Pontifice causam peroraturos. Hac occasione Romam adventasse Dionysium nostrum, probabilis conjectura est. Ceterum *Exigui* cognomen plures eo tempore sibi adscivisse illustres viros, ex variis monumentorum veterum constat subscriptionibus.

## §. CXCV.

Tria præstitit Dionysius, quæ gratam posterorum memoriam merentur.

I. Celebrem edidit antiquorum canonum et Pontificiarum constitutionum collectionem, de qua libro IV. Deo præstante agam.

II. Rejecta æra Diocletiani, qua plurimi tum, et Alexandrini præsertim utebantur, æram incarnationis D. N. J. Ch. in Occidentem induxit., uti libro sequenti III., qui chronologicus erit, exponam.

III. Cyclos Alexandrinos, ac methodum eorum ope definiendi terminos paschales, ipsaque paschata, et quæ eodem referuntur, ad Latinos transtulit; de qua re in præsenti agendum est.

## §. CXCVI.

Duæ extant Dionysii epistolæ de ratione paschali editæ a Petavio in Appendice T. II. de Doctr. Temp. Earum tempus distinguendum est a tempore et anno, quo cyclum suum inchoavit. Prima igitur scripta est ad Petronium episcopum anno 525, cujus hi sunt characteres

Cyclus solis 2. E. lunæ 13. ind. 3.

Jam vero tum in codice, ex quo Petavius edidit epistolam Dionysii, tum in aliis, quibus alii usi sunt, editionibus, post epistolam hæc subjiciuntur Dionysii verba: „ In præsenti 3. „ indictio est, consulatu Probi Junioris, 13. „ circulus decennovennalis, 10us lunaris est. „ Hic autem consulatus, dein tertia indictio et cyclus lunæ 13. cadunt in annum 525.; qualem autem circulum lunarem decimum, a decennovennali distinctum intelligat, infra exponam. Dein Dionysius, cum hanc epistolam cum cyclo ederet, ait, ex cyclo Cyrilli annorum 95 superesse annos sex. Igitur cum cyclus Cyrillianus quinque enneadecaeterides complexus sit, quatuor earum, seu anni 76 erant elapsi, ac de

quinta, cum tantum superessent anni sex, agebatur annus 13; sive universi cycli Cyrilliani agebatur annus 89, qui cadit in annum Christi 525. Nam primus Cyrilli annus cadebat in annum Christi 437.; quapropter de anno, quo Dionysius epistolam ad Petronium episcopum cum cyclo suo edidit, nullum omnino dubium relinquitur.

## §. CXCVII.

Alteram de ratione paschali epistolam Dionysius ad Bonifacium primicerium notariorum, et Bonum secundicerium dedit anno *sequenti* post editum cyclum; ait enim: „ Indictio quarta „ est, et lunaris circulus undecimus, decemnovennalis cyclus decimus quartus. Hendecadis „ annus sextus "; qui characteres cadunt in annum, qui proxime secutus est editionem prioris epistolæ et cycli. Occasio scribendi fuit, quod cyclus mox, ut editus fuerat, a quibusdam vocabatur in controversiam maxime ob annos embolismicos; nam Bonifacius edito cyclo Dionysiano, ex scriniis Romanæ Ecclesiæ eruit epistolam Paschasini, in qua anni etiam embolimæi fuerant indicati. (§. 175. n. V.) Hinc scire volebant nonnulli, an embolismorum ratio in cyclo Dionysiano recte observata fuerit, an secus. Ex his intelliges exordium hujus secundæ epistolæ Dionysianæ: „ Reverentiæ paschalis re- „ gulam diu sancto ac venerabili Petronio epi- „ scopo commonente, tandem stylo commen- „ dare compulsus, omnem deinceps diversitatis „ oppugnationem sublatam fore credideram; „ maxime quod sanctorum CCCXVIII. anti- „ stitum, qui apud Nicæam convenerant, au- „ ctoritatem totis nisibus insinuare curaveram(*m*),

„ qui in ipso Concilio venerando decemnoven-
„ nalem cyclum regulariter affigentes, quartas
„ decimas lunas paschalis observantiæ per omnia
„ tempora legis suæ revolutionis immobiles
„ annotaverunt. Sed quoniam Sanctitas vestra
„ orta rei hujus quæstione, de archivo Roma-
„ næ Ecclesiæ Paschasini venerabilis episcopi
„ scripta, quem constat pro persona beatissi-
„ mi Papæ Leonis sancto Calcidonensi præ-
„ sedisse Concilio, ad eundem Papam per idem
„ tempus directæ nunc protulit, quæ sanctis
„ Patribus evidenti ratione consentiunt, hinc
„ præsenti indidimus operi, ut hujus etiam
„ viri testimonio niteremur, qui manifesto mi-
„ raculo venerabilium pontificum paschalia de-
„ creta confirmat (*n*).

(*m*) Conf. §. 153. n. V.

(*n*) De miraculo isto vid. §. 170.

## §. CXCVIII.

Exposui tempus, quo literas cum cyclo edidit Dionysius. Præcipua nunc se offert quæstio de cyclo ipso Dionysiano, ejusque exordio, qualem nempe ediderit, et a quo anno orsus sit illum, quem edidit cyclum. Qua de re cum a viris doctis dubitatum sit, ipsius Dionysii verba recensenda sunt ut appareat, ex ipsis fontibus veritatem certam liquidamqee hauriendam esse. In epistola I. ad Petronium episcopum institutum suum exponit Dionysius, ac

I. Causam enarrat, qua ad suscipiendum cyeli laborem inductus sit, seseque per omnia decretis Nicænis adhæsuram dicit. Verba retuli §. 153. n. V.

II. Dicit, quod regulam Nicæni Concilii „ postmodum nonnulli vel arrogantia despi-„ cientes, vel transgredientes inscientia judai-„ cis inducti fabulis (*cyclis perversis*) diversam „ atque contrariam formam festivitatis unicæ „ tradiderint. „

III. Contra Alexandrinæ urbis archiepiscopi Athanasius, Theophilus et Cyrillus *a veneranda constitutione minime desciverunt.*„ Memorat dein Theophili circulum an. 100, et Cyrilli annorum 95.

IV. His præmissis ad rem venit: „ Et quia „ studiosis, et quærentibus scire, quod verum „ est, debet ejusdem circuli regula fixius in-„ hærere, hanc post præfationem nostram „ credidimus adscribendam. XCV. autem an-„ norum hunc cyclum studio, quo valuimus, „ expedire contendimus: ultimum ejusdem beati „ Cyrilli, id est, quintum circulum, quia VI. „ adhuc ex eo anni supererant, in nostro hoc „ opere præferentes, ac deinde quinque alios „ juxta normam ejusdem pontificis, imo potius „ sæpe dicti Nicæni Concilii nos ordinasse pro-„ fitemur.„ Igitur Dionysius quintam et ultimam Cyrilli enneadecaeteridem ex annis 95 præmisit; dein quinque alias enneadecaeterides suo marte ordinatas subjunxit.

V. Indicat annum, a quo cyclum suum post finitum Cyrillianum ordiatur, uti infra explicabo, et addit se rejecta æra Diocletiani, utpote tyranni potius, quam principis, *elegisse ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare.*

VI. Subdit de suo cyclo: „ Hoc prætcrea „ lectorem putavimus admonendum, quod cir- „ culus iste XC et V annorum; quem fecimus, „ cum finito tempore in id ipsum reverti cæ- „ perit, non per omnia propositam teneat fir- „ mitatem. „ Idque explicat, quia, etsi eo evoluto cyclo lunæ XIV. in eosdem redeant dies, non tamen eodem revertuntur ordine concurrentes hebdomadum dies, nec ipsa paschata, nec lunæ dierum paschalium; nam quoad sita differentia erit in iis annis, qui in prima cycli evolutione fuerint bissextiles.

VII. Addit: „ Et ideo post expletionem „ XCV annorum cum harum rerum diligens ad exordium redire voluerit, non ad quintum „ cyclum S. Cyrilli, quem nobis necessario pro- „ posuimus, sed ad nostrum primum vigilan- „ ter excurrat: et ordine, quo diximus, per eos „ qui firmum cursum retinent, eorum progres- „ sum, qui videntur titubare, sustentet.

## §. CXCIX.

Verba Dionysii ultima n. VII. relata clariora videntur Pagio, quam ut dubitare nos sinant, an is præter cyclum an. 95. composuerit alium magnum paschalem an. 532. Imo ultra progreditur Pagius, et rationem comminiscitur, quæ, ut ait, *hactenus omnes fugit*, cur Dionysius æram incarnationis et cyclum magnum paschalem a cyclo lunæ 1. solis 9. exorsus sit (*o*). Sed fictitia hæc sunt omnia; neque enim Dionysius de cyclo annorum 532. alio tempore edito ullum verbulum habet, neque is æram incarnationis cum cyclo magno paschali, sed cum cyclo an. 95. con-

junxit; cyclum *primum*, ad quem post annos 95 rediri vult Dionysius, vocat, eo sensu, quo Cirilli *quintum* nominavit; quia cyclus annorum 95. quinque continet cyclos annorum 19. Exordium epistolæ ad Petronium datæ, quod §. 153. n. V. retuli, satis indicat, *primum* illum de ratione paschali laborem a se publici juris fieri; idemque ex ingressu epistolæ secundæ, quem §. 197. narravi, satis colligi potest.

(*o*) Pagius in diss. de Periodo græco - Romana n. XVIII. et in Critica ad an. Christi 527. n VII. contra Petavium de initio cycli magni Dionysiani disputat, cum ipse Petavius in notis epistolæ Dionysianæ subjectis suam de cyclo Dionysiano annorum 532. opinionem retractarit.

## §. CC.

Sed cur Dionysius expletis annis 95, quorum epactas, concurrentes, lunas XIV, paschata, lunas paschales, aliaque id genus speciatim descripserat, non ad *quintum* Cyrilli cyclum, sed ad suum *primum* recurri voluit? Respondeo, quia anni post expletum cyclum illum Dionysianum proxime consequentes quoad paschata et lunas paschales proprius consensuri erant cum primo cyclo Dionysiano, quam cum quinto Cirilliano. Cyclus Dionysii an. 95. incepit anno Christi 532.: igitur expiraturus erat cum anno Christi 626. anni proxime consequentes sunt 627. 628. etc. Comparentur vel quatuor istiusmodi anni cum annis quatuor cycli Cirilliani quinti, qui incepit an. 513, et cum annis quatuor primi cycli Dionysiani; et manifesta erit assertionis meæ veritas.

## Cyclus *quintus* Cyrilli

| *Anni.* | *Cycl.sol.* | *Cycl.lun.* | *Concurrentes.* | *Pasch.* | *Luna pasch.* |
|---|---|---|---|---|---|
| 513. | 18. F. | 1. | I. | 7.April. | XVI. |
| 514. | 19. E. | 2. | II. | 30. Mart. | XIX. |
| 515. | 20. D. | 3. | III. | 19.April. | XX. |
| 516. | 21. CB. | 4. | V. | 3.April. | XV. |

## Cyclus *primus* Dionysi.

| *Anni.* | *Cycl.sol.* | *Cycl.lun.* | *Concurrentes.* | *Pasch.* | *Luna pasch.* |
|---|---|---|---|---|---|
| 532. | 9. D C. | 1. | IV. | 11.April. | XX. |
| 533. | 10. B. | 2. | V. | 27. Mart. | XVI. |
| 534. | 11. A. | 3. | VI. | 16.April. | XVII. |
| 535. | 12. G. | 4. | VII. | 8.April. | XX. |

## Anni proximi post cyclum Dionysii.

| *Anni.* | *Cycl.sol* | *Cycl.lun.* | *Concurrentes.* | *Pasch.* | *Luna pasch.* |
|---|---|---|---|---|---|
| 627. | 20. D. | 1. | III. | 12.April. | XXI. |
| 628. | 21. C B. | 2. | V. | 27. Mart. | XVI. |
| 629. | 22. A. | 3. | VI. | 16.April. | XVII. |
| 630. | 23. G. | 4. | VII. | 8.April. | XX |

Ex his patet *primo*, Concurrentes paschata et lunas paschales annorum, qui post evolutum Dionysii cyclum sequuntur, proprius consentire cum cyclo primo Dionysii quam cum cyclo quinto Cyrilli. *Secundo* differentia deprehenditur in anno 627; quia respondens annus cycli Dionysiani primi fuit bissextilis. conf. §. 198. n. VI. *Tertio.* Si Dionysius per cyclum *primum*, ad quem studiosos harum rerum remittit, intellexisset cyclum magnum annorum 532, ut vult Pagius, illos non monuisset, ut per annos, qui *firmum retinent cursum*, et eum annis cycli primi consentiunt, eos ordinent, et sustentent, qui *videntur titubare*, seu qui ab annis cycli primi paulum discrepant. conf. §. 198. n. VII. nam in cyclo an. 532. redeunte nihil titubat: nulla ab annis respon-

Conjunctio cycli decennovennalis, et lunaris.

| *Cicl. decennov.* | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| *Cycl. lunaris.* | 17 | 18 | 19 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |

| *Cycl. decennov.* | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| *Cycl lunaris.* | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 |

## §. CCIII.

In proposito schemate recte conjunctos esse annos utriusque cycli, patet I. ex verbis epistolæ Dionysianæ primæ, quam scripsit an. 525. currente *cyclo decennovennali* 13. *lunari* 10. (§. 196.) de hoc eodem anno ejusque cyclis in epistola secunda anno posteriore exarata ait: *Transacto anno per indictionem III. in Pascha lunam XIV. fuisse die Martii* 24. et ostendit in *hoc anno præsente fore lunam XIV. die Aprilis* 12. quæ omnino conveniunt cum numeris aureis 13 et 14 in veteri Calendario adjectis, et cum tabula terminorum paschalium N. I. *Secundo* ait in epistola altera: *Ogdoas ergo, quæ incipit a primo decennovali cyclo, qui est lunaris decimus septimus hac ratione peragitur. Tertio*, in eadem hac Epistola annum decimum nonum, in quo fit saltus currente numero aureo 19. aperte *ultimam* ejus cycli appellat. *Quarto* denique in formula enucleata, sive in tabula, qua per omnes cycli decennovennalis et lunaris annos enucleate et speciatim indicat, qui eorum communes, qui embolimæi sint, eodem quo in proposito sche-

mate fecimus, ordine utriusque circuli annos coniungit. Ex quo manifeste et indubitato sequitur, nullo modo defendi cum Petavio posse, annum primum cycli decennovennalis a Dionysio putari eum, qui habet aureum numerum 19. (*p*).

(*p*) Petavius de Doctr. temp. L. XII. c. 2. Cum epistolam II. Dionisii cum notis ederet vir summus, ait, Dionysium in figendo initio cycli sibi non constare; at constat sibi Dionysius, non autem constat, ac favet pravæ interpretationi loco cit. propositæ.

## §. CCIV.

Quæres quem usum et quam originem habeat cyclus ille lunaris a decennovennali, ordine numerorum distinctus? et quid denotent verba Dionysii loco citato subjecta: *Nulla epacta in principio ipsius cycli ponitur: secundus autem annus XI. suscipit.* Nam primus annus cycli decennovennalis currente numero aureo I. in tab. fundamentali §.41. habet epactam VIII. quomodo nullam? aut quomodo hæc cum Dionysiano numerandi ordine concordant? Conjunxi has quæstiones quia solutio utriusque ab epactis pendet. Quapropter respondeo *primo*: Usum cyclus lunaris quatenus a decennovennali distinctus ponitur, nullum nunc quidem habet, nisi pro scriptis veterum intelligendis; origo videtur fuisse mere technica: nam veteres cum cognovissent, annum lunarem diebus XI. deficere a solari, et hanc differentiam annis singulis concrescere in menses lunæ embolimæos, necessario debebant concludere, anno lunari transacto differentiam seu epactas lunares annuas esse dierum XI, ac proin

ætatem lunæ in Calendis Januariis esse XII.; altero anno differentiam esse XXII, proindeque lunæ ætatem in Calendis Januariis esse XXIII, atque ita porro. Ex hac technica computatione per annos 19, effecerunt circulum lunarem in cujus *primo* anno ætas lunæ est XII, in *secundo* XXIII. Per circulum decennovennalem calculum suum alligarunt ad statum *realem* lunæ, et ad certum annum, quo certæ epactæ non mere technicæ, sed motui annuo lunæ relato ad motum solis competebant. Respondeo *secundo*, Ceteres Computistæ inquirebant tum epactas *annuas* per singulos annos cycli decennovennalis, tum ex prioribus provenientes epactas menstruas pro Calendis singulorum mensium, demum etiam speciatim epactas pro die 22. Martii per singulos cycli illius annos, quem diem *sedem epactarum* vocitarunt. Jam vero currente numero aureo 1. die 22. Martii lunatio completur, et die 23. nova incipit; hinc primo cycli anno epactam *nullam* ponebant. Subjecta schemata rem omnem distincte exhibent.

Cyclus decennovennalis cum epactis annuis.

| | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1 | 2 | 2 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| VIII | XIX | * | XI | XXII | III | XIV | XXV | VI | XVII |
| 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 | |
| XXVIII | IX | XX | I | XII | XXIII | IV | XV | XXVI | |

Cyclus decennovennalis cum epactis diei 22 Martii.

| | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| 0 | XIX | XXII | III | XIV | XXV | VI | XVII | XXVIII | IX |
| 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 | |
| XX | I | XII | XXIII | IV | XV | XXVI | VII | XVIII | |

Cyclus lunaris cum ætate lunæ in Calendis Januariis.

| | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 17<br>IX | 18<br>XX | 1 | 1<br>XIII | 2<br>XXIII | 3<br>IV | 4<br>XV | 5<br>XXVI | 6<br>VII | 7<br>XVIII |
| 8<br>XXIX | 9<br>X | 10<br>XXI | 11<br>II | 12<br>XIII | 13<br>XXIV | 14<br>V | 15<br>XVI | 16<br>XXVII | |

## §. CCV.

Ex schematnm istorum contemplatione colli-ge *primo*, quia anno *primo* cycli lunaris adhære ætas lunæ in Calendis Januariis XII. revera dies XI. ex Decembri post finitum annum lunarem ad primum mensem anni lunaris sequentis adsciscuntur, qui ergo illum cyclum invexerunt, in hunc modum compararunt motum solis et lunæ, ut sumerent, annum utriusque prius eodem Calendarum Januariarum die inchoasse, et lunam diebus XI. citius quam solem, absolvisse annum. Inde ordinem numerandi inceperunt ab anno illam hypothesin consequente, ac *primo* cycli lunaris anno posuerunt ætatem lunæ XII. *Secundo*: Recentiores computistæ cyclum decennovennalem incipiunt fere ab aureo numero 3, in quo sunt epactæ nullæ seu *, uti in tabula expansa vides; quia, ut dicunt, is mos etiam ab antiqnis computistis observatus fuit, ut inciperent a numero aureo, cui epactæ *nullæ* respondent; sed, ni fallar ego vehementer, ipsi falsi sunt; veteres enim primum posuerunt annum, in quo sunt epactæ *nullæ* ad diem 22. Martii relatæ, non vero relatæ ad Calendas Januarias. Ceterum error innocuus est; quovis enim currente aureo numero cyclus epactalis assumi et inchoari potest.

## §. CCVI.

In secunda epistola recenset Dionysius septem embolimæos in cyclo decennovennali annos, qui a computistis per numeros, quos vocant, multiplicativos, solent exprimi hoc modo, et ordine

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 3. | 6. | 8. | 11. | 14. | 17. | 19. |
| ter | ter | bis | ter | ter | ter | bis |

ubi priores numeri multiplicativi posterioribus addi debent; nam ter + ter = 6. ter + ter + bis = 8. etc. Dionysio consentit Paschasinus, quoad annos embolimæos, quos nominat (175. n. V.). Cur ergo, inquies, in tabula fundamentali (§. 41) qua cyclus Alexandrinus et Dionysianus nititur, alio ordine signantur anni embolimæi, ita, ut alii cum Dionysianis consentiant, alii discrepent? En schema ex tabula illa cum epactis respondentibus.

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| *Anni embol.* | 2. | 5. | 8. | 11. | 13. | 16. | 19. |
| *Epactae Resp.* | XIX. | XXII. | XXV. | XX. | VIII. | XX. | XXIII. XXVI |

In his annus cycli *octavus*, *undecimus*, et *decimus nonus* cum embolimæis Dionysianis consentiunt: reliqui discrepant. Tota differentia pendet a diverso, modo supputani annos embolimæos et communes. Nunc quidem inde a temporibus Bedæ, et haud dubie jam ante Bedam menses lunæ embolimædi per varios anni solaris menses disperguntur, et apto congruoque inseruntur loco; quemadmodum distinte exposui toto capite VIII. a §. 69. At Dionysius in 2. Epist. hanc tradit regulam, qua cogno-

scendum est, annus quivis cycli utrum communis sit, an embolimæus: *a XV. luna paschali anni præcedentis usque ad XIV. paschalem anni præsentis numerandi sunt dies omnes: si communis est annus præsens, numerabis dies* 354; *si embolimæus, dies* 384. Addit exceptionem pro anno *primo* cycli decennovennalis, quem non a luna paschali XV, sed XIV. ultimi seu noni decimi anni usque ad lunam paschalem XIV. primi anni numerandum monet; ratio petitur a saltu, qui anno 19. cycli ponitur adjectis XII. pro XI, ut adeo annus ille cycli uno die deficiat. Quodsi jam in anno embolimæo mensis embolimæus inseritur ante neomeniam vel lunam XIV. paschalem, tunc is annus etiam secundum regulam Dionysii erit embolimæus, id contingit anno cycli *octavo* currente epacta XXV. uti ostensum est §. 77. Anno cycli *undecimo* currente epacta XXVIII. §. 80. Anno cycli *decimo nono* currente epacta XXVI. §. 88. At si embolismus inseritur post lunam XIV. paschalem e. g. mense Augusto, vel Decembri, tunc annus, qui in tabula embolimæus ponitur, secundum regulam Dionysii est communis, et annus *posterior* Dionysio embolimæus censèbitur. E. g. annus tertius decimus cycli habens epactam XX. in tabula pro embolimæo signatus, et vulgo habetur ab omnibus, si a primo lunari mense ad ultimum fit computatio; ac tum embolismus commode inseritur mensi Decembri (§. 82.) at Dionysio is annus tertius decimus cycli est communis; quia a luna XV. anni duodecimi usque ad lunam XIV. anni tertii decimi dies tantum 354. numerat. At annus posterior, nempe quartus decimus ipsi embolimæus est; quia a luna XV. anni tertii decimi usque ad lunam XIV. computando dies

etiam colligit embolismum anni prioris in Decembri jacentem. Ex his patet, quod tota differentia ex diverso supputandi modo pendeat (*q*).

(*q*) In §§. citatis hoc loco epactae spectari debent, quae eaedem ibi reperiuntur, non autem aurei numeri: quia ab epactarum quantitate pendet, quo loco, embolismi congrue inseri possint, debeantve. Ceterum Dionysius dum inquirit, utrum annus primus cycli communis sit, an embolimaeus, a luna XIV. anni praecedentis nempe ultimi seu noni decimi ad lunam XIV. anni primi dies numerat; haec videtur occasio fuisse erroris, quo Petavius annum primum cycli Dionysiani cum aureo numero 19. conjunctum fuisse asseruit. Sed hoc tantum ad supputandos dies anni lunaris pertinet, ut initium ab annis praecedentibus sumatur.

# CAPUT IX.

## ACTA ET SCRIPTA PASCHALIA POST DIONYSIUM USQUE AD ANIMADVERSUM ERROREM CYCLI.

### §. CCVII.

Anno 541. celebratum est Concilium Aurelianense IV. cujus mentionem feci §. 192. Ejus *canon primus* hic est: „ Paschatis festum „ in omnibus ecclesiis ita celebrabitur, ut est „ in tabula seu cyclo Victorii. Illud Epiphaniæ diè quotannis in Ecclesia populo annuntiabit episcopus quisque. Siqua suberit super „ ipso die difficultas, Apostolicam Sedem Metropolitani consulant; ejusque responso nemo „ non stabit. *Canon secundus*: Quadragesima „ in omnibus ecclesiis ad eundem modum servabitur, qui eam ullus episcopus a Sexagesima, vel a quinquagesima inchoatam velit (*a*). „ Videntur nonnulli græcorum con-

suetudinem voluisse introducere, qui jejunium quadragesimæ a sexagesima, et majore rigore a quinquagesima inchoarunt, uti mox dicam.

(a) In hunc modum Decretum Concilii refert Carolus Lud. Richard in Analysi Concil. T. I. sententiam Concilii magis secutus, quam verba. Conf. Concil. edit. Mansi T. IX. col. 111.

## §. CCVIII.

Anno 546. Occasione paschatis seditio orta est Constantinopoli, quam Em. Card. Baronius ad an. 545. n. XVI. ex græcorum documentis exscripsit his verbis: „ Anno imperii Justiniani „ decimo nono facta est inopia frumenti, vini „ et olei, ac pluvia magna, et factus est terræ „ motus magnus Constantinopoli, et everso die „ sanctæ paschæ, cæpit vulgus abstinere a „ carnibus mense Februario, die quarto. Imperator autem præcepit alia hebdomada carnem apponi; et omnes carnium venditores „ occiderunt, et apposuerunt, et nemo emebat, „ aut edebat. Porro pascha factum est, ut imperator jussit: et inventus est populus jejunans hebdomada superflua. „ Hæc indubitato referenda sunt ad annum Christi 546., qui cadere adhuc potuit in decimum nonum imperii Justiniani; idque patebit ex sequentibus. Characteres ejus anni sunt hi:

Cyclus solis 23. G. lunæ 15. ind. 9.

Neomenia ergo paschalis, ut Calendarium antiquum exhibet, incidit in diem 19. Martii: luna XIV. in diem 1. Aprilis; ac populus hac die pascha celebrandum putabat; unde ex me-

thodo §. 94. indicata hic Dominicarum pascha præcedentium fuisset ordo, in hypoth. nempe quod pascha celebrandum fuisset 1. April. Die 25. Martii Dominica *Palmarum*. Die 18. Mart. Dominica *Judica*. Die 11. Mart. Dominica *Lætare*. Die 4. Mart. Dominica *Oculi*. Die 25. Febr. Dominica *Reminiscere*. Die 18. Febr. Dominica *Invocavit*. Die 11. Febr. *Quinquagesima*. Die 4. Februarii *Sexagesima*. Porro Dominicam Sexagesimæ Græci appellant *Carnisprivium*; quia post eam nefas ducunt carnibus vesci. Nam Feria II. post Sexagesimam ordiuntur Quadragesimæ jejunium, sic, ut primo velut tyrocinium majoris jejunii ponant; quippe caseo vescuntur et lacticiniis usque ad Dominicam Quinquagesimæ. Post hanc Feria II. austerius jejunium inchoant, quod et carnium, et lacticiniorum et casei prorsus expers est. Octo, inquiunt, hebdomadæ subtractis sanctis Sabbatis et Dominicis, quadragesimam efficiunt, præhonorato in se ipso jejunio sabbati sancti (*b*). Plebs igitur Constantinopolitana cum pascha in diem 1. Aprilis incidere putasset, in diem 4. Februar. seu Dominicam Sexagesimæ carnisprivium cadere existimavit, imperator autem censuit, ea hebdomada carnes apponi, et Pascha die 8. Aprilis celebrari debere; quod et factum est, ac recte quidem ex cyclo tum recepto

(*b*) B. Dorotheus Archimandr. de vita recte et pie instituenda Doctr. 15. de sancto jejunio in Bibl. PP. Edit. Paris. an. 1575. T. III.

## §. CCIX.

Innocuus est Eminentissimi Baronii error, quo Justinianum deceptum fuisse ait, justeque

sic a Deo permissum, ut cum sacris se immisceret, et ea, quæ sacerdotii erant, usurparet, in errorem laberetur. Multo gravior illorum est error et temeritas, qui cum multas leges ad Ecclesiæ disciplinam pertinentes a Justiniano propositas legunt, ipsum sua unius auctoritate, et majestatico jure illas sanxisse inferunt. Atqui Justinianus aperte inter sacerdotium distinguit et imperium, seque per omnia sacras regulas, id est, canones auctoritate ecclesiastica jam constitutos *sequi* profitetur; ut, quod sacerdotium decrevit, majestas corroboret, custodiat, addita sanctione firmet. Præferenda igitur est aperta declaratio et velut protestatio imperatoris certorum hominum ignorantiæ; qui cum nesciant plane, quid per Canones et ecclesiasticas observantias præstabilitum fuerit, Justiniano tanquam primo auctori in acceptis ferunt, quod defensori, custodi et protectori canonum adscribendum esset.

(*b*) Conf. auctor de finibus utriusque potestatis C. IX. ubi speciatim de Justiniano agit.

## §. CCX.

De paschate anni 550. idem plane incidit dubium, ac de paschate an. 455. de quo egi §. 178. usque ad finem ejus capitis. Characteres anni 550. sunt isti:

Cyclus solis 27. B. Lunæ 19. ind. 13.

Unde terminus paschalis seu luna XIV. incidit in diem 17. Aprilis, eamque Dominicam ob quam causam solemnitas paschalis in diem 24. Aprilis differenda fuerat. Sed Victorius aqui-

tanus duplex ad illum annum pascha adnotarat, nempe ad diem 17. Aprilis ex methodo quorundam latinorum, et ad diem 24. ejusdem mensis secundum Alexandrinorum cyclum electionem auctoritati Romani Pontificis reservavit Victorius (§. 191. n. III.). Cum igitur instante tempore latinorum pascha quidam defenderent, beatus Victor episcopus Capuanus in Victorii Aquitani paschalem canonem justo opere scribere instituit, ut prodit Beda: *Cujus*, inquiens, *principium libri est* : *Cum paschalis veneranda solemnitas, quanam die potissimum proveniret per anni præsentis indictionem* 13, *a nobis sollicite quæreretur etc.* Addit Beda, Capuanum in suo opere refellisse Aquitanum; quia hic *anno post consulatum Basilii novies* pascha præscripserat alio die, quam VIII. Cal. majas (24. April.), tametsi illum quoque diem designasset, quo catholici pascha celebrarunt (*c*). Porro annus IX. post consulatum Basilii, indictio 13. et pascha die 24. Aprilis agendum manifeste designant an. 550.

(*c*) De Temp. ratione c. 49. in fin. Ceterum memoriam Beati Victoris Capuani Ecclesia celebrat die 17. Octobris.

## §. CCXI.

De anno 577. nova dissidia paschalia inter Hispanos et Gallos refert Pagius ex Gregorio Turonensi (*d*). Characteres ejus anni sunt.

Cyclus solis 26. C. lunæ 8. ind. 10,

Secundum Alexandrinos et Calendarium antiquum neomenia paschalis incidit in diem 5. Apri-

lis, luna XIV. in diem 18. Aprilis affectam litera dominicali C. Unde pascha differendum fuit in diem 25. Aprilis, extremum scilicet terminum; quod et factum a multo maxima catholicorum parte. Alii, qui neomenias ac proin etiam lunas decimas quartas prævertere soliti erant ex præscripto aliorum cyclorum, pascha celebrarunt die 18. Aprilis: alii die 21. Martii, pro paschali accipientes lunam 6. Martii natam.

(*d*) Pagius in Critica Baron. ad an. 573. n. IV.

## §. CCXII.

Ab anno 627. cyclum annorum 95. inchoavit S. Isidorus Hispalensis (*e*). Characteres illius anni sunt:

Cyclus solis 20. D. lunæ 1. ind. 15.

Unde patet, quod reipsa cyclum Dionysii exigui continuarit. Hic enim, cum pariter annorum esset 95, ab anno Christi 532. inchoatus cum anno Christi 626. expiravit §. 200.

(*e*) L. 6. Originum c. 17.

## §. CCXIII.

Methodum in cyclo suo Isidorus adhibuit hanc, ut notarit *primo* annos bissextiles, semper tamen, uno anno citius, quam inciderant. Sic ad primum cycli annum 627. apponit notam bissextilis, quæ ad annum proxime sequentem 628. referenda est. *Secundo* habet signa annorum communium et embolimæorum. *Tertio* indicat dominicas paschales, quoto die Martii

vel Aprilis pro singulis annis quinque enneadecaeteridum incidant. *Quarto* exhibet ætatem lunæ in ipso die paschatis.

## §. CCXIV.

Principio Isidorus commemorat varios cyclorum ante se constructores, *Hyppolytum*, quem primum fuisse ait, qui temporibus Alexandri cyclum conscripserit, dein *Eusebium Cæsariensem*, *Theophilum Alexandrinum*, *Prosperum Aquitanum*, *Victorinum*, *Cyrillum*; Dionysii, ejusque cycli non meminit, cum Dionysius Cyrillum, et ipse Dionysium continuarit, nisi forte cyclum Dionysii et suum tanquam cycli Cyrilliani repetitionem spectarit, cum in summa rei convenerint. Quod de primo cycli anctore Hippolyto, de Eusebio Cæsariensi, de Prospero Aquitano narrat, vix, credo, historicam fidem meretur; multo etiam minus illud, quod generaliter addit: *Antiquitas Ecclesiae pascha XIV. luna cum Judaeis celebrabat, quocunque die occurreret: quem ritum SS. PP. in Nicaena Synodo prohibuerunt, constituentes, non solum lunam paschalem et mensem inquirere, sed etiam et diem resurrectionis Dominicae observare, et ob hoc pascha a XIV. luna ad XXI. extenderunt, ne dies Dominicus omitteretur* (*f*). Primum terminum ex mente sancti scriptoris exclusive sumendum esse, patet ex sequentibus verbis: *Quod vero tertiae hebdomadae die pascha celebretur, i. e. qui dies procurrit a luna XV. usque in XXI. etc. Quod vero a XIV. luna usque ad XXI. per septem dies, paschalis dies quaeritur etc.*

(*f*) Ex c. III. et V. Appendicis istius patet, a Nicæna synodo non novam pro mulgatam legem, sed ver-

terem traditionem, secundum Decretum S. Victoris P. fuisse confirmatam, itemque provisum de methodo paschata et definiendi, et per universalem Ecclesiam denuntiandi.

## §. CCXV.

Refert præterea Isidorus dissensiones latinorum et græcorum ratione primi mensis et lunæ paschalis: annos cycli embolimæos recenset eosdem, ac Dionysius §. 206. eademque a communibus illos discernendi utitur regula §. eod. De epactis ita scribit: „ Epactas „ græci vocant, latini adjectiones annuas, quæ „ per undenarium numerum usque ad trice- „ narium in se revolvuntur, —— —— absque „ his non invenes lunam, quota sit, quo- „ libet anno et mense et die. " Habes hic usum epactarum; antiquitatem ab AEgyptiis derivat: ait enim: „ Quas ideo AEgyptii adjiciunt, ut „ lunaris emensio rationi solis æquetur " id est, ut motus lunæ cum motu solis conjungi, et cyclus efformari possit, quo evoluto luminaria ad priorem statum situmque revertantur. Denique et saltum lunæ in anno cycli 19. non obscure collocat.

## §. CCXVI.

Error Scotorum et Hybernorum quorundam in celebrando paschata innotuit temporibus Honorii P. I. qui Pontificatum gessit ab an. 625. usque ad an. 638, unde Beda in libr de sex mundi ætatibus, sive in Chronico: „ Eo tem- „ pore, *inquit*, exortum apud Scotos in obser- „ vatione paschæ errorem quartodecimanorum „ Honorius Papa per epistolam redarguit, sed

„ et Joannes, qui successori ejus Severino successit, cum adhuc esset electus in Pontificatum „ pro eodem pascha eis, simul et pro Pelagiana hæresi, quæ apud eos reviviscebat, scripsit. „ Eadem dissidia in illis partibus colliguntur ex iis, quæ a Beda in Hist. Anglorum l. 3. c. 25. de S. Finano episcopo Lindisfarnensi referuntur his verbis: „ Finani temporibus quæstio facta est frequens et magna „ de observatione paschæ, quod Scoti dominicæ paschæ diem contra universalis Ecclesiæ morem celebrarent. Erat in his acerrimus veræ paschæ defensor, nomine Ronan, „ natione quidem Scotus, sed in Galliæ vel „ Italiæ partibus regula ecclesiasticæ veritatis „ edoctus: qui cum Finano confligens multos „ quidem correxit, vel ad solertiorem veritatis inquisitionem accendit; nequaquam tamen „ Finanum emendare potuit, quin potius, quod „ esset homo ferocis animi, acerbiorem castigando, et apertum veritatis adversarium reddidit (g)

(g) In Act. SS. Bolland. ad diem 17. Februar. p.22.

## §. CCXVII.

Literas Honorii irritas non fuisse certis documentis ex Usserio ostendit Pagius, cum vel ipse Beda narret, gentes Anglorum, quæ in Australibus Hiberniæ insulis morabantur, ad admonitionem Apostolicæ Sedis Antistitis pascha canonico ritu observare didicisse (h). Literis dein ab episcopis, presbyteris ceterisque doctoribus seu abbatibus Scotis ad Severinum Honorii successorem de paschali ratione datis, mortuo Severino, pro more respondit Clerus Romanus et

Joannes P. IV. electus tum quidem, sed necdum consecratus. In hoc responso expresse dicitur: *Reperimus quosdam Provinciae vestrae contra orthodoxam fidem novam ex veteri haeresim renovare conantes, pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine refutantes, et quarta decima luna cum Hebraeis celebrare conantes* (i)

(h) Pagius in Critica Baronii ad an. 653. n. XXV. et XXVII. et ad an. 664. n. III. et IV. ad quem annum refert ea, quae §. praec. ex Beda retuli.

(i) In Concil: edit. Mansi T. X. col. 681.

## §. CCXVIII.

Cum regiones illae septentrionales inter varios principes ac regulos ea tempestate divisae essent, tempore opus fuit, donec recta definiendorum paschatum ratio quaquaversus propagaretur. Ad finem saeculi septimi vel initium octavi referenda sunt, quae apud Bedam in Hist. Eccl. gentis Anglorum l. V. c. 22. narrantur his verbis: *Eo tempore Naiton Rex Pictorum (qui septentrionales Brittaniae plagas inhabitant) admonitus ecclesiasticarum frequente meditatione scripturarum, abrenuntiavit errori, quo eatenus in observatione paschae cum sua gente tenebatur, et se suosque omnes ad catholicum dominicae resurrectionis tempus celebrandum perduxit. Quod ut facilius et majori auctoritate perficeret, quaesivit auxilium de gente Aglorum. —— —— Siquidem misit legatarios ad virum venerabilem Ceolfridum, abbatem Monasterii beatorum Apostolorum Petri et Pauli, quod est ad ostium Wiri amnis: postulans, ut exhortatorias sibi literas mitteret, quibus potentius con-*

*futare posset eos*, *qui pascha non suo tempore observare praesumerent*; — — — *cujus votis et precibus favens Abbas Ceolfridus*, *misit literas scriptas in hunc modum etc.*

## §. CCXIX.

Ceolfridus hic Abbas claruit circa an. 680. fuitque præceptor Bedæ, et obiit an. ætatis 74. Summa literarum ejus hæc est:

I. Distincte proponit regulas paschales Alexandrinorum ab Ecclesia Romana tum quoque receptas, easque explicat, confirmat, et contraria sentientes refutat.

II. Agit de cyclo decennovennali ejusque compositoribus; in quibus nominat Eusebium, Theophilum Alexandrinum, Cyrillum; *post quem Dionysius exiguus totidem alios* (circulos decennovennales quinque, quos Cyrillo adscripserat) *exordine pari schemate subnexuit*: *qui ad nostra usque tempora pertingebant.* Cyclus Dionysii desiit an. 626. Sed Dionysius post hunc annum lectores ad suum primum circulum annorum 19. remisit: Dionysii telam pertexnit Isidorus, qui an notus fuerit Ceolfrido, mihi non constat.

III. Post enumeratos eorum virorum cyclos addit: „ Quibus termino appropinquantibus, tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Brittanniam ecclesiis plures sint, qui mandatis memoriæ veteribus illis Aegyptiorum argumentis facillime possint in quotlibet spatia temporum paschales protendere circulos, etiamsi

„ ad 532. voluerint annos. Quibus expletis omnia, „ quæ ad solis ac lunæ, mensis, septimanæ „ consequentiam spectant, eodem, quo prius, „ ordine recurrunt.„Per argumenta Aegyptiorum Dionysius, Ceolfridus et Beda intelligunt modos seu regulas faciles ad inveniendos ex certis datis titulos paschales; *titulos autem paschales* nominabant eos, qui singulis lineis, versibus seu columnis aut ordinibus cycli paschalis expansi, superscripti erant. E. g. cyclus Dionysianus habebat aliquot columnas, et unaquæque columna suum titulum hoc schemate;

| Tituli. | *Anni domini.* | *Indictio.* | *Epactæ.* | *Concurrentes.* | *Cycl. lunaris.* | *Lunæ XIV.* |
| --- | --- | --- | --- | --- | --- | --- |

Ejusmodi titulorum alii plures, alii pauciores ponebant pro anni singulis. In iis post Dionysium erat 1. annus incarnationis. 2. Cyclus decennovennalis. 3. Cyclus lunaris. 4. Indictio 5. Epactæ. 6. Concurrentes. 7. Luna XIV. 8. Dies paschatis. 9. Luna paschalis. 10. Bissextus. 11. Luna in Cal. Januar. 12. Feria Calendarum Januarii. Regulas inveniendi istiusmodi titulos, sive argumenta ab Aegyptiis didicisse se fatetur Dionysius in epist. I. de qua supra actum est, et post Dionysium alii. Hæc idcirco posui, ut quam simplicior, faciliorque sit hodierna cycli epactalis ratio præ veterum methodo, cuivis constet, qui ob præjudicatas opiniones cyclo epactali infensus non est.

## §. CCXX.

Laborem Ceolfridi Abbatis fructu non caruisse testatur idem Beda; cum enim epistola illa præsente rege Naitono, multisque viris

doctioribus esset lecta, rex Naiton Deo gratias egit, quod tale munusculum mereretur de terra Anglorum, et palam coram omnibus assidentibus professus est, se cum universa sua gente perpetuo hoc tempus paschale observare velle. *Nec mora*, inquit Beda, *quae dixerat, regia auctoritate perfecit. Statim namque jussu publico mittebantur ad transcribendum, discendum, observandum per universas Pictorum provincias circulos paschae decennovennales, obliteratis per omnia erroneis* 84. *annorum cyclis.* Ex his videtur inferri posse, Scotis et Hibernis quartadecimanorum hæresin imputatam fuisse, non quod Judæorum semper more pascha celebrarent, aut celebrandum dicerent, sed quod perperam et ex vitiosis cyclis illud definierint, et aliquando fortassis ipsa dominica, in quam luna XIV. incidit, illud egerint.

## §. CCXXI.

Perventum jam est ad tempora Bedæ viri perquam venerabilis, cujus eruditissimis pro illa ætate scriptis multum adjutus sum in concinnanda Chronographia mea, et insignibus apud Deum meritis intercessione semper adjuvari cupio; qui quidem a Florentio Wigorniensi in Chronico jure dictus est *sacerdos venerabilis*, *Monachus per omnia laudabilis*, *computator mirabilis*, *Beda sanctissimus.* Ecclesia memoriam ejus colit die 27. Maji (*k*), obiit autem die 26. ejusdem mensis quod idcirco commemoro, ut de præclaro rei chronographicæ et chronologicæ usu hoc quoque loco exemplum extet. Sic igitur res habet. S. Cuthbertus, qui morti viri venerabilis interfuit, ad

Cuthwinnum condiscipulum suum scribens ait: *Gravatus quidem est infirmitate maxima creberrimi anhelitus, sine dolore tamen, ante diem resurrectionis, id est, fere duabus hebdomadibus: et sic postea lætus ac gaudens, gratiasque agens omnipotenti Deo omni die et nocte, imo horis omnibus usque ad diem Ascensionis dominicae, id est, septimo Calendas Junii* (26. Mart.) *vitam ducebat.* Anno igitur, quo obiit Beda, festum Ascensionis incidit in diem 26. Maji; atqui id cadit in annum 735, quo pascha die 17. Aprilis, proindeque festum Ascensionis die 26. Maji celebratum est (*l*).

Cyclus solis 16. B. cycl. lunæ 14. ind. 3.

(*k*) Conf. Acta Sanctorum Bollandi ad diem 27. Maji pag. 718. Fuit ea veterum auctorum persuasio, ven. Bedam ipso Ascensionis festo, et VII. Cal. Junii diem supremum obiisse, uti ex Mabilonio observat Pagius in Critica Baronii ad an. 731. n. IV. Ceterum V. Beda natus in Anglia an. 672. septennis puer commissus est curæ Benedictinorum, in quorum instituto crevit et consenuit; minime tamen, ut aliqui putarunt, annos ætatis implevit quinque et centum.

(*l*) Conf. §. 94. n. II

## §. CCXXII.

Præcipuus Bedæ liber de Chronographia est, qui inscribitur *de Temporum ratione* constans capitibus LXX. In eo libro sæpius utitur exemplo anni 725, eumque dicit esse *in praesenti.* Sic autem *praefatur*: *De natura rerum et ratione temporum duos quondam stricto sermone libellos discentibus, ut rebar, necessarios composui; quos cum fratribus quibusdam dare atque exponere caepissem, dicebant, eos brevius multo*

*digestos esse, quam vellent, maxime illo de temporibus; cujus propter rationem paschae potius videbatur usus indigere.* Beda igitur ante hunc majorem de temporum ratione librum binos ediderat libellos, quorum unus inscribitur *de natura rerum*: alter *de temporibus*, vel in editionibus quibusdam pariter, ac major tractatus, de *temporum ratione.* Libellus de natura rerum est cosmographicus, agens de mundo generatim et præcipuis ejus partibus; constat capitulis 51, sed iis perquam brevibus. Alter de temporibus libellus constans capitibus 22. est Chronographicus et Chronologico-historicus. Agitur enim de temporis divisione, de die, nocte, hebdomade, de mense, et singilatim de mensibus Romanorum, de solstitio et æquinoctio, de quatuor anni temporibus, de annis, de bissexto, de circulo decennovennali, de saltu lunæ, de titulis paschalibus, et argumentis eorundem, de sacramento temporis paschalis, id est, de rationibus mysticis, propter quas tale tempus celebrando paschati designatum fuit. Inde a c. 16. usque ad c. 22. sex mundi ætates cursim enumerantur. De argumentis paschalibus agens Beda c. 14. *Si vis nosse, inquit, quot sint anni ab incarnatiotione Domini, scito ordines indictionum, ut puta V. anno Tiberii principis XLVI. Hos per XV. multiplica; fiunt DCXC. adde semper regulares XII. quia quarta indictione secundum Dionysium Dominus natus est, et indictionem anni, cujus volueris, utpote in præsenti unam: fiunt DCCIII. isti sunt anni nativitatis Domini* (n) Hæc jam explicanda sunt.

(n) In quibusdam edictionibus mendose legitur *in præsenti septimanam*, pro *in præsenti unam.* Item fiunt anni DCCIIII. pro DCCIII.

## §. CCXXIII.

Ut hoc argumentum paschale et calculum Bedæ perspicias, nota.

I. Per Tiberium principem denotatur Tiberius Absimarus, cujus primum imperii annum Cel. Hellius in Adjumento memoriæ collocat in anno æræ vulgaris 699; ut proinde annus quintus cadat in annum illius æræ 703.

II. Ab anno primo Christi ad quintum Tiberii juxta Bedam cycli indictionem *integri* elapsi sunt 46. primus Christi annus secundum Dionysium, ut ait, habuit indictionem 4; inde usque ad finem hujus cycli truncati, anno indictionis quarto cœpti, numerandi sunt anni XII. quos *regulares* appellat. Dein anno quinto Tiberii currere indictionem 1, nemini ignotum esse sumit. Ex his ergo methodo indicata conflantur anni incarnationis 703; quorum ultimus concurrebat cum quinto imperii anno Tiberii, et cum indictione 1. Ex quibus colligitur, libellum Bedæ de temporibus exaratum esse anno æræ vulgaris 703, utpote anno quinto Tiberii, et indictione prima. Ait is quidem principio capitis ultimi. *Sexta ætas continet annos præteritos* 708. At, si in typis mendum non cubat, puto virum bonum memoria lapsum existimasse, se annum incarnationis 703. inito prius calculo subductum, invenisse pro primo anno Tiberii, seu pro fine imperii Leontii prædecessoris, quem Leonem vocat; eique summæ dein addidit quinque annos Tiberii Apsimari. Nam in fine ejusdem capitis et libelli to-

tius ait: *Leo annis III. Tiberius dehinc quintum egit annum. Reliquum sextae aetatis Deo soli patet* (*n*).

(*n*) Quæ in libro majore de temporum ratione tratata sunt, ea puto adcuratius breviusque in Chronographia mea exposita invenies, quam a viro venerabili attingi omnino potuerunt; nec mirum; posterorum enim per annos plusquam mille observationibus ac meditationibus adjutus fui. Quæ porro de æra Dionysiana commemorat Beda, libro III. referam.

## §. CCXXIV.

Maxima Occidentalium pars a Dionysio exiguo edocta Alexandrinam paschata definiendi rationem seqnebatur seculo VII. et VIII. hærebat tamen in manibus nonnullorum cyclus Victorii Aquitani, qui anno 8. et 19. circuli decennovennalis sæpe a recepta methodo dissidebat, vel duplex assignabat pascha. Id contigit anno Christi 740, cujus, characteres sunt

Cycl. solis 21. C. B. Cycl. lunæ 19. ind. 8.

Qui Victorii cyclum seqnebantur, pascha celebrarunt die 17. Aprilis; quæ ipsis fuit luna XVI. Qui vero Alexandrinorum rationem amplexati sunt, die 17. Aprilis numerabant lunam paschalem XIV. ac pascha celebrarunt 24. Aprilis (*o*).

(*o*) Pagius in Critica Baronii T. III. ad an. 740. n. XIV.

## §. CCXXV.

Latini antiquioribus temporibus ante lunam XVI. pascha non celebrarunt; ac Victorius pro casu, quo luna XIV. in sabbatum, luna XV. in dominicam incidit, duplex assignavit pascha pro luna XV. et pro luna XXII. (§. 188. n. III.) Veteri consuetudini ab ipsis Romanis rejectæ adhæserunt nonnulli anno Christi 760, cujus hi sunt charàcteres

Cyclus solis 13. F E. Cyclus lunæ 1. ind. 13. Neomenia paschalis incidit in diem 23. Martii Luna XIV. in diem 5. Aprilis, ac sabbatum; unde die 6. Aprilis poterat ac debebat celebrari pascha; at multi distulerant in diem 13. Aprilis teste Theophane (p). De hoc errore ad Episcopos Hispaniæ inter alia scripsit Hadrianus P. I. an. 771. his verbis: *Pariter et hoc pervenit ad Nostras Apostolicas aures, quod multi in partibus illis in insipientiam atque cordis dementiam devoluti Prædecessorum Nostrorum sanctorum Pontificum et Nostras relationum atque admonitionum series, secundum venerandi Concilii institutionem, de paschali festivitate ita contemnere audent, quod si plenilunium quarto decimo scilicet lunae die sabbato contigerit, alio dominico, videlicet quinto decimo die pascha sanctum minime celebratur, sed praetermisso eodem quinto decimo die, in alio sequentis septimanae dominico, qui est vigesimo secundo die lunae, paschalis festi gaudia pronuntiant celebranda* (q).

(p) Pag. T. cit. ad an. 760.

(q) Concil. edit. Mansi T. XII. col 819.

# CAPUT X.

## ANIMADVERTITUR ERROR CYCLI DECENNOVENNALIS ET TENTATUR CORRECTIO CALENDARII.

### §. CCXXVI.

Postquam a latinis et græcis, variisque Occidentalium Provinciis post multa dissidia ac longos errores tandem conventum est in usum cycli decennovennalis: statasque regulas definiendi paschata, ipsum cœlum ac luminaria ab eo cyclo dissentire et aberrare visa sunt. Causa abberrationis *prima* indicata est §. 13, quia nempe motus annuus solis, atque ipse annus Julianus justo longior sumebatur aliquot minutiis; quarum accrescente cumulo factum, ut *verum* æquinoctium diebus decem circiter præcurreret illud, quod in tabulis cyclorum et Calendariis diei 21. Martii perpetua lege affixum fuerat. *Secunda* aberrationis causa exposita fuit §. 58. et 49. quod nempe novilunia post annos 300. circiter diem integrum a sede sua versus principia mensium progrediantur et anticipent; cum ea in hypothesi cycli decennovennalis, post annos 19. in eosdem perpetuo dies reverti crederentur, quibus aurei numeri appositi ab antiquis fuerant. Ex his causis novi extitere labores in corrigendo Calendario, nova consilia de correctionis modo, nova post factam correctionem dissidia inter Catholicos maxime, et Protestantes quarundam provinciarum.

### §. CCXXVII.

De hoc vitio cycli decennovennalis et dissensu luminarium ab ejus usu, labente sæcu-

lo XII. scripsit Robertus, postmodum an. 1233. factus Episcopus Lincolniensis: sæculo XIV. Nicephorus Gregoras Bibliothecarius Ecclesiæ CPnæ; et Isaccus Argyrus monachus græcus et doctus mathematicus: sæculo XV. Petrus de Alliaco Cardinalis Cameracensis, cujus exhortatio ad Concilium Constantiense super correctione Calendarii continetur in collectione Conciliorum edit. Mansi T. XXVIII. col. 370. Tractaverat is hoc negotium proxime ante Concilium Constantiense an. 1411. eaque de causa opusculum an. 1412. Romæ in Concilio a Joanne P. XXIII. convocato obtulit memorato Pontifici. Joannes P. hoc Cardinalis institutum, quo Calendarium corrigeretur, laudavit; at publicationem illius distulit ad finem usque schismatis inter tres Pontifices tunc perdurantis.

## §. CCXXVIII.

Postquam in Concilio Constantiensi eo tandem res perducta est, ut tres Pontifices, nempe Joannes, Gregorius et Benedictus sede fuissent moti, Cardinalis suum negotium resuscitandum, et præsenti Concilio proponendum autumavit, prælectis an. 1417. mense Martio publice in Ecclesia sancti Pauli omnibus illis actis circa correctionis institutum ante paucos annos sub Joanne P. XXIII. editis. Exhortatio, quæ Calendarii causam continet, sex capitibus comprehenditur:

I. Præfatur de perpetua ac singulari Ecclesiæ cura in observando paschate et quadragesimali jejunio; cumque enumerasset tum antiquos Patres et scriptores, tum recentiores, qui de compu

to subtilia magno numero conscripserant, demum addit: „ His ergo talibus ac tantis, tan-„ tæque auctoritatis viris ob causam prædictam „ de dierum ac momentorum calculatione ma-„ gis, quam de denariorum ac monetarum com-„ putatione olim solicita cura fuit et diligentia.“

II. Tres principales Calendarii errores refert *primo* quod hujusmodi Calendarium non utitur vera anni quantitate, cum eam ponat XXXLXV.dies, et quartam partem integram diei. *Secundus* error sequitur ex priore, videlicet quod æquinoctia et solstitia, ac festa etiam ecclesiastica immobilia diei XXI. fixe signata sint in Calendario. *Tertius* error accidit ex primatione (neomenia) designata per aureum numerum in Calendario.

III. Error ex mutatione æquinoctiorum et solstitiorum pluribus verbis exponitur.

IV. Declaratur vitium numeri aurei ex mutatione primationis lunæ.

V. Agitur de aliis erroribus, qui consequuntur ex prædictis.

VI. Denique correctionis ratio proponitur (*a*).

(*a*) Id quidem laudi dari potest petro Alliacensi, quod notitiam rei astronomicæ, qua mirifice delectabatur, ad hoc negotium contulerit, ceterum ineptiit idem, cum ad nugas et deliramenta Astrologiæ judicariae delapsus ex astris causam assignarit, cur Cristiani diem dominicum haberent festum: Judaei sabbatum, cui Saturnus praeest, et Mahumedani feriam sextam Veneri dicatam.

## §. CCXXIX.

Hoc negotium Constantiæ confectum non fuisse, vel inde colligitur, quod in Concilio Basileensi decennio fere elapso eandem materiam tractarit Cardinalis de Cusa, novo publicato opusculo. quod illo statim seculo, typographia inventa, typorum lucem expertum est, Istud opusculum cum aliis scriptis mathematicis Nicolai Cusani insertum est operum volumini 2, et inscribitur *reparatio Calendarii.*

## §. CCXXX.

Post Concilium Basileense et Eugenii mortem, cum Nicolao V. Callisto III, Pio II. et Paulo II. ad tanti moliminis opus vel opportunitas et facultas deesset, vel animus; Sixtus IV, qui pontificatum ascendit anno 1471. serio huic negotio insudare decrevit, et Joannem Mulleri, qui sub nomine Regiomontani, vel Joannis Germanici, aut Joannis Franci notus est, celebrem mathematicum ex Germania Romam accersivit, eumque Ratisbonensem Episcopum creavit; sed eo præmatura morte erepto totum negotium a Sixto IV. ejusque successoribus Innocentio VIII, Alexandro VI Pio III, Julio II. ad successores transmissum est.

## §. CCXXXI.

Leo P. X. qui durante Concilio Lateranensi V. post Julii II. mortem electus est, negotio Calendarii finem imponere constituit; quapropter ad Maximilianum I. Imp. scripsit, ut præstantes Mathematicos Romam mitteret, aut consi-

silia, sententiasque per literas aperire juberet in decima Concilii Sessione calendis Decembribus anni 1514. habenda. Imperator voluntatem Pontificis Academiæ quoque Ingolstadiensi aperuit; ex qua Joannes Eckius doctum libellum ad Leonem misit, his verbis inscriptum: *De vera Paschae celebratione Joannis Eckii Diarthosis ad Leonem X, Pontif. Max.* Præter hunc strenuam operam contulit Paulus Middelburgus Episcopus Fossembrunensis editis super ea re nonnullis opusculis. Albertus Pighius quoque præpositus et Archidiaconus S. Joannis ultrajecti tractatum de emendatione Calendarii et paschatis celebratione Leoni X. dicavit an. 1520. Edidit aliud quoque opusculum de inventione æquinoctiorum et solstitiorum. De correctione Calendarii eo etiam tempore scripsit Joannes Stoflerus Mathematicus Tubingensis (*b*). Concilium Lateranense V. finem habuit anno 1517. non item Calendarii causa; quæ si tum conclusa fuisset, prævertisset non tantum molestas lites, sed vel ipsum nomen, ortumque Protestantium.

(*b*) Insignem ex Stoflero locum exscribam §. sequenti; quem itidem dissertationi apologeticae pro Calendario Gregoriano inseruit Joannes Busaeus Jesuita Moguntinus an. 1586.

## §. CCXXXII.

Verba Joannis Stofleri de Calendario Romano Propos. XXXIII. ejusmodi sunt, ut et necessitas corrigendi antiquum Calendarium, et iniquitas correctionem factam diu repudiantium apertissime intelligi debeat. ,, Faciant igitur rei-
,, publicæ Christianæ summi Principes, Bea-

„ tissimus Pater et Pontifex Leo X, et sacratissimus Cæsar divus Maximilianus secundum exemplar sanctorum Patrum Nicænæ Synodi. Ex numerosa Theologorum et Mathematicorum, vitæ sanctimonia et omnimoda eruditione conspicuorum multitudine eligant viros harum rerum peritos, qui errores Romani Calendarii, et celebrationis paschæ corrigant, et novos Canones pro decima quarta luna indaganda condant, aut veteres renovent, atque reforment. Et est me judice negotium accelerandum, festinandum, atque omni recrastinatione aut perendinatione sublata definiendum. Nam errores in ætate lunæ, in positione æquinoctii apud nos et priscos, in celebratione pascha post vigesimam primam lunam, et in mense immundis deputato (*c*), et alii sunt, heu, heu, ita manifesti et palpabiles, quod haudquaquam celari possint. Hi etiam errores in dies crescunt, et futuris annis (horribile dictu) pascha, quod in luna panselena, hoc est, in plenilunio celebrari debet, si non providebitur, in interlunio, hoc est, in novilunio celebrabitur: quare his erroribus obviandum est; et possum cum pœta Nasone dicere: *Cuncta prius tentanda: sed immedicabile vulnus ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.* O res pudenda nimis, atque deflenda, nos Christianos omnibus ferme totius orbis sectis esse ludibrio, derisui ac contemtui; et hodie regii prophetæ verbum recte dicimus Psalm. 78. *Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio et illusio his, qui in circuitu nostro sunt.* Judæi quidem, sanniones, et hostes nostri in-

„ festissimi, compluribus erroribus oppleti,
„ gaudent, nos posse erroris argui; qui sane
„ error non nostra negligentia, sed antecesso-
„ rum majoribus fidei negotiis præoccupatorum
„ latenter admissus. Itaque nostra tempestate
„ Romanum Calendarium ob temporum vicis-
„ situdinem collapsum et propemodum aboli-
„ tum est. Quis excæcatorum Judæorum sannas,
„ opprobria, convicia, irrisiones, contumelias
„ quibus nobis in dies illudere moliuntur, enar-
„ rare posset? Autumant nos figmento quo-
„ dam asserere, Christum passum, sepultum,
„ ex mortuis resurrexisse, atque in cœlum
„ ascendisse: quod non tantum nostro tempo-
„ re, sed etiam olim ex tempore divi Alberti
„ magni suevi præsulis accidisse ex ejus ver-
„ bis facile conjicies; inquit enim: *Inimici fi-*
„ *dei de hoc gloriantur; quia ex illo errore* (in-
„ tellige de paschæ observatione) *nos in aliis*
„ *pariformiter errare subsumunt.* Quapropter con-
„ fidenter cum Joanne Eckio Germano Theo-
„ logo celeberrimo in libello de vera paschæ
„ celebratione asserere possum, quod summus
„ Pontifex nullo pacto averti debet, quin tam
„ laudabile fidei orthodoxæ negotium pro ea;
„ qua valet in Ecclesia Dei auctoritate, fer-
„ ventissimo zelo exequatur: et si nulla alia
„ subesset, sufficeret Judæorum insolentia no-
„ bis de tali errore insultantium. Ad alias nunc
„ propero sectas, Manichæos, Mahumetanos,
„ Turcas, Sultanos, nos subsannantes, cum
„ audiunt errores nostros circa nostri Messiæ
„ resurrectionem, et eandem quotannis nullo
„ certo canone, nullo definito, tempore pe-
„ ragere. Toto profecto corpore et animo per-
„ tremisco, cum mecum cogito, Manichæos,

„ Manetis hæresiarchæ Bema, id est, diem
„ quo bithanatos, infelicissimam animam eje-
„ cit, quotannis stato die festivissime cele-
„ brare. Mahumetanos quoque Nigrites, Mau-
„ ros, id est, Leuco. AEthiopes, Azanegos,
„ hoc est, Arabes, Syros et alios Mahume-
„ tis assequaces annuatim statuto et determi-
„ nato die scelestissimi Mahumetis diem obi-
„ tus magno apparatu observare. Turcas præ-
„ terea, Sultanos, Barbazinos, Serretos et alios
„ innumeros idololatras constituto et certo tem-
„ pore Cacodæmonibus, idolis, et statuis festa
„ celebria peragere. At nos Christianos pascha
„ nostrum sacratissimum vago et devio quo-
„ dam calculo celebrare, et vana opinione su-
„ per hujusmodi celebritate fluctuare. Summo-
„ pere igitur anniti debemus, ut paschale sa-
„ crum juxta Patrum decreta observetur; ut
„ a commemoratis sannis et calumniis immu-
„ nes esse possimus; quo facto reliquis natio-
„ nibus, potissimum Judæorum, pascha no-
„ strum veritati innixum prævalebit, eis for-
„ mam et veritatem observationis hujus præ-
„ cepti manifestabit, et eorum errores arguet,
„ atque corriget."

(e) De paschate immundorum conf. §. 114. in fin.

# CAPUT XI.

## CORRECTIO CALENDARII PERFICITUR A GREGORIO P. XIII. ANNO 1582.

### §. CCXXXIII.

Negotii hujus tamdiu agitati ac feliciter tandem confecti gloriam Deus reservarat bea-

tissimo, atque incomparabili Pontifici, Gregorio XIII, qui a die 13. Maji anni 1572. usqua ad diem 10. Aprilis an. 1585. summum Pontificatum tenuit maximo rei Christianæ et catholicæ emolumento. Quid ab eo in Calendarii ac temporum ordinatione, et qua via gestum sit, lectoribus summa fide constabit ex Bulla, quæ incipit: *Inter gravissimas*, ab eodem de hac causa edita anno incarnationis 1581. VI. Cal. Mart. ind. 10. id est, anno æræ vulgaris 1582. die 24. Febr. ind. 10. (*a*).

(*a*) De annis incarnationis, qui in Bullis Pontificiis signantur, agetur libro III. de aeris.

## §. CCXXXIV.

Principio ait Pontifex, maximæ sibi curæ esse, ut, quæ a Tridentino Concilio summis Pontificibus reservata sunt negotia, ea perficiantur, atque ad exitum perducantur; in his fuisse *Breviarii ordinandi* causam, quæ duo complectitur, *primo* preces laudesque divinas festis profestisque diebus persolvendas, *secundo* annuos paschæ festorumque ex eo pendentium recursus solis et lunæ motu metiendos; ac primam quidem negotii partem confectam jam esse a Pio Papa V. Verba Bullæ sunt hæc: „ Inter gravissimas pastoralis officii Nostri curas „ ea postrema non est, ut, quæ a sacro Tridentino Concilio Sedi Apostolicæ reservata „ sunt, illa ad finem optatum Deo adjutore „ perducantur. §. 1. Sane ejusdem Concilii Patres, cum ad reliquam cogitationem, Breviarii quoque curam adjungerent, tempore „ tamen exclusi rem totam ex ipsius Concilii „ decreto ad auctoritatem et judicium Romani

„ Pontificis retulerunt. §. 2. Duo autem Brevia-
„ rio potissimum continentur, quorum unum
„ preces laudesque divinas festis, profestisque
„ diebus persolvendas complectitur: alterum
„ pertinet ad annuos Paschæ festorumque ex
„ eo pendentium recursus, solis et lunæ motu
„ metiendos. §. 3. Atque illud quidem fel. re-
„ cord. Pius V. prædecessor noster absolvendum
„ curavit, atque edidit. " Causam Breviarii, uti et Missalis, Catechismi atque indicis librorum a Concilio Tridentino auctoritati et judicio Romani Pontificis transmissam fuisse, patet ex continuatione Sessionis XXV. „ De indice
„ librorum et Catechismo, Breviario et Missali."

## §. CCXXXV.

De altera Breviarii ordinandi parte, quæ ad Calendarium ecclesiasticum refertur, sæpe a Prædecessoribus suis correctionem tentatam fuisse, inquit Pontifex; sed rationes ab Astronomis propositas adhuc probari non potuisse. Variæ istorum sententiæ recensentur in continuatione historiæ Fleurianæ l. 276. §. XXV. Quidem dies 14. aut 15. omittendos ajebant, ut æquinoctium reducatur ad diem, in quo tempore Julii Cæsaris contingebat. Alii dies 10. non simul, sed intra annos 40, nempe quovis bissextili unum, demendos suadebant: alii hanc subtractionem in mensibus, qui dies numerabant 31, fieri volebant: alii festa mobilia omnia certæ diei affigenda censebant, ac pascha quidem illi dominicæ, quæ diei 25. Martii proxima est; id quod ab antiquo ritu prorsus abhorrebat. Sic igitur Pontifex ait: „ Hoc vero, quod
„ nimirum exigit legitimam Calendarii restitu-
„ tionem, jam diu a Romanis Pontificibus præ-

„ decessoribus Nostris, et sæpius tentatum est; „ verum absolvi et ad exitum perduci ad hoc „ usque tempus non potuit; quod rationes emen- „ dandi Calendarii, quæ a cælestium motuum „ peritis proponebantur, propter magnas et „ fere inextricabiles difficultates, quas hujus- „ modi emendatio semper habuit, neque pe- „ rennes erant, neque antiquos ecclesiasticos „ (*ritus*, *ut puto*, *inserendum est*) incolumes „ (quod in primis hac in re curandum erat) „ servabant.

## §. CCXXXVI.

Narrat dein Pontifex, quantam istius rei curam gesserit inde ab imposita sibi a Deo rerum Ecclesiæ administratione. Constat profecto, celebriores universitatum italicarum Astronomos ab ipso in consilium vocatos esse: datis literis ad Senatum Venetum, rogasse Accademiæ Patavinæ Doctores, suam ut sententiam edicerent: plures viros eruditos ab eo Romam accersitos, ut cum ceteris conferrent: misisse literas ad Franciæ regem, ut Francisci Fuxii Candalæ, viri tam scientiarum laude, quam generis nobilitate clari, sententiam exploraret. Harum sententiis colligendis intento Pontifice, Aloysius Lilius interea cyclum epactalem elucubratus est, quem demortuo ipso auctore, *ejus* frater Antonius Lilius Pontifici obtulit. §. 5. „ Dum itaque „ Nos quoque, credita nobis licet indignis, a „ Deo dispensatione freti in hac cogitatione cu- „ raque versaremur, allatus est nobis liber a di- „ lecto filio Antonio Lilio artium et medicinæ „ doctore, quem quondam Aloysius ejus germa- „ nus frater conscripserat, in quo per novum „ quemdam epactarum cyclum ab eo excogita-

„ tum, et ad certam ipsius aurei numeri normam directum, atque ad quamcunque anni solatis magnitudinem accomodatum omnia, quæ in Calendario collapsa sunt, constanti ratione et seculis omnibus duratura sic restitui posse ostendit, ut Calendarium ipsum nulli unquam mutationi in posterum expositum esse videatur.

## §. CCXXXVII.

Has quidem cycli epactalis prærogativas, per quas et veteres errores facile corrigantur, et futuri præcaveantur; non minus vere, quam magnifice eidem cyclo tribuendas esse, intelliget is, qui, quantum necesse est, perspexerit traditam a nobis illius theoriam, atque etiam originem, ob quam potiore jure veteris cycli necessarium complementum, et perfectio, quam novum inventum censeri potest. Neque tamen splendidis promissis raptus Pontifex quidquam præcipitanter egit, sed re cum viris peritissimis orbis catholici communicata, receptaque approbatione artificium epactale ad incudem revocari, penitusque et omni ex parte perfici voluit. Sic enim in Bulla prosequitur: *Novam hanc restituendi Calendarii rationem exiguo volumine comprehensam ad Christianos Principes, celebrioresque universitates paucos ante annos misimus, ut res, quæ omnium communis est, communi etiam omnium consilio perficeretur; illi cum, quae maxime optabamus, concordes respondissent, eorum Nos omnium consensione adducti, viros ad emendationem Calendarii adhibuimus in alma urbe harum rerum peritissimos, quos longe ante ex primariis Christiani orbis nationibus delegeramus. Ii cum multum temporis et diligentiae ad*

*eam lucubrationem adhibuissent, et cyclos tam veterum quam recentiorum undique conquisitos, ac diligentissime perpensos inter se contulissent, suo et doctorum hominum, qui de ea re scripserunt, judicio, hunc prae ceteris elegerunt epactarum cyclum, cui nonnulla etiam adjecerunt, quae ex accurata circumspectione visa sunt ad Calendarii perfectionem maxime pertinere.*

## §. CCXXXVIII.

His præmissis, tria requiruntur, ait, ex Veterum traditione, ut pascha recte celebretur, 1. certa æquinoctii sedes, 2. determinatio lunæ XIV. primi mensis, 3. observatio dominicæ, quæ lunam XIV. proxime sequitur; atque hinc provisum fuisse ait, ut æquinoctium ad suam sedem, a qua inde a Concilio Nicæno, X. circiter diebus recesserat, restitueretur, et luna XIV. paschalis in suo loco, a quo quatuor et eo amplius diebus hoc tempore distat, reponeretur; addit, adhibitam fuisse cautionem, ne istiusmodi recessus definiendo paschati in posterum obesset. Verba sunt hæc: §. 6. „ Considerantes igitur Nos, ad rectam paschalis „ festi celebrationem juxta sanctorum Patrum „ ac veterum Romanorum Pontificum, præ„ sertim Pii et Victoris primorum, nec non „ magni illius œcumenici Concilii Nicæni et „ aliorum sanctiones tria necessaria conjun„ genda et statuenda esse, primum certam verni „ æquinoctii sedem; dein rectam positionem „ XIV. lunæ primi mensis, quæ vel in ipsum „ æquinoctii diem incidit, vel ei proxime „ succedit; postremo primum quemque diem „ dominicum, qui eandem XIV. lunam sequi„ tur; curavimus non solum æquinoctium ver-

„ num in pristinam sedem, a qua jam a Con-
„ cilio Niceno, X. circiter diebus recessit,
„ restituendum, et XIV. paschalem suo in loco
„ a quo quatuor et amplius dies hoc tempore
„ distat, reponendam, sed eam quoque tra-
„ dendam rationem, qua cavetur, ut in poste-
„ rum æquinoctium, et XIV luna a propriis
„ sedibus nunquam dimoveantur." Auctoritates Patrum, Romanorum Pontificum et Conciliorum, quas profert Pontifex, non ita sumendæ sint, quasi a singulis *omnes* paschales regulæ distincte fuissent assertæ vel constitutæ; neque vero is necessarius est verborum sensus, aut ea mens Pontificis.

## §. CCXXXIX.

Primo id agendum ait Gregorius, ut æquinoctium restituatur ad diem 21. Martii, ad quem illud a Nicænis Patribus constitutum fuisse asserit. Asserti veritas indubitata est; *primo*, quia aperte id asserit Cyrillus in fragmento epistolæ ad S. Leonem (§. 176.). *Secundo*, Idem habet S. Proterius: idem confirmat Beda de Temporum ratione c. 57. *Tertio* idem manifeste colligitur ex regulis antiquorum de terminis paschalibus; neque enim censebant lunam XIV. paschalem, nisi quæ in diem 21. Martii incideret, aut post eum diem sequeretur. Hanc restitutionem æquinoctii Pontifex perficit omissione 10. dierum ex mense Octobri anni 1582. Disponit deinde de festis, quæ illo dierum saltu pariter transulta videbantur. Ea dispositio ad unicum casum anni correctionis pertinet, et satis perspici a lectoribus non potest, nisi Calendarium ecclesiasticum hodiernum per eos dies cum veteri comparetur, quod post

correctionem a Pio V. in Breviario et Missali factam habebatur. Dixi §. 14. anno correctionis post festum S. Francisci transcursum fuisse ad festum S. Theresiæ; id referendum est ad hodiernum Calendarium; neque enim nomen sanctæ illius Virginis sacris fastis tum inerat; uti nec aliorum nomina Cælitum illos Calendarii dies ea tempestate occuparant, quos nunc tenent. Beata Theresia eo ipso anno 1582. ac die 4. Oct., post quem ad 15. perventum est, obiit En

Schema Calendarii Ecclesiastici hodierni a die 4. Oct. usque ad diem 18. cum literis dominicalibus et notulis.

*Dies Octobris. Nomina Sanctorum Cælitum.*

4. d. Francisci conf.

5. e. Placidi et Sociorum Mart.

6. f. Brunonis conf. *Hoc festum in correctione Breviarii et Missalis praetermissum fuerat; sed Gregorius P. XV. id restitui jussit an.* 1625, *nempe post annum correctionis.*

7. g. Marci Pap. et conf. cum comm. SS. Sergii, Bacchi, Marcelli et Apulei Mart.

8. A. Birgittæ Viduæ. *Hoc festum post an.* 1582. *ad hunc diem translatum videtur; nam Bonifacius P. IX. an.* 1391. *ejus festum die* 23. *Jul. celebrari jusserat.*

9. b. Dionysii, Rustici, Eleutherii Mart.

10. c. Francisci Borgiæ conf. *Urbanus P. VIII. eum beatum enuntiavit die* 23. *Nov. an.* 1624. *Clemens X. dein*

*canonizavit; sed Bullam canonizationis edidit Benedictus XIII. 4. Jun. an. 1724.*

11. d. — — —

12. e. — — —

13. f. Eduardi conf. *Inter sanctos Confessores relatus est ab Alexandro P. III. an.* 1191. *qui ejus memoriam die* 5. *Jan. coli voluit: idque ut singulis annis fieret, præcepit Gregorius P. IX. an.* 1227. *Innocentius IV. dein an.* 1242. *concessit, ut Ecclesia Anglicana præter diem natalem festum translationis ageret die* 13. *Oct. quo nunc colitur ab universa Ecclesia.*

14. g. Callisti Pap. et Mart.

15. A. Theresiæ Virg. *Sanctarum Virginum fastis adscripta est a Gregorio P. XV. per Bullam die* 12. *Mart. an.* 1622.

16. b. — — —

17. c. Hedwigis Viduæ, Reg. Polon. *Inter sanctas viduas collocata fuit a Clemente IV. die* 26. *Mart an.* 1267. *assignata die* 15. *Oct. sub ritu semidupl. ad libitum. Innocentius P. XI. evexit ad ritum semidupl. de præcepto die* 27. *Mart. an.* 1706.

18. d. Lucæ Evang.

*Dispositio facta pro anno* 1582.

4. d. Francisci conf.

15. A. Dionysii, Rustici, Eleutherii Mart. cum com. S. Marci Pap. et conf. et Sergii, Bacchi, Marcelli, Apulei Mart.

18. b. Callisti Pap. et Mart.

17. c. Officium et Missa de Dominica XVIII.

post Pentecosten mutata litera dominicali g. in c.

18. d. Lucæ Evang.

## §. CCXL.

Ex his jam verba Bullæ Gregorianæ clarent: §. 7. „ Quo igitur vernum æquinoctium, „ quod a Patribus Concilii Nicæni ad XII. Cal. „ Aprilis (21. Mart.) fuit constitutum, ad eandem sedem restituatur, præcipimus, et mandamus, ut de mense Octobri anni 1582. 10. „ dies inclusive a III. nonarum (5. Oct.) usque „ ad pridie idus (14. Oct.) eximantur, et dies, „ qui festum S. Francisci, IV. nonas (4. Oct.) „ celebrari solitum sequitur, dicatur idus Octobris (15. Oct.), atque in eo celebretur festum sanctorum Dionysii, Rustici et Eleutherii martyrum cum commemoratione S. Marci Papæ et confessoris, et SS. Sergii, Bacchi, „ Marcelli, Apulei martyrum. XVII. vero Cal. „ Novembris (16. Oct.), qui dies proxime sequitur, celebretur festum S. Callisti Papæ et „ martyris. Deinde XVI. Cal. Novemb. (17. „ Oct.) fiat officium et missa de Dominica XVIII. „ post Pentecosten mutata litera dominicali G. „ in C. XV. denique Cal. Nov. (18. Oct.) dies „ festus agatur S. Lucæ Evangelistæ, a quo reliqui deinceps agantur dies festi, prout sunt „ in Calendario descripti.

## §. CCXLI.

Providentissime cavetur in Bulla, ne omissio dierum X. cuipiam in judicio vel extra judicium fraudi et detrimento sit; nam litigantibus dantur termini; et contractibus adjici sæpe solet *dies, ex quo* ii vim habent, vel dies,

*ad quem* obligatio contrahentium protenditur.
„ Ne vero ex hac Nostra decem dierum subtra-
„ ctione ( *inquit Pontifex* §. 8.) alicui, quod ad
„ annuas vel menstruas præstationes pertinet,
„ præjudicium fiat, partes judicum erunt in
„ controversiis, quæ super hoc exortæ fuerint,
„ dictæ subtractionis rationem habere, addendo
„ alios X. dies in fine cujuslibet præstationis. „
Cum Protestantes Germaniæ an. 1700. dies XI.
ex Februario expunxissent. edita est dissertatio
Brunemanni: *De jure XI. dierum ex Calendario subtractarum.*

## §. CCXLII.

Ne autem æquinoctium a sede sua deinceps rec dat, statuitur, ut intra annos quadrigentos tres centesimi pro bissextilibus non habeantur; quemadmodum demonstratum est §. 14. Verba Bullæ §. 9, hæc sunt: „ Deinde ne in po-
„ sterum a XII. Cal. April. (21. Martii ) æquino-
„ ctium recedat, statuimus, bissextum quar-
„ to quoque anno, uti mos est, continuari
„ debere, præterquam in centesimis annis: qui,
„ quamvis bissextiles antea semper fuerint,
„ qualem etiam esse volumus annum 1600.,
„ post eum tamen, qui deinceps consequen-
„ tur centesimi, non omnes bissextiles sint,
„ sed in quadringentis quibusdam annis primi
„ quique 300. sine bissexto transigantur, quar-
„ tus vero quisque centessimus bissextilis sit;
„ ita, ut annus 1700. 1800. 1900. bissextiles
„ non sint. Anno vero 2000. more consueto dies
„ bissextus intercaletur, Februario dies 29. con-
„ tinente; idemque ordo intermittendi, inter-
„ calandique bissextum ( deest in mea editione
„ verbum ) semper servetur „ aut aliquid hujusmodi.

## §. CCXLIII.

Pro Investiganda deinceps neomenia et luna XIV. paschali loco numerorum aureorum substituitur cyclus epactalis, quem, nisi fallor, ex ipsa theoria aureorum numerorum, ac primis repetitum principiis ita illustravi, ut non tam arte inventus, quam ab ipsa natura, motuque solis ac lunæ nobis ostensus videri debeat. „ Quo item XIV. paschalis (*inquit Pontifex* §. 10) recte inveniatur, itemque dies lunæ juxta antiquum Ecclesiæ morem ex martyrologio singulis diebus edicendi, fideli populo vere proponantur, statuimus ut amoto aureo numero de Calendario in ejus locum substituatur cyclus epactarum, qui ad certam, uti diximus, aurei numeri normam directus efficit, ut novilunium et XIV. paschalis vera loca semper retineant. Id quoque manifeste apparet ex Nostri explicatione Calendarii, in quo descriptæ sunt etiam tabulæ paschales secundum priscum Ecclesiæ ritum, quo certius et facilius sacrosanctum pascha inveniri possit.

## §. CCXLIV.

Subtractio dierum decem interrupit ordinem literarum Dominicalium; et quotiescunque ordinaria intercalatio diei bissextilis omittitur, novus progignitur earum ordo interturbato priori. Lilius loco cycli solaris 28. annorum, quo literæ Dominicales continentur, excogitarat cyclum annorum 26; quem Pontifex in posterum adhiberi voluit; sed hæc constitutionis Gregorianæ particula nunquam, credo, in usum

deducta fuit; nec poterat sine detrimento rei Chronologicæ, cui periodus Juliana conflata ex cyclo lunæ an: 19. cyclo indictionis an. 15. maximas præstat commoditates. Nunc igitur retento cyclo annorum 28. et nusquam interrupto pro diversitate annorum alius atque alius literarum dominicalium ordo eidem illigari solet, uti explicatum est c. III. a §. 24. verba Bullæ sunt: §. 11. „ Postremo quoniam partim „ ob decem dies de mense Octobri anni 1582. „ qui correctionis annus recte dici debet, exem„ tos, partim ob ternos etiam dies quolibet „ quadringentorum annorum spatio minime in„ tercalandos interrumpatur necesse est cyclus „ literarum dominicalium 28. annorum ad hanc „ usque diem usitatus in Ecclesia Romana; vo„ lumus in ejus locum substitui eundem cy„ clum 26. annorum ab eodem Lilio tum ad „ dictam intercalandi bissexti in centesimis „ annis rationem, tum ad quamcunque anni „ solaris magnitudinem accommodatum, ex quo „ litera dominicalis beneficio cycli solaris æque „ facile, ac prius, ut in proprio canone explicatur „ reperiri possit in perpetuum.

## §. CCXLV.

Postquam factæ correctionis rationem modumque exposuisset Pontifex, de ejus executione ac promulgatione agit; et quia nova atque adhuc ignota cycli epactalis, totque numerorum et literarum methodus facile novos errores in provinciis gignere potuisset, jure sapienterque prohibet; ne Calendarium ac Martyrologium recenter editum aliis locis imprimatur. „ Nos „ igitur, *inquit* §. 12. ut quod proprium Pon„ tificis Maximi esse solet, exequamur, Ca-

„ lendarium immensa Dei erga Ecclesiam suam „ benignitate jam correctum atque absolutum „ hoc Nostro decreto probamus, et Romæ una „ cum Martyrologio imprimi, impressumque di- „ vulgari jussimus, §. 13. Ut vero utrumque ubi- „ que terrarum incorruptum ac mendis et er- „ roribus purgatum servetur, omnibus in No- „ stro, et S. R. E. dominio mediate vel imme- „ diate subjecto commorantibus impressoribus „ sub amissionis librorum ac centum ducatorum „ auri Cameræ Apostolicæ ipso facto applican- „ dorum: aliis vero in quacunque orbis parte „ consistentibus sub excommunicationis latæ „ sententiæ (et aliis) arbitrii Nostri pœnis, „ ne sine Nostra licentia Calendarium aut Mar- „ tyrologium, simul vel separatim imprimere „ vel proponere, aut recipere ullo modo au- „ deant, vel præsumant, prohibemus.„

## §. CCXLVI.

Quemadmodum Romani Pontifices primorum seculorum, eorumque, quæ deinceps consecuta sunt, in præscribendo paschatis festo summa, qua pollebant, et universali potestate usi sunt pro communi et uniformi disciplina in re tanti momenti conservanda; sic Gregorius XIII. novum Calendarium abolito veteri, ac Martyrologium recipi jubet ab omnibus. Verba sunt hæc §. 14. „ Tollimus autem et abolemus omni- „ no vetus Calendarium, volumusque, ut omnes „ Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Epi- „ scopi, Abbates, et ceteri Ecclesiarum Præ- „ sides novum Calendarium (ad quod etiam ac- „ commodata est ratio Martyrologii) pro divi- „ nis officiis recitandis et festis celebrandis in „ suas quisque Ecclesias, monasteria et con-

„ ventus, ordines, militias et dioeceses in-
„ troducant, et eo solo utantur tam ipsi, quam
„ ceteri omnes Presbyteri et Clerici, seculares
„ et regulares utriusque sexus; nec non mili-
„ tes et omnes Christi fideles; cujus usus in-
„ cipiet post decem illos dies ex mense Octo-
„ bri anni 1582. exemtos. Iis vero, qui adeo
„ longinquas incolunt regiones, ut ante præ-
„ scriptum a Nobis tempus harum literarum no-
„ titiam habere non possint, liceat, eodem
„ tamen Octobri mense insequentis anni 1583.
„ vel alterius, cum primum scilicet ad eos hæ
„ Nostræ literæ pervenerint, modo a Nobis
„ paulo ante tradito hujusmodi mutationem fa-
„ cere, ut copiosius in Nostro Calendario anni
„ correctionis explicabitur.

## §. CCXLVII.

Hortatur dein Imperatorem et Principes, ut novum Calendarium eo studio recipiant, servarique curent, quo antea contenderant, ut tam præclarum opus ab ipsomet Pontifice perficeretur. § 15. „ Pro data autem Nobis a Domi-
„ no auctoritate hortamur et rogamus Charis-
„ simum in Christo filium nostrum Rudolphum
„ Romanorum regem illustrem in Imperatorem
„ electum, ceterosque Reges, Principes ac Res-
„ publicas, iisdemque mandamus, ut, quo stu-
„ dio illi a Nobis contenderunt, ut hoc tam
„ præclarum opus perficeretur, eodem, imo
„ majore ad conservandam in celebrandis fe-
„ stivitatibus inter Christianas nationes concor-
„ diam, nostrum hoc Calendarium et ipsi su-
„ scipiant, et a cunctis sibi subjectis populis
„ religiose suscipiendum, inviolateque obser-
„ vandum curent.

## §. CCXLVIII.

Post indicatam dein §. 16. pro more publicationis formam, §. 17. additur pœnalis sanctio: „ Nulli ergo omnino hominum liceat hanc „ paginam Nostrorum præceptorum, mandato- „ rum, statutorum, voluntatis, probationis, „ prohibitionis, sublationis, abolitionis, hor- „ tationis et rogationis infringere, vel ei ausu „ temerario contraire. Si quis autem hoc at- „ tentare præsumpserit indignationem omnipo- „ tentis Cei, ac BB. Petri et Pauli Apostolorum „ ejus, se noverit incursurum. „ Dat. Tusculi anno incarnationis Dominicæ 1581. Sexto Cal. Mart. Pontif. Nostri anno 10. „ Hæc Pontificis verba maligne detorquens Mæstlinus Protestanticus et in Tubingensi Accademia Mathematicus: „ Grægorius XIII non veretur, *inquit*, canonum „ illorum subtilitatibus totum orbem Christia- „ num sub metu indignationis ipsius Dei omni- „ potentis ac beatorum Petri et Pauli Apostolo- „ rum ejus, subjicere, non aliter, quam si „ magna pars æternæ salutis in his subtilitati- „ bus esset reposita. „ Respondit Clavius in Apologia novi Cal. Rom., in tota Gregorii Bulla subtilitatum astronomicarum, de quibus agit Mæstlinus, nullam fieri mentionem, sed cycli, qui nempe subtilitates astronomicas negligit. Pontifex eos tantum ferit anathemate, qui pacis et concordiæ perturbatores futuri sunt; atque in hac pace conservanda, non in subtilitatibus astronomorum magna pars æternæ salutis reposita est; eoquod sine obedientia, quæ Romano Pontifici, ut Christi Vicario et Pastori universali totius Ecclesiæ, debetur, et quæ sola pacem tuetur inter fideles; salus æterna nulli speranda sit.

## §. CCXLIX.

Eodem anno 1582. die 7. Novembris declarationem edidit Gregorius XIII. pro iis, qui propter diversa impedimenta novum Calendarium mense Octobri ejus anni observare, atque in usum deducere non cœperunt. Nimis longum videbatur Pontifici exspectare Octobrem anni 1583, sed mutationem mense Februario fieri mandat. Quod ut penitus perspiciatur, notandi characteres anni 1583, et ratio paschatis *eo anno* celebrandi ex veteri et ex novo Calendario perquirenda est.

*Secundum Calendarium antiquum.*

Cyclus solis 24. F. Cyclus lunæ 7. Neomenia paschalis 17. Mart. luna XIV. 30. Mart. Pascha 31. Mart. Dom. quinquagesimæ 10. Febr.

*Secundum Calendarium novum.*

Cyclus solis 24. B. Cyclus lunæ 7. Epactæ currens VII. Neomenia paschalis 24. Mart. Luna XIV. 6. April. Pascha 10. April. Dom. quinquagesimæ 20. Febr.

Sic igitur loquitur Pontifex in declaratione, quæ incipit, „ cupientes: Præcipimus, et man-
„ damus, ut quicunque in quibusvis regnis,
„ provinciis, civitatibus et locis constituti, Ca-
„ lendarium emendatum prædictum hactenus
„ nondum observare cæperunt, illud modo et
„ formula infrascripta, semotis cunctis excu-
„ sationibus et impedimentis, omnino servent,
„ videlicet: cum perventum fuerit ad diem 10.

„ Februarii anni 1583. in quem cadit Domi-
„ nica Qninquagesimæ secundum antiquum Ca-
„ lendarium, transitus statim fiat ad diem 21.
„ ejusdem mensis Februarii, omissis decem
„ diebus inter diem 10. et diem 21. Februa-
„ rii hujusmodi interpositis; quæ erit feria II.
„ post Dominicam Quinquagesimæ (mutata li-
„ tera domlnicali F in B) in qua dicatur offici um
„ et missa etc.

## CAPUT XII.

### CALENDARIUM GREGORIANUM A CATHOLICIS RECIPITUR, NON ITEM STATIM A MAXIMO PROTESTANTIUM NUMERO.

### §. CCL.

Gregorii P. XIII. edictum cum ipso Calendario Imperator, Reges et Principes catholici magno studio et obsequio, atque adeo cum plausu recepere, atque in usum deducere conati sunt, Protestantibus, non omnibus tamen, vehementer obnitentibus, variosque cientibus motus. Pontifex autem ut consensionem illam, quam in celebrando paschate tantopere consectata est sacra antiquitas, obtineret, et præcaveret turbis, Madrutium Cardinalem Tridentinum Episcopum in Germaniam legatum misit, cui Imperator, se eam rem in comitiis Augustæ celebrandis die 21. Junii ejusdem anni correctionis 1582, propositurum spopondit. Sed proponenti in primis obstit Elector Saxoniæ, causatus, hanc potestatem Romano Pontifici salva majestate Imperii, salva auctoritate et existimatione Imperatoris ac Principum concedi haud posse; disquirendum primo esse, ad quem jus

emendandi, et passim promulgandi Calendarii pertineat; ea præmissa quæstione de reipsa, de qua minime cum Lilio convenimus, facilis, inquiebat, erit discussio. Saxoni adhæserunt alii confessioni Augustanæ addicti, vel potius communi in Pontificem odio inter se conjuncti. Quapropter ad aliud tempus ab Imperatore negotium differri debuit; ac tum nequa in civilibus actibus confusio oriretur, diei in scripturis appositæ adjungi cœpta sunt verba: *Juxta stylum veterem*, aut *juxta stylum novum.*

## § CCLI.

In Gallia die 3. Novembris Calendarii et anni emendatio promulgata est, exemtisque decem diebus sancitum, ut post nonam diem Decembris statim ad vigesimam transiretur; atque ita decima quinta Decembris Natalis Domini eo anno celebratus est. Edictum regis nullo obnitente in senatu mox in tabulas relatum, et ubique divulgatum est.

## §. CCLII.

Gallorum exemplum secuti sunt Belgæ procurante Andegavensi duce, qui velut harum omnium provinciarum princeps agnoscebatur, ac summi Pontificis gratiam hac in re demereri gaudebat, ut inquit continuator Fleurii (*a*).

(*a*) Hist. Eccl. L. 176. §. XXVIII.

## §. CCLIII.

Anno 1583. Gregorianum Calendarium in Hollandia quoque et Frisia adoptatum fuit, quamvis Utrajectenses et Geldrienses pristinum calculi errorem deserere renuerent (*b*). Hollandorum, Frisiorumque exemplum Protestantibus Germaniæ proposuit Busæus, quod imitari poterant, atque adeo debebant, si concordiæ amor plus valuisset, quam Pontificis odium: „ Poterant, *inquit*, per sapientes verbi „ ministros, si voluissent, correctum Calen- „ darium, prætermisso nomine et mandato „ Pontificis Romani, quod deformatæ apud „ Belgas Ecclesiæ fecerunt, apposito autem „ nomine et mandato Imperatoris, quod in „ Germania quidam fecerunt, promulgare: ad- „ dere quoque, mandatum Pontificis, si aliquid „ de eo in populo suboluisset, ad Pontificios „ tantum, non ad Protestantes pertinere: deinde „ cero diligenter imperitæ multitudini exponere, „ errorem veteris Calendarii esse solæcismum, „ uti teste Heerbrando appellavit Lutherus, „ astronomicum; eumque ipsis et nobis com- „ munem, quem multi etiam doctissimi Lu- „ theranorum optarint etse sublatum. Corre- „ ctionem factam rem esse per se adiaphoram, „ quæ sine jactura salutis omitti et observari „ possit: nihil pertinere eam ad dogmata Chri- „ stianæ religionis: cum et Julius Cæsar homo „ ethnicus illud ipsum vetus Calendariunt, quod „ hactenus Ecclesia christianorum secuta est, „ correxerit: non esse denique novum Calen- „ darium alind, quam vetus; ac proinde eadem „ conscientia, imo saniore nunc accipi cor- „ rectum et novum, quam ante quinquaginta

„ annos a Luthero, ejusque asseclis a nobis „ vetusCalendarium et vitiosum acceptum est(*c*).

(*b*) Cont. Fleurii ibid.

(*c*) Busaeus in disputat. Apolog. contra Jacobum Heerbrandum edita an. 1585. §.XXIX.

## §. CCLIV.

Eodem anno 1583. aut ipso anno correctionis decretum de recipiendo novo Calendario edidit Senatus Augustanæ civitatis, etsi mixtæ religionis esset. Sed turbas excitarunt præcones Lutherani, atque in primis Georgius quidam Mullerus, pastor ad D. Annæ, qui avectus ex urbe a tumultuante plebe Lutherana reductus est. At Senatus a justissima sententia dimoveri se passus non est, nec destitit, donec ipsi ministri ex edicto magistratus, gravissima sententia Cameræ Imperialis confirmato, ad diem XVII. et XVIII. Junii anni 1584. de suggestu in Ecclesiis, adjuncta protestatione, receptionem novi Calendarii publicarent.

## §. CCLV.

Receptum est Gregorianum Calendarium a Colonis quoque, quibus tum suberant Rutheni seu Russi, de quibus continuator Fleurianus in hunc modum refert; „ Coloniæ rex cum Calendarium Gregorianum ab omnibus suis subditis recipi vellet, Rutheni seu Russi græcorum schismate impliciti sese huic præcepto subjicere renuebant, instigante eos Jeremia Patriarcha CTno, qui, ut inquiebat ipse, nondum satis penetrabat rationes, quibus Latini ad tanti momenti mutationem fuissent inducti. Post-

quam vero Papa eisdem has rationes exponi curaverat, hic idem Patriarcha, non modo sese subjecit, sed ipse etiam ad summum Pontificem legatos misit, qui suo nomine promitterent, quod omnes hanc emendationem recipere, eamque exacte sequi velint " (*d*). Russi tamen in hanc usque diem stylo veteri utuntur.

(*d*) Cit. l. 176. §. XXXI.

## §. CCLVI.

Eo tempore plurimi a Protestantibus libelli in lucem protrusi sunt, Calendarium Gregorianum conviciis magis, quam argumentis oppugnantes. Tobias quidam Mollerus astronomus Crimnicensis pro astronomicis cælestium motuum supputationibus verba Danielis c. VII. et Apocalypsis c. XI. ad calculum revocavit, certoque invenisse se somniavit, Calendarium Gregorianum esse notam ac signum revelati Antichristi, brevique mundi finem consecuturum, nempe circa annum 1606. cum de Antichristo scriptum sit apud Danielem, surrecturum regem potentiorem prioribus, qui putabit, *se posse mutare tempora et leges* (*e*). His strenue sese opposuerunt auctores catholici atque in primis Christophorus Clavius Bambergensis S. J. et Romæ Mathematicus, qui explicationem Calendarii jussu Gregorii P. XIII. aggressus est. Eam dein Clemens VIII. in Const. *Quæcunque a Romanis.* die 27. Martii an. 1603. edita, confirmavit, proscriptis quibuscunque aliis Calendariis, et præcipue Calendario, quod Franciscus Vieta ediderat plenum erroribus et Gregoriano plane contrarium, in quo annus cum epa-

cta XXIX. ab VIII. die Martii inchoabatur. Hominis impudentia eo processit, ut GregorioP. affingeret *literas emendationis et restitutionis Calendarii*, easque suo operi præfigeret. Cum autem Gregorianam Calendarii correctionem eo ex capite nonnulli carperent, quod in epactis et lunis XIV. non exacte responderet veris luminarium motibus, sapientissime respondit Clemens VIII. in cit. Const.: „ Mirandum non „ esse, quod cyclus nostrarum epactarum in „ dies Calendarii distributus interdum in no„ viluniis ac luniis XIV. paschalibus non omnino „ cum motibus cælorum consentiat; cum hoc „ in omni cyclo necessario eveniat, satisque „ sit, quod error hic, qui vitari nequit, multo „ rarior deprehendatur in novo hoc Calendario, „ quam in ullo alio. „

(*e*) Daniel. VII. 24. 25.

## §. CCLVII.

Ex usu differentium Calendariorum, et diversa festorum observatione in civilibus negotiis ingentia incommoda oriebantur; cumque Principes catholici in territoriis suis novum observari Calendarium juberent, subditi Protestantes parere recursarunt, variasque ad Imperii comitia supplicationes tanquam de illato gravamine religionis, atque injusto attentato, uti vocitare ausi sunt, detulere. Res adeo ad con gressum Pacis Osnabrugensis deducta fuit. Etsi autem in concilianda ea pace id præcipue ageretur, ut gravamina religionis tollerentur, nihil omnino ejus instrumento insertum est, quod Gregoriano Calendario derogaret; quæ res claro indicio est, ejus causam pro gravamine religionis

a paciscentibus habitam haud fuisse. Cum dein eadem causa in comitiis Ratisbonensibus an. 1654. resumeretur, conveniri inter Catholicos et Protestantes non potuit, uti patet ex R. I. N. §. 158. Negotium ergo ad comitia proxima prorogatum est. Cumque Leopoldus Imp. an. 1664. in comitiis id proponeret, nil denuo confectum est; cum status Protestantici assererent, in materia Calendarii, tanquam in re religionis, vota majora non concludere, et amicabilem compositionem frustra adhuc exspectatam fuisse Ita ad negotia religionis causa Calendarii nunc referebatur ab iis, qui ante conquesti fuerant, a Pontifice involari in jura majestatica, ac decidi causam, quæ principum politicorum propria esset.

## §. CCLVIII.

Exeunte sæculo XVII. nempe an. 1699. die 23. Sept. a Corpore Evangelicorum, quod vocant, conclusum est,

I. Ut anno 1700, qui secundum Calendarium Julianum bissextilis erat, ex Februario 11. dies eximantur, ac post diem 18, quo agatur festum S. Matthiæ, numeretur prima Martii. Atque ita hic mensis, qui dierum 29 esse debuerat ex veteri Calendario, retinuit dies 18. tantum.

II. Ut deinceps pascha, seriesque festorum ab eo pendentium, non ex Calendario Juliano, seu recepto Dionysiano, multo etiam minus ex Gregoriano, sed ex calculo astronomico eruatur, definiaturque; ob quam causam omnes Mathematici Protestantici jussi sunt conferre cum Suecicis,

et observationes in specula Uranoburgica factas sequi.

III. Ut Calendarium Protestanticum inscribatur *emendatum*, et ex illo abusus Astrologiæ judiciariæ elimineniur; sed huic parti prævaluit opinio vulgi.

## §. CCLIX.

Protestantes Germaniæ re sic conclusa, ut exemplum suum sequerentur, hortati sunt quatuor acatholicas Helvetiæ ditiones: at illæ cum tenerioris etiam conscientiæ essent, et Calendarium papisticum, seu, ut opinabantur, antichristicum sequi quaqua ratione abhorrerent, rem saluberrimam, rebusque ipsis civilibus maxime opportunam per annum adhuc distulerunt, donec omissis 11. diebus annum 1701. a 12. Januarii exorsi sint. Glarona tamen, Abbatiscella quoad partem acatholicam, urbs San-Gallensis, et Grisones post etiam Julianis erroribus inhæsere non sine modica rerum confusione. (*g*).

(*g*) Biner in apparatu P. IX. c. 5.

## §. CCLX.

Dum Protestantes in Germania de mutando Calendario Juliano consilia agitabant, Romæ quoque deliberatum, quæsitumque fuit, utrumne in Calendario Gregoriano quidquam emendari oporteat, ut omnes dissensionis causa et obtentus amputaretur. Congregationi super hoc negotio constitutæ præficiebatur Cardinalis Norisius: Secretarium agebat D. Bianchini. Communicata consilia cum celeberrimis astronomis

Cassinio et Maraldio. In eo convenere omnes retinendum esse Calendarium Gregorianum cum suis cyclis, neque lunam paschalem observatione et calculo astronomico inquirendam; *primo* quia ipsi astronomi circa veros astrorum motus, mutationesque motuum non convenirent penitus; ut proin astronomicæ subtilitates in tali negotio spectari nec possint, nec debeant. *Secundo*, quia ex perpetua traditione, et lege Ecclesiæ pascha eodem die ab omnibus in universo orbe celebrandum est; phases autem lunæ ob diversos meridianos non possint esse ubique conformes. *Tertio*; addi jure debet, quia nunquam in paschate definiendo ad astronomicas observationes, sed omni tempore ad cyclos et supputationes cyclicas recursum fuit; quod evidentissimum est ex universa hac appendice historica, et ipsa cyclorum inventorum diversitate, variisque regulis epactas annuas et menstruas, concurrentes item determinandi. Ego vero satis mirari non possum, Pontificios hostes asserere unquam fuisse ausos, tempore Concilii Nicæni paschata ex observationibus et calculis astronomicis fuisse definita; quibus de rebus nulla uspiam mentio, nullum verbulum apud tot auctores extat, qui de paschate olim scripserunt, et in hac appendice diligenter a nobis indicati fuerunt.

## §. CCLXI.

Postquam Protestantes plenilunium paschale calculo astronomico et quidem relate ad speculam Uranoburgicam definire constituerant; catholici autem lunam XIV. paschalem ex cyclo epactali determinarent; potuit ac progressu temporis debuit differentia in celebrando paschate

provenire: cyclus enim ita comparatus est, et dedita quidem opera, ut novilunia aliquanto tardius monstret, quam reipsa contingant (§. 159) Ponatur ergo, lunam XIV. paschalem a cyclo exhiberi ad diem dominicam, ac propterea pascha in sequentem dominicam rejici debere; si jam eo casu plenilunium relate ad observatorium Uranoburgicum determinatur una alterave hora, aut etiam paucis minutis ante mediam noctem, quæ præcedit diem Dominicam; tunc Protestantes dominica sequente mox agent pascha, in qua catholici lunam XIV. numerant, pascha celebraturi octiduo post Protestantes. Is casus citius evenit, quam ipsi præviderant Protestantes, nempe anno 1724; cujus hi erant characteres et rationes paschales:

> Cycl. solis 25. BA. Cyclus lun. 15. Epact. IV. Ind. 2. Neomenia paschalis die 27. Martii. Luna XIV. die 9. Aprilis; Pascha die 16. April.

At Protestantes pascha egerunt die 9. Aprilis, non sine ingenti negotiorum perturbatione in Germania.

## §. CCLXII.

De hoc paschate disputatum jam fuerat anno præcedente 1723. editis publice foliis. Joannes Leonardus Rasten Mathematicus Norimbergensis videtur primus fuisse, qui plenilunium verum anni 1724. post æquinoctium vernum incidere proclamarit in diem 8. Aprilis hor. 4. 34′. 25″. post meridiem, indeque deduxerit, pascha die

sequenti, quæ dominica erat, celebrandum esse; habuitque is tum inventi, tum consecutionis deductæ laudatores et approbatores bene multos. Eam causam edito mox libello erudite tractavit S. Josephus Falck S. J. in impressis *animadversionibus circa dubium, quod inter Acatholicos oritur ratione paschalis anni* 1724. In his ita inquit: quod inventum plenilunium attinet, id plane difficile non erat. Cum enim Clavius jam ante 100. annos in sua tabula festorum mobilium plenilunium medium statuerit ipse illo die 8. April. anni 1724. hora post meridiem 1., pronum erat colligere aut saltem suspicari, in eandem quoque diem incidere plenilunium verum: neque hoc Clavium fugit, neque alios movit, ut propterea cyclorum ordinem perturbarent.

## §. CCLXIII.

Ea occasione Falckius alium etiam Protestantium quorundam errorem castigat, ac refellit, quo *plenilunium verum* pro termino paschali sumunt, post quem proximo die Dominico celebrari debeat pascha; id quod jam olim a Clavio, Guldino, Petavio et aliis constanter negatum est; et merito, cum ex sacris et ecclesiasticis literis aperte colligamus, terminum paschalem esse lunam XIV, in quam luminarium oppositio admodum raro, et rarius, quam in XVI. incidit, uti habet Albertus Pighius, et alii; imo, ut habet Stoflerus, nullæ orbis nationes, latina, græca, hebræa, barbara asserunt, lunam XIV. significare plenilunium; et teste Scaligero omnes sciunt, quintam decimam Judæorum esse plenilunium: atque etiam per se patet ex mense lunari, qui est die-

rum $29\frac{1}{1}$, ordinariam pleniluniorum sedem esse XV, in qua sæpius pascha celebravit Ecclesia, et etiamnum celebrat, quotiescunque hoc festum peragit 22. Martii; cum tunc nulla alia luna præcedere possit, quam XIV, quæ in æquinoctium cadit. Nec obstat, quod scriptores aliqui, cum de termino paschali loquuntur, plenilunii paschalis duntaxat, non lunæ XIV. mentionem faciant; quamquam ex istis plures simpliciter lunam paschalem dicant; ideo enim plenilunium dixere; quia luna XIV. plenilunio proxima est, et nominando plenilunium facilius intelligebantur ab omnibus; quamquam ipsi dein explicarint, quid plenilunii nomine denotent; in hunc modum Victorius Aquitanus in prologo paschali ait: *Si autem die sabbati plenilunium esse contigerit*, id est, *lunam XIV. et consequenti Dominica lunam XV. reperiri etc.* Et iterum: *Hoc caute custodiens, ne ante XII. Cal. April.* (21. Mart.) *plenilunium, id est, XIV. lunam huic definiendo sacramento patiatur opponi* (*h*).

(*h*) Conf. Petavium de Doctr. Temp. l.5.c.14.et 15.

## §. CCLXIV.

Eadem dissensio contigit anno 1744, cujus characteres et rationes paschales apud Catholicos universi orbis erant istæ:

Cyclus solis 17. E. D. Cyclus lun. 16. Epacta XV. Ind. 7. Neom. paschalis 16. Mart. Luna XIV. 29. Mart. Pascha 5. April.

Protestantes ex causa simili, de qua dictum est supra, pascha celebrarunt die 29. Martii. Ut

incommoda rerum publicarum ex ea dissensione provenientium quoquo modo minuerentur, Carolus VII. Imp. Cameræ imperiali rescripsit, ut feriæ eo anno duplicarentur, et observarentur secundum Calendarium utrumque (*i*).

(*i*) Ante hunc annum 1744. prodiit opusculum lectu dignissimum his inscriptum verbis: Christianum pascha in Calendario Gregoriano rite celebratum, auctoris P. Josephi Falck S. I. opus posthumum.

## §. CCLXV.

Eadem dissensionis incommoda relinquebantur pro binis annis seculi XVIII. jam vergentis ad finem, nempe pro anno 1778. et pro anno 1798. Anni 1778. characteres et rationes paschales apud catholicos universi orbis habebantur hi:

Cyclus solis 23. D. Cycl. lun. 12. Epacta I. Neomenia paschalis 30. Mart. Luna XIV, 12. April. die Dominico, Pascha 19. April.

Pro hoc anno Clavius plenilunium medium ex calculo astronomico posuit die 11. April. hor. 12. hinc Protestantes ex methodo sua debebant die 12. Aprilis celebrare pascha; sed quia Judæi ex suo cyclo die 12. Aprilis acturi erant pascha, illud Protestantes ex hac causa, ne judaizare viderentur, distulerunt usque ad pascha catholicum. Idem eventurum fuisset anno 1798, cujus hi characteres et rationes paschales apud catholicos futuræ sunt:

Cyclus solis 15. G. lunæ 13. Epacta XII. Neomenia paschalis 19. Martii Luna XIV. die 1. Aprilis, eaque Dominica. Pascha 8. Aprilis.

Contigit autem feliciter, ut nova intercesserint conclusa corporis, quod vocant, evangelici. Nam anno 1775. die 16. Augusti conclusum est, ut pascha anni 1778. quod ex computo Protestantium, ut dixi cum Judæis celebrare debuerant, octo diebus tardius, et proin cum catholicis ageretur. Dein eodem anno, die 13. Dec. in alio concluso declaratum fuit, status Protestanticos ex libera voluntate, et salvo jure suo tum in politicis, tum in ecclesiasticis, præcipue Lyturgico, Calendarium Gregorianum, ejusque circa pascha, et alia festa mobilia inde dependentia computum admittere velle, si Calendarium istuc communi nomine sub titulo *Calendarii Imperii* publicaretur, modusque computandi melior, qui communiter placeret, suo tempore non excogitaretur. Accesserunt dein catholici quoque Status, atque ex concluso trium Collegiorum placitum Imperii confectum est die 29. Januarii 1776. (*k*).

(*k*) Thesaur. Junii Eccles. Tom. VI. in fin.

# CAPUT XIII.

## ANIMADVERSIONES DE JURE ORDINANDI CALENDARIUM, ET INDICENDI FERIAS SACRAS.

### §. CCLXVI.

Consensere demum Protestantes in usum Calendarii Gregoriani sub clausula: *Si modus computandi melior, qui communiter placeret, suo tempore non excogitaretur.* Hinc quæri in primis potest, spesne affulgeat aliqua, suo tempore quidpiam melius cyclo epactali, et perfe-

ctius adinveniendi? Equidem novi, multa ad res physicas et astronomicas pertinentia binis seculis posterioribus inventa esse; quorum nulla cogitatio nostris majoribus venerat in mentem. At si rejecto astronomico calculo, et neglectis subtilitatibus ac minutiis in motu cælestium corporum, quæ pro usu vitæ civilis sive sacro, sive profano aptam certamque normam non præbent, et a nulla unquam gente consideratæ sunt, tenenda est lex stabilis, generalis, et recipiendis mutationibus apta, quas anomaliæ cælestium motuum post longiora temporum spatia exigunt; non video sane, quid epactali cyclo aptius, quid simplicius, atque ipsis luminarium motibus accommodatius excogitari, aut proferri unquam possit. Epactæ non ingenii partus, sed naturæ lex sunt: ipsum Calendarium Julianum epactis nitebatur, iisque ad dies mensium solarium stabiliter affixis; cum e contrario aurei numeri, si ad designanda novilunia adhibentur, ipsa lege motuum moveantur sedibus suis. At ab uno cyclo epactali notarum novendecim non ita discedere possunt luminaria, ut non alium novum totidem notarum ingrediantur cyclum, ac per annos multos teneant. Si cyclum epactalem in ipso Calendario Juliano, ejusque Theoria latentem protulissent Astronomi tum, quando de correctione Calendarii agebatur, minori fortassis animo ii, qui Juliano Calendario inhæserant, epactalem formam rejecturi fuissent; cum nulla res nova, sed antiqua suæ integritati perfectionique conformata apparuisset. Nunc vero tanquam recentissimum inventum, et magnopere implexum, atque a communi intelligentia remotum spectabant cyclum epactalem; cumque Ecclesiæ catholicæ legem repudiarent, etiam naturæ ac

siderum leges abjecerunt, et duplici ex causa pugnare cum cælo visi sunt, quando repugnarunt ei, qui, dum in terris solvit quidquam aut ligat, id in cælis quoque solutum aut ligatum iri, certissime novit.

## §. CCLXVII.

Calendarium ecclesiasticum, quale nunc habemus, notis epactalibus et literis dominicalibus instructum multo simpliciorem et faciliorem continet methodum definiendi paschata, quam veterum ratio præbuit per computatas epactas menstruas, easque primum regulares pro anno primo enneadecaeteridis, dein per speciales regulas pro reliquis cycli annis, per concurrentes, dies et lunas paschales (*a*). Idem quoque Calendarium ad mentem Nicænorum Patrum et paschales regulas antiquitus stabilitas exactissime conformatum est; ignorabant ii Patres, annum Julianum justo longiorem fuisse assumtum: ignorabant proegesin lunæ, seu anticipationem noviluniorum, quæ fit intra annos circiter trecentos; neque vero ea ignorantia aut is error de auctoritate œcumenici Concilii, quidquam detrahit; nullam enim pro computandis siderum motibus assistentiam singularem divini Spiritus Ecclesiæ suæ Christus adpromisit. Unde nec vitio dari potest Romanis Pontificibus, si in applicandis paschalibus regulis, et terminis noviluniorum paschalium statuendis hæsitarunt, aut aliquando hallucinati sunt. Gloriam conservatæ apostolicæ traditionis, et catholici dogmatis vindicati, quo negarunt, pascha cum Judæis necessario agendum esse, jure iisdem tribuimus adsentiente Nicæno Concilio et universali Ecclesia. At humanæ scientiæ honorem, artemque

supputandi ex cyclis paschata ipsi penes Episcopos Alexandrinos, aliosque eruditos viros manere haud moleste tulerunt; quanquam si Romani ab Alexandrinis olim superati fuerunt calculorum dexteritate, Romana dein cycli epactalis seu inventio, seu perfectio prioris jacturam laudis abunde et mirum, quantum compensavit. Hinc Academia Parsiensis regia ad an. 1701. non minus honorificam, quam æquam de Calendario Gregoriano tulit sententiam: ,, ,, Hujus generis opus tam amplum, tam vastum, ,, quo majus nemo hactenus elaborandum suscepit, satis utique perfectum esset, etsi ,, unum haberet defectum: longe proin perfectius; cum judicando secundum æquitatem ,, defendi possit, quod nec hunc unicum defectum habeat (*b*). " Nec vero timendum, ne Romanorum gloriæ hac etiam parte aliquando derogetur. Vere enim pronuntiavit Clemens VIII. Calendarium a Gregorio P. XIII. summa diligentia et sedulitate, adhibitis in hoc opus viris harum rerum pertissimis, ita restitutum esse, ut illud perfectum, perpetuumque jure inscribi potuerit.

(*a*) Conf. §. 175. et 219.

(*b*) Falck. de paschate Christiano, in fine operis.

## §. CCLXVIII.

Cum Romani Pontifices inde a temporibus Apostolorum possiderent, et exercerent jus paschatum indicendorum; cum causa aberrantis cycli ad eosdem Romanos Pontifices, atque ad generalia Concilia, quando opportune congregata fuissent, esset delata, et ante natum Luthericum et Protestanticum nomen coram ec-

clesiastico tribunali penderet jam: cum ipsi Principes rem, quæ universæ Ecclesiæ communis erat, a communi et universali Ecclesiæ Pastore confectam vellent, eaque etiam feliciter confecta esset: Protestantes repente quæstionem de competentia fori ejus causæ moverunt, et jura Imperii, ac Principum a Romano Pontifice invadi questi sunt; quasi unius Germaniæ, non Ecclesiæ universæ ea fuissset causa. Pontificiæ nempe splendor potestatis, quæ vel in sola causa paschatis inde a primis temporibus mirifice elucebat, perstrinxerat oculos male affectos, et Vicarii Jesu Christi auctoritatem, quam ipsi aspernabantur, ab orbe catholico tantopere coli, observarique ægre ferebant; hic provocarunt pro more ad conscientiæ libertatem; quasi plus libertatis retinuissent in paschate agendo, si lex a politico Principe, quam si a Romano Pontifice fuisset imposita: rem totam *adiaphoram* dixerunt, quam omnis retro antiquitas, omnes christiani Principes pro gravissimi momenti negotio duxerant, et cujus dissensio maximas turbas in republica peperit. Sed quod de ἀδιαφορία in hac causa jactitarunt, id novum non erat; similia enim senserant, et sparserant Novatiani, ut patet ex Socrate (*c*), qui cum ipse nimirum faveret Novatianis, mirum non est, quod Apostolicam de paschate celebrando traditione impugnarit, quemadmodum c. 2. hujus appendicis §. 122. indicavi. Si ipsa paschatum celebratio divino præcepto imposita non est; at potestas, per quam lex paschatum instituta fuit, certe a Deo est: obedire autem potestati, quæ a Deo est, aut eidem resistere, ad aphorum non est; nec adiaphorum est, unitatem Ecclesiæ scindere, verbisque et factis scissionem profiteri; id quod

perinde visum est sanctis Patribus, ac suo se judicio condemnare; cum extra Ecclesiam salus non sit.

(*c*) *H. E.* l. V. c. 21.

## §. CCLXIX.

Cum de lege paschatum, ejusque statuendæ jure quæritur, tria distinguenda puto; primum est constitutio certarum regularum, secundum quas paschata quotannis agenda sint; alterum continet applicationem regularum, et requirit peritiam supputandi, notitiam æquinoctii, observationem noviluniorum; tertium consistit in ipsa lege et sanctione populo christiano promulgata, qua secundum factam regularum applicationem pascha quovis anno celebrari jubetur.

## §. CCLXX.

De constitutione regularum paschalium quæri potest, utrumne die fixo quotannis pascha agendum sit, an ratio habenda tum æquinoctii tum lunaris cursus, qui valde mutabilis est. Fuit tempore S. Victoris P. ea quorundam opinio, pascha die fixo, perinde ac fit de natali Domini, agendum esse; sed ea explosa jam fuit a Concilio Palæstino præside Theophilo Cæsariensi: explosa item a Cyrillo Alexandrino in prologo paschali, ubi narrat, difficultatibus diversorum cyclorum, et infinitis controversiis, quibus eorundem conditores se invicem impugnabant, ita offensos fuisse nonnullos, ut relictis observationibus omnibus VIII. tantummodo Cal. Aprilis die (25. Martii) quotacunque luna vel fe-

observationem motus annui solis et æquinoctiorum, supputationem lunarum nascentium, plenoque fulgentium lumine. In his consulendi viri rerum astronomicarum et arithmeticarum periti, qui voto consultivo pollent, non decisivo: Concilium Nicænum consuli et exquiri voluit judicium Episcoporum Alexandrinorum, atque Aegyptiorum; ipsi Romani Pontifices, quorum summa erat auctoritas indicendorum per universam Ecclesiam paschatum, nihil pro arbitrio, et inconsulto fecerunt in eo negotio; testis est Ambrosius, qui a Romanis Pontificibus in causa paschatis sæpe consuli se ait. Innocentius P.I. consuluit Afros: Leo plurimas istiusmodi argumenti exaravit epistolas, ad Marcianum Augustum, ad Cyrillum, ad Paschasinum, ad Proterium, ad Julianum Episcopum; Hormisdas scripsit ad Joannem CPnum, dein posterioribus seculis Sixtus IV, Leo X., Gregorius XIII., Clemens VIII., quanto studio peritissimos mathematicos, et celeberrimas Academias consuluerint, audierintque, ex dictis in hac appendice colligitur. Etsi autem latini Romanique in *applicatione regularum paschalium*, et ipso paschate celebrando aliquando dissenserint ab Alexandrinis, videntur tamen in *constitutione regularum earundem* generatim cum iisdem convenisse, ut nempe in definiendo paschate ratio habeatur æquinoctii, et primi mensis lunaris, et Dominicæ post lunam XIV. paschalem. Hinc Synodus Nicæna Ecclesiam Alexandrinorum datis singilatim literis certiorem reddit, causam paschatis sic a Patribus compositam fuisse, „ ut omnes fratres; qui Judæos „ prius imitabantur, secuturi jam sint Romanos, et vos, et omnes, qui ab initio pascha „ custodiunt " (*d*).

(*d*) Conf. §. 151.

## §. CCLXXII.

Dixi hactenus de generali constitutione regularum paschalium, et de applicatione earundem; sed præcipue spectanda est lex et sanctio, eaque duplex, *primo* illa, per quam ipsa regularum constitutio tanquam *necessaria* norma præscribitur, et obligationi subjicitur; *secundo* ea, per quam facta regularum paschalium applicatione Episcopis universi orbis et populis pascha certo tempore agendum præscribebatur non politica auctoritate, sed ecclesiastica, inprimis Romanorum Pontificum, quorum summæ auctoritatis ac universalis potestatis, nescio, an illustrius exemplum inde a primis Ecclesiæ temporibus extet, quam causa paschatis exhibeat; cum præsertim ab omnibus catholicis, ab ipsis Principibus Christianis, atque Episcopis et Synodis Episcoporum ea causa semper gravissima habita sit, et momenti maximi. Quæ a S. Victore P. in ea causa gesta fuerunt, summam RR. Pontificum potestatem ac jurisdictionem tam luculente demonstrant, ut hostibus Pontificiæ potestatis nihil reliquum fuerit, nisi ut sanctissimum Pontificem et Martyrem vocitarent *superbum, in quo spiritus Antichristi jam tum suum exercuerit ingenium, cuniculosque egerit, per quos monarchiam et primatum in Ecclesia affectaret: qui hostili animo, injuste, tyrannice propter rem leviusculam, nec tanti momenti, totam damnaverit, et excommunicaverit Ecclesiam Orientalem: quem major decuerit modestia, et humanitas; majori etiam sapientia præditum esse oportuerit, quam ut propter adiaphoron orbem turbaret Christianum* (e). Hæ voces impietatis plenæ dignitatem Apostolicæ Sedis,

summamque auctoritatem a primis jam sæculis elucentem magis confirmant, quam siquis Panegyrin de ea scriberet.

(e) Sic cum et Lutero, et Magdeburgicis centuriatoribus in beatissimum et antiquissimum Pontificem debacchatum fuisse Jacobum Heerbrandum Professorem Tubingensem, scribit Joannes Busæus S. J. in cit. disput. Apolog. §. 176.

## §. CCLXXIII.

Ejusdem pontificiæ potestas argumenta plurima, clarissimaque vel ex sola paschatum causa per totam hanc appendicem allata sunt; eandem aperte professa est frequentissima Synodus Arelatensis I. (§. 148.); eandem agnovit sanctissima Synodus Nicæna I. quæ supputationem paschatis ab Alexandrinis significari jussit „ Romanæ Ecclesiæ, unde APOSTOLICA AUCTORITATE universalis Ecclesia per totum orbem definitum paschæ diem sine ulla disceptatione cognosceret, " teste ipso Cyrillo Alexandrino Episcopo (§. 153. n. II.). Ejusdem potestatis insignia exempla et argumenta præbent literæ S. Leonis P. ad Episcopos Hispaniæ et Galliæ (§. 183.) Canon Concilii Aurelianensis IV. (§. 207.). Literæ Honorii P. I. et Cleri Romani ad Scotos et Hibernos (§. 217.). Literæ Hadriani I. ad Hispanos (§. 225.). Cum dein causa correctionis Calendarii, non minus, quam causa paschatis universæ Ecclesiæ communis esset, non poterat, nisi communi et universali, hoc est, ecclesiastica potestate confici; quemadmodum teste Gregorio P. XIII. ipsi Principes optarant, atque adeo contenderant.

IV. Uti cuivis christiano patrifamilias, sic multo magis Principibus et Imperatoribus christianis onus incumbit, Ecclesiæ leges et jura religionis protegendi, sua ipsorum auctoritate velut extrinsecus firmandi, observationem sacrarum legum promovendi, adjuvandique; id in causa paschatis fecit Constantinus, cum literas post Nicænam Synodum ad populos sibi subjectos mitteret; neque enim vim ipsam, et auctoritatem paschalis legis sibi attribuit, sed Patribus Nicænis, quorum potestatem divinitus datam et ipse agnovit et agnosci a suis voluit, „ libentibus animis, *inquiens*, hoc decretum „ tanquam donum et mandatum revera cælitus „ demissum amplexamini : nam quidquid in „ sanctis Episcoporum Conciliis decernitur, id „ universim divinæ voluntati debet attribui. " (§. 150.) Adeo autem nihil sibi suæque auctoritati in lege paschatis adscripsit Constantinus, ut ipse ad perpetuam Ecclesiæ traditionem provocarit, eamque propagari ad posteros voluerit (§. 121. n. IV.). Neque vero Theodosius Imp. aliud egit, nisi ut lex paschatis dudum constituta accurate servaretur (§. 257.). Neque Marcianus, nisi ut auxilium ejus conservandæ impenderet Leoni Papæ (§. 179. et 182.) Neque Justinianus, nisi ut veteri legi ac regulæ firmiter insisteret, erranti populo non cederet (§. 208. et 209.) Neque Naiton Victorum Rex, nisi ut deposito errore Romanam normam ac legem magistro Ceolfrido sequeretur (§. 128.). Neque demum Principes ac reges universi orbis catholici, cum de correctione Calendarii ageretur, aliud egerunt, aliud egerunt, nisi ut consultis jussu Pontificis peritis viris, aut Romam missis negotium promoverent, novumque Calendarium a Gregorio P. XIII. editum pro-

nis animis acciperent, atque a suis populis observari curarent.

V. In numero sacrarum feriarum distinguendæ sunt *universales et communes totius Ecclesiæ catholicæ*, quæ vi notionis suæ universalem indicendi præscribendique auctoritatem poscunt; qualis sola est Romanorum Pontificum et generalium Conciliorum, ab aliis feriis *particularibus et singularum diœcesium*, *Provinciarum et nationum propriis*. Ipsum jus sacrum aperte in hunc modum distinguit. Nam c. fin. de feriis, posteaquam enumerasset Pontifex eas, quæ universales sunt, addit: „ Ceterisque solemnitatibus, quas singuli Episcopi in suis „ diœcesibus cum Clero et populo duxerint so„ lemniter venerandas.“ Idem patet ex Can. 1. dist. 3. de Consecrat. qui canon ex collectione Capitularium Ansegisi l. 1. c. 158. depromtus est.

VI. Exposui principia Catholicorum de Calendarii et feriarum sacrarum causa. De Protestantibus supra animadverti, eos causam illam, ut Pontificiam potestatem eluderent, retulisse ad jura Principum et imperii; ut vero Principum quoque catholicorum territoriali illuderent superioritati, eandem ad annexa religionis revocasse, in hoc solo constantes, ut palam facerent, quam alieni sint a catholica unitate, suo se judicio, ut supra animadverti, condemnantes. Quodsi Chronographicus hic liber, qui non modico sane, nec brevi labore constitit, præter necessariam Chronographiæ notitiam id etiam commodum afferat studiosis jurisprudentiæ sacræ, ut perpetuum unitatis catholicæ studium, summamque Apostolicæ Sedis auctoritatem, in qua catholica unitas tanquam in communi centro fixa est, luculentius, quam antea, cognoscant, ingentem laboris mei fructum me consecutum credam.

# INDEX
## RERUM MEMORABILIUM
## IN HOC LIBRO CONTENTARUM.

### A

B



C

## D

E



F

## G



## H



## I

## L

## M



## N



## O

## Q



## R



## S

REIMPRIMATUR

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

*Jos. della Porta Patr. Constantinop. Pro-Vicarius S. D. N. LEONIS XII.*

REIMPRIMATUR

Fr. Philippus Anfossi Sac. Palatii Apostolici Magister

NIHIL OBSTAT

*D. Paulus Pancaldi Abbas Cisterciensis.*